

Michel Del Castillo

Karar Gecesi

ÇAĞDAŞ KLÂSİKLER DİZİSİ

ROMAN

Türkçesi

ÖZDEMİR İNCE

Özgün adı La Nuit du Decret

HAYATIN RENGİNDE BİR ROMAN

Michel del Castillo, 2 Ağustos 1933'te Madrid'te doğdu. Babası Fransız annesi İspanyol.

Edebiyat ve Psikoloji okudu.

İlgiyle karşılanan ilk romanı Çağımızın Çocuğu (Tan-guy), 1957'de yayımlandı.

1973 yılında Gece Rüzgarı adlı romanıyla Kitapçılar Ödülü'nü ve Deux Magots Ödülü'nü kazandı.

Fransız televizyonu ikinci kanalı (Antenne 2) için Fransızların Serüveni dizisini yaptı.

Karar Gecesi, yazarın on üçüncü romanı.

Karar Gecesi, 1981 yılı Renaudot Ödülünü aldı.

1975'te Taşların Sessizliği adlı romanıyla Chateaubriand Ödülü'mü aldı.

Yukardaki satırları, Karar Gecesi'ni Fransa'da yayımlayan Seuil yayınevinin Michel del Castillo'yla ilgili tanıtma yazısından aktardım. Benksiz, kokusuz, duygusuz satırlar. Yazarın yaşadığı cehennemle ilgili tek ipucu ancak 2 Ağustos 1933 ile Madrid olabilir. -<Yazarın yaşadığı cehennemden bize ne, önemli olan onun yazdıklarıdır,» diyenler çıkabilir. Olsun! YaJnızca yazılı metine bakanlardan değilim ben, eğer yaşamışsa bir yazarın yaşadığı cehennem de ilgilendirir beni. Karar Gecesi'ni çevirmeye kal-ksştıysam, o cehenneme duyduğum ilgiden dolayı yaptım bunu. Üstelik bu cehennem yalnızca Michel del Castillo' nun değil, aynı zamanda, iç savaşı yaşayan İspanya'nın. İspanyolların ve demokrat insanlığın da cehennemi.

İç savaş başladığı zaman üç, bittiği zaman altı yaşındaydı Michel del Castillo. Endüslüydü annesi, sertti, ateşliydi, direnmeciydi, kendi sınıfıyla çelişki içindeydi, kocasından ayrı yaşıyordu, kendini «Halk Cephesi»ne adamıştı. Böyie bir kadına ne yapar Franco yönetimi? Hapise atar. Demek ki annesinin hapise girdiğini gördü Michel del Castillo.

İç Savaş'ın sonunda, gizlice Fransa'ya geçip babayla buluştu ana-oğul. 1939-1942 yılları arasını bir toplama kampında yaşadı. 1942 yılında aile parçalandı: Anne Afrika'ya gitti, kendisi bir İspanyol yetimler yurduna gönderildi.

1953 yılında yeniden Fransa'ya dönüp ailesini buluncaya kadar Barselona'da bir yığın işe girip çıktı: Fabrika işçiliği, özel öğretmenlik, Fransızca öğretmenliği, duvarcılık, hamallık ve daha bir yığın iş. Sının1 gizlice geçip Fransa' da yeniden lise

öğrenimine başladığı zaman yirmi yaşındaydı. Yirmi yıllık bir cehennem! Ama cehennem kalıcıdır. Düşlere girer, uykulan böler, sanılara dönüşür; kendini anımsatmak, değişik biçimlerde ortaya çıkmak için bütün yollara başvurur, bütün hinoğlulukları dener.

Çağımızın Çocuğu'ndan başlayarak, Michel del Castil-lo'nun bütün yapıtlarına bu «cehennem»in yansıması olarak bakabiliriz.

Karar Gecesi de bu cehennemi oluşturan parçalardan biri.

Karar Gecesi'nin ön plânında iki polis var, arka plânında da Franco'nun İspanyası.

Murcia kenti emniyet müdürlüğü malî polisinde görevli, evli, iki çocuk babası genç müfettiş Santiago Laredo, Huesca kenti emniyet müdürlüğü cinayet masasına atanır; başlangıçta, türlü nedenlerden dolayı bu atanmaya sevinirse de, bir süre sonra, giderek büyüyen bir kaygı duymaya başlar genç polis müfettişi Laredo. Çünkü, Murcia' daki üstleri ve arkadaşlarından bazıları Huesca'da yanında çalışacağı emniyet müdürü Don Avelino Pared konusunda uyarırlar onu. Bunun üzerine, Avelino Pared'in kimliğiyle ilgili bir araştırma yapmaya karar verir ve bu gizemli, bu acımasız adamın kişiliğinin büyümesine kapılan genç müfettiş bir tür «dehşet yolculuğu»na çıkar: «Başlangıçta, bir süre sonra yanında çalışacağım insan hakkında bilgi edinmekten başka bir şey istemiyordum. Beni bekleyen kişiyi tanımak istiyordum. Bu düşünce yavaş yavaş bıraktı beni. Karmaşıklık insan dışı olan bu kişilik beni kendisine çekti. Şimdi içindeyim onun. Bu tanımadığım insanla işi-

min bitmesi bir yana, soruşturmanın yeni başlamış olduğunu hissediyordum. Nereye götürecekti beni bu araştırma, düşünüyordum bunu.»

Genç müfettiş Laredo, Avelino Pared Costa'nın doğum günü olan 31 Ekim 1907'den yola çıkart bu «dehşet yolculuğu»nda, kendi yaşamı, Avelino Pared'in yaşamı ve İspanya' mu yakın dönem tarihi iyice birbirine girer. Santiago Laredo'nun iğneyle kuyu kazarcasma araştırarak ortaya çıkardığı portre sanki kendi portresidir; sanki hem kendi kişiliğinin temel direğini, hem de «manevi» babasını bulur Avelino Pared'in kişiliğinde.

Avelino Pared'in yaptığı sınıflandırmaya göre iki tür «polis» vardır: Kendisinin de aralarında bulunduğu, mesleğiyle ve mesleği için yaşayan «metafizik» polis; yalnızca karın doyurmak için bu mesleği seçmiş olan «akıl» polisi. Kişiliğinde rahip ve eğitimciyi birleştiren kişidir «metafizik» polis. Ona göre, toplumun ve bireyin çürüyüp yıkılışı, örnek bir adalet anlayışına dayalı sarsılmaz bir düzen ile bireysel manevi düzenin bulunmayışından kaynaklanmaktadır. Kaynağında hümanizma bulunmayan düzen anlayışından sonuç ve zorunlu olarak bir büyük engizisyoncu ve Franco tipi yöneticilerin çıktığı görmezlikten gelerek, yalnızca düzen adına, «düzen için düzen» adına hizmet yapmaktadır Don Avelino Pared.

Soyut ve ülküsel bir düzen ve iç denge tutkusundan yola çıkarak nereye varabilir insan? Doğal olarak, şiddet ve kan dökücülüğe. Hele bu insan, akli ermeye başladığı dönemden başlayarak sağır ve dilsiz babasından, annesiyle gönül ilişkisi kuran amcasından (belki de gerçek babası) ve annesinden nefret etmeye başlamışsa, kokuşmuş dünyaya tiksiner bakıyorsa, dünya için nasıl bir düzen isteyebilir? «Bir manastır düzeni denilebilir... çömezden istenen şey, tam bir boyuneğiş ve iradeden vazgeçişten başka bir şey olmayan kurala saygı... Kilise, sağduygusuyla, eksiksiz düzenin, bu ada yaraşır tek düzenin beyinlerde oluşacağını anladı. Eleştirel aklın, istek ve kaygının direndiği yerde düzensizlik de sürer gider... Gerçek bir polis, azizim Laredo, acımayı, bu iğrenç yanılığın bilmemek zorundadır. Polisin istediği düzendir, yani adalet. Oysa, merhamet ve iyilikseverlik... düzensizliği doğurur.»

6

7

Temelde birbirine çok benzeyen ve Avelino Pared'in deyimiyle «uzun bir yolculuktan sonra buluşan» bu iki insanı, gerçekte çok önemli bir ayrıntı karşı karşıya getirmektedir. Avelino Pared, yasa koyucu, kişisel irade adına Kabil'in Habil'i öldürmesine izin veren toplumsal irade, acımasız Tanrı «RAB»tan yanadır, zina yapan kadını bağışlayan oğul İsa'dan, «Kurtarıcı İsa»dan nefret eder. Tanrıyı izleyen göz ve ilk polis olarak görmektedir Avelino Pared. Oysa genç Laredo, inançsızlığının ya da kuşkulu inancının sınırları içinde bağışlayıcı Tanrı'dan yanadır.

Santiago Laredo, sonunda bir başka gerçeği de keşfeder: Avelino Pared'in yanma atanması bir raslantı sonucu ya da yönetsel bir gereksinimden dolayı olmamıştır; Avelino Pared'in isteği ve düzeniyle gerçekleşmiştir. Çünkü Avelino Pared de kendi açısından ve genç Laredo'dan çok önce bir araştırma yapmış ve kendi kafasında kendisi için tasarladığı sonu gerçekleştirebilecek adamı bulduktan sonra yanma atanmasını istemiş, onun kendisi hakkında yaptığı araştırmayı adım adım izlemiş ve bir örümcek gibi ağını örmüştür.

Avelino Pared'in izinden giden Santiago Laredo kendi geçmişine, kendi öz'üne dönmek zorunda kalır: İç denge, düzen ve güvenini., sarsan babasından nasıl nefret ettiğinin, bir arkadaşıyla eşcinsel ilişkiye giren öğretmenini ve dahası kendi kendini niçin ihbar ettiğinin ve kendi içine kapanarak neden bir tür «ölüm kokusu» yaydığının bilincine varır: Babasına güvenini yitirdiği gün iç dengesi bozulmuş ve «ba-nış»sız kalmıştır. Düzen ve sürekli barış tutkusu almyazı-sım çizmiş ve sonunda polis olmuştur. İyi ama, bilinçlerin düzeni nasıl sağlanacaktır? Bu soruya, «kuşku kardeşi» Avelino Pared şu yanıtı verir: «Öyle davranmalı ki, insanlar boyun eğmeyi istesinler, işte gerçek polisin ülküsü. Ne mutlu ki, insanların özgürlük yüklerine artık katlanamayacakları ve özgür olmak istemeyecekleri bir çağa yaklaşıyoruz. O zaman polisin saati çalacak. Onun dingin gözünden hiç kimse kaçmayı tasarlamayacak. Sonunda, barış gerçekleşen cek.»

Don Avelino Pared kendi cellâtını kendisi seçmiştir: Santiago Laredo. Kendi cellât ve ölümünü tıpkı bir tanrı gibi kendisi seçmiştir; bağışlayıcı değil acımasız bir tanrı-

dır o. Bu seçiminde en küçük pişmanlık izine rastlanmaz; olağan bir ölümü değil trajik bir ölümü seçmiştir: Düzen yalvacına yakışan da budur.

Tabanca sesine köpeklerin yanıt verdiği parkta niçin öldürmüştür onu Santiago Laredo? Öldürmüştür, çünkü kendi kişiliğini de öldürmüştür. Kişiliğinin ölmeyen bir bölümü onu geleceğe götürecektir kadar güçlüdür belki.

"İlk patlamayla irkildim. Barutun kötü kokusunu duydum. Patlamayı bütün kentin duyduğu sanısına kapıldım. Don Avelino, öne arkaya sallanarak ayakta duruyordu. Çılgınca bir öfkeye kapıldım birden ve bütün şarjörü boşalt-. tim. Öfkeyle titreyerek, korkaklığıma, alçaklığıma ateş ettim.»

Don Avelino Pared'in hem gülünç, hem şövalye portresi, tinsel düzenin bu çılgın «misyonerimin portresi, aynı zamanda, Franco İspanyasının da portresidir. Bağışlamazlık adına, beyin ve ruhlarda kurulacak biricik ve sarsılmaz düzen adına milyonlarca çocuğunun kanını döken, «hayal katedralini kurmak için» milyonlarca kurban veren ve sonuç olarak kendi bağınazlığının kurbanı olan yaşlı ve tedirgin İspanya'nın portresi.

Kendini bile bile boğaya öldürten, acımasız ve usta bir matadordur Don. Avelino Pared. İspanya ise hem boğa, hem de matadordur. Düşman başına bir durum!

Kitabı çevirirken aynaya bakmaktan korktum, uykularım bölündü; İspanya'nın eşiğinden acaba dönebildik mi diye düşündüm.

Nasıl bir roman bu Karar Gecesi? Politik mi, psikolojik mi, felsefi mi, polisiye mi? Hem hepsi, hem de hiçbirini! Gelenekselden canı sıkılan roman'ın değişik biçimsel dene-? melere giriştiği günümüzde Michel del Castillo «klâsik» bir roman yazmış; yüreği Dostoyevski'nin yüreği, beyni Kafka'ın beyni, eli Hemingway'in eli. Daha Renaudot Ödülü'nü almadan, elinizdeki romanı Goncourt Ödülü'ne aday gösteren Françoise Xenakis, Le Matin gazetesinde şöyle yazıyordu: «Kara, yekpare bir kitap, Kara bir kitap mı? Evet. Karamsar mı? Ah, evet; hayatın renginde.» İnsan'ı, Tanrı ve Şeytan'ı, tanrı ve şeytanınsanı, in-

9

sanın durum ve yazgısını; Tanrı, devlet, düzen ve insan ı tartışmayı göze alan; o eski, geleneksel, ölümsüz romanın yatağında akmaya kararlı bir başyapıttır elinizdeki Karar Gecesi.

İç Savaş'tan kırk beş yıl sonra, günâh çıkartıp bağış diliyor İspanya, büyük bir içtenlik ve yürek temizliğiyle elindeki kanı yıkamak istiyor. O elde Federico Garcia Lorca'nın da kanı var. İnsan olan insan bakamaz kana! Yıka elini İspanya! . ?

KARAR GECESİ
Michel del Castillo

ÖZDEMİR İNCE Ankara 28.6.1982

Monique ve Jules Ledent için
MICHEL DEL CASTILLO

10

«... hepimiz herkese karşı suçluyuz.» DOSTOYEVSKİ, Karamazov Kardeşler

1

Huesca Emniyet Müdürlüğü Cinayet Masasına atandığımı öğrendim bir gün önce. Bunun bir tür ilerleme olduğunu sanarak başlangıçta içtenlikle sevindim. Murcia'dan da, bunaltıcı havasından da bıktığım için bu değişiklik hoşuma gitmişti.

Müdüriyet'te asansöre gidiyordum, birden dudaklarında tuhaf bir gülümsemeyle Baza'nın bana doğru yürüdüğünü gördüm.

«Pared'in yanına, Huesca'ya gideceğini duydum. Doğru mu?»

Olumlu yanıt verince, o külrengi, kırış kırış yüzü üzüntüyle kasıldı. Gösterişli bir biçimde elini omuzuma koydu. Davranışı şaşırtmıştı beni. Gerilememek için kendimi güç tuttum.

Ahlâk zabıtasında çalışıyordu Baza. Pek yakınlığımız yoktu, rastlaştıkça dereden tepeden bir-iki lâf ederdik, o kadar. Müdüriyet'te kendisine pek iyi gözle bakılmadığı

için ona karşı bir yakınlık duymazdım. Hakkında can sıkıcı söylentiler vardı, arkadaşların bazıları onunla ilişki kurmaktan açıkça sakınırlardı. Bir küçük çocuğu baştan çıkarmış, bu yüzden de Murcia'ya sürülmüş. Genel Müfettişlik, bu olayı örtbas etmek için, emekliliğine kadar onu buraya atamış, iki yıl sonra da emekli olacakmış. Aslına bakarsanız bu söylentileri pek umursamamış-tım. Ama, gene de onunla arkadaşlık kurmaktan sakınıyor, yalnızca selâmlaşmakla, zorunlu durum-

13

'larda da dereden tepeden iki lâf etmekle 'yeünfybr-dum.

Bıngıl bıngıl şişman, kısa boylu bir adamdı Baza. Üstü başı dökülüyordu, pisti üstelik. Giysileri eski püskü, kırış kırıştı. Kızıla çalan san saçlarından dökülen kepek, omuzlarında beyaz bir toz bulutu oluşturuyordu. Gözlerinin altı hindi gerdanı gibi sarkmıştı. Polisten çok bir gezginci satıcıya benziyordu.

«Pek şanslı olduğun söylenemez valla,» dedi peltek sesiyle. «Pared'i tanırım. Korkunç heriftir.»

Az kalsın ne demek istediğini soracaktım. Ama başımı sallayarak gülümsemekle yetindim.

«İyi,» dedi koluma dokunarak. «Gitmeden önce benim eve uğra. Bir kadeh bir şey içer, anlatırım sana.»

Çağrısına uymayı aklımın ucuna bile getirmeksizin, «Olur,» dedim, «sevinirim.» Ağzım şaşkınlıktan bir karışık açık, koridorun öteki ucundaki B asansörüne doğru gidişine baktım. Söyledikleri belli-belirsiz sıkılmıştı canımı. Üstelik kendimi kirlenmiş hissediyordum; küçük, nemli ve tombul eli, omuzuma ve koluma dokunduğu yerlerde bir Mr bırakmış gibi. Kararmış tırnakları, sigaranın sararttığı parmakları gözümün önünden gitmiyordu.

Dairede, başka arkadaşlar da gerçekten Huesca'ya atanıp atanmadığını öğrenmek istediler. Haberi doğruladım, onlar da içtenlikle üzülmüş göründüler. Üstelik Garcia, anlamlı anlamlı ıslık çaldı. Davranışlarından, bu atamanın onlara bir ilerleme gibi gelmediğini anladım.

Bütün yönetim işlerinde olduğu gibi, poliste de saygın yerler vardır. Madrid'in dışında, Barcelona, Valencia, Bilbao, Sevilla gibi büyük kentler; Malaga

ya da Segovia gibi rahat ve sevimli sayılan yerler. Dağların arasında yitmiş, yirmi bin nüfuslu küçük bir il olan Huesca sürgün yeri sayılıyordu. Gözden düşmüş ya da emekliliği yaklaşmış memurlar gönderiliyordu oraya; daha hareketli bir bölgeye gönderilmeden önce, kısa bir süre için, kimi yeniler de gidiyordu. Bu yüzden arkadaşların tepkisini anlıyordum. Başıma geleni bir talihsizlik sayıyorlardı, kimbilir belki de haklıydılar. Yine de, sanki başıma büyük bir felâket gelmiş gibi duygulanmalarını bir türlü anla-yamıyordum. Hiç kuşkusuz, külüstür, kuş uçmaz kervan geçmez bir yerdi şu Huesca; önemli bir şeyin olması olanaksızdı burada; bu nedenle de genç bir müfettişin sivrilmeyi aklından çıkarması gerekiyordu. Ama tamına otuz yasmadaydım ve bu Allanın kırında uzun süre küflenmeyeceğimi umabilir-dim. Altı yüz nüfuslu bir küçük köyde doğduğum için küçük kentlere karşı değildim aslında. Karım Pilar da severdi taşra yaşamını, küçük bir kent çocukları için de yararlı olurdu. Kısacası, ömür boyu sürmemesi koşuluyla, Huesca'ya gitmekte bir sakınca görmüyordum. Nakiller ve terfiler her zaman hareketlendirir servisleri, herkes yükselme merdiveninde bir basamak daha ilerleyeceğini, polis aristokrasisini oluşturan gözde yerlerden birine geçeceğini düşler. Bence saçmasapan bir umut değildi bu, bana acıyarak kendi kendilerine ağıt yakan arkadaşlarımdan umut kırıklıklarını seziniyordum. İç karartıcı bir kent olan Murcia'da canlan sıkılıyor, bir an

önce bu belâdan kurtulmak için sabırsızlık içinde yeni bir atama bekliyorlardı. Oysa, işe bakın, benim başıma gelenler, kazın ayağının hiç de öyle olmadığı, onların daha da kötü, daha da sapa bir kente atanar bileceklerini gösteriyordu. Bu düşüncenin altında yı-

14

15

kılıyorlardı. İşi şakaya vuruyor, hangi yitik beldeye postalanabileceklerini düşünerek, neşe içinde bir bir sayıyorlardı en uğursuz yerleri: Temel, Zamora, Pa-lencia. Her ad, sinirli gülüşlerle noktalanın yeni şakalara yol açıyordu. Umut kırıklığına uğratmamak için, ben de onlarla birlikte gülüyordum. Dört dörtlük bir sürgün tatili için Galicia'daki Pontevedra'nın adını verdim. Hepsi birden böğürmeye başladılar. İçlerinden biri, Pontevedra'ya yılın üçyüz altmış günü yağmur yağdığını, geri kalan beş günde de insanların güneşte yandıklarını ileri sürdü; Pontevedra'da Nuh nebiden bu yana hiç suç işlenmediğinden, polisler vakit geçirmek için, satranca vermişler kendilerini.

«Serseriler bile kaçıyorlar bu kentten!» diye haykırdı Garcia neşeyle. «Hiç de budala değil, anasının gözü herifler!»

Bu nükte hepimizi katıla katıla güldürdü.

Servis sekreteri Marina'nın otomatik kahve makinesinden getirdiği kahveleri içerek ayakta dertle-şip şakalaşıyorduk. Neşeliydi hava, belki de gereğinden çok neşeliydi, tıpkı bazı cenaze törenlerinden sonra olduğu gibi.

«Santi için zor olan, Huesca'da yaşamak zorunluluğu değil,» dedi birden bizim servis şefi Anselmo. «En zoru, Pared'in buyruğuna girmek.»

«Bizimkini yiyecek değil ya!» diye karşılık verdi Garcia, sanki içki içmiş gibi.

«Hayır, yemez onu, diye yanıtladı Anselmo, ciddi bir sesle. «Ama pestilini çıkarıp canına okur belki...»

«Yahu, bu Pared de neyin nesi? Sanki bir umacıdan söz eder gibi konuştuklarını duydum kaç kez.»

«Umacıyla ilgisi yok onun. Nasıl desem... bir

tür... şövalye, ne demek istediğimi anlıyorsanız eğer. İdeal bir polis. Bir kurum, bir okul.»

Baza'ran salonda bana söylediklerini anımsadım. Birlikte çalışacağım kişi hakkında daha çok şey bilmek isterdim. Ama, o hayhuyun içinde, bir punduna getirip soru soraıyordum komiser Anselmo'ya. Dengeli bir insan olduğundan düşünceleri değerliydi benim için. Zaten, Pared'den söz ederken, sesinden ona karşı bir saygı, nerdeyse bir hayranlık sezinler gibi olmuştum. Ama şu — pestilini çıkarıp canına okumak — da oldukça canımı sıkıyordu.

«Söz konusu Pared'i kişisel olarak tanır mısınız?» diye sordum, bir fırsatını bulup.

Düşüncemi okumak istemişçesine bir an baktı yüzüme.

«Onunla Barcelona'da üç yıl birlikte çalıştım,» diye yanıtladı yüzüme bakmayı sürdürerek. Açık kestane rengi gözlerinde bir kaygı görür gibi oldum.

«Çok mu sert?» diye sordum.

«Sert mi?» diye yineledi komiser, sözcüğü tartmak istemiş gibi. «Bu sözcükten ne anladığınıza bağlı bir şey...»

Yanıtı, şaşkınlığımı iyice yoğunlaştırdı. Anselmo'nun Pared hakkında çok şey bildiğini, ama bundan pek hoşlanmadığını anlıyordum. Belki de beni etkilemekten korkuyordu? Ama ne olursa olsun bir şeyden emindim: Benim gelecekteki şefim hakkındaki düşünceleri hiç de olumsuz değildi. Bu nedenle, biraz da patavatsız olmak pahasına, şakalarını sürdüren Garcia'yı bir kenara itip dalışa geçtim.

«Don Anselmo... Komiser Pared'i biraz anlatır mıydınız acaba bana?»

Düşünceli bakışları bir kez daha üzerimde dolaştı.

16

17

«Bilmek istediğiniz ne? Canınız isterse odama uğrayın önümüzdeki günlerde. Ama korkarım size pek bir şey söyleyemeyeceğim. Pared biraz... anlaşılması güç bir insandır. Sanırım en uygun sözcük bu onun için. İnsan onu ya sever ya da ondan nefret eder; ama kimse ona karşı kayıtsız, ilgisiz kalamaz. Bana gelince, diye aceleyle ekledi, ben severim onu.»

Son sözlerini bir uyarı olarak yorumladım: «Dostum Pared hakkında olumsuz şeyler söyleyeceğimi sanıyorsanız yanılıyorsunuz.» Komiserin sert kişiliğinin kanıtı olan bu sakınım hoşuma gitti. Tanımadığım bir insan hakkında kötü şeyler duymak istemiyordum zaten. Yalnızca biraz bilgi edinmek istiyordum.

Anselmo'nun onun dostu olduğunu açıkça söylemesi, ona yakınlık duymama yetiyordu. Soğuk davranışlarına, servisteki sertliğine bozulan bazı arkadaşlar komiserin kişiliğini beğenmiyordu, ama ben, her tür teklifsizlikten uzak duran bu adamı seviyordum. Sevilmek için nabza göre şerbet vermekten kaçınmayan, yanında çalışanları kazanmak için onları pohpohlamaktan çekinmeyen öteki servis şeflerinin aksine, bizi uzak tuttuğu kadar, kendini koruyan bir yetkeyi kendine siper ediyordu Anselmo. Titiz, yasal-ığa saygılı bir insandı, yönetmeliğe aykırı davranışları şiddetle cezalandırırdı. Bir özdeyişe dönüştürdüğü ilkesi şöyle özetlenebilirdi: «Polis yasaya saygı göstermezse, yıkılan yasa olur. O andan sonra da toplum kargaşanın kucağına itilir.» Özellikle kırsal kökenli Kastilyalılarda görüldüğü gibi, yalın konuşmaya özen göstererek bastıra bastıra söylerdi bunu. Belki de, dilin yalınlığının, düşüncenin açıklığını gerektirdiğine inanıyordu. Ne olursa olsun, bu dil-bilgisel kaygı, içinde birazcık duygu kısıntısı bula-

cağını sanan bazı arkadaşları, başta Garcia olmak üzere, kızdırıyordu. Özenli konuşmasını ve doğru sözcüklere düşkünlüğünü, çelebi davranışlarına olduğu kadar, katıksız ve sert inceliğine de bağlıyorlardı. Ne ki, kendisini yüksek gördüğünden de kuşkuluyorlardı. Kimbilir belki de öyleydi.

Yapı olarak, orta boylu, güzel yüzlü, donuk tenli bir insandı. Ağırlığıyla dikkati çeken davranışlarını denetlediği izlenimi uyandırıyor. Tepkilerini bastırıp geciktirerek coşkularına egemen oluyordu sanki. En çok da öfkeli olduğu zaman belli oluyordu bu. Konuşması daha da ağırlaşıyor, sesi boğuklaşı-yordu. Zaten hemen her zaman bir azarın habercisi olan tatlı ve yumuşak havasından korkmayı öğrenmiştik hepimiz. Bu nedenle Garcia, Anselmo'nun iki yüzlü olduğunu söylerdi. Bence doğru bir gözlem değildi bu, çünkü kızgınlığını hiç gizlemezdi komiser. Yalnızca, bunları ağırbaşlı bir sesle ve olabildiğince yansız sözcüklerle dile getirmeye çaba gösterirdi. Bana kalırsa, Garcia ile onun anlaşmalarına olanak yoktu. Biri, her zaman özenli bir

sesle ve pek az konuşan bir Kastilyalı'ydi; ötekine gelince, durmadan şakalaşp gevezelik eden, gözünü kırpmadan dilin canına okuyan, herkesle «sen» diye konuşan bir Levanten'di. Üstüne üstlük, Garcia, polisin görev ve sorumluluklarına ilişkin olarak, komiserin düşüncelerinin tam tersini ileri sürüyordu. Garcia'ya göre, suçluları sindirmek için onlara kendi yöntemlerini uygulamaktan başka çare yoktu. Suça yalnızca yasalarla engel olunabileceğine inananlarla alay ederek, Anselmo'nun savunduğu yasallığı Donkişotluk olarak tanımlıyordu; ona göre bu, bir engereğin kertenkeleye dönüşeceğine inanmaktan başka bir şey değildi. Neden bilmem, bu budalaca karşılaştırma çok

18

19

hoşuna gidiyordu onun ve durmadan gülerek yineliyordu.

İkisi arasındaki karşıtlık, kendi aramızda, açıkça tartışılmıştı; kimi komiseri, kimi de müfettişi tutuyordu. İki taraf da kendi görüşlerini, doğrulukları tartışılabilir kanıtlarla savunuyordu. Garcia'nın yandaşlarının ileri sürdüğü kanıtlar arasında, hiç kuşkusuz, etkinlik ağır basıyordu.

«Elbette,» diyorlardı, «yönetmeliğe saygı göstermek çok iyi bir şey. Ama karşında duran hergelenin iğrenç bir suç işlediğini bilirsen, kuşu elinden kaçırmak pahasına da olsa, yasaya uymak için adamı hanım evladı gibi mi sorguya çekersin, yoksa ayrıntılı bir itiraf imzalatmıcaya kadar yaradana sığınıp tozunu mu silkelersin? Kıçını yasayla silen it sürüsünün karşısında bir hıyara dönüşmek istemem ben doğrusunu isterseniz.»

Hiç kuşkusuz, sudan bir kanıt değildi ileri sürdükleri. Sonunda başarısızlığı göze almadıkça, yönetmeliğe uymanın iyice güçleştiği durumlarla her-gün sık sık karşılaşırız. Ancak, bir polis yasanın çiğnenmesini bir kez bile göze alacak olsa polislik niteliğini yitireceğini ileri süren, ilkelerine aykırı davranmaya inatla karşı çıkan komiserin düşüncesini anlıyordum. Yasayı gözetmenin nerede duracağını bilmedikçe -ki her zaman öyle kolay bir şey değildir bu- aşın bir anlayış hiç kuşkusuz. Aslına bakarsanız, bir sanığı sorguya çekmeden önce hiçbirimiz yasalara bakmazdık. Ama Anselmo'nun titiz varlığını hepimiz için gerekli görüyordum, yoksa onsuz bütün engeller ortadan kalkardı. Şimdiye kadar, özellikle Garcia yüzünden tehlikeli durumlarla karşılaşmıştık. Her defasında, onaylamadığını belirterek, yasal olarak Anselmo korumuştı bizi. Bence

saygıdeğer olan bu davranışı Garcia'yı kudurtuyordu.

«Aslında kendini korumaya çabılıyor,» diyordu küçümseyerek. «Bir terslik olursa, kendisinin katılmadığını her zaman ileri sürebilecek.»

Ne var ki, bir terslik çıktığı zaman, Anselmo hiç de kırıntı kırmıyordu. Tam tersine o oturaklı sesiyle:

«Sorumluluğu ben üstüme alıyorum,» diyordu. «Ama bütün çalışanların önünde bir kez daha söylemek istiyorum ki: Garcia, sizin yöntemleriniz bütün servis için yüzkarası oluyor; ben böyle bir şeyi kabul edemem. Bu nedenle dosyanıza bir kınama cezası yazacağım.»

Sanırım, arkadaşımın komiserde bağışlamadığı şey onun bu davranıştıydı: Yanlışlıklarını açıkça göstermek ve onları gizlemek. Böylesine bir davranışın nedeni

ya dürüstlük, ya da Makyavel kurnazlığıydı. Garcia, bu iki olasılıktan ikincisini seçiyordu, bense birincisini seçiyordum.

20

2

Sabahın önemli bir bölümünü oldukça karışık bir para hırsızlığıyla ilgili bir raporu yazmakla geçirdim. Değişik yönleri olan bizim meslekte bana en çok şu kalem-kâğıt işleri zor gelir. Kimi zaman dört-beş müfettişin uğraştığı, pek çok tanığın ve sanığın dinlendiği, aylar boyu süren soruşturmaları iki-üç sayfa kağıt üzerinde özetlemek zorundasmızdır. Ayrıca, üstlerimizin on dakika içinde bir bilgi edinmeleri, olayı kavradıktan sonra da uygun bir karar verebilmeleri için bu özetin yeterince aydınlık, yeterince tutarlı olması gerekir. Oysa çoğu zaman karmaşık, çelişkili ve karanlık olan bir olayı nasıl aydınlatılabilir insan? Karanlık bir gerçekliğe, olaylar ve tarihlerin akışı içinde tutarlı bir görünüm kazandırmak için, anamdan emdiğim süt her zaman burnumdan gelir. Üstelik, bütünlük içinde belirli bir nesnellik görünümünü korumak için, olabildiğince yansız kalmak zo-rundayımdır. Olguların belli bir düzene göre basit bir anlatım içinde sıralanması olayın bütününe yönlendirdiği için, hiç kuşkusuz, bir görünüşü söz konusu olan. Ne var ki başka türlü davranmanın olanağı yoktu ve hepimiz gerçeği değiştirip yaralayan böyle bir rapor yumurtlamak zorundaydık. Aslına bakarsanız, deneye deneye edinilen basit bir hüner ve teknikti bu zaten. Meslektaşlarımdan bazıları bu rapor işinde bir üstad gibiydiler, sekreterlerle şakalaşarak ya da bir futbol maçını anlatarak, böyle bir raporu,

kendi deyişleriyle, çeyrek saat içinde «şişirip» atıyorlardı.

Yazı cezam sona erince kafeteryaya gittim, yemeğimi yerken, başka servislerde çalışan meslektaşlarımla yakınmalarını dinledim. Atanmamdan dolayı hepsi gerçekten üzgün görünüyorlardı; bir adaletsizlik vardı bu işte. İçinde bulunduğum duruma uygun, yani ağırbaşlı ve uysal bir tavır takınarak onlara karşı çıkmamaya özen gösteriyordum. İçimde, herkese bir felâketmiş gibi gelen bu olaydan pek az etkilendiğimi duyumsamak yine de şaşırtıyordu beni. Sakin sakin pilavlı etimi yiyor; biramı içiyor; meslektaşlarımla geveze gürültülerini sessizce dinliyor; geniş pencereden kentin mavi kubbeler ve palmiyelerle bezeli sarımtırak dama tahtasını seyrediyordum. Solgun, neredeyse kansızlaşmış gökyüzünün rengini atırıyordu sıcaklık. Sanki kireç tozuna batmış gibi sislenmişti hava. Bu iç karartıcı, basık kente bakarken, neden bilmem, hiç görmediğim Şam'ı düşündüm. Belki de Şam'da çevrilmiş bir film görmüştüm? Murcia'yı hiçbir zaman sevmemiş olduğumu anladım; burada canım sıkılıyordu, sonuç olarak buradan ayrılacağım diye yakınmama bir neden yoktu, gideceğim yer Huesca olsa bile, hiç değilse orada daha yumuşak bir hava bulabilirdim.

Yemeğimi çiğnemeyi, gülümsemeyi, soruları yanıtlayıp el sıkımayı sürdürüyordum. Ama gizli bir sevinç, sanki yoğun bir neşe, kanımı ısıtıp yürek vuruşlarımı hızlandırıyor. Kendimi özgürleşmiş du-ş;:, yumsuyordum. Dahası, şu Pared'i* — bir aynasız için amma da ilginç bir ad! — sevgiyle düşündüğüm bile oluyordu. Evet, hakkında bunca kötü şey dinlediğim Pared'i.

(*) Pared : Duvar. (Çev.)

22

Bu arada üç-dört kahve, bir o kadar da şura-pumsu anizet* içtiğim için midem bulanıyor, başım dönüyor gibiydi. Büyük polis dostluğuna karşı ödediğim haraçtı bu benim. Bu nedenle, insanın canına okuyan taşra kentleri üzerine şakalar, memurların bitmez tükenmez dağarcığından atamalar ve nakillerle ilgili fıkralar dinlemek zorundaydım.

Oradan kurtulmayı başardığım zaman saat hemen hemen dördtü. İçki başımı döndürüyordu, ağızıma korkunç bir anizet tadı sıvanmıştı, mayışık, mide bulandırıcı bir tatlılık. Asansöre bindim, polisin merkez fişlerinin bulunduğu sekizinci kat düşmesine bastım.

Beni görünce, koca Trevos sandalyesinden kalktı, gülümseyerek elini uzattı. Madenî çerçeveli kelebek gözlüğü, uzun yüzü, ağarmış saçlarıyla tam işinin adamı görünüşündeydi; arşivci rolü oynamak üzere görevlendirilmiş bir oyuncu sanabilirdi insan onu. Bu konuda gereksiz bir soru takıldı kafama: İnsana, insanın görünüşüne iş mi biçim veriyordu, yoksa tersi mi doğruydum? Trevos'a gençliğinde neye benzediğini sormak isterdim, ama buna cesaret edemedim.

Kendisini izlememi işaret ederken, cırtlak sesiyle, «Sizi bekliyordum, müfettiş Laredo, sizi bekliyordum,» diye homurdandı.

Gülünç bir biçimde sarsak sarsak sallanarak, küçük ve hızlı adımlarla yürüyordu. Bir çizgi romandan çıkıp gelmiş gibiydi.

Yerden tavana kadar üst üste yığılmış karton dosyalar koridoru boyunca önümden yürüyerek,

(*) Anizet : Bir tür rakı. (Çev.)

kente bakan bir pencerenin önüne konulmuş bir masaya götürdü beni.

Masanın üzerinde duran klasörü parmağıyla göstererek, mutluluk içinde 'İşte!' diye haykırdı. Klasörün üzerindeki etikette Avelino Pared Costa yazılıydı.

Şaşırılmış gibi yaparak:

«Nasıl tahmin ettiniz?» diye sordum.

«Yok canım!» dedi alçakgönüllü görünerek. «Çok basit bir şey. Huesca'ya atadınız. Herkesin size ondan söz edeceğini, sizin de merak edeceğinizi düşündüm, o kadar...»

Eğlenen bakışlarını üzerime dikmiş, ayakları üzerinde sallanarak gülüyordu. Koyu renkli takımını içinde tam bir «meraklı» ydı.

«Ne yazık ki yanınızda götürmenize izin veremem. Doğal olarak, incelemenize bile izin vermeye yetkim yok... Ne de olsa bizden biri, öyle değil mi?... Hi, hi, hi... Oturun buraya. Kimse tedirgin etmez sizi. İşinizi bitirince dosyayı bana getirirsiniz. Hiç kuşkusuz, dosyaya göz atmanıza izin vermedim ben... Anlıyorsunuz beni, değil mi?... Hi, hi... Şimdilik hoşça kalın.»

Ayaklarını bir sürüyüp sallanarak, bir yalpalayarak hızlı hızlı gitti... Bu görünüşte silik ve sıradan yaşamlardaki gizleri düşünerek üzüntüyle uzaklaşmasına baktım. Bu küçük, fittirik adamın, şu yapının tepesindeki dosyalarla dolu salonlarda hangi koşulların sonucu karaya oturduğunu, eski kağıt kokusunu solurken, belgeleri incelerken, notlar çiziktirir-ken nasıl bir zevk aldığını kim bilebilir? Bu küçük kâtip kendisini polisten mi görüyordu, yoksa kendini bir sanatçı, bir şair mi sayıyordu?

Bu düşünceleri savıp masaya oturdum ve klasö-

24

25

rü bağlayan kayışları açtım; içinde on kadar zarf, her zarfta da iki-üç kağıt vardı.

İlk üçünde o bilinen medenî durum bilgileri vardı, küçük bir memurun özenli ve işlek yazısıyla, mor mürekkeple yazılmıştı.

Adamın adı Avelino Pared Costa'ydı, Navarra iline bağlı Sangüesa'da 21 Ekim 1907 günü dünyaya gelmişti; babası Marcelino Pared'in bir eczanesi vardı, Marcelino'nun küçük kardeşi bekâr Modesto, ağa-beyiyle birlikte aynı evde oturuyor ve ona eczanede yardım ediyordu. Kâtip, bekâr sözcüğünün altını güzelce ve hiç kuşkusuz cetvelle çizmişti. Bilindiği gibi bekârlar polisin gözünde kuşkulu kişilerdir. Evlilikten kaçınmada, iyi yetişmiş bir. polisi ilgilendiren bir anarşi mayası, bir belirsizlik yok mudur? Gerçekten de bir polis düzenin kendisidir: Bir sayım, kesin bir sınıflandırma, bir saptama. İçerdiği devinim ve başıboşlukla bekârlık düzenin dışında kalır. Ama bu düşünceler, «Daha dikkatli bakın» demek isteyen bu güzel çizgiyi açıklamıyordu. Yine de boş yere aradım: Dosyada Modesto Pared'le ilgili hiçbir şey yoktu. Birden, kâtipin çizdiği çizgi, bu belirsiz kişide bir gizin, aydınlatılması gereken bir bilinmez varlığını esinlendirdi. Özenli yazıcıyı ilgilendiren acaba onun ağabeyinin evinde oturuyor olması mıydı? Bu durum bekârın, lehindeydi, çünkü onda övgüye değer bir aile duygusunun bulunduğu kanıtıydı. Az kalsın Tre-vos'yu çağırıp düşüncesini soracaktım, ama bu ayrıntıyı not etmekle yetinerek vazgeçtim bundan.

Ev kadını anne Adela Costa Ribera, soyluluğuyla tanınan iyi bir aileden gelen biri olarak tanımlanmıştı. Bunlara kâtip, belki de kendiliğinden «çok dindar» diye eklenti yapmıştı. Bu da onu tanımlamak için yeterli bir bilgiydi. «İyi soylu», «saygın» gibi ba-
26 -

zı eski deyimlerin kullanılışı ve bilgi fişlerinde bulunması pek alışılmadık belirlemeler, Pared hakkında olduğu kadar 1920'ye doğru bu raporu kaleme almış olan kişi hakkında da bana bilgi veriyordu. Kirj li çamaşırlarını çok iyi bildiği anlaşılan bu Sangüesa adlı Navarra köyünde, belki de belediyede küçük bir memur olan, oldukça yobaz, dikkatli bir memur canlandırırıyordum gözümün önünde. Kafamda, muzipliği ve canlılığı daha az bir Trevos'la çakıştırıyordum onu. Onun gözlerinde, gereklilik ve haklı devamını Pared ailesinin simgelediği toplumsal düzene sadık bir saygıyı vurguluyordu seçilen deyimler.

İkinci kağıttaki yargıyı da aynı el, aynı mor mürekkeple özenle yazmıştı.-
«İlköğrenim: Sangüesa Rahipler Saint-Joseph Okulu. Çalışkan ve disiplinli, çok iyi bir öğrenci. Birçok birincilik ödülü. Latince öğreniminde çok yetenekli. Yazmada başarılı. Dini bütün.»

Yurttaşlıkla olduğundan çok öğrenim ve eğitimle ilgili olan bu yeni değerlendirmeler - iyi yürekli kâtipin, öğrenci davranışının yurttaşlık tutumunu belirlediğini ve okulun toplumsal düzenin ilk ve kesin basamağını oluşturduğunu doğal olarak düşünmeye hakkı olmasına karşın - evet bu değerlendirmeler, yazıcı, okul başarıları üzerinde bunca önemle durduğu için, kendisinin bir öğretmen olduğu izlenimini uyandırdı bende. Belki de belediyede gönüllü olarak çalışan bir ilkokul öğretmeniymiş? Belki de küçük Pared' in örnek ve sevilen öğrencilerinden biri olduğu Saint-Joseph Okulu'nun rahiplerinden biriydi? Bu ikinci varsayım da oldukça akla yakın. Özellikle o dönemlerde, polis ilgili kişiler hakkında yerel yöneticilerden bilgi soruyor, onlar da

hemşerilerinin soygeçmişini en iyi bilenlere başvuruyordu. Küçük Pared'in ilkokul öğret-

27

meninden daha iyi kim bilgi verebilir belediyeye? Manastırlarda, dinsel okullarda, hiç kuşkusuz iyi amaçlarda kullanılmak üzere, gizli bilgiler vermek eğilimi yaygındır. Bir köyde, gizli bilgilere sahip olma konusunda, rahiplerden, günah çıkartıcılardan daha etkin polis var mıdır? Bugün de en güvenilir ajanlarımızı rahiplerden sağlıyoruz. Hiç kuşkusuz, amansız savunucusu gördükleri itirafın gizine ilişkin hiçbir bilgi vermezler. Ama özenle tartılmış sözleri; sınırlandırıcı bilgileri değerli ipuçları oluştururlar ve araştırmalarımıza yeterli bir kesinlikle yön verirler. Uşçuluğun dine karşı amansız bir savaşıma (on yıl sonra kanlı bir savaşa dönüşerek yozlaşan savaşım) giriştiği bu karmaşık dönemde, din adamlarının halkın tehlikesiz bireylerini yöneticilere salık vererek toplumsal barışa katkıda bulunmak eğilimleri taşıdıklarını kolaylıkla düşünebiliriz. Zaten, lâiklik yanlıları da kendi düşüncelerini paylaşan ailelerin adlarını kendi derneklerine, kendi partilerine sorarak aynı şeyi yapıyorlardı. Cumhuriyetçi görüşün yandaşı ilkokul öğretmenlerinin kaleme aldığı, sayısız raporların bulunduğu Madrid merkez arşivini inceleyerek bu durumu kendim saptadım.

Bu nedenle, cila, mürekkep ve tebeşir kokan özenle düzenlenmiş bir hücrede, yumuşak bir ışığın aydınlattığı yazı masasına eğilmiş bir din adamının, ciddi ve dikkatli yüzünü, yoğun bakışlarını ve şakaklarına yapışmış kulaklarını gözünün önüne getirdiği eski öğrencisi hakkındaki bu öğücü bilgileri bir iç huzuru ve biraz da coşkuyla kaleme almış olduğunu rahatlıkla düşünebilirim artık. Belki de bir kolalı yaka, boynunu sıkıyordu ve siyah üniforma, teninin solgunluğunu belirginleştiriyordu. Yaşlı öğretmenin ilk Latince derslerini vermiş olduğu düşünülebilir,

28

elbet bu da gizli bir gururla birlikte o «Latince yetenekli» notunu açıklamaya yeter. İlk anda gereksiz gibi görünen bu birincilik ödülleri ilişkin açıklama, tiyatro temsilleri, şiir okumalar, çocuklarına karşı hayran bir bakış barındıran aile gevezelikleri, ve salonu geçip sekiye çıkan, madalyalarını ve kitap paketlerini almadan önce başrahbin elini öpen, sonra, utangaçlıktan katılmış durumda, hazır bulunanları selâmlayan, yüzleri coşkudan kızarmış öğrencilerin ödülleri verildiği görkemli toplantılarla birlikte, bir dizi eğitsel töreni anımsatıyordu.

Daha sonra, yemekhane ya da bir manastır avlusunda öğrenciler limonata ve kuru pasta tepsileri-ni dolaştırırken, küçük kümeler halinde toplanmış anababalarla öğretmenler konuşuyorlar; kadınlar şapka giymişler, erkeklerin elinde eldiven ve fotr şapkaları var. Törene gelenlerin üzerine bütün ağırlığıyla çöküyor sıcak ve Rahipler, derilerini kızartan terin yarattığı tedirginliği yatıştırmak için ellerini yakalarından içeri sokuyorlar. Konuşmaların konusu, Bask eyaletine ya da dağa yaz tatiline gitmek, okulu genişletme çalışmaları. Nişanlarını ve kitaplarını bir yana bırakmış ödüllü öğrenciler ağaçların arasında koşup duruyorlar. Fırtına yüklü bulutlar, büyük gölgeler içinde batan güneşi zaman zaman örtüyor. Dünya, bilmeksizin, altın yansımalar içinde kendi batışını kutluyor. Öğrencilerin uslu ve disiplinli gördükleri, Latince yetenekli oldukları bir dünya; öğretmenlerin, daha sonra kendi özlerini tanımak için, unutulduğu karanlıktan bir mucizeyle kurtulan Ovidius okumak zorunda kalacak olan geleceğin seçkinlerinin eğitiminde en yararlı yöntemin Vergilius okumak olduğundan kuşku duymadıkları bir dünya; ve kadınların mesleksiz olmaktan onur duydukları ezici bir

sevgi gösterdikleri bir dünya bu.

Daha sonraki kağıt da aym biçimde erdem ve ödül yarışını belgeliyor: "Cizvit papazlarının Saint-Ignace de Pampelune Kolejinde ortaöğrenim. 1918-1924 yılları arasında yatılı. Parlak öğrenci. Lâtince ve Kastilya dilinde büyük başarı. Şiire karşı göz kamaştırıcı yetenek. On altı yaşında dine karşı eğilim duyuyor, ama nedendir bilinmez bundan vazgeçiyor. Lise diplomasını «Pekiye» dereceyle kazanıyor."

Küçük Pared, çizgisinde en küçük bir sapma yapmaksızın, birkaç satır içinde çocukluktan delikanlılığa geçiyor. İki ayrıntı, ergenlik kuşkularını dile getiriyor: Kâtibin belirttiği şire karşı «göz kamaştırıcı» yetenek, düşcül bir iç dünya ile içli bir coşkuya tanıklık ediyor; ve özellikle, kâtibin açıklamadığı çark ediş, çabucak bırakılan dinsel eğilim. Ama bu iki belirti de genç Pared'i nitelendirmek için yeterli değil. Yanığı kendisini tedirgin edip şaşkına çeviren ateşi yatıştırmak için, hangi yeniyetme, şiiire sarılma-mıştır 1923-1924 yıllarında? Kendisini yok edebilecek tutkudan kurtulmak için, yüreğindeki ateşi gizemcilikte yatıştırmayı kim düşlememiştir? Dürüst kâtibin söylemediği ama benim sözcüklerden çıkardığım bir-şey var: Değişmezlikle ortaya çıkan bu görüntüler, tenini saran ve bir başdöngüsüne neden olan ateş karşısında duyulan sabırsızlık,, iç gerilim, şaşkınlık ve anlaşılmaz ürkü. Kâtibin kalemi, uyluklar arasında sıkılıp gevşetilen şu dayanılmaz sertliği, bu anlık iç çöküntülerini, amaçsız duygulanma ve öfkelenmeleri tanımlıyor; coşkulu yakarışları, utanç verici itirafları, pişmanlıkları, düşüş ve vicdan azaplarını söylemiyor bu kalem. Bununla birlikte bütün bu kargaşa; dünyadan eletmek çekme, perhiz ve nefis köreltme kararsızlıklarda kapalı tutulduğu gibi, yalnızlık, yı-

kılış, kederli manzalara, ölüm, bir avundurucu Bâki-re'ye öfkeli çağrılarla birlikte, büyük bir olasılıkla içli ve gizemci olması gereken bir şiiir yeteneğinin içinde kapalı tutuluyordu hiç kuşkusuz. Avelino Pared'i nitelendirecek şeyler değil bunlar. Bir toplumun, bir sınıfın tepki ve kötü alışkanlıklarını, aynı uyuşturucu konformizmle* yeniden üretiyordu o. Kuşağının kentsoylu gençlerinin yitirdiklerini sanarak kendilerini kurtardıkları tek bir başkaldırı eylemi, tek bir bunalım izi yoktur. Doğrusunu söylemek gerekirse benim kafamı karıştıran tek şey vardı: İster bir imgelem yoksunluğunu göstereyim, ister olağanüstü bir sar-sılmazlık istemini belirlesin, kendine egemen olma gücü. Zekâsı bu kadar belirgin olmasaydı birinci olasılığı seçerdim. Ama bunca ısrarla, üstüne basa basa belirtilen yetenekleri kararlı bir çaba ve bir ruhsal katılaşmadan kuşkulanmama yol açıyor.

Daha işlek, daha az özensiz ama daha özgür bir yazı koşuşturuyor üçüncü kağıtta, pembe mürekkeple değil, soluk yeşille yazılmış. Yukarda, sağda, bir not var: Gizli; bunun da altı çizilmiş, ama cetvelle değil, dışardan içeriye doğru eğik bir çizgi, bir paraf gibi. Anlaşıyor ki bu sözcüğün altını çizen el, daha sonraki notlarda da görüleceği gibi kalemi büyük bir ustalıkla kullanıyor. Bir memurun elinden çıkma değil, kalemi kullanan kişi acele acele karaladıklarının okunup okunmamasını umursamayan önemli biri.

«Salamanca Üniversite'si Hukuk Fakültesinde okuyup doktorasını da burada yaptı. Çok ünlü fakültenin onursal dekanı Ekselans Amadeo de los Arcos'un başkanlığını yaptığı jüri, Bartolome de Las

(*) Koni'ormizm: Uymacılık.

CaiM'ın yapıtında uluslararası hukukun temelleri*

başlıklı tezini özel olarak kutladı. Doktorası Optima cum Laudae** derecesiyle kabul edildi.

«Kişisel plânda kayda değer bir şey yok. Söz konusu kişi 1924-1931 yılları arasında, saygıdeğer bir dul bayanın evinde yaşadı. Bütün tanıklar, hiçbir skandala karışmamış, ağırbaşlı, çalışkan ve yalnızlığı seven bir hayat yaşadığı anlaşılan ilgilinin katı, biraz da aşırı ilkeci ahlâkı konusunda görüş birliği ediyorlar. Bilgisine başvurulmuş yerel polis, ilgili hakkında edinilen bilgileri onaylıyor.

«Edinilen gizli bilgilerden kesinlikle çıkartıldığı kadarıyla, politik düşünceleri her zaman, içten ve kararlı bir biçimde tutucu. Ancak, bazılarının söylediklerine bakılırsa, Don Carlos'çuluk kaynaklı bir gelenekçilik ayrıntısı da söz konusu, ama Navarra'lı oluşu bu eğilimin kaynağını kolayca açıklar.

«Katı bir sofu olarak düzenli bir biçimde kiliseye gider, hiçbir kudas ayinini kaçırmaz. Günah çıkartıcısı, Üniversite Katolik Gençliği rahiplerinden bir cizvit (Rahip Arreta).

«Avelino Pared ilkin yargıçlık mesleğine girmeyi düşünmüş, ki yetenekleri kendisine bu alanda parlak bir gelecek sağlayabilirdi. Doktorasından sonra polis mesleğini seçmiş olması kendisinden çok şey bekleyen hocalarının çoğunu şaşırtmıştır.»

Kasıtlı olarak basitleştirilmiş bu raporda, dosyanın ilk sayfalarında ortaya çıkardığımı sandığım say-

(*) Bartolome de Las Casas : Domenico tarikatından İspanyol rahibi. (Sevilla, 1491-Madrid, 1566). Antil adaları ve Güney Amerika'daki Kızılderilileri savundu. Toprak ağalarının zulmüne karşı savaşım verdi, köleliğe karşı çıktı.

(**) Optima cum Laudae : Övgüyle pekiyi. 32

gıyla karışık sevginin izi yok. Aceleyle bir şeyler karalamak alışkanlığı olan birinin kaleme almış olduğu açıkça belli olan bu notlardan, Avelino Pared'in sevimsiz değilse bile, en azından doğallıktan uzak bir görüntüsü çıkıyordu ortaya. Hiç kuşkusuz, üniversitenin ünlü hocalarının övgü dolu görüşlerini titizlikle aktarıyordu bilgi verici; ama küçük ayrıntılar belki yalnızca açık bir tiksintiye değil, hiç kuşkusuz bu çok düzenli ve örnek öğrenciye karşı belli bir hoşlanmazlığı belli ediyordu. Tanıkların görüşünü, ya da belki bir liberal muhafazakâr olan ve herhalde bu aşırı erdem düşkünü delikanlının yobazlık ve namusluluk taslamasından oldukça keyfi kaçan bir adam olan yazarın gizli tutumunu açıklıyor muydu bu açıklamalar? Bu sorunun üzerine gitmedim. Düzen ve din sancağının buyruğuna girmiş olan bu hayatın olağanüstü kusursuz tutarlılığı karşısında ben de içten içe tedirginlik duyuyordum. Başkaldırı ve gevşeme yanlısı olduğumdan değil. Ama öğrenilen değerlere saygıda böylesine bir direnme büyülüyor-du beni. Verilen bilgiler arasında, bir sevda ilişkisi, bir zamparalık serüveni hakkında en küçük bir ipucu yoktu, böyle bir şey olmuş olsaydı, bu adı sanı belirsiz bilgi kaynağının hiç kuşkusuz gözünden kaçmazdı. Avelino Pared'in on sekiz ve yirmi beş yaşları arasında tam bir perhiz hayatı yaşadığı anlamına mı geliyordu bu? Yoksa en yakınlarının bile içine sokulamadığı çok kapalı, çok gizli bir hayat mı sürdürmüştü? Bu varsayımların her ikisi de pek inandırıcı gelmiyor bana. Bir üniversite kentinde öğrencilerin hayatını bilen biri için bu yabanıl sakınma akıl almaz görünmektedir. Hiçbir kuşkuya yer yok: Biraz da incitici bir ısrarla esinlendirilmek istenen gerçek, satırların arasında gün gibi ortada: «Katı ve

üstelik biraz aşın ilkeci ahlâk» bilgi kaynağının bir şey bulamadığını açık açık gösteriyor. Akıl almazı kabul etmekten başka çare yok: Üniversite öğrencisi erdemini bir Trappe keşişinin inadıyla korumuş. Hangi amaçla? Bazı buyruklara boyun eğerek mi? Bu konuda söyleyeceklerim tahminden ileri gitmez.

Bu kısa özgeçmişte merakımı uyandıran iki başka nokta vardı: Biri, Pared'lerin oğullarını Salaman-ca'ya yollamaları; hiç kuşkusuz burada ünlü ve saygın bir üniversite vardı, ama bu durumda giderlerin daha da artması ve ailelerin pek hoşlanmadıkları ayrılık da söz konusuydu. Bunun açıklaması kolay olabilir: Belki de komşu fakülteler yeterince iyi değildi? Ama başka üniversiteler de vardı, örneğin Zara-goza. Elimde olmadan, bu ünlü üniversitenin seçilme nedenini bulmaya çalıştım, ama boşuna.

Kafamı kurcalayan ikinci nokta, Avelino Pared' in tezinin konusuydu. Bartolome de Las Casas, İspanyol liberalizminin en önemli kişilerinden biriydi gerçekten. Hiç kuşkusuz bir din adamı söz konusuydu, merkezi iktidar ve Hindistan bürosunun acımasız sömürgeciliğine karşı, İncil'den esinlenilmiş ahlaksal güdülerle başkaldırımı. Başkaldırının başka bir nedeni yoktu. Devlete karşı olanların gözünde, ezilen Kızılderililerin amansız savunucusu olarak, İmparatorluk politikasına karşı bir başkaldırımı simgelediği de bir gerçektir. Peki, o halde, Avelino Pared'in gelenekçilik izleri taşıyan tutuculuğuyla bir sömürge halkları savunucusunun devrimci ve özgürlükçü düşüncesine olan ilgiyi nasıl bağdaştıracağız?

Küçük fırça darbeleriyle gözümün önünde oluşan bu hayatta, imgelemimin boş yere doldurmaya çalıştığı boşluklar belirliyordu. Çok yüceltici sicillerin ötesinde, arka plânda, derinlemesine incelemek

isteyeceğim küçük çatlaklar belirliyordu. Bütün bir hayatın gizli örgüsünü oluşturan bu gizemler, yalnızca «namuslu», «parlak», «dindar» vb., değil, karmaşık, kapalı, çelişkili, kısacası insan olan bir kişiliğin canlanmasına katkıda bulunuyorlardı.

Ancak bir araştırma büyüteciyle ortaya çıkartılabilecek bu kopmalar onu bana yaklaştırıyordu. Başlangıçta benim için yüzeysel bir merak, emrinde çalışacağım ve insanların bir korkunç portresini çizdikleri insan hakkında daha fazla şeyler bilmek isteği olan ilgi, bu üstünkörü merak, sarsıcı bir oburluğa dönüşmüştü.

34

35

3

Öteki bilgiler değişik polis servislerinden geliyordu. Resmî, renksiz, kokusuz bir dille yazılmışlardı, adı geçen Avelino Pared, askerlik görevini Zaragoza askerî bölgesinde topçu olarak yaptıktan ve teğmenlik rütbesini kazandıktan sonra, Madrid Yüksek Polis Okulu'nun giriş sınavlarını büyük bir başarıyla kazanmıştı. Daha sonra üstlerinin değerlendirmeleri vardı: «Parlak ve mantıklı bir zekâ», «sağlam, oturmuş ve belirli bir kişilik»; sonra da «politika» bölümünde şu küçük açıklama: «Çok güvenilir biri.». Uyumsuz tek gözlem: Birisi dik yazıyla yazmış: «Ya-sadırlık ve gizliliğe karşı çok belirgin bir özel eğilim.»

Bu yargılardan çok kağıdın üst yanına iliştilmiş, kirli kestane rengi fotoğraf ilgimi çekti. Uzun, zayıf bir yüz, ince çizgiler, duygusuz bir bakış: Bunu keşfettim.

Parlak kuzgunî siyah olması gereken saçları ortadan ayrılmıştı. Büyük ve sıkı ağzına gelince, bir gülümseme kınntısıyla aydınlanıyordu.

Bu sert ve soğuk yüzdən bir yalnızlık ve küçümseme duygusu yayılıyordu. Bu izlenimi yaratan şey, bana kalırsa, bakışların, bir noktada yoğunlaşarak, tam bir duyarsızlık içinde bir mercekte toplanmasıydı. Geniş ve koyu gözlerinde bir fotoğraf optiğinin duygusuzluğu vardı. Kaydetmek, ama incelenen nesneyi yansıtımsız kaydetmek olan görevini kusur-

suz olarak yerine getiriyordu. Bir beyine bağlı olmadıkları için, hiç kuşkusuz, şaşırtıcı bir kesinlik ve doğrulukla ele geçiriyordu görüntüyü. Ama onun, coşkuları yöneten sinirsel uçlar üzerine etki yapmasına engel oluyorlardı. Bence, salt gören gözlerdi bunlar, tıpkı bazı böceklerin gözleri gibi, iyi gören gözler. Bana soğuk görünmüş olmalarından değil, bu tür bakışlar en azından olumsuzluk ya da kin yansıtır. Soğuk değildi bu gözler. Beylik tanımlamalara bakacak olursak, kestane rengi oluşları onlara sıcaklık bile veriyordtu diyebiliriz. Ama onlar ne sıcak, ne soğuk, dahası ne de ılıktı. Sadece boştu.

Bu fotoğrafı görünce Salamanca'lı bilgi vericisinin kaleme aldığı raporda gördüğüm ölçülü tutumu daha iyi anladım. Bu yüzde gençliğin en küçük izi yoktu, sanki birden olgunlaşmış gibiydi. İnsan bu yüze bakmaktan hoşlansa bile onun yanma bir dost, bir sevgili koyamazdı. Bütün yakınlık ve bağlantıları geri çeviren, başı göklerde, kibirli bir yalnızlıkla kuşatılmış bir yüzdü bu. Tanımlamakta güçlük çektiğim bir dalgınlığa gömülmüş, sanki varlıksız bir yüz. İnsan ona bakınca pek az sevgi uyandırmasının nedenini anlar gibi oluyor.

Gözlerimi ayırmaksızım uzun süre baktım bu resme, bakmamak elimde değildi. Sandığımdan daha derin gizler vardı onda. Bu tanımadığım insana karşı acımayla karışık bir keder duymaktan alamadım kendimi. Gözleri açık düş görüyor izlenimi uyandırıyor bende. Ama bir insanın, dostça bile olsa, paylaşabileceği türden değildi onun düşü. Madensel bir düşü.

Denilebilir ki, onun hakkında değişik servislerce yazılmış olan notlar da, çocukluğundan bu yana ya-püagelen basmakalıp övgüleri yineliyerek aynı şaş-

36

37

kımlığı yansıtıyorlardı: Zekâ, kesinlik, dakiklik, ve şu rada burada da mesleki yetenekler üzerine bir gözlem: «Gelenekle pek bağdaşmayan yöntemleri, bununla birlikte, kesin sonuçlar veren eşsiz bir soruşturmacı.» Bizim mesleğin özel dilini bilen biri olarak, söz konusu gelenekle pek bağdaşmayan yöntemlerin Garcia'nın uyguladığı şişirme ve acımasız yöntemle bir benzerliği bulunmadığı sonucunu çıkartabilirim. . Bu cümleyi raporuna sokuşturmuş olan bölüm komiseri Romero, anlaşıldığına göre, alışılmış soruşturmalardan daha başka bir şey düşünüyor olmalı. Ne var ki kafasının içindekileri tam olarak tanımlayamıyordum. Ama, astının elde ettiği sonuçlar karşısında hayranlık duyduğu ve kinamayı göze alamadığı bazı uygulamaları da onaylamadığı açıkça anlaşılıyor. Bu nedenle belli bir kesinlemeden kaçmıyor olmalı.

1933 yılından başlayarak, Avelino Pared'in meslek hayatı normal olarak sürüyor: Madrid malî polisinde stajyer müfettiş; Zaragoza cinayet masasında komiser

Romero'nun emrinde üçüncü sınıf müfettiş Segovia soruşturma bölümünde ikinci sınıf... Rahat ilerleyişte yalnızca bir duraklama: Gözden düşme ve sürgünle eşanlamlı bir kent olan Soria'da kaçakçılık masasında bir yıl oyalanma. Kaynağı belli olmayan ancak Genel Müdürlük'ten geldiğini sandığım 1935 tarihli bir fiş bu dönemle ilgili yeterli bir açıklama getiriyor. Daktilo ile yazılmış kağıtta şunlar göze çarpıyor: «Yeteneği yadsınmaz ve çok zeki biri olan bu polis, Cumhuriyete ve genel olarak demokrasiye karşı düşmanca düşüncelerini açıklamaktan çekinmiyor. Öte yandan, komplolara karşı bir gönül yakınlığı duymuş gibi görünüyor. Bir askeri darbe özlemi içinde olan rejim düşmanlarının tezgâhladıkla-

38

rı komploların bir çoğunda izine rastlanıyor. Bilinen yetenekleri ve kişiliğinin katılığı onu yasal yönetim için özellikle tehlikeli kılıyor. Zaten, son aylarda yabancı ülkelere yaptığı yolculuklar, müfettiş Pared'in, totaliter rejimlerin, özellikle Roma'nın, polislerine irtibat ajanlığı yaptığı yolundaki varsayımları doğruluyor. İnanılır kaynakların doğruladığına göre, Du-ce'nin yakın çalışma arkadaşları birkaç kez kabul edilmiş. Bu gezilerin amacı, ülkemizdeki totaliter hareketler için, Musolini'den mali yardım ve gerekirse askeri yardım sağlamak olabilir. Müfettiş Pared'in, Falanj* ve Gil Robles'in CEDA üyeleriyle bazı yüksek rütbeli subayların katıldıkları gizli toplantılar düzenlediği de ayrıca kanıtlanmış durumda.» Biri önden, biri yandan çekilmiş iki fotoğraf... R.C. rumuzlu «Gizli» notu ve bir kod numarası. Büyük bir olasılıkla 1936 yılının ilk aylarında çekilmiş olan fotoğraflarda yaşanmaktan çok bir tür yoğunlaşma göze çarpıyor. Çizgiler ne değişmiş, ne de belirgin görünüyor; dahası, gençlik görünümünü koruyor. Ama bu belirgin yüzden yayılan ifade, tıpkı bir fosilleşme süreci gibi, bir kişilik katılaşmasını gösteriyor. Bakışı sanki bir buz kalıbına kapatılmış izlenimi uyandırıyor: Kendini dışa vurmak istemeyecek kadar derin bir horlamayla karışık iç karartıcı bir kayıtsızlıkta donmuş gibi. Dudakları aşmayan bir öğrenmenin üzerine kapanmış keskin ağız hiçbir gölge yumuşatmıyor. Yalnızca, geniş alın bir içsel devinimin varlığını gösteriyor.

Bu görüntüler tedirginliğimi çoğalttı. Belirsiz ve içgüdüsel bir tikslenmeyle karmaşık bir hayranlık

(*) Falanj : Franco'nun hükümet darbesinden sonra tek parti durumuna gelen faşist siyasal örgüt.

39

arasında ikiye bölünmüştüm. Bu insan dışı yüzü bıkmadan inceliyordum. Yazılı metinle görüntü arasında bir ilişki kurmaya çalışıyordum. Metih, gerçekten de, yetenekli olduğu kadar tehlikeli bir kışkırtıcının portresini, demokrasiye karşı amansız kinin yeteneğini çiziyordu; bir bağınazın portresiydi bu. Buna karşın fotoğraflar bir dalgını, horgörünün boğazladığı ve bu nedenle de insanı devindiren her şeye kayıtsızlaşmış bir ruhu gösteriyordu. Bu ruhun kapatıldığı buz kalıbını hiçbir yalım, hiçbir tutku eritemez gibiydi. Bu buzdan heykel yaşıyordu gene de, deviniyor, dolap çeviriyor, komplolar tezgahlıyor, denizler aşılıyor, inandırmak arzusuyla savunuyor ve yüreklendiriyordu. Onu harekete geçiren güç neydi öyleyse? İnançlar, hiç kuşkusuz; doğal olarak bu düşünce geliyor aklıma. Ama bu soğukkanlı yüzü daha iyi inceledim ve bu ucuz açıklamadan vazgeçtim.- Herhangi bir inancın kırıntısı bile yoktu bu ölü gözlerde. Coşkuyu olduğu gibi tutkuyu da geri püskürtüyordu görüntü. Aslında öğrenerek gülümseyeceği bir düşüncenin utkusunu sağlamak için kılını bile kıpırdatmazdı bu kışkırtıcı. Peki öyleyse, onu harekete geçiren dürtü neydi? Bu noktayı aydınlatmaktan vazgeçtim.

Kafamı kurcalayan başka bir ayrıntı vardı: Cumhuriyet döneminde, hiç kuşkusuz yasal hükümete sadık bir memurun kaleme aldığı bu raporun dosyada bulunmaması gerekirdi. Ayrıca, Cumhuriyet döneminde yapılan bütün soruşturmalar yok edilmiş olduğundan bu raporun varlığı şaşırtıcı bir şeydi. Demek ki biri bu belgeyi güvenilir bir yerde özenle saklamıştı; raporu yazan ya da ona yakın biri, son zamanlarda dosyaya sokuşturmuş olmalı bunu. Şu var ki, yakalanmak ve meslek hayatını zedelemek

40

tehlikesini göze almadan hiçbir memur böyle bir sorumluluğu yüklenemezdi. Öyleyse Pared'in kimliği belirsiz düşmanı, ancak yüksek bir yönetici ya da hiç kuşkusuz Devlet Güvenlik Örgütü müdürlerinden biri olabilirdi. Ve bu davranışının amacı, herkesin eli kulağında olduğunu sezindiği politik değişikliklerin arifesinde, Pared'in geçmişindeki karışık1 liği anımsatmaktı.

Bu tür davranışlar, beklenmedik şeyler değildir. Gizli ve acımasız savaşlar polis servislerini karşı karşıya getirir. Bu karanlık çarpışmalarda her şey mubahtır.

Bir yıl sonra emeklilik yaşma erişecek, bu nedenle de hiçbir yükselme tutkusu için herhangi bir tehdit oluşturmayan ve zaten bir tür otomobil mezarlığına gönderilmiş olan bir insana karşı sürdürülen savaşımın gözle görülür boşunallığı yine de şaşırtıyordu beni. Öyleyse, gizli kişinin amacının bir tutkudan ya da servisler arası rekabetten daha güçlü bir şey olması gerekirdi, bu da ancak kin olabilirdi. Ama otuz beş yıl süren güçsüzlük ve sessizliğe karşı koyacak kadar güçlü ve inatçı bir kin; umutsuzluktan daha güçlü bir sabrın beslediği kin. Bu kinin inat ve şiddeti, korkuyla karışık bir şaşkınlıkla dol-duruyordu yüreğimi. Neden olduğu kin tarafından yaşlılığa, taa ölümün eşliğine kadar izlenmek için ne yapmış olabilirdi bu insan?

Askeri ayaklanma ve onu izleyen iç savaş Aveli-no Pared'i hızla tırmandığı polis örgütünün doruklarına çıkarıyordu: 1936 yılı mayısında ikinci sınıf müfettiş; aynı yılın ekim ayında Burgos'ta yazılmış bir not, onu «Ordu emrinde ve geri hatların güvenliğinden sorumlu bölüm komiseri» olarak tanımlıyordu. Hükümet çevrelerinden gelmesi olasılığı fazla

41

olan şu değerlendirmeye bakılacak olursa önemli bit görev olmalıydı bu: «Nankör olduğu kadar nazik olan bir görevi her türlü övgünün üzerinde bir çaba ve etkinlikle yerine getirdi. Bu tarihte (mayıs 1939), terfi ettirmek üzere, başkomiser yetki ve sorumluluklarıyla Barcelona haberalma servisinin başına getirildi.» Cümleden şu anlaşılıyordu: Başkomiser Avelino Pared iç savaş sona erdikten sonra Mad-rid'te Devlet Güvenlik Örgütü'nde bir müdürlük görevine atanmayı umabilirdi. Zaten o dönemde, Barcelona ve çevresinde, ancak hükümetin tam güvenini kazanmış biri görevlendirilebilirdi.

Bununla birlikte, aradan on iki yıl geçmesine karşın Avelino Pared hâlâ Barcelona'daydı. Şu notu görmemiş olsaydım, bu durumu bir gözden düşme belirtisi ya da yönetimlerin sık sık yaptığı nankörlüklerden biri olarak yorumlayabilirdim: «Kendi dilekçesi üzerine Başkomiser Avelino Pared, haberalma ve güvenlik servislerinin eşgüdümü ve yeniden örgütlenmesiyle görevli Haberalma Servisleri Müdürü sıfatıyla eski görevinde kaldı. Görevlerinde, doğrudan doğruya Ulusal Güvenlik Genel Müdürlüğü ile ilgili bakana bağlı olacaktır.» Demek ki ne gözden düşme, ne de unutulma söz konusuydu. Tersine, bizim Ev'de pek alışık olmadığımız bir kararla kendi üstlerinin de tepesine getiriliyordu komiser Avelino Pared. Birçok insanı üzmüş, canını sıkmış olmalı bu olağanüstü karar. Çünkü bu karar, Pared'i, Katalon-ya'nın gerçek polis şefi, tüm yetkilerle donatılmış bir tür vali yapıyordu. Bu

karar, ayrıca, kendisini Mad-rid'te bir odaya kapatacak olan, anlı-şanlı bile olsa, bir terfiye iktidar gerçeğini yeğlediğini de göstermekteydi. Bu davranışında bir polis tepkisi olmalı diyorum ben. Önünde bir seçim vardı: Polislik ya da

42 "

politika. O, birincisini seçmişti, benim anlayabildiğim buydu.

Yine de, bin dokuzyüz elli altı yılında, polis başmüdürlüğüne terfi ettirilerek Huesca'ya atanmayı kabul ediyordu. Hiç kuşkusuz bu yeni atamayı, örgütün doruğuna çıkmadan önce uğranılacak bir evre olarak yorumlamak da olası. En azından davranışına getirilebilecek tek açıklama; çünkü Barcelona'dan sonra yirmi bin nüfuslu Huesca'yı saygın bir görev olarak kabul etmek oldukça güç. Ancak, daha aşağıda yer alan bir not bu yorumu geçersiz kılıyor: «Don Avelino Pared, bölgede durumun hâlâ karışık olduğunu ileri sürerek, Huesca Güvenlik Genel Müdürlüğü görevini bırakmamak isteğinde direniyor. Görüşüne başvuru bakan, bu isteği onayladı.» Bu son cümle onun saygınlığının yüceliğini koruduğuna tanıklık ediyordu. Yönetimde geçerli olan gelenek ve yöntemlere aykırı olarak, her yeni atamadan önce kendisine danışılmış, iç savaş ve onu izleyen yıllarda yaptığı hizmetlerin en yüksek makamca unutulmadığını göz kamaştırıcı kanıtı olarak dilekleri titizlikle yerine getirilmişti. Bu gönül borcunun ona özel bir durum sağladığını belirtmeye gerek yok: Ama onun yerine başkası olsaydı bunlarla yetinir miydi? Sözü dolandırmadan söylemek gerekirse, yönetim, onu kollamak ister görünüyordu. Ama o bu ayrıcalıklı durumu kesinlikle kötüye kullanmıyordu. İktidarın onunla pazarlık etmeyi düşünmediği, tam tersine her zaman ona vermeye hazır olduğu onur payını istemek şöyle dursun, gölgede kalmak uğruna, kendisine önerilen en önemli görevleri uygun gerçekler ileri sürerek inatla geri çeviriyordu. Madensel bakışma öylesine denk düşüyordu ki bu davranış, şaşırtmıyordu beni. Böylesine bir insan bir tutku duyarsa,

43

yükselme tutkusu türünden bir şey olmaz bu.

Şifre numaralı bir gizli not dikkatimi çekti. Şöyle diyordu.: «İL'in dağlık bölgelerinde sürdürülen operasyonların durdurulması için Huesca Güvenlik Müdürü'ne sözlü olarak tavsiyede bulunuldu. Sivil yönetimden gelen raporlara göre, kırsal bölge halinde büyük bir hoşnutsuzluk var. Böyle bir ruh halinde, uluslararası basın tarafından öğrenilecek olursa, komşu ülkelerle yürütmekte olduğumuz görüşmeleri engelleyebilecek karışıklıklara yol açabilir. Huesca Güvenlik Müdürü bu görüşü paylaşır görünüyor, ancak yapılmakta olan soruşturmanın bir sonuca bağlanması için izin istiyor.» Biraz aşağıda şu cümle var: «Görüşmelerden sonra izin verildi.» ;

Bu kısacık bilmecemsi cümle — söz konusu olan hangi operasyon? Belgenin araştırma yaptığı hangi görüşmeler? — bir dönemin sona erdiğini açıkça ilân ediyordu. Her sözcük bir uyarı çanı gibi yankı yapıyor. Pared'in hemen hemen polis mesleğine girdiğinden bu yana yararlandığı dokunulmazlık açıkça tartışılıyordu. Hükümet, hiç kuşkusuz sakmımla, bu sadık ve hoşnut hizmetkârından hizaya girmesini istiyordu. Yasallık kendi üstünlüğünü göstermeye çekinerek cesaret ediyor, bu da sivil yönetimin raporlarına birdenbire dikkat edilmeye • başladığını gösteriyordu.

Belgenin üzerinde bir tarih vardı: Ekim 1967. De^mek ki bu yıl devletin doruklarında bir şeyler kımıldamaya başlamış. Bu devinim hiç kuşkusuz bir sarsıntı değildi, belgenin dili de bunu doğruluyor zaten. Olsa olsa belli belirsiz bir oynama. Rejim, yapısını değiştirmeden tavır değiştiriyordu. Yeni efendiler, ha ele avuca sığmaz öğrenciye, yeni yonteme kendini uydurması gerektiğini kibarca anlatmaya çalışıyor-

44 ? ' ?

lardı. Ve, bu üstü kapalı sözün ne anlama geldiğini çakan öğrenci hemen yanıt veriyordu: «Tamam, anlaşıldı, izin verin de kağıdımı vermeden önce başladığım görevimi tamamlayayım.»

Düşünüyorum: Şu hinoğluhin hizaya gir çağrısını aldığı zaman Avelino Pared ne hissetti acaba? Şaşırdı mı, yoksa böyle bir şey bekliyor muydu?

Bir sonraki belgede de bir fotoğrafı vardı. İlgilinin, dört mevcutlu cinsiyet masası kadrosunun üç yeni müfettişle desteklenmesini istediğini belirten sıradan bir servis notu. İsteğin ancak bir bölümü kabul edilmiş, çünkü üç yerine bir müfettiş gönderilmiş. Daha gözden düşmediyse bile eskisi kadar güçlü olmadığını kanıtlayan sinsisi bir davranış.

Resimde ne düş kırıklığı, ne de üzüntü vardı. Hiç de altmışında göstermeyen bu yüz, yorgunluğun tırnak izlerini taşıyordu; ağza başdöndürücü bir küçümseme ifadesi veren iki çizgi, dudak kıyılarına yerleşmişti. Beyaz mı, yoksa gri mi olduğu anlaşılmayan belirsiz renkli seyrek saçların altında uzun yüzü sanki külle sıvanmış gibiydi. Yalnızca bakış o altüst edici devinimsizliğini koruyordu. Görebildiğim kadarıyla, ağır ve buruşuk gözkapakların altında gizlenen gözbebeklerinin katı ve dondurucu parıltısını, yirmi yaşından bu yana, hiçbir şey azaltmamış, yumuşatmamıştı. Yıllar geçmiş, olağanüstü olaylar olmuş ama bu buz ve ateşten bakışlar, gizini korumuştur.

Son ve çok kısa bir not, bu polis sutanmın gözden ve iktidardan düşüşünü haber veriyordu. «Genel müdüre yardımcı olmak» üzere Huesca'ya bir genel müdür yardımcısının atanmış olduğunu bildiriyordu. Devlet yönetiminde bunun üstü.kapalı anlamı şudur: Don Avelino Pared vaktinden önce emekliliğini istemeye çağrılmıştır,

45

Dosyada başka bir belge yoktu. Bunun da anlamı şuydu: İlgili, gönderilen bildiriye anlamak istemiyordu. Yönetime kibirli bir yanıt gönderiyordu: «İşi siz kendiniz sonuçlandırın. Size bu konuda yardımda bulunmayacağım.» Bu meydan okuma da onun genel tavrına uygun düşüyordu.

4

Kâğıtları, belgeleri özenle yerleştirdim dosyaya; kayışlarını sıkıp tokaladım; izmarit dolu kül tablasını boşalttım ve ayaklarımın ucunda uzanan kenti seyrederek kendimi bıraktım.

Havada, gürültülerin sıvandığı solgun bir sis oluşturan sıcaklık, hâlâ tozlu evlerin üzerine çökmüş durumdaydı. Temrenimsi yaprakları kıpırdamayan palmyelerin solgun, bitkin bir görünüşü vardı. Hiçbir şey kımıldamıyordu.

Dalgın bir umursamazlıkla seyrediyordum manzarayı. Aslında bir başka görüntü doldurmuştu kafamı: Anlaşılmaz bir insanın uzun yüzü Atlamalı ayrımlar* dizisi halinde gözümün önünden akıp gitmiş olan bu yaşam, gölgelerle dolu garip bir film oluşturuyordu. Gerçekte, öyle önemli bir şey öğrenmemiştim: Birkaç tarih, birkaç yer

adı, bir meslek yaşamının zikzakları... Bu azıcık bilgi bile bütünüyle yaklaşıyordu beni bu insana. Gizleri bile onu anlamamı sağlamakla kalmıyor, onu kavramama yardımcı oluyordu. Ağırlığını iskeletimin üzerinde duyuyordum; tiksintisi kanımı donduruyordu. Benim için bir yabancı olduğu kadar, sanki yakınımdaydı da.

Başlangıçta, bir süre sonra birlikte çalışacağım insan hakkında biraz bilgi edinmekten başka bir şey

(*) Ayrım: Sekans, sahneler, bölüm. (Sinema ve televizyon deyimi).

47

istemiyordum. Beni bekleyen kişiyi tanımak istiyordum. Bu düşünce yavaş yavaş kayboldu. Karmaşıklığı insan dışı olan bu kişilik, beni kendine çekmişti. Şimdi içindeyim onun. Bu tanımadığım insanla işimin bitmesi bir yana, soruşturmanın yeni başlamış olduğunu hissediyordum. Nereye götürecekti beni bu araştırma, düşünmüyordum bunu.

Koltuğumun altında dosya, Trevos'un sahanlığın yanındaki odasına kadar baştanbaşa dosyalarla kaplı uzun salonu yürüdüm.

Adam beni görünce yerinden doğrulup gözlerini üzerime dikti, bakışlarında bir alay okur gibi oldum.

«Eh?» diye sordu cırtlak sesiyle, «aradığınızı buldunuz mu bari?»

«Tam aradığım şeyi değil,» diye yanıtladım dalgın bir sesle.

«Nasıl da güzel açıkladınız!» diye haykırdı küçük gelincik. «Hi, hi... Demek tam aradığınız şeyi değil, ha! İnsan aradığını bulamaz ki. Neden bulamaz biliyor musunuz? İşin aslına bakarsanız, gerçekte ne aradığını bilmez de ondan; yalnız bildiğini sanır o kadar.»

Onu dikkatle inceledim. Dudaklarında hinoğluhin bir gülüş vardı, garip bir neşeyle bakıyordu yüzüme. Bu haliyle tam bir orman memelisine benziyordu.

«Gerçek polisleri bir bakışta tanırım ben. Sahteleri, karınlarını iyi doyurmak için kazara bu mesleğe girenler, buraya ne aradıklarını bilerek gelirler. Hiç kuşkusuz, kimi zaman hata yapmak pahasına da olsa bulurlar aradıklarını. Gerçek polisler için durum değişiktir. Hi, hi! Onlar da aradıkları şeyin ne olduğunu bildiklerini sanırlar. Hi, hi! Ama onlar emin değillerdir bundan, farkı görüyorsunuz, değil

48

mi? Gözlerinin önünde inançlarını bulandıran hafif bir sis dalgaları. Bu nedenle de, ister istemez, okuduklarını karıştırırlar, kendilerini yitirirler, aradıklarını sandıkları şeyden başka bir şey bulurlar burada. Polis olgularla oluşmaz, ipuçlarından oluşur, tıpkı şiir gibi.»

Gülümseyerek sordum:

«Sizce, bende şair kafası mı var?»

«Ama, aziz dostum —size böyle dememe izin verirsiniz, değil mi— şairler, genellikle namuslu memurlara benzerler. Claudel'i tanır mısınız? Boşverin, önemi yok. Bir Fransız şairidir, daha doğrusu şairiydi, öldü çünkü. Pekâlâ! Fotoğraflarına bakacak olsanız, bir toptancı bakkal, bir kasap ya da olsa olsa bir banka memuru sanırsınız. Ona her şeyi yakıştırabilirsiniz, ama şiiri değil. Ne var ki, kendine özgü bir dehadır o; olağanüstü imgeler, alev alev yanan iğre-tilemeler,* tüyleri diken diken eden çığlıklar yaratır. Şiir yüzünde değildi onun, terzi çırağı genç kızları mutsuz kraliçelere, ormanları barok katedrallere dönüştürerek gerçeği bozan gözlerindeki. İyi görmek için, gözleri dört açıp dikmek gerektiğine yalnızca budalalar inanır. Saçma bir şey! Hiçbir şey görmemenin en güvenilir yöntemi budur, yalnız dış görünüşler, yani ağacın kabuğu demek istiyorum, yalnızca bunları görürsünüz. Hayır, görmek

için, içerdeki-ni düşünmek, hayal etmek gerek, şairlere özgü bir yetenektir bu da. Bizim Donkişot başka türlü davranmazdı, çünkü devleri, büyücüleri, tutsak prensesleri ve gözkaşaştıncı orduları bir o görmüştü.»

Elimde olmadan neşelenmişim bu garip söylevden,

(*) İğretileme : (Pr. metaphore). Söz sanatında: İstiare.

49

«Ama bu ona şans getirmedim,» diye karşı çıktım.

«Şans, aziz dostum! En şanslı olanlar gerçekçiler midir? Günlerini iç karartıcı kulübelerde geçirirler ve yaşadıklarının farkına varmadan ölüp giderler.»

«Bu belgelik işini ne zamandan beri yapıyorsunuz?»

«Ezelden beri, diyebilirim,» diye yapıştırdı yanıtı, afacan bir çocuk gibi. «Gençliğimde ya arşivci ya da kütüphaneci olmayı düşünüyordum. Eski parşömenlerin kokusunu, deri ve kağıt kokusunu daha o zamanlar seviyordum. Sessizlik içinde yüzen bu yerleri seviyordum özellikle, tutkundum; çılgın düşler, oluşumlarına kimse engel olmadan serpilip boy atar buralarda. Ailem yoksuldu, bu yüzden tüfeği öteki omuzuma aldım, sözgelimi. Hiç de pişman değilim. İyi bir fişleme düzeniyle İskenderiye kütüphanesi bile boy ölçüşemez. Şu gördüğünüz raflarda yatanlar, bir yaratıdan hiç de aşağı kalmazlar, aziz dostum! Her şey oradadır, kesinlikle her şey! En rezil çılgınlıklar, akıl almaz ahlaksızlıklar, en yırtıcı hevesler, alçaklık, açgözlülük, hâttâ kan. Özellikle her şey belirti halindedir orada, anlıyorsunuz değil mi? Henüz yıkılmamış tutkular, sanki bir saf enerji. Fişleri okumak, bilgi araştırmasına kalkışmak demek değildir; izleri yineleme, olabilecek olayları hayal etmeye dayanan tam bir zihinsel çalışmadır. Yaratıdan size söz etmemin nedeni işte budur. Bazan Tann'ı, kahramanlık, suç, yalan ve aşkı yaratacak olan milyonlarca adın içinde bulunduğu belgelik* olarak düşünürüm. Karanlık ve sessizlikte, Tanrı bu olağanüstü yumağa bakmakta ve kendi içine dalmış durumda

(*) Belgelik: (Fr. fichier). Fişlik, fişleme dolabı. (Çev).

iplerin yumak olmasını beklemektedir. O zaman Karar Gecesi gelecek ve yazgısının sonuna gelmiş olan \ insanlığı utkulu bir şafak aydınlatacaktır.

Konuşurken yavaş yavaş coşkuya kapılmıştı koca Trevos, yanakları kızarmış, kelebek gözlüklerinin :> arkasında gözleri parlıyordu. Kısa kollarını gülünç ~i bir biçimde sallayarak büyük jestler yapıyor ve sağ -elinin işaret parmağıyla fişleme salonunu gösteriyordu.

Biraz yatıştırmak umuduyla: «Karar Gecesi ile neyi kastediyorsunuz?» diye sordum.

Bana doğru eğilip, sanrıya tutulmuş bakışlarım gözlerime dikerek:

«Tanrı'nın Son Gecesi,» diye fısıldadı. «Mahşer Gününden önceki Son Vahiy Gecesi. Tanrı'ya inanır mısınız?»

Bu beklenmedik soru beni hazırlıksız yakalamıştı, yanıtlamadan önce biraz duraksadım.

«Vaftiz edildim,» dedim, kulaklarımda çınlayan garip bir sesle.

«Bu bir yanıt değil,» diye sertçe karşı çıktı fitti-nk moruk. «Bir fişleme dosyasını iyi okumak için,» diye sürdürdü konuşmasını aynı kuru, hatta hırçın sesle, «Tanrı'ya inanmak gerek. Çünkü bir fiş, ne kadar anlamlı olursa olsun, inancın gözüyle okunmazsa, sırrını açmaz. Onun gerçeği, gizilgücün buyruğuna bağlıdır. Örneğin siz, şu eski dosyanın içindeki kararnameleri yorumlayabildiğinizden emin misiniz?»

Ve sorusunu vurgulamak istercesine, işaret parmağını kendisine getirdiğim dosyanın üzerine koydu.

«Hayır,» dedim elimde olmadan; anlamsız bir soruyu yanıtladığım için kendime kızmıştım.

50

51

«Ya!» dedi Trevos, başını sertçe geriye atıp. «itiraf ediyorsunuz demek: İnancınız yok sizin. Sonuç olarak, metni kavrayamadan bilmeceler arasında yol alırsınız. Oysa,» diye ekledi, sanki duyulmasından korkuyormuş gibi sesini alçaltarak, «her şey bu dosyanın içinde, kesinlikle her şey. Ama gözlerle değil ruhla, zekâyla okumak gerek...»

Gülümsemeye zorladım kendimi ve uzlaşmacı bir sesle:

«Kesinlikle haklısınız,» dedim, «inancım yeterince büyük değil.»

«Bu konuda yalnız değilsiniz,» diye yumurtladı, küçük başını sallayarak. «İnanç yitip gidiyor, onunla birlikte ruhsal derinlik yeteneği de gidiyor. Çok beyinse] olduk, çok, işte yanılığımız bu bizim.»

Açıkça sayıklamaya dönüşen bu konuşmadan kurtulmak için onaylamakta acele ettim. Gülümseyerek elimi Trevos'a uzattım, o da bütün gücüyle yakaladı.

«Teşekkür ederim,» dedim. «Rica ederim, bir şey değil!»

Aceleci ve paytak yürüyüşüyle asansörün kapısına koştu ve düğmeye bastı.

«Unutmayın,» diye mırıldandı, yatışmış sesiyle, «yorumlamayı bilerseniz, bir dosyanın içinde her şey vardır. Bir müzik partiyonu gibidir: Notaları çalarsınız ve bunun sonucu olarak müzik çıkar. Evrenin senfonisi bu dosyaların içindedir. Ama insanın onu beyninin içinde duyması gerek...»

Asansör katta durdu ve garip adamcağız bana yol vermeden önce gülünç bir biçimde eğildi.

Düşünüyordum: Bu yaşlı deli, ciddi mi konuşuyordu? Soruyu kafamdan uzaklaştırdım. Ama adamın söyledikleri kafamın içinde at koşturmayı sür-

duruyordu. Müzik ve notalar hakkında son söylediklerini anımsıyordum. Avelino Pared'in dosyasını incelerken, birkaç kez, ağır ve kasvetli bir müzik duyar gibi olmuşum, bu müziğin yankıları beynimin içinde hâlâ uzayıp gidiyordu. Etsiz kemiksiz, birkaç kıcıkırık, değersiz yönetsel not çıkarmamıştı bu kederli müziği hiç kuşkusuz. Yaşlı deli büsbütün haksız değildi: Sözcüklerin ve tarihlerin arasında olgulardan başka bir gerçek daha vardı. Pek anlayamadığım, yalnızca sıyırıp geçtiğim ye açıklanmaz hüznünü yüreğime dolduran bir gerçek.

Servise dönünce, Garcia'yı bir döner koltuğa devrilmiş buldum, ayaklar masanın üzerinde, omuzuy-la yanağının arasında telefon. Ceketini çıkarmış, gömleğinin kollarını sıvamış, boyunbağımı çözmüştü. Beni görünce göz kırıp sol eliyle Amerikalılar gibi bir işaret yaptı.

Geniş ve güçlü boynundan akan ter, koltukalt-larım koyulaştırıyordu. Sporcu yüzünde dikkafalı, inatçı bir görünüm vardı.

«Beni iyi dinle pis herif! Bana o kağıdı yarından önce getireceksin, yoksa o senin serseri suratını darmadağın eder tek tek dökerim dişlerini. Anlaşıldı mı?»

Telefonu öfkeyle kapattı, esneyerek gerindi: «Aşağılık herif!» diye homurdandı.

Polis filmlerinde gördüğüm Amerikalı oyuncular gibi davrandığını düşündüm, tıpkı öyle. Zaten az-buçuk onlardan birine de benziyordu. Edepsiz ve acımasız 'aynasız' rollerinde uzmanlaşmış bu oyuncunun adını boş yere anımsamaya çalıştım. Bu benzerliğin belki de farkına varmıştı Garcia? İriyan,

52

53

sağlam yapılı çok esmer bir delikanlıydı, güçlü yapısıyla kışkırttığı kadınların hoşuna gidiyordu. Ama incelikten nasibini almamıştı ve kesinlikle hayal gücünden yoksundu; belki de bu nitelikleri, bir anlamda, yaşamı kolaylaştırıyordu ona. Onun için her şey açık seçikti: Büyük bir iştahla yemek yiyor, içkiyi sek içiyor, tenis kortlarında ter döküyor, açıkça küçük gördüğü kadınları bir hayvan gibi beceriyor ve sanıkları pataklıyordu. Bu bönlük, yaşamı güzelleştiriyordu ona, kendisine sunulan bütün zevklerden hiç pişmanlık acısı çekmeden yararlanıyor, yoğun bir doyumluk duygusuyla, «yaşamak güzel şey valla!» diye homurdanıyordu. Bu söz, hiç kuşkusuz, bütün yaşam felsefesini özetliyordu onun.

«Büyük patron seni aradı,» diye geveledi esnemesini bitirince. «Marina çok heyecanlı. Sinir krizi geçiriyor sandım. Kendisini tuvalette becermeyi önerdim, ama kabul etmedi. Kızlık zararına kimseyi dokundurmamak istemiyor orospu. Pek yakında bir fil bile hakkından gelemeyecek.»

Yapmacıktan güldüm, kendimi rapor okumaya kaptırmış gibi yaptım.

«Ulan namussuz kent!» diye homurdandı Garcia, pencereden bakarak. «Güneş güzel, ah hayyat! diyerek kendinden geçen şu İsveçli, şu Alman orospuları düşündükçe, güneşi ben sokmak istiyorum karınlarına! Kuzeye gittiğin için kıskanıyorum seni. Tenis oynayabilirsin...»

«Tenis oynamam.»

«Doğru, umurunda değildir senin böyle şeyler. Hiç olmazsa karını beceriyor musun bari?» «Galiba.»

«Galiba mı? Ne matrak adamsın yahu. Ben sanmıyorum, biliyorum. Benimki sevimli. Ama benim

54

düşüncemi sorarsan, canı sıkılıyor ve canı sıkılan bir kadın... Can sıkıntısına karşı bir ilaç biliyor musun?»

«Muz,» dedim hoşuna gitsin diye. «Doğru söyledin reis, muz ve gene muz. Rahatlatır onları.»

Durmadan hep aynı şeyleri geveleyen Garcia'nın herzelerinden kurtulmak için odadan çıktım. Koridorda, Marina'yla burun buruna geldim. «Orada mısınız, müfettiş? Müdür bey sizi...» diye haykırıp duruyordu. «Garcia söyledi bana.»

«Müdür, geldiğiniz zaman yukarı çıkmanızı istedi.»

«Peki, Marina, önce gidip bir kahve içeceğim. 'Garcia'yla sevişmeyi galiba gene reddetmişsiniz?»

«Siz de mi? Beni hayal kırıklığına uğratiyorsunuz müfettiş; daha nazik sanırdım sizi. Açık saçık şakalar rahatsız etmiyor mu sizi?»

«Evet, ama en iyisi gülüp geçmek. Siz de aynı •düşüncede değil misiniz?»

«Belki. Giderek mide bulantısı baskın çıkıyor. Benim de bu oyuna girdiğimi düşünün: Erkekler ne düşünürler? Kadınların gülünç duruma düşürülmesini doğal karşılıyorsunuz. Aynı silâhlarla karşılık vermeye gücümüzün yetmeyeceğini mi sanıyorsunuz? Bakın, şu kaba adama budalalıklarına bir son vermesini söyleyin lütfen, yoksa herkesin ortasında ağzının payını vereceğim. Onun gibi hödük deyyuslar, bamya kadar... şeyleriyle...»

Uzattığım bardağı şaşkınlıktan az kalsın yere düşürecektim. Sözlerinin kabalığı ve bayağılığı yüzünün ifadesine öylesine ters düşüyordu ki kahkahayla gülmekten alamadım kendimi. «Çok öfkelisiniz...»

55

«Nedenmiş o? Onun dilini kullandığım için mi? Öfkeli değilim, yalnızca sabrım taştı.»

«Bunları gerçekten yüzüne söyleyebilir misiniz onun? Beklenmedik bir darbe olur bu, hem de kurallarına uygun!»

«Ee öyleyse? Genç tutuklulara, özellikle yakışıklı olanlara nasıl çullandığını fark etmediniz mi? Hasta, bu sizin Garcia. Onun yeri, poliste değil tımarhanede.»

Afallamıştım, uysal bakışlarını üzerime dikmiş olan Marina'ya inceleyerek bakıyordum. Yaşı kırk dolaylarında olmalıydı. Kısa boylu, şişmanca bir kadındı, saçlarını topuz yapmıştı. İçimizden biri, kendisinde bir yatılı okul müdürü havası ve tavırları buldu bulalı «Hoca'nım» adını takmıştı ona. Coşkulu olduğu, hiçbir şeyden korkmadığı ve her an bayılmaya hazır olduğunu sandığımız için, bir tatlı kaçık, yaklaşan menapoz yüzünden histerikleşmiş bir yaşlı kız sayıyorduk onu. Oysa şimdi...

Koridorda, otomatik kahve makinesinin yanında ayakta duruyorduk. Tavandaki neon lâmbasından sarı ve çiğ bir ışık yayılıyordu. Beyaz küçük çiçekli gri bir giysi giymiş olan Marina, gözlerini üzerimden ayırmadan kahvesini yudumluyordu.

«Şaşırmış görünüyorsunuz,» dedi ölçülü bir sesle.

«Öyleyim. Sizi böyle...»

«Kaba saba sözler söyleyemez mi sanıyordunuz? Ama budalaların anlayabileceği düzeyde, arkadaşınız Garcia gibi.»

«Benim arkadaşım değil o.»

«Doğru. Zaten o da sevmiyor sizi. Anlayamadığım bir şey var: Bu tür tatsız tuzsuz bayağılıklara nasıl dayanıyorsunuz, neden karşı çıkmıyorsunuz?»

58

«Hiç kuşkusuz korkaklıktan.»

«Hadi canım! Korkak değilsiniz siz.»

«Nereden biliyorsunuz?»

«On beş yıldır poliste çalışıyorum. Korkaklığı tanımayı öğrendim. Soluk alın! Korkunun kokusunu duymuyor musunuz? Ben duyuyorum. Ne zaman elleri kelepçeli birini getirirler, yıkılacak mı, yoksa kafa mı tutacak hemen bilebilirim. Kalıpla ilgisi yok bunun. Hormonlarla, salgı bezleriyle ilgili bir şey. Korkakların teri kedi sidiğini andırır.»

«Oldukça doğru,» dedim; birden garip bir kedere kapılmıştım.

«Elbette doğru. Örneğin Garcia bir korkaktır. İlk tehditte yere yığılıverir. Ama siz öyle değilsiniz.»

«Kahramanlıkla ilgim yok.»

«Kahramanlık başka şey, cesaret başka. Kahraman önde kaçan korkaktır. Cesaretli insan dayanır.»

«Bunları nereden öğrendiniz Marina?»

«Tanrı bağı. Şaka bir yana; kadınların budala olduğunu gerçekten düşünüyor musunuz?» ? «Bence pek öyle değiller.»

«Yüzünüzden okunuyor.»

»Sahi mi?»

«Evet. Yüzünüzde bir şaşkınlık belirtisi var. Kadın bir pusuladır. Kuzeyi gösterir. Haydi! Patron bekliyor sizi...»

Boş bardağı madeni kutuya attıktan sonra topukları üzerinde dönüp uzaklaştı.

«Marina!»

Dönüp gülümsedi.

«Evet?»

«Biraz önce söylediklerim için beni bağışlamanızı isterdim.»

«Kızımıyorum size. İsteseniz de kaba olmak eli-

57

nizden gelmez sizin. Buna yeteneğiniz yok. Ama sıkılganlığınızdan kurtulmanız gerek. Bir aynasız için engelleyici bir şey. Eminim ki Don Avelino yardımcı olacaktır size.»

«Tanıyor musunuz onu?» diye sordum sabırsızlıkla.

«Şaşırttı mı sizi?» diye yanıtladı; duru, neredeyse neşeli bir gülüşle. «Karısı Amelia teyzem olur.»

«Evli mi?»

«Otuz iki yıldır. Neden evli olmasın?»

«Marina... onu biraz anlatır mısınız bana?»

«Ne bilmek istiyorsunuz? Dosyasını incelediniz, öyle değil mi? Kızarmayın, çok doğal bir şey bu.»

«Nasıl bir insan o, Marina?»

Sorumu alçak sesle, hemen hemen fısıltıyla sordum. Marina yüzüme dikkatli dikkatli baktı.

«Garip bir soru!» dedi aynı duru gülüşle. «Herkes bizim gibi değil mi?»

«Onun hakkında bir yargıya varamadım.»

«İspanya'nın birinci polisi,» dedi kısaca. «Hoşunuza gidecekse bir başka zaman anlatırım.»

Yoğun bir merakla yüzüne baktım. Güzel olmamasına karşın belli bir çekiciliği vardı Marina'nın. Uzun gözlerinden kederle karışık tatlı bir dinginlik yayılıyordu. Yuvarlak ve küçük ağız çocukça bir muziplikle gülüyordu. Bu çelişiklik çarptı beni. Bu kadını gerçekten tanımadan yüzüne üç yıl nasıl bakmış olduğumu soruyordum kendi kendime. Meslektaşlarım ve benim için bir görevliden başka bir şey değildi: Servis sekreteri, yorgun olduğumuz zamanlarda bize bira ve kahve getirmeyi kabul eden güleç ve yetenekli bir sekreter; küçük kusurları ve tikleri bizi eğlendiren, kaba erkek şakaları yaparak alay ettiğimiz yalnız bir kadın. Bir dişinin, bir kadının yaptığı

şeylerden yoksun olduğu için, bekâr bir kadının, acı-nası, gülünç bir yaratık olması doğal bir şey gibi geliyordu bize.

Bütün gölgeleri yok eden amansız bir ışıkla yıkanan bir koridorda, yaşam dolu, neşeli, zeki ve yürekli bir kadın keşfediyordum birden. Yalnızca bakışlar-daki üzünç, acılı bir özel yaşamı duyumsatıyordu.

Asansör yönünde uzaklaşmadan önce sıkıntılı bir gülümsemeye baktım ona, belli belirsiz bir el hareketiyle yanıtladı gülümsememi.

Emniyet Müdürlüğü'nün dört katı, sigara yanık-larıyla çiçek bozuğuna dönmüş bir mantarlı muşambayla kaplıydı; yapı 1967 yılında bir kenar mahalleye dikilmişti; şehircilerle mimarlara inanılacak olursa bütün yönetim birimlerinin toplanacağı bir yönetim sitesi olacaktı ilerde bu bölge. Gerçekten, birkaç kansız palmiyenin sallandığı, boz renkli kibrit kutusu yapıların sırttığı boş tarlaların uzantısından başka bir yer değildi burası. Cetvelle çizilmiş gibi düzgün caddeleriyle bir dama tahtasına benziyordu. Ay yüzeyi gibi delik deşik yollar, asfaltlanmayı beklerken, rüzgârın altında ufalanıp tozlaşıyordu. Yaz ayları boyunca toz dumandan göz gözü görmüyor, kışmsa yağın yağmurla dolan çukurlar birer gölcüğe dönüşüyor, ortalık diz boyu çamura kesiyordu. Ulusal basın ve radyonun sabah akşam sözünü ettiği, piskopos, sivil vali ve başta başkanları olmak üzere belediye meclisi üyelerinin söylevler çekerek hizmete açtıkları bu site, ülkemizde adet olduğu üzere, çılgınca bir aceleyle işe başladıktan sonra şantiye halinde kendi kaderiyle başbaşa bırakılmıştı. Sizin anlayacağınız, bir hayalet dekorlar sitesiydi. Geceleyn, tozların bur-gaçlandığı sokakları, sokak lambalarının çiğ ışığı altında daha da iç karartıcı, saçmasapan bir görünümüne giriyordu.

Beşinci katta asansörden çıkar çıkmaz dekor değişiyordu. Mantarlı muşambanın yerini bej bir halı

alıyor; gravürlerle süslü duvarların yarı belinden kaplamalar koşturmaya başlıyor; bembeyaz çiçekliklerde yeşil bitkiler, kaktüsçiller ve cüce palmyeler yükseliyor; mantar kaplama tavandan dengeli bir ışık yayılıyordu. Büyük otelleri ya da lüks klinikleri andıran sessizliği insanı şaşırtır, tedirgin ederdi. Sizi pek hoş bir duyguyla avucunun içine alıp sindirir ve siz de ayaklarınızın ucuna basa basa yürüdüğünüzü fark edip şaşırırdınız. En küçük bir çitirtinin, en cılız öksürüğün, biraz yüksekçe söylenmiş bir sözcüğün bu yönetimsel Olimpiya'nın sakinlerini tedirgin edebileceği duygusuna kapılırdınız. O sürekli gürültünün, boğuk ayak seslerinin, kapı çarpmalarının, koridordaki koşturmaların, inatçı ter ve dezenfektan, bayat tütün ve kekre yağ kokularının izine bile rastlayamazdınız burada. Bu yüksekliklerde, hiç kuşkusuz, insanlarla uğraşmıyordu polis, onun işi burada özenle yazılmış raporlar, fişler ve dosyalarlaydı; aşağı katlardaki kargaşaya bir parça küçümsemeye bakan soyut bir polis türü.

Daktilo kızlar bile, kendinden geçmiş bir ciddiyetle C!) ayırı yönetiyorlardı. Sanki parmaklarının gölgesiyle tuşlara vuruyor gibydiler, sessiz filmlerdeki gibi yalnızca hareketleri görebilirdiniz. Enterfon ve telefona hosteslerin ya da İsviçreli hemşirelerin yaltaklanan mırıltısıyla konuşuyorlardı. Gülümsemeleri bile sizi ağırbaşlı olmaya zorluyordu. Belli belirsiz boyanmış dudakları: «İçiniz rahat olsun, her şey yolunda gidecek,» der gibiydi. Bu abartılmış kibarlık, tedirginliğinizi dağıtacağına daha da yoğunlaştırırdı.

Bu mavi kırmalı etek, beyaz gömlek giymiş hosteslerden biri, beni ağır kanepeler ve üzeri dergi ve gazetelerle kaplı bir masayla döşenmiş küçük bir salona aldı. Profesyonel bir gülümsemeye, Müdür bey

tarafından birkaç dakika içinde kabul edileceğimi bildirdi. Sonra beni yalnız bırakarak salına salına bir tüy gibi gitti.

Bir süredir üzerimde bir rahatlama hissediyordum ve bunun nedenini içinde bulunduğum hoş havaya bağlıyordum. Kente bakan geniş pencerenin üst köşesinde bir havalandırma aygıtı gördüm ve duyumsa-dığım dinginlik duygusunun gerçekte serin havadan geldiğini anladım. İkinci katla beşinci kat arasındaki ısı farkı en azından on derece olmalıydı, öyle ki insan alt dünyanın boğucu neminden buranın ilkyaz serinliğine geçince birdenbire bir gevşeme hissediyordu.

Bu iç bayıltan ortamı elinin tersiyle iten Don Avelino'yu düşündüm. Tepkilerini anlamaya çalıştım. Katılığı o anda bana sevimli göründü. Bu gibi çekiciliklerden kendini kurtardığı için ona saygı duyuyordum.

Birden kapı açıldı, kırılmış ve koku sürülmüş bıyıklarının altında hafif bir gülümsemeyle, elini uzatarak, müdür Don Anselmo Menendez göründü.

«Sizi beklettiğim için lütfen bağışlayın, aziz dostum Laredo. Buyurun girin rica ederim.»

Boyu ortanın biraz üzerindeydi, ince çizgili gri bir krovaze takım vardı üzerinde. Açık mavi bir gömlek giymişti, örme boyunbağı da maviydi. Enerjik yüzü, parlak gözleri, kırılmış kıvrık saçlarıyla olduğundan on yaş daha genç gösteriyordu.

Ölçülü adımlarla geniş ve üzeri boş masasına doğru yürüdü, masanın karşısındaki tek sandalyeyi bana eliyle göstererek siyah deriden döner koltuğuna oturdu.

Ensesini koltuğun arkasına yaslayıp dostça koltuğunu benden yana çevirdi.

«Atanmanıza ne kadar üzüldüğümü kendi ağ-

62

zımdan duymanızı istemiştım sevgili dostum Laredo. Atanma yazınızı alır almaz dosyamızı getirttim, övgü ve takdirnamelerle dolu olduğunu gördüm. Zaten daha önce de, servis şefimiz komiser Anselmo size olan güvenini belirtmişti. Sizi çok başarılı bir polis olarak görüyorum. İşin içyüzünü öğrenmek ve bu üzücü... atamanın nedenini anlamak için Madrid'e telefon ettim. Bir süre önce Huesca Ulusal Güvenlik Müdürlüğü, kadrosunun güçlendirilmesini istediği için, normal bir atamanın söz konusu olduğunu söylediler. Gençliğinizin kurbanı oldunuz aziz Laredo, başka bir şey değil.»

Onunla birlikte güldüm.

«Sahi, size bir bardak bir şey ikram edebilir miyim?... Bir martini dry? Gerilime çok iyi gelir.»

Yanıtlımı beklemeden ayağa kalktı, odayı geçerek tahta kaplamaya gömülü bir barın kapağını açtı.

Oda çok genişti, duvarlarda yağlıboya tablolar vardı. Hemen hemen hepsi deniz ve yelkenliler üzerideydi. Buradan, müdürün denizi sevdiği ve yelken cilik yaptığı kanısına vardım.

Sağ duvarda, içinde yüz kadar ciltli kitap bulunan bir kitaplık vardı, bir köşede Franco'mın amiral üniformalı bir portresi görünüyordu.

«Martini'yi az, cini biraz fazla tuttum,» dedi Don Anastasio, martini kabını var gücüyle sallarken. «Beğeneceğinizi sanıyorum.»

Martini kabından bir bardağa bir ölçü içki doldurup, kendinden geçercesine bardağı çevirerek baktı, sonra iki bardağı da doldurdu.

«Tamam,» dedi belirgin bir hoşnutlukla, bardağı bana uzatırken.

Bütün dikkatini üzerimde toplamış, içkinin tadına bakmamı bekliyordu. Bardağa dudaklarımı değdir-

63

dim ve tiksintimi belli etmedim.

«Güzel,» dedim.

«Güzel, değil mi? Yüksek tansiyonum var, bana iyi geliyor,» dedi hoşnut gülümsemesiyle. Atanma işinize gelince, tasanızı gidermek için şunu söyleyeyim ki, Madrid, bana sizi Huesca'da paslandırmayacağı güvencesini verdi.»

Kendisine teşekkür ettim ve bu atamayı bir ceza olarak kabul etmediğimi belirttim. Genç müfettişlerin bir süre küçük yerlerde çalışmaları gerektiğini, yoksa yönetimin oralarına gönderecek kimseyi bulamayacağını ekledim.

Yanıtım açıkça hoşuna gitti. Yüzüme sevgiyle bakarak koltuğunu düzeltti.

«Anlayışlı olduğunuz belli, bundan dolayı size teşekkür ederim. Kamu hizmetinin yükümlülükleri vardır, ve bir polis, devletin sadık bendesidir. Zaten daha hareketli servislere her zaman geçebilirsiniz. Biliyor musunuz,» diye sordu sesini değiştirerek, «mesleğe Albacete'de başladım? Seçim hakkı verilmiş olsaydı Huesca'yı tercih etmeyeceğimden emin değilim. Albacete felaket bir kentti, sıkıntıdan patlıyordum.» Doğruladım.

«Huesca'ya dağ uzak değil,» dedim dalgınca, «kayak yapmayı severim.»

«Bu noktada, birbirimizden ayrılıyoruz.» diye karşılık verdi Don Anastasio gülümseyerek. «Ben deniz tutkunuyum, özellikle yelkene tutkunum, sanırım anlamışsınızdır.»

Konuşmaya başladığımızdan beri ilk bir ışık parıldadı donuk gözlerinde.

Tabloları gördüğümü kanıtlamak için başımı eğdim.

«Valencia'da doğdum,» diye ekledi sırdaş sesiyle.

64

«Bütün çocukluğum teknelerin çağrısı ve deniz kokusuyla beslendi. Denizci olmayı düşünüyordum.. Ama hayat başka bir şey olmamı istedi. Küçük tekne gezintileri yaparak avutuyorum kendimi. Açık denizde tek başmızayken sessizliğin güzelliğini tahmin edemezsiniz. Tekneye çarpan dalgaların şıptısı sessizliği bozmak bir yana daha da güçlendirir. Sanki başdönmesi hisseder insan. Özellikle geceleyin. Ama bu gidişle şair tabiatlı biri sanacaksınız beni,» dedi yüksek sosyete gülümsemesiyle.

«Hayır, ben de dağda sessizliği severim.»

«Sahi mi? Sessizliği dinlemeyecek kadar genç olduğunuzu düşünüyordum. İnsan sessizlik gerek-simimini yaşlanınca duyar genellikle. Buna karşılık gençlikte şamata sevilir.»

«Sierra'da küçük bir köyde doğdum, Cordoba yakınlarında.»

«Evet,» dedi başını sallayarak. «Böyle olması gerek. Çünkü insan ömrü boyunca çocukluğunu içinde taşır. Benim için yosun ve deniz kokusu, liman ağzında yük gemilerinin düdüğü sesi; sizin için, yükseklik ve oraların saflığı. Babanız sanırım jandarmaydı?

Soru ansızın yakaladı beni ve ortada hiçbir neden yokken kızardığımı duyumsadım.

«Evet,» dedim.

«Sonuç olarak, o mu yol gösterdi size?»

«Hayır, pek değil. Üniforma sevmezdi. Delikanlılığına, o da üç ağabeyi gibi Arjantin'e gitmek istemişti. Yoksulluk elvermemiş.»

«Çok garip,» diye mırıldandı Don Anastasio, bakımlı ve renksiz cilayla cilalı tırnaklarına bakarak, «beklenmedik yollardan giriliyor polisliğe. Yoksul-

35

luk uzun süre ağır basmıştı. Ama iyi bir polis olmak için gönül eğilimi gerek. Düzeni sevmek yeter. Benim de gönül eğilimim yoktu.»

«Benim vardı,» dedim.

«Doğru mu?»

Gözlerinde, ikinci kez ışık parladı, derin bir dikkatle yüzüme bakmaya başladı.

«Babama karşı,» dedim.

«Onun olamadığı bir şey olmak istediniz, öyle-değil mi?»

«Hayır, tam öyle değil. Anlamak istiyordum.»

«Anlıyorum,» diye mırıldandı Don Anastasio yeniden ellerine bakarak. «Psikolog ya da romancı bile olabilirdiniz.»

«Bu mesleklerin nasıl olduklarını bilseydim, haklarında bilgim olsaydı, olabilirdim.»

«Tuhaf... Bana bir dostu hatırlattınız, Huesca'da onun emrinde çalışacaksınız ya zaten, Don Avelino-Pared'i demek istiyorum... Sanırım size ondan söz etmişlerdir?»

Bu kez gözlerinin parıltısında yakıcı bir etki vardı.

«Evet, ondan söz ettiler.»

«Hiç kuşkusuz kötülemişlerdir!» diye haykırdı Don Anastasio, yapmacık bir gülüşle. «Çoğu insan sevmez onu,» diye sürdürdü konuşmasını üzgün bir sesle. «Onu sert olmakla suçlarlar. Doğrudur belki, sert ve acımasız görünebilir. Ama, ilkelerden ödün vermeyen, dürüst bir insandır. İki tür polis olduğunu söylemek alışkanlığı vardı: Geçinmek için bu mesleği yapan «akıl» polisleri ve meslekleriyle yaşayan «metafizik» polisler. Eğlendirici bir ayırım, üstelik, korkarım, biraz da anlamsız. Ama Don Avelino, paradoks yapmayı severdi. Bu yönüyle, çok sevdiği filo-

zof Unamuno'ya benzerdi, bilirsiniz Unamuno da...» Soğukkanlılığıma korumaya çalışarak gergin bir dikkatle dinliyordum.

«Birkaç yıldır görmedim kendisini. En son Mad-rid'te, bakanlığın düzenlediği bir toplantıda rastladım kendisine. Elimi sıkmak istemedi. 'Senin bulunduğun görevi yapan insan saygıya değer, saygı olmayınca dostluk da olmaz,' dedi. O böyle biridir, böyle bir insandır. Ona kızmak istemedim, çünkü bir yerde haklıydı. İnsanlar günün birinde gençliklerine sırt çeviriyorlar. O, aksine, gençliğinin vaatlerine sadık kaldı. Bu da ona bizi yargılamak hakkını veriyor. 1925 yılında, Salamanca'da tanıştığımız zaman, düşünce biçimi çoktan oluşmuştu. İnanıyorum ki düşüncelerinde hiçbir şeyi değiştirmede, ne ekledi, ne de çıkardı. Katılığı bizi öylesine eğlendiriyordu ki ona 'Torquemada' adını takmıştık. Gariptir, bu takma ad hoşuna gidiyordu. Gerçekten de polis için o Büyük Engizisyoncuyu örnek alıyordu, tam deyimini kullanmak gerekirse bir ilk örnekti onun için. Hem eğlendirici, hem de bilgiç bir ciddiyetle, onun büyüklüğünün, polisin hapisanelerde değil de kafalarda oluştuğunu anlamış olmasından ileri geldiğini söylerdi. Oldukça karışık bir kuram, öyle de olsa... Ama zırvalarımla hiç kuşkusuz canınızı sıkıyorum, sevgili Laredo?»

«Kesinlikle hayır. Anlamaya çalışıyorum.» «Ah! oldukça karışıktı. Ona göre, gerçek polis, metafizik polis yani, kişiliğinde rahip ve eğitimciyi toplamış kişiydi. Kanıt olarak, polisin, kaynağında kutsallık bulunan Yasa'dan türediğini ileri sürüyordu. Bu kutsal yasaya gözkulak olan ergo,* polis, tam

(*) Ergo: (Lat.) O halde.

«Y

anlamıyla papazlara özgü bir hizmet yapar. Ama, Ya-sa'ya saygılı olabilmek için ilkin onu bilmek gerektiğinden, aynı zamanda eğitimcidir. Sizin de gördüğünüz gibi biraz zorlama, biraz mantıksız bir yorum,» dedi dalgınca gülerek.

«Şaka mı yapıyordu Don Avelino?»

«Ya! Bu noktayı hiçbir zaman çözümleyemediğimizi size itiraf edeceğim. Aramızdan bazılarına göre (Avelino'nun çevresindeki küçük arkadaş topluluğundan söz ediyorum hiç kuşkusuz), ne fazla ne eksik, tam bir matrak geçme söz konusuydu; bazıları, tam tersine, onun içtenliğinden kuşku duymuyordu; birkaç kişi de, ben de onlardan biriydim, şakadan kuşkulanıyorduk, ama gerçek payı olabileceğini düşünüyorduk...»

Don Anastasio konuşmasını sürdürünce şaşkınlığıma engel olamadım.

«Biliyorum,» dedi soğuk bir sesle, «Bizans kurnazlığına benziyor bu. Gerçekten, durum daha basitti: Dostumuz kendi düşüncesine inanıyor, ama Tanrı' ya inanmıyordu. Bununla birlikte...»

«Bununla birlikte...?»

Müdürün solgun gözleri beni delip geçti, güzel bıyığı alaylı bir gülüşle kıvıldadı.

«İlke olarak,» dedi sakın bir sesle, «polis mesleğinden olanların dosyalarının kimseye verilmemesi gerekir. Bununla birlikte merakınızı anlıyorum,» diye ekledi hemen, elini de kullanarak. «Çok gizli olan biri dışında, belgeleri size vermesi için sadık Trevos'a ben izin verdim zaten, bundan dolayı bağışlayın beni.»

Utangaç yüzüm kıpkırmızı oldu, üzerime dikilmiş alaycı bakışlarından kurtulmak için başımı eğdim.

«Ama bununla birlikte, ateşli bir dindarın bütün belirtilerine sahip olduğunu söyleyecektiniz, yanılmıyorsam? Olsun, bu hiçbir şeyi engellemez, biliyorsunuz. Kiliseye gidiyordu, kutsal buyruklara saygı gösteriyordu, ayinlere katılıyordu, çünkü, 'Din olmadan, polislik mümkün değildir' cümlesiyle özetlenebilecek olan kuramı, din olmadan ayakta duramazdı. Ama Tann'ya inanç... o da ayrı bir şey. Size bir sır vereceğim, aziz Laredo: Dostum her zaman kederli bir polis oldu.»

6

Anlaşılmaz bir küçümsemenin tuzağına düşmüş gibi, ötesine erişilmez bir yüzün imgesini ortaya çıkartan bu sözler, uzun süre kafamda yankılandı. Donmuş gözler karşısında yakalandığım bu gizli hüzünden kurtulamıyordum.

Tül perdeli geniş pencereden, kararın, yeşil bir renk alan gökyüzünü görüyordum. Bu kente özgü apansız günbatımının yaklaştığını anlıyordum. Ağır ağır açılan şu kurşunî mor kılıfın bütün gün engellediği uğultunun dizginlerini bırakarak, azalmaya başlamış olmalıydı sıcaklık. Mutfakların zeytinyağı ve sarımsak kokusu güllerin ve yaseminlerin şekerli, sümbülteberlerin baş döndürücü kokusuna karışıyordu. Görkemli bir mola egemenlik kurmaya başlıyor, yolları şamatacı ve coşkun bir kalabalık dolduruyordu.

Bu kalabalığa karışarak, bir kahve terasında vakit geçirerek, kadınların gerdanlarını, kasılmayla titreyen memelerini dalgın bakışlarımla yiyerek uzun zaman ben de katılmıştım bu şenliğe. Şimdi, gölgelerin isteklerden daha hızlı koştuğunu bildiğimden, bu ürküntü verici sevinç anlarından, bu çılgınlıktan, bu mutluluk yarışından bucak bucak kaçıyordum.

Günbatımını izleyerek müdürün sesi de gücünü yitirmeye başlamış, sonunda bir mırıltıya dönüşmüştü.

Bu belli belirsiz müzik bir başka kenti gözümün önüne getiriyordu, toza toprağa bulanmamış, bir keşiş sessizliğiyle dolu çan kulelerinin çevresine gu-

rurla yerleşmiş bir kenti. Bu kentin sıra sıra saray ve manastırların dizildiği sokaklarında çenesi yukarda bir delikanlı yürüyordu. Kitap ve notlarını öğrenci odasında bırakmış ölçülü adımlarla Plaza Mayor'* doğru yürüyordu. Kendilerini kahve teraslarında budalaca sergileyen, bardak bardak içki deviren ve bayağı şakalarına kahkahayla gülen bu genç insan kalabalığına gözünün ucuyla bile bakmaksızın kemerler altında sakin sakin geziniyordu. Bu küçük sevinçleri isteyerek bırakmıştı onlara. Davranışlarım düşüncelerine sıkı sıkıya uydurmak istediğinden kaynaklanan daha güç beğenir bir mutluluğu seçmişti o. Alayları, alaylı sözleri, hattâ kini gözünü kırpmadan kabul etmişti. Hoşa gitmek hiç de ilgilendirmiyordu onu, esinlendirdiği duygular hiç mi hiç umurunda değildi. Ne sevgi, ne de yakınlık istiyordu. Bunca insanın, sanki kendilerinde bu sevgiye değer bir şey var-mışcasına, sevilme isteğiyle yanıp tutuşmalarını yakışksız bile buluyordu. Kendi payına, sevgi gösterilerinden, teklifsizlikten midesi bulanıyordu ve bunlara karşı kendini amansızca savunuyordu. Tek bir duygu kabul ediyordu: Saygı, ve kendi özüne saygı göstererek buna yaraşır biri olmaya çalışıyordu.

Günde bir kez yemek yiyerek, geri kalan öğünleri, meyve mevsimiyse, ekmek ve meyveyle değiştirerek pintice yaşıyordu. Aynı yıpranmış ceketini, kalbura dönmüş pantolonu giyiyor, görünüşüne hiç özen göstermiyordu. Kumaş iyice tiftiklenince de aynı model ve aynı gri kumaştan bir başkasını satın alıyordu. Sigara kullanmıyor, içki içmiyor, kahvelere gitmiyordu. Yalnızca gezmek için dışarı çıkıyordu; biri, sabahleyin erken, kent yakınlarındaki kırlara, ikincisi, gün batımında, özen göstererek birkaç kez dolaştığı Plaza Mayor'a. Geri kalan zamanlarda, ya fakültede,

70

71

ya da durgun havasını sevdiği kütüphanedeydi. Bir de, bir üniversite profesörünün dudu ev sahibesinin gevezeliklerinden korkmasına karşın, odasında. Kiracısının bu keşiş yaşantısıyla ilgili en akla yatkın açıklamayı, bu kendisini sofuluk çilesine vermiş olan kısa boylu, tombul kadın yapıyordu, hiç değilse miyop gözlerinin görebildiği kadarıyla: Bir ermişle karşı karşıya bulunduğu inandığından onu saygılı hizmetlerle kuşatıyordu. Avelino, bu saygıdan canı sıkılıyorsa da, kendisi hakkında çoğu zaman gerçek olmasa da bir bilgi edinmeden kimsenin komşusunu rahat bırakmadığını bildiği için, dul kadını yanılığısından kurtarmaya çalışmıyordu. Ermişlik ünü huzurunu koruyacağına göre, razı olabilirdi buna. Zaten genellikle hep görünüşlere bakarak karar verdiğimizize göre, görünüşü ev sahibini haklı İtiliyordu zaten. Gösterişli ve ağırbaşlı mobilyalarla dolu, süslü püslü korkunç tablo ve biblolarla kaplı, silmeyle bezeli yüksek tavanlı evde karşılaştıkları zaman kadını aşırı bir incelikle selâmlıyor ve sorularını tek sözcüklerle yanıtlıyordu. Tıpkı, bütün kaslarını saran yağ kitlesi yüzünden yerinden kımıldayamayan, göz-kapakları kapalı durumda büyük salondaki koltuklardan birine kıvrılıp gün boyun uyuklayan İran kedisi Ritou'yu mumyaladığı gibi, kendisini de devinim-sizleştirmek, kaygı dolu bir ilgiyle dondurmak isteyen hastalıklı bir istek okuyordu kadının gözlerinde. Dona Constanza'da, adı böyleydi, hiç kuşkusuz bir Vesta rahibesi eğilimi vardı. Sonsuz bir alacakaranlığın egemen olduğu

evin pencere pancurlanm hiç açmadığı için, gece ile gündüzün birbirine karıştığı donmuş bir zamanda yaşıyordu Dona Constanza. Bu düşsel gecede, ölmüş kocasının portre ve kitaplarının tozunu alarak, kağıtlarını düzenleyerek, hâttâ ayak-

kabılarını cilalayıp giysilerini fırçalayarak anılar ayini yapıyordu. Genç adamın kafasından, ev sahibesinin gizemli ve kutsal bir gecenin bekçisi olduğu, ve ölünün, giysi ve ayakkabılarını giymek, masasına oturmak üzere, sonunda zuhur edeceği diriliş şafağını beklediği düşüncesi geçiyordu. Bunca uzun sürdüğü için dul kadını yorgun düşürmüş olan bu bekleyiş, bu uçsuz bucaksız mahzende yankılanan tek gürültü olan sürekli iniltiden kurtarıyordu onu. Dona Constanza, cansıkıntısım sarsmak ve fısıltılar, inilteler ve hafif dokunuşlarla yüklü bu sessizliği zenginleştirmek için, Avelino'nun koridorun öteki ucunda ve mutfağın karşısındaki odasını, önünde geceleyebileceği bir cenaze odasına dönüştürerek kiracısının da ayinini yapmak isterdi hiç kuşkusuz. Bu nedenle, gülümsemeler ve bilmecemsi susmalarla kendinden uzak tutarak, bu iç karartıcı ilgiyi başından savıyordu genç adam. Ama, gizili isteklerini garipçe karşılayan bu ölümler evinde yaşamaktan hoşnutsuz da değildi.

Mekânı reddeden ve havayı ağırlaştırıran bu iç karartıcı yığını, alaylı bir hoşnutsuzlukla seyrediyordu. Bir cila, erimiş balmumu, gümrük ve naftalin kokusu, keşiş manastırlarında duyulan kokuyu anımsatıyordu: Yaşanmış ölümün kokusu bu. Solmuş ağır perdelerde, odaların duvar kaplamalarında, döşemeyi, örten halılarda, bu hafifçe mide bulandıran tatlımsı koku ayak diriyordu. Cilaları gittiği için donuklaşmış lâmba karpuzlarına gömülü ampuller tavana kadar yükselen gölgeleri daha da belirginleştirerek smırlı alanları aydınlatıyordu. Bu hayaletler ordusu içinde Dona Constanza, ayaklarında yün pabuçlar, gölgeler arasında bir gölge gibi kayıp gidiyordu. Dikiş dikmiyor, örgü örmüyor, yemek bile pişirmiyordu;

73

bu tür bayağı işlerle bir hizmetçi ilgileniyordu. Her zaman merhumun eşyalarını düzelttiği, kütüphanesinin tozunu aldığı için zaten böyle şeylere zamanı da yoktu. Kısacası, mezar bekçiliği görevi bütün yaşamım dolduruyordu.

Bu hava genç adama uygun düşüyordu. Kafasını düşüncesinin buyruğunda tutuyordu. Masasına oturup, sessizliğin tadını çıkara çıkara düşünüyordu.

Katılığı, bazı akşamlar odasında toplanıp söylevlerini dinleyen dört beş arkadaşının kafasını karıştırıyor ve onları büyülüyordu. Bu toplantıların, öğrencilerin düzenledikleri ve çoğu zaman içki alemine bahane olan toplantılarla en küçük bir ilişkisi yoktu. Kuşku uyandırıcı dostluk sözcüğünü reddeden genç adamın karşı koymalarına karşın kendilerini onun dostu saymakta inat eden insanlara, Avelino, bir kristal sürahide limonata sunmakla yetiniyordu. Migrenine iyi gelmediğini ileri sürerek sigara içmelerine de izin vermiyordu. Zaman zaman güç işitilen boğuk sesiyle konuşan Avelino'yu dinlerken, siyah koltuklarda uslu uslu oturuyorlardı. Teninin donuk rengi, bakışlarının karalığını belirginleştiriyordu. Uzun ve kemikli elleri çapraz dizlerinin üzerinde, masanın arkasında dimdik duruyordu. Soruları ya da karşı koymaları, biraz da aşağı gören bir dikkatle dinliyor ve bunları acımasız bir kesinlikle yanıtlıyordu.

Limonatayla sulanmış kuramların beslendiği bu ağırbaşlı seminerlerin tuhaf bir yanı vardı: Avelino' nun büyüleyici etkisinden kurtulan dostları, belki, bu korkunç bilinçli kafanın kendilerinde uyandırdığı hayranlık duygusundan öğ almak için olacak, kendi aralarında eğleniyorlardı. Doğrusu şu ki, kendilerini

arkadaşlarının evine çeken şeyi onlar da anlamıyor-du. Bağnazlığı insanlık dışı, uzlaşmazlığı gülünç bir bilgiç taslağı olarak görüyorlardı; ama onu yeniden sorguya çekmek için o gösterişli, ağır mobilyalarla dolu odasına dönüyorlardı. Demir atacak bir yer bulamadıklarından gençlik denizinin ortasında sallanıp duruyorlar, kendilerini aylak ve anlamsız özgürlüklerinden kurtaracak bir gerçekliğe, bir inanca bağlanmaya belli belirsiz can atıyorlardı. Nasıl açlık, yoksullar için, kendilerini yaşamlarını sürdürüp ayakta tutacak olan nesnelere yönlendirerek bütün yetilerini tıkabasa dolduran yeterli bir gerçekliği oluşturuyorsa, bu iki beslenmiş kentsoylu gençlerin de en küçük esintide dengesini yitiren, havadan daha hafif bir ruhları vardı. Uçup gitmesine engel olmak için, çoğu zaman, onu alkol ve tütünle dolduruyorlar-dı. Kimileri, yine de, bu güzel balonu yerde tutmayı berecemiyorlardı. Avelino'nun bunların üzerinde büyüleyici bir etkisi vardı. Boşluklarının nedenini bütün açıklığıyla gösteriyordu: Can sıkıntısı. Toplumun manevi bakımdan çöküşünden kaynaklanan karamsarlıklarının nedenlerini amansız bir mantıkla ortaya koyuyordu. Onlara kahramanlığı, yani istemin egemenliğini öğretiyordu, bir baş dönmesi içinde dinliyorlardı onu. Bir yandan böylesine bir inanca gülmeye kalkışıyor; bir yandan da, bu bağnazlık çağrısı etkiliyordu kendilerini. Haksızlığa boyun eğecek kadar bozulmamışlardı henüz, ve boşluklarının bilinci altüst ediyordu onları. Bu nedenle, arkadaşlarının istediği genel uyumu yüreklerinin derinliklerinde onaylıyorlardı.

Avelino, bağnazlığı içinde, ne bir şeye, ne de bir kimseye hoşgörölü davranıyordu. Bu içi çürümüş topluma karşı uçsuz bucaksız bir iğrenme duyuyor-

74

75

du. Her şeyi kökünden kazımak, sonra yeniden kurmak gerekiyordu. Bu görüntü hoşuna gidiyordu küçük topluluğun. Gençlikleri bu yeni gelecekle karışıyordu. Onlar da yeni bir metin bekleyen beyaz sayfalardı. Avelino'nun kendilerine gösterdiği rol de coşku veriyordu onlara. Aralarında Marksizm üzerine bazı bilgileri olanların, keildi yok oluşları seçeneğinden başka bir şey önermeyen sınıf savaşımı yüzünden, gözleri yılmıştı. Özveri tutkuları, kendi ölüm fermanlarını imzalatacak kadar isteklendirmiyordu onları. Bunu yapanlar Cki çok azdı) bir intihar eğilimine boyun eğmiş olanlardı. Oysa, Avelino'nun kuramı, kendilerini değişim aristokrasisinde görevlendirdiği ölçüde etkiliyordu arkadaşlarını. Bundan dolayı, sıkıntılarının bir parçası olan seçkinlik kavramını yeniden buluyorlardı.

Hiç kuşkusuz, düzen kavramına dayalı bu devrimin nasıl bir şey olduğunu pek iyi anlamıyorlardı. Ama, arkadaşlarının bu konuda açık seçik bir görüşü olduğunu hissediyorlardı. Bu inanç içlerini rahatlatıyordu. Aynı zamanda bunu fazla düşünmekten de kaçmıyorlardı. İşin özünü akıllarında tutuyorlardı.-Katı bir düzen olmaksızın hiçbir toplum yaşayamaz; ama düzeni, aşırı ayrıcalıkların korunmasıyla kanş-tırmamalıdır. Sonuç olarak, ülkenin seçkin kesimi, yok olma kaygısı karşısında, kendini toparlamalı, güç lü ve örgütlü bir toplum yaratmak için varolan düzensizliği ortadan kaldırmalıdır.

Onun söylediklerinde bir nokta vardı ki çarpıyordu onları: Kentsoylu sınıfa olan kini. Paranın bozucu etkilerine karşı büyük bir tepkisi vardı Avelino'nun. Para babaları ve bankacılar, tüccarlar ve dükkâncılar gözde hedefleriydi. Bu kazanç düşkünlerine hiçbir hafifletici neden tanıımıyordu. Ortadan

kalkmaları kaçınılmaz bir zorunluluktur. Çünkü, diyordu, düzenin temeli olan kamusal ahlâkın uyanmasını onların ölümü sağlayabilir ancak.

İçinden tanıdıkları kentsoylu sınıfa karşı duyulan bu tiksintiyi çoğu paylaşan gençler, kendi duygularını okşayan böylesine saldırıları alkışlamaktan başka bir şey yapamazlardı. Aileleriyle görülecek hesapları olduğuna inandıkları için, yüksek bir gereklilik adına bunu gerçekleştirebilecek olmaları heyecanlandırıyordu onları. Hoşnutsuzluklarına bir gerekçe, bir temel sağlayan böyle bir kuramı benimsemeye hazır buluyorlardı kendilerini.

Bununla birlikte, arkadaşlarını sonuna kadar izlemelerini engelleyen şey, onda buldukları yaşam zevklerine olan düşmanlıktı. Hepsi ona hayran oldukları halde ondaki bu çilecilik yıldırıyordu onları. Yaşamayı bırakmamaksızın adaletsizliğe karşı savaşıma girişmek istiyorlardı. Olağan şeylere karşı duyulan bu horgörü kaygılandırıyordu onları. Kısacası, bir düzen istiyorlardı ama bu düzen keşif düzeni olsun istemiyorlardı. Para hiç kuşkusuz hor görülecek bir nesneydi; toplumsal yapıyı çürütüyordu^ insanları alçaltıyordu. Bundan dolayı, bununla gösteriş için yoksulluğa soyunmak arasında, aşmaya pek gönüllü olmadıkları bir uzaklık vardı.

Avelino Pared'in, babasının kendisine her ay gönderdiği paranın yansından çok azını harcamaktan dolayı anlaşılması güç bir gurur payı çıkardığını anlamışlardı. Şaşkınlık içinde, bu dünya nimetlerine sırt çevirmenin nedenlerini anlamaya çalışıyorlardı. Dostlarının kendilerine sözünü ettiği yeni toplumun bir çilekeşler toplumu olabileceği olasılığını düşündükleri için, bu katılık karşısında, hayranlık ve kaygı arasında ikiye bölünmüşlerdi. Bunun bir

77

ham hayal olduğuna karar verdiklerinden, arkadaşlarına alaylı bir güvensizlikle bakıyorlardı. Canlı yaşama karşı, koyu bir iğrenme gizleyen, bir sis perdesi değil miydi onun kuramları? Dünya nimetlerine karşı oruç tutmaktan acılı ve amansız bir zevk duyduğu izlenimi uyandırıyorlardı. Ötekiler gibi, kendini kadınlardan uzak tutmasını da anlamıyorlardı. Öğrencilerin içtenlikle karşılandıkları iki ev vardı kentte. Buradaki kadınların çoğu hiç kuşkusuz geçkinceydiler, yorgun ve hantaldılar; çiçekli odalarında porsumuş etlerini sunuyorlardı. Yüzlerindeki derin kırışıklıkları aşırı makyaj bile güçlkle gizliyordu. Bununla birlikte, bu yaşlılık ve sefahat izleri tiksindirmiyordu gençleri. İçkinin de yardımıyla, bu yaşı geçmiş boyalı hatunların kucağında düşlerini süsleyen gerekli doyuma ulaşıyorlardı. Bu evler, böylece, oruç tutmaya zorlanmış genç insanların gerilimlerini azaltarak görevlerini gerektiği gibi yerine getiriyorlardı.

Ne var ki, oralara ayak atmak istemiyordu Avelino. Kendine buralardan söz edenlere küçümseyerek bakıyordu. Erdemin de bu kadarı korku vericiydi. Aldatıcı bile olsa, bütün doyumlara kesinlikle kapalı olan bir beyinde nasıl düşünceler filizlenebilir?

Aralarında Anastasio Menendez'in de bulunduğu birkaç arkadaş, bir gün bu horgörü kitlesini parçalamayı tasarladılar. Bir yıldönümü bahanesiyle bu ürkek arkadaşlarına içki içirdiler; Madam Berthe adlı bir Fransız'ın işlettiği bu evlerden birine götürülmesine ses çıkartmayacak kadar sarhoş oldu Avelino. Dostlarını, cinsel aşka iştahlandırması için gerekeni yapmasını rica ederek, bu çaça anaya oldukça yüklü bir para verdiler. Bu işten keyiflenen Madam Berthe de oyuna girdi. Kadın, onu, bu gibi durum-

78

larda uzmanlaşmış, gözüpek bir Endülüslü'nün ellerine teslim etti.

Bir saat sonra kadın gülümseyerek döndü, Ave-lino, dostlarını şaşırtan bir kolaylıkla görevini yerine getirdiği için kendi yeteneklerini göstermesine gerek kalmamıştı kadının. Eğlenceli bir öykü bekliyorlardı, ama her şey sıradan bir olay gibi olup bitmişti. Savonarola* kendisinin de öteki erkekler gibi bir erkek olduğunu keşfetmişti. Şaka başarısızlığa uğramıştı.

Birkaç gün geçti. Dostlarıyla yeniden karşılaştıklarında, aslında zaten oldukça masumca olan şakalarını birçoğu unutmuştu. Oysa, Avelino'nun kendisiyle birlikte Madam Berthe'e gelmelerini istediğini duydukları zaman iyice şaşırdılar. Hem neşe, hem de merakla önerisini kabul ettiler. Zaten kendisine oynadıkları oyun yüzünden arkadaşlarını kendilerini bağışlamadığını gösterecek hiçbir belirti de yoktu. Gerçekten de dingindi, kendine egemendi Ave-lino.

Kadınların müşterileriyle şakalaştı klan kanepede döşeli, kırmızı kadife kaplı salona Avelino görkemli bir yürüyüşle girdi. Sanki birini arıyormuş gibi içeriye bir göz attı. Kasanın arkasında oturan Madam Berthe'i görünce ölçülü adımlarla ona doğru yürüdü. Sonra durup, güçlü ve oturaklı bir sesle şunları söyledi:

«Bana karşı budalaca, iğrenç bir davranışta buldunuz madam, zaten sizin kişiliğinize de böylesi yakışırdı. Ama ben de, kendi açımdan, yakışıksız davrandığım için, sizden ve çatınızın altında yaşa-

(*) Girolamo Savonarola (1452 - 1498): Katılık ve acımasızlığıyla ünlü İtalyan din adamı, vaiz. İdam edilip yakıldı. (Çev.)

79

yan zavallı kadınlardan özür dilemeye geldim...»

Sesinin tonu karşısında konuşmalar ve gülüşmeler kesilmişti. Bütün gözler bu etkileyici bir dinginlikle konuşan insanın üzerinde toplanmıştı. Yüzlerde aynı şaşkınlık okuruyordu. Birden, artık kendini tutmayan kadınlardan biri makaraları koyuverdi, bu çığgınca bir kahkaha tufanının başlangıcı oldu.

Böyle bir şey beklemeyen Avelino, sakin bir yarım dönüş yaptı ve çıkıp gitti.

Ertesi gün, bu olay bütün fakülte ve kolejlerde duyuldu. Öğrenciler Avelino'yu görür görmez çevresini sarıyor, suyuna tirdi alaylarıyla arkasında yürüyorlardı. Ama o, serinkanlılığını koruyor ve onlara donuk gözleriyle bakmakla yetiniyordu. Bir süre sonra, bu takılmalar, gırgırlar sona erdi. Bunların ardından, Avelino'nun dostlarının paylaştığı belli belirsiz bir huzursuzluk geldi. Kimi zaman gülünç, kimi zaman da onur belirtileri gördükleri tepkisi hakkında ne düşüneceklerini bilemiyorlardı.

... Gökyüzüne gece sıvanmıştı artık, ilk yıldızlar parıldamaya başlamıştı. Don Anastasio eğilip masanın üzerindeki lâmbayı yaktı. Işığın anı sıçraması gözlerimi kamaştırdı. Gözlerimi açtığım zaman, solgun bakışlarını, kırılmış bıyıklarının altında alaylı gülümsemesini gördüm.

Belki bir dakika geçti.

«Ama Bartolome de Las Casas?» diye sorduğumu duydum.

«Ah! Bu sizi de mi çarptı?... Kendiniz de göreceğiniz gibi, anlaşılması kolay bir insan değildi arkadaşım. Bir düzen düşüncesi saplantısı vardı, ama düzenin sağlam temellere oturmadan oluşmasını iste-

miyordu. O, buna 'sıfırı bulmak' adını veriyordu, yani bir sayılamamın eksi tabanı, olumsuz tabanı. Hiç kuşkusuz, bu tabanın, bir toplumsal sınıf olmasını kabul etmiyordu. Kendisine bakılacak, söylediklerine inanılacak olursa, Marksistler olumsuz kaynak olması gereken proletaryayı tanımlayarak güçlüğü aralıyorlardı. Marksist yutturmacası olarak tanımladığı şey buradan kaynaklanıyordu: Kendisini

oluşturanların teker teker sıradan ve kokuşmuş bireyler olduklarını kabul ederek, işçi sınıfına, Tanrı'nın bütün özel niteliklerini vermek ve bunun sonucu olarak bilinç sahiplerinin, başka bir deyişle ruhun, bu sınıf adına yönetmesine izin vermek. Bu tersine dönüş midelerini bulandırıyor ve bu konuda olağanüstü bir tepki gösteriyordu. Güçlünün nereden kaynaklandığını görüyorsunuz: Örnek bir adalete dayalı sarsılmaz bir düzen istiyordu, ama bu düzeni neyin üzerine oturtacağını bilemiyordu. Bu nedenle, Bartolome de Las Casas, onun gözünde manevi düzen zorunluluğunu temsil ediyordu, adaletsizliği ve baskıyı dışlayan bir manevi düzen zorunluluğunu.

«Peki niçin polis..?» diye sordum, kendi kendime konuşarak.

«Ah evet! sevgili dostum: Niçin? Çünkü polis, Tanrı'nın belirmesidir, tanrısal düzenin aracıdır.»

Müdür, şaka mı ediyor diye düşündüm. Parlak gözlerinde büyü bozulmuş bir alaydan başka bir şey göremedim.

«Tam olarak böyle düşündüğüne inanıyor musunuz?»

Don Anastasio, yeniden tırnaklarına bakarak:

«Dostumuzun dramı, hayatı her zaman ciddiye almış olmasıdır,» dedi. Hayat bir şaka değildir, cümlesi en sık yinelediği sözlerden biriydi. Bu cümleyi

80

81

yinelemesinden bıktığım bir gün, 'peki niçin? diye sordum. Sanki sık sık kendisi de aynı soruyu sürüyormuş gibi, çok tuhaf kederli bir sesle nasıl yanıtladı biliyor musunuz? 'Çünkü, bu durumda, intihardan başka kurtuluş yolu yoktur...' dedi. Bazan, belki de, büsbütün haksız olmadığını düşünüyorum. Görüyorsunuz ki eğlence, hayatımızı kurtarıyor. Kendimizi eğlenmeye vermeseydik, yaşam düşüncesi öldürürdü bizi.»

Sözlerinin ağırlığını bağışlatmak istercesine gülümsedi; sonra ayağa kalkıp elini uzattı, sıktım.

«Bir süre sonra Don Avelino hakkında kendiniz bir yargıya varma olanağı bulacaksınız. Sizin üzerinizde nasıl bir etki bırakacağını merak ediyorum. Sizi salık vermek için kendisine telefon edeceğim. Haydi, iyi şanslar. Yakında yola çıkacak mısınız?»

«En erken sekiz gün sonra.»

«Güzel, güzel.»

Kapıya kadar benimle geldi.

7

Arabamı sürerken müdürün sözleri beynimde çınlayıp duruyordu. Kafamın içinden birbiriyle bağlantısız görüntüler geçiyordu. Bulanık kuramlar ileri süren, bu doğallıktan uzak öğrenciye gülmek isterdim. Ama gülmeme engel olan bir şeyler vardı: Engel olan şey, «Arkadaşım her zaman kederli bir polisti» cümlesi değilse, belki de bakışıydı. Ben de bu -v tür bir insan mıydım? Kendimi kuramlara boğmasızım, mesleğimde Don Avelino'nun inancını paylaşıyordum. Yine de bu inancın saçma ve başarısızlığa yargılı olduğunu biliyordum. Meslektaşlarımın çoğu gibi sinizme*, bu umutsuzluk şakasına katlanmaktan başka çıkar yol görmüyordum. Ama

kişiliğim, bu düş kırıklığından koruyordu beni. İçinde hayatlarımızın devindiği kaos ve uyumsuzluktan tedirgin olan temel bir uyum gereksinimi vardı bende. Şu Avelino Pared delisi gibi ben de içimde bir düzen özlemi, bir huzur düşü taşıyordum. Acaba Don Anas-tasio, bu özlemin farkına vardığı için mi benimle biraz önce konuştuğu gibi konuşmuştu? Sözlerinde bir uyan sezer gibi olmuştum. Ama kendimi hangi şeyden sakınacaktım?

Yollar arabadan geçilmiyordu, kaldırımları dalgalanan bir kalabalık karartmıştı. Kaplumbağa gibi ilerlemek zorundaydım, sırtım terden yapış yapıştı.

(*) Sinizm : (Fr. Cynisme). Her şeye aşağılayıcı bir alayla bakan yaşam anlayışı.

82

83

Arabayı yapının önünde bıraktım, memur apartmanlarında oturuyordum.

Asansörden çıkarken dairenin kapısı açıldı. Pilar beni sabahlıkla karşıladı, terden alnına bir tutam saç yapışmıştı. Üstünkörü öperek, geçmem için kenara çekildi.

Julian'la Anita uyumuyorlardı, bağırımlarını duydum. Onlarla başa çıkamadığını, bu yüzden ipin ucunu koyverdiğini belirten bir hareket yaptı Pilar. Odalarına gidip kucakladım ve sert bir sesle susup uyumalarını söyledim. Sonra elektriği kapatarak odalarından çıktım.

Mutfakta yemek masası hazırды, elimi yıkadıktan sonra oturdum. Pilar, morina balığı verirken günlerden cuma olduğunu hatırlattı. Sesi yorgundu. Kent merkezinden uzak olan bu konutta canının sıkıldığını biliyordum. Memur eşleriyle görüşmekten hoşlanmadığı için kimseyle ilişki kurmuyor, bütün gününü ev işleri ve çocuklarla geçiriyordu. Bu kısır döngü yoruyordu onu, bunaltıyordu: Oyalayıcı bir şeylere gereksinimi olduğunu anlıyordum, ama onun bu can sıkıntısını engellemek için ne yapabileceğimi bilemiyordum. İşyerim kentin öbür ucundaydı; oralara herhangi bir kamu ulaşım aracı yoktu, bu yüzden arabamı ona bırakamıyordum. Zaten araba kullanmayı da bilmiyordu. Belki kentte' bir ev bulabilirdim, ama bunun için şimdi ödediğimin iki katı kira ödemem gerekecekti; böyle bir hovardalık yapacak kadar zengin değildik.

Yemek yerken ona Don Avelino'dan söz ettim, ilgisini çekti, birçok soru sordu. Bir konuşma bulmanın mutluluğu içinde bütün ayrıntılarıyla anlattım. Aylardır konuşacak bir konu bulmakta güçlük çekiyorduk. Yemeklerimizi çoğu zaman sessizlik içinde

Yiyorduk Olsa olsa çocuklarla, güncel gereksinimlerle, özellikle parayla ilgili şeyler konuşuyorduk. Altı yıllık evlilik sonunda birbirimizle ilgili her şeyi öğrenmiştik, bunun sonucu olarak merakımız sabun köpüğü gibi sönmüştü. Bir zamanlar kendisine bunca vurgun olduğumun nedenini anlamaksızın Pilar' m güzel yüzüne şaşkın şaşkın bakıyordum bazan. Bu, giderek sıklaşıyordu. Anıları yardıma çağırıyordum. Ama bu da işe yaramıyordu. Bir bayram, kentte başbaşa yenen bir yemek, bir gezinti dolayısıyla içimizde birden kabaran beklenmedik sevgi, bizi birbirimize yaklaştırıyordu. Bu coşku yalımı hemen sönyüyor, artık ilişkilerimizin temelini oluşturan ortak tembelliğimize gömülüyorduk. Aşk, bu sözcüğün bir anlamı varsa eğer, söz konusu değildi artık; diyelim, ailesini görmek için Almeria'ya mı gitti, bu zorunlu ayrılık durumunda bunun böyle olduğunu hemen fark ediyorduk. Gerçi, birkaç gün sonra, bir boşuntu duyuyor, neredeyse ürküntüye kapılıyorduk, bu da ayrı yaşamamızın

olanaksızlığına inandırıyordu bizi. Ama, Murcia garında trenden indiğini, çocukların elinden tutup kalabalığın arasından bana doğru yürüdüğünü gördüğüm anda içimde bir şey kırılmış gibi oluyordu. Onun da gözlerinde aynı umutsuzluğu okuyordum. Birbirimize coşkuyla sarılıyorduk. Ama günlük yaşamın değişmez düzeni yeniden kuruluyor ve kendimizi yeniden suskunluğun içinde buluyorduk. Öteki çiftlerin de aynı çöküntüyü yaşayıp yaşamadıklarını sık sık soruyordum kendime. Herkesin aynı durumda olmasından en küçük bir avuntu duymaksızın olumlu yanıt veriyordum. Oysa, aşkımızın hiçbir aşka benzemeyeceğine inanmış ve bunu temcit pilavı gibi yinelemiş olmam, içinde bulunduğum kargaşayı daha da koyulaştırıyordu.

35

84

Yemeğin üstüne şekerli peynir yiyorduk. Pilar, dudaklarının kıyısında bir beyaz çizgi, sevecen gözlerini üzerime dikmişti.

«Deli bu adam,» dedi soğukça.

«Kuşkusuz öyle,» dedim.

«Böyle bir ortamda senin nasıl yaşayabildiğini anlamıyorum. Sağlıksız bir şey bu.»

Pilar, polise olan sevgisizliğini ilk kez söylemiyordu. Bu ortamın ötekilerden ne daha az, ne daha çok sağlıksız olduğunu; tümüyle toplumun durumunu yansıttığını; bu ortamda Garcia gibi rezillerin, müdür Don Anastasio gibi çıkarıcıların ve siniklerle idealistlerin bulunduğunu söylemeyi düşündüm... Neredeyse söyleyecektim... Ama, Pilar'ın polisten çok benim kişiliğimi hedef aldığını sezdiğim için düşüncelerimi kendime sakladım. Kişiliğinden ürttüğü Don Avelino gibi bir adamla ilgilenebileceğimi kabul etmek istemiyordu. Koyu bir merak, biraz da hayranlık içeren bu tiksintiyi ben de paylaşıyordum. Aslında, anlattığım öyküyü büyük bir ilgiyle dinleyip, onun hakkında uzun uzun sorguya çekmemiş miydi beni Pilar?

Pencereler ardına kadar açık olmasına karşın, yapış yapış hamam sıcaklığı uyumama engel oldu. Hemen soyunup sessizce yatmış, yorgunluğumuzu belli ederek ışığı söndürmüştük. Birkaç kez, karmaşık düşlerle delik deşik, sıkıntılı bir uykuya dalmış, göğsüm sıkışarak ter içinde uyanmışım. Yanımda Pilar, uykusunda inleyerek yatıyordu. Onu kollarımın arasına alıp okşamak istedim, ama hoşlanmayacağını düşünüp vazgeçtim bundan. Birkaç kez ona sevgimi göstermek istemişim, ama Pilar kasılmış, kendinden uzaklaştırmıştı beni. Bundan dolayı kızmıyordum ona. Benim ilgisizliğime tepki göstermek-

86 ?

ten başka bir şey yapmıyordu. Ama bu gizli 'cinsel hak' sürtüşmesinin aramıza kara kedi gibi girmesi üzüyordu beni.

Soluğum tıkağı için kalkıp salona gittim. Bir koltuğa gömülüp, ince bir sis bulutunun içinde titreşen kent ışıklarını seyrettim uzun süre. Nemli ve yakıcı bir duman çıkartan toprak, bütün gün biriktirdiği sıcaklığı yansıtıyordu şimdi.

Çocukluk anılarım belleğimi harekete geçirdi. Ölümünden bu yana hemen hemen hiç düşünmemiştim babamı. Ama, uzun, kambur gölgesi, sisli bakışları, kederli yüzü birden gözümün önüne gelince şaşkırdım. Köyün bir ucundaki beyaz badanalı küçük evimizin salonunda, masanın bir ucuna oturmuş, gözlerini yere indirmiş ağır ağır bir şey çiğniyordu. Gemici gömleğinin yakasından güneşin pişirdiği sarımtırak derisi görünüyordu. Boş yere kurtulmaya çalıştığı bir sessizliğe sürgündü sanki. Sözcüklerin, içinden yükseldiğini, boğazına kadar çıkan cümleler oluşturmak için birbirlerine yapıştıklarını duyuyorduk; ağzı, cümlelerin dışarı çıkması için açılıyor,

sonra kapanıyordu. Yemek sırasında, on yirmi kez aynı dalga oluşup dağılıyor, ardından o güçsüz, şaşkın bakış geliyordu.

Yalnızlığım yıkmak için gösterdiği çabalar, kaslarımı katılaştırıyor, sinirlerimi geriyordu. Görünmez bir dalgakırana çarparak kınlan sözcükler gelgitini izliyordum.

Masayla fırın arasında gidip gelen, sonsuz bir yasa- bürünmüş -baba, amca, kuzen, abla...- kısa boylu, karayağız annem, gürültü çıkarmadan dolaşan bir kara gölgeyi andırıyordu. Belki de babamın sessizliğine onu fark etmeyecek kadar alışmıştır? Belki de sözcüklerin ötesinde birbirleriyle duygu ve dü-

87

şünce ortaklığı kurarak anlaşıyorlardı. Mutlu ya da mutsuz olduklarını bilemezdim. Sanırım böyle bir şey akıllarına bile gelmiyordu. Bir zamanlar, gençken, birbirlerini sevmiş, şimdi birlikte kocamaya karar vermiş gibiydiler. Bunun tersi öfkelenendirirdi onları. Evliliklerinde gerçekliklerin dingin gücü vardı. Doğal düzenin bir parçasıydı evlilikleri. Birbirlerinden ayrılmaları ağustos ayında kar yağması ya da geceyle gündüzün birbirine karışması gibi bir şeydi. Birbirlerini seviyorlar mıydı? Böyle bir soru belki de güldürürdü onları; nazik konularla karşılaştıkları zaman tek tepkileri, o tedirgin gülüşleriydi. Duygularına daha uygun bir başkasını bilmediklerinden, nişanlılık dönemlerinde aşk sözcüğünü hiç kuşkusuz kullanmış olmalıydılar. Annemin ölümünden sonra şaşkınlıkla okuduğum, basitlikleri insana acı veren mektuplar yazmışlardı birbirlerine. Annem büfenin içinde, bir çikolata kutusunda saklamıştı onları. Hepsi, mavi kurdeleyle bağlanmış yirmi kadar mektup. İçindeki duyguları yalnızca kendilerinin dile getirebileceği beceriksiz satırlar. «Sevgili aşkım» diye yazıyordu babam. Ya da «Benim değerli hazinem» diyor ve «Seni tutkuyla seven Alberto'n» diye bitiriyordu.

Duyduklarını dile getirmenin güçlüğü içinde, babam basmakalıp sözcükleri yardıma çağırılmış, onları kendi duygularıyla canlandırmıştı. Ama, bu basmakalıp sıradan sözcükler, onları fişkirtan coşkuları yansıtamamışlardı, dilin kötürümleşmesinden başka bir şeye tanıklık etmiyorlardı. Bunlar değil de, asıl çikolata kutusu, mavi ipek kurdele, birkaç sararmış resim, bir erkekle bir kadının birbirlerini tanımış olduklarını söylüyordu.

Biz çocuklar için, bu şaşkın suskunluk, bu. sessiz -

lik duvarı da sevecenliklerinin sınırıydı. Anababa-mız bizi seviyor, ama bu sevgilerini, geleceğimizle ilgili olarak duydukları o kaygılı şefkatin dışında göstermek olanağı bulamıyorlardı. Böylece para, sevgilerinin sınırını oluşturuyordu. Bizi mutsuzluktan, yani yoksulluktan korumak için ellerinden geleni yapmaktı bizi sevme biçimleri. Bir yoksulluk felâketi, damarlarında akan bu korkudan kurtulmalarını, engelleyerek görüşlerini daraltıyordu. Karın doyurma, yani onların gözünde tasarlanabilir bu tek mutluluk saplantısından kurtulmaktan başka bir şey düşünemiyorlardı. Yüreğin kararsızlıklarını, duygu inceliklerini, kederleri -ve mutsuzlukla sonuçlanan tutkuları acıyan bir saygıyla değerlendiriyorlardı. Zenginlere özgü kaygılardı bunlar. Kralların tutkuları ya da İsa'nın acılan gibi kutsallıkla ilgili şeylerdi bunlar. Yüceliği ve anlamı olmayan sıradan bir dram yaşıyorlardı.

Bu huzura erişmek için bütün gençlik düşlerini bir kıyıya itmişti babam. Suskunluğunun, hüznünün açıklaması belki de bunda saklıydı. Gemiye binip Amerika'ya, bu vaat edilmiş toprağa gidemediği için her zaman tedirgin olmuştu. Memleketi Galcia' dan ayrılmak zorunda kaldığı için de aynı duyguları yaşıyordu. Ne üniformayı, ne de otoriteyi seviyordu. Eve gelir gelmez ilk yaptığı iş, köşeli şapkasını, resmi ceketini çıkarmak, tabancasının asılı olduğu palaskasını çözmekti. Hepsini

sokağa bakan kapının yanındaki duvar askısına asıyordu. Saçma, saygınlığı olmayan birer korkuluk olarak görüyordum onları. Zaten babam, bu konuda bazı hayallerim olabileceğini düşünerek bunları dağıtmak için elinden geleni yapıyordu. Yazın teri, kışın da soğuğu tutup bırakmayan resmi ceketinden, kafasını yakıp şakak-

88

89

larını kavuran şapkasından, dondurucu soğuklara karşı koyamayan kaputundan, omuzundaki tüfeğin ağırlığından, kötü köy yollarında yorucu yürüyüşlerden, durmadan yakmıyordu. Jandarmalığın en nankör meslek olduğuna beni inandırmaya çalışıyordu. Bu nedenle hiçbir zaman polis olmamaya yemin ettim. Eğilimlerimi değiştiren bir olay olmamış olsaydı bu kararım da direnirdim belki.

Uzun süre bu olaya bağladığım kesin etki hiç kuşkusuz geçerli değil bugün. Bugün içinde yaşadığım huzursuzluğu bana açıklamasının dışında bunun özel bir anlamı olduğunu da düşünmüyorum.

Üç erkek kardeşimle çocukluğumuzu geçirdiğimiz bu Endülüs köyünde bugün hiç kimsenin düşünemeyeceği bir ağırlıkta geçiyordu zaman. Mevsim değişikliklerinin duyumsatmaktan çok unutturduğu kıpırtısız bir zaman içinde donmuş gibiydi her şey. Yazlar, kışlar, ekimler, hasatlar, karlar ve acımasız kuraklıklar vardı, ama kesilmiş ot kokusuyla, taşıl-laşmış sessizliğiyle, canavar iriliğindeki karayılanla-rıyla, şaşkın öğle uykularıyla, şafak patlamalarıyla, çocuk çığlıklarıyla, gece uğultularıyla beş kez, on kez yinelenen hep aynı yazdı bu; çakıllı dereleri tufan sellerine çeviren şiddetli ve kısa güz yağmurlarının tekrarı, mürekkep ve tebeşir kokusu, karatahtaya yazılan öğretici atasözleriydi; soğuk yaraları, saydam sertliği, rüzgârlı geceleri, mangal çevresinde geçen akşamlarıyla sonsuz bir kış geri geliyordu. Aynı geriye dönüşleri birbirine karıştıran bellek, durmadan yinelenen ama hep aynı olan bir şimdi'-nin içinde donup kalıyordu. Hiçbir şey olmuyor, hiçbir şey değişmiyordu. Yaşlılar ölüyor, çocuklar doğuyor, gençler kente okula gidiyor, genç kızlar evleniyordu. Hiçbir tarihe dökülmeyen bir zamansal izin-

90

cir oluşturuyordu bu olaylar. Böylece, bağlantıları tamamlanmış kapalı, yuvarlak bir dünyada yaşıyor-?duk. Bu uyuşukluk bizi sarsılmaz bir gerçeklik duygusu içinde tutuyordu. Kuşku ve tasayı dışarda bırakan bir mutlulukla mutluyduk. Hiçbir şey üzerinde kafa yormuyorduk. İçine balıklama daldığımız ve ön saflarında katıldığımız düzen hep böyle sürüp gidecekti. Görkemli ve acımasız güzellikteki bu dekor içinde, herkes kendi yerine oturuyor, her kuşak bir öncekini yineliyordu. Bu dizgede ne bir çatlak, ne de bir yarık vardı. Bir dağa yaslanmış üç tepenin yamaçlarına sıralanmış kare biçiminde, kireç badanalı evleri, çan kulesine çevrilmiş minaresi, koca koca taşların serpilmiş olduğu dik sokakçıklarıyla köy, yüzyıllar aşmıştı, ve bin yıllık zeytinliklerin parıldadığı geniş Guadalquivir vadisini seyrederek yoluna devam ediyordu. Zamanın, bir benzerin geri dönüşünden başka bir şey olmadığı bu sezgisel ve dolaysız gerçeklik, sonsuzluk kuruntusu veriyordu bize. Hiç kafa yormadan, kendimizin sürekli olduğumuza inanıyorduk. Geleceği tasarlamak yeteneğinden yoksunduk. Bu değişmez düzen içinde, kuşku, nereye yerleşeceğini bilemiyordu. Yalnızca ölüm, Mağripli evlerin üzerinde çanını çaldığı zaman, görkemli meydan

okumasını üzerimize fırlatıyor, bir süre yürek vuruşlarımızı yavaşlatıyordu. Ama bir adı, bir yüzü olan o bildik, evcilleşmiş bir ölüm söz konusuydu. Köy zaten onu nasıl uzak tutacağını biliyordu. Ağıtçı kadınlar isterili iniltilerini savuruyor, aileler ve dostlar, merhumun evinde toplanıp, konuşup dövünerek anıyı kovalıyor, rahip dualar homurdanıyor ve tabutu buhurluyordu. Ölünün başında uyumadan geçirilen gecenin yası dağıtması gibi, dinsel tören de cesedi görünmez duruma sokuyordu. Gömme de tıp-

91

ki ötekiler gibi hasatlar ve Saint-Michel bayramları arasında bir yerde törene dönüşüyordu.

Öteki köy çocuklarıyla birlikte içinde yaşadığım bu aralıktan acımasızca babam çıkardı beni, hem de mutluluğumu yıkarak.

Yazın, görünümü şaşkın bir sessizliğe gömen o cehennem sıcaklığı günlerden birinde oldu bu. Öğlen uykusundan kalkmış, köye bakan eski şato kalıntılarının orada oynayan arkadaşlarımın yanına gitmek için sabırsızlanıyordum. Bu sırada, büyük salonda pencerenin yanında uyukladığını sandığım babam, kendisiyle biraz dolaşmak isteyip istemediğimi sordu. Nasıl yanıtlayacağımı bilemeden bir süre duraksadım. Hiçbir şey söylemeden başımı eğdim. Ağır ağır ayağa kalktı, tatil günlerinde giydiği gömleği üstüne geçirdi, hasır şapkasını başına koydu ve bana elini uzattı, ben de tuttum.

Suluk almak için birkaç kez durup dik yolları tırmandık. Kilisenin önünde, dağa giden bir patikaya saptık. Yarım saat kadar zeytinliklerin içinde yürüdük. Babam sonunda cebinden bir mendil çıkartıp yere yaydı ve zeytin ağacının gölgesine oturarak manzarayı seyretmeye daldı.

Sıcaklığın neden olduğu buharlaşma, ırmağı görünmez hale getiren mavimsi bir sis oluşturuyordu. Ufukta zeytinlikler, madeni ve titrek bir deniz yanılması yaratarak dalgalanıyorlardı. Bu sanrılı manzaraya eğik ışıklarını gönderen güneş alçalıyordu.

Babam her zamanki gibi susuyordu. Bu sessizliği bozmak için, budalaca mırıldandım:

«Hava sıcak.»

Kederli bakışlarını bana çevirdi ve ağzında kaçak bir gülümseme belirdi.

«Bu mutsuzluk ülkesinde,» diye konuştu birden,.

92

«her zaman ya çok sıcak ya da çok soğuk vardır.»

Sanki bir fırtına uğultusunda toprak önümde birdenbire yarılıyormuş gibi oldu. Her şey bir hiçlikte sallanıyordu. Durağan ve değişmez olduğunu sandığım bu ülke, bu dünya, biçimsiz ve devingen göründü bana o dakikada. Doğumundan bu yana, içinde doğru ve kesin yerimi aldığım düzen, korkunç bir kargaşaya yol açarak parçalanıyordu.

Babamın sözlerinin korkunç bir yanı yoktu, düşününce. Ama onun sözlerinden çok, baş döndürücü bir duygunun harekete geçirdiği bir sesin umutsuz müziğini duymuştum. Saygı duyduğum, hayranlık dolu bir sevecenlikle baktığım insan, her koşulda bana arka çıkacağından emin olduğum bu baba, bana güven veren bu dünyaya karşı akıl almaz bir kinle dolu bir yabancı olarak çıkıyordu karşıma. Bilmeyerek bana gösterdiği giz, onu uzaklaştırıyordu benden. İhanet edebilme yeteneği olduğuna göre, bana gösterdiği sevgi de bir aldatmacadan başka bir şey değildi, dehşet içinde anlıyordum bunu. Mutluluğumun kaynağı olan toprağa karşı duyduğu bu sinsî tiksinti gerçekte ihanet değil miydi? O zamana kadar bu adamın

benim evrenimin tamamlayıcı bir parçası olduğunu sanmıştım; eski şatonun kalıntıları gibi, zeytinlikler gibi, kilisenin çan kulesi gibi, varlığı benim mekânımı sınırlandırıyordu. Beni başkalarına, mutsuzluğun kol gezdiği dünyaya karşı koruyan sınırları gösteriyordu. Sınır bir seraptı, bir aldatmacaydı ve mutsuzluk ne zamandır yanımızdaydı.

Oldukça önemsiz de olsa, babamın sözleri beni hiç kuşkusuz derinden yaraladı, çünkü yüreğime çoktandır yerleşmiş olan huzursuzluğu uyandırdılar. Bir açıklamadan çok, hoyrat bir doğrulamaydılar. Babam bizimle birlikte yaşamıyordu. Bir parçası baş-

93

ka yerdeydi, bizden çok uzaklarda, bu nefret edilen görünümünden çok uzaklarda, belki Galicia'da, belki daha da uzaklarda, Arjantin ovalarındaydı. Bir çeşit öksüzdüm artık.

Polislik eğilimimi bu dakikadan başlatmak, uzun süre hoşuma gitti. Gerçekdışı bir şeydi bu, hiç kuşkusuz. Aynı zamanda gerçek, çünkü o günden sonra, gerçeği sarsılmaz bir güvenle düşünemez oldum. Kuşku artık bakışımı sivirliyordu. Görünüşlerin yalan söyleyebileceğini, en yetkin düzenin altına tehdit edici gölgelerin sızabileceğini biliyordum.

8

Güzün ilk günlerinde köye yeni bir ilkokul öğretmeni geldi. Adı Angel Linares'ti, Cadts ilinden Puerto de Santa Maria kökenliydi. Elverişli bir boy, bizim memlekette genellikle az görülen parlak sarı saçlar, en temiz maviden ıslak yeşile uzanan bir bakış, uca kalkık dik bir burun, dolgun etli bir ağız... davra-nışlardaki incelikle olduğu gibi iç gıcıklayıcı güzelliğiyle de insanları kendine bağlıyordu. Başkalarının hoşuna gitmeye alışkın insanlarda rastlanan kendine güven vardı onda. Parlak dişlerini göstererek neşeye gülüyordu. Bütün varlığından bulaşıcı bir yaşama sevgisi yayılıyordu. Hep devinim halindeydi, insanlarla konuşup şakalaşarak, bir bardak şarap içmek için uğrayarak ve sevimliliğini pekiştiren bir yalınlıkla köylüleri sorguya çekerek köyün dar sokaklarını inip çıkıyordu. Onun liberal olduğunu söylüyorlardı, bilmediğim bir deyimdi bu. Romatizmadan felce uğramış yaşlı bir adam olan rahip bile onun çekiciliğinden kurtulamamıştı. Çocuklara gelince, onların gözbebeği olmuştu. Belki de kendini savunmak için kasılıp çalım satan eski öğretmenin aksine, Angel havayı yumuşatarak, tembel öğrencileri yüreklendirerek, güler yüzle ders yapıyordu. Sözünü dinletmek için, önceki öğretmenin acımasızca kullandığı sopaya gereksinimi yoktu. Sınıfta çıt çıkmaması için, ellerini birbirine vurup «Güzel, yeter artık. Dersimize bakalım şimdi!» demesi yetiyordu.

94

95

Esinlendirdiği sevgi duygusu, gücün yerine geçiyordu; sakin, sevgi dolu bir sesle verdiği buyruklar hemen yerine getiriliyordu. Evren onun için de güvene dayanıyordu. Cesur bakışlarında en küçük kuşkuyla bile yer yoktu. Görevi onu coşturuyor gibiydi: Daha bilgili, bunun sonucu olarak en yetkin insanlardan oluşan yeni bir insan soyu yaratmak. İlerlemeye, bilime, akla, doğal bir inancı vardı. İnsanlığın, ilk günden bu

yana, görkemli bir yükseliş içinde gelişimini sürdürdüğüne inanmış görünüyordu. Kafasındaki bağlantı zinciri, taa taş dönemi insanından Cervan-tes'e ya da Shakespeare'e kadar doğrudan, dolambaçsız ve kesintisizdi. Kölelik ve boş inançtan, eşitlik ve kardeşliğe doğru ilerleyen soylu bir insan kitlesi olarak algılıyordu tarihi. Bu an gecikiyorsa eğer, bunun nedeni, bilgisizliğin insan aklını köle gibi zincire vurmasındandı. Çünkü insan hiçbir zaman bilerek isteyerek kötülük yapmazdı, eğer yasaya karşı geliyor, adalete karşı günah işliyorsa, bunu zekânın sapıncı yüzünden yapıyordu. Gerçek çıkarının nerede olduğunu anlar anlamaz türdeşleriyle kucaklaşıp dost olacaktı. Hiç kuşkusuz, bazı insanlar, kendi kara amaçlarına hizmet eden bilgisizliğin egemenliğinin, sürüp gitmesini istiyorlardı. Bu nedenle, kurtuluşa doğru ilerleme, bereket versin, adaletin yenilgisiyle sonuçlanan kanlı savaşımın bir devamı olarak kendini gösteriyordu.

Sabahleyin, gözlerimiz hâlâ uykuyla yüklü, yüzlerimiz dağların soğuğuyla dalanmış durumda sınıfa girdiğimizde, karatahtada özenle yazılmış özdeyişler buluyorduk. «Tembellik bütün kötülüklerin anasıdır», «Yurdunu sevmek bir yurttaşın ilk görevidir», «Kendine saygı başkalarına saygıyı gerektirir» gibi dikey ve dar bir ahlâk anlayışının temel ilkeleri

yerine, şunları okuyorduk: «İnsanlık sevgisi bilinci geliştirir», «Özgürlük en büyük armağandır, bu nedenle uğruna ölmeye değer».

Angel'in daha sonra açıkladığı bu güzel özdeyişleri uslu uslu yazıyorduk defterimize. Özgürlük, insanlık, kardeşlik sözcükleri coşturuyordu onu, bu sözcükleri titrek, dokunaklı bir sesle söylüyordu. Bu, anlarda, gözbebekleri koyu maviye dönüşmek için gölgeleniyordu. Bir meydan okuma duruşu içinde, kürsünün önünde, çenesi havada konuşurdu. Aydınlıkla karanlığın giriştiği savaşın yazgısının belli olacağı savaş alanı değil miydi okul? Ve biz, uykuyla uyumuş küçük köy çocukları, özgürlük şarkılarını çınlatmak için zincirlerini parçalayacak olan geleceğin insanlığının canlı simgesi değil miydik? Bu inanç genç öğretmenin içini aydınlatıyor, yüzü parlıyordu. Cesur güzelliği, kanıtlamayı güçlendiriyordu. Nasıl haklı olmayabilirdi bu altın saçlı başmelek?

Onun bu ateşli söylevleri, sanırım, başımızın üzerinden geçip gidiyordu. Angel'in bize anlattığı kahramanlık öyküleriyle bizim silik varlıklarımız arasındaki ilişki bize yeterince açık görünmüyordu. Belki de çok az. Yeni öğretmenin anlattıklarından biri de Numantia'nırı öyküsüydü*.

Roma, hiç kuşkusuz, gücü ve baskıyı simgeliyordu; kurban kentin sakinleri, o zamanki İspanyollar, yani gururlu, gözüpek ve özgürlük aşığı insanlar, bağımsızlıkları için savaşıyorlardı. Hiç kuşkusuz, utkuyu Romalılar kazanıyordu ki bu da her zaman adaletin kazandığı düşüncesiyle biraz çelişiyordu.

(*) Numantia: Romalıların istilâsına karşı koyan kent. Uzun süren kuşatmanın sonunda bütün halk yok oldu. (Çev.)

Ama bu utku biraz değişikti. Kenti ateşe vererek v& kendilerini feda ederek Numantia'lılar, çok önemli bir şeyi, özü, halkın ruhunu kurtarıyorlardı. Gerçekte, yani imgesel olarak, bu kömürleşmiş cesetler, ölü çocuklarını hâlâ göğüslerinde sıkın

karnı deşilmiş kadınlar, bu küle dönüşmüş insan yığını, sağ kalanların belleğinde yaşıyor ve gelecek utkuları hazırlıyordu. Zaragoza, Bailen, Mostoles başkanı, yurt topraklarından kovulan imparatorluk ordusu, bu kahramanca direniş, Numantia'lıların alman öcü ve onların yetim utkularıydı. Teslim olmak yerine topluca ölümü seçerek İspanya'yı kurtarmışlar ve özgürlüğü yaratmışlardı.

Bu öykü çok hoşumuza gidiyordu. İçinde gürültü patırtı, dehşet, yücelmiş duygular, şiddet, kan vardı; imgelemimizi kendine çekiyordu. Okul avlusunda uzun süren Romalıcılık - Numantiacılık oynadık. Numantia'lıların yetim utkularına karşın birçok arkadaş Romalı olmayı yeğliyordu, oyunda olsa bile ölüm düşüncesi itiyordu onları.

Bu öykü başımızı döndürdüyse de içimizde derin izler bıraktığından kuşkuluyum. Kentlerinin tabyaları üzerinden soylu ve ciddi söylevler çeken bu insanlarla, çevremizdeki insanlar arasında nasıl bir ilişki kurabilirdik? Annem için azap coşkusu ne ise, bu inanç açıklamaları ve kahramanlık savaşları da bizim için gösteri sınıfına giriyordu. Anne ve babalarımızın, Benamid'de, böylesine soylu söylevler çekip özgürlük şarkıları söyleyerek kendilerini alevlerin içine atma karan verebileceklerini düşünemiyorduk. Ama yamıyorum belki de. Öğretmenin güzel düşünceleri aramızdan birkaçının üzerinde izler bırakmış olabilir. İdealist insanlar çağı kapanmadığına göre, büyük, parlak cümlelerin insanlardaki eğilim-

leri ortaya çıkartabileceğine inanmak gerek.

Herkesi etkilediği gibi beni de etkiledi Angel Linares. Bulaşıcı bir inanca eklenmiş çekiciliğe karşı koyma olanağı var mıdır zaten? Kendimin de özgürlük için ölmeye hazır olduğumu sanıyordum, hele isyancılar ordusunun komutanlığını yakışıklı öğretmen yaparsa.

Üstelik Angel bana açıkça yakınlık ve ilgi gösteriyordu. Bu yeğleme pek belli değildi kuşkusuz; etkisizleştirmek için çaba harcansa bile bir çocuk bu tür duygularda yamalmaz. Oysa öğretmen bu seçimi somutlaştıran bazı işleri bana vererek kendi duygularını gizlemiyordu. Sabahları sobayı yakmak, defterleri toplamak, tebeşir getirmekle görevliydim. Birinde, unuttuğu kitabı getirmem için beni odasına bile gönderdi güzel öğretmen.

Basit, yoksul olmasına karşın, bu oda gözüme bir sarı gibi göründü. Odada, yatağın dışında, bir komodin, bir aynalı dolap, üzeri kitap dolu bir masa, avluya bakan pencerenin önünde bir koltuk bile vardı. Özellikle, penceresiz bir odanın içinde bir lavabo ve alafrağa tuvalet keşfettim. Sanırım hayatımda ilk kez böyle olağanüstü bir şey görüyordum, oturağına oturmak isteğıme engel olamadım. Üç parçalı iki takım elbisesini ve iki çift ayakkabısını görmek için aynalı dolabın kapağını açtım, böylesine bir lüksten ağzım bir karış açık kaldı. Odaya sinmiş olan koku daha da etkiledi beni ve gözlerimi kapatıp, nedenini bilmediğim bir titremeye uzun uzun içime çektim bu havayı. Yatağına gittim, dudaklanmı değıdirmeden önce okşadım yastığı. Anlaşılacağı üzere, et, kemik ve yürekle, çılgınca ve bütün saflıkla ancak bir çocuğun sevebileceğı gibi seviyordum, iyi ile kötü arasında en küçük bir ayırım yapmaksızın de-

/

mek istiyorum. Ayrıca bu yaşa özgü doğal bir ahlaksızlıkla. Çekicilik izleri taşıyan ilginç bir yüzüm olduğunu bilmiyordum hiç kuşkusuz. Hoşa gittiğimi biliyordum ve çekiciliğimi kullanıyordum. Bakışların ilgisini üzerine çekmek için, duruş ve davranışları bana zorla kabul ettiren bedenim, bütün tepkilerimi yönetiyordu. Varlığında oluşan ve beni bir karmaşanın, tuhaf bir tedirginliğin içine atan değışimleri

anlamıyordum. Şehvetten, zevkten titreyen küçük bir hayvan gibi, övgü ve okşanmalar aranıyordum; derimi okşayacak bakışları kışkırtmaya çalışıyordum. Bilmediğim bir şeyin, kendi gizimi bana keşfettirecek bir açıklamanın bekleyişi içindeydim.

Öğretmene olan sevgimi tuhaf bir biçimde babam körükledi. Onunla bir arada olmaya çalıştığını, onunla konuşmaktan hoşlandığını görerek şaşırılmışım. İki üç kez kırlarda birlikte gezinirken görmüştüm onları. Angel'i herkes sevmek zorunda kaldığına göre, beni şaşırtan babamın ona olan ilgisi değildi; beni asıl şaşırtan, bunca suskun babamın birine gizlerini açabilmesiydi. Onları birbirlerine yaklaştıran şeyin ne olduğunu anlayamıyordum. Aslında pek de merak etmiyordum. Gevezelik ediyorlardı, bu gözlem yetiyordu bana.

Yemek saatinde babam:

«Okulda iyi çalışmaya gayret et. Don Angel çok iyi bir öğretmen. Özenle çalışacak olursan, seni iyi bir insan olarak yetiştirebilir,» dediği zaman şaşkınlığım iyice çoğaldı.

Belki de babamın şimdiye kadar ~bana söylediği en uzun cümleydi bu; şaşkına döndüm. Elimden, geleni yapacağımı söyledim ve babam bu iyi kararı başıyla onayladı, sonra yeniden düşlerine daldı.

Bu yüreklendirmeler gerekmiyordu aslında. Ko-

layhla öğrendiğim ve öğrendiklerimi de aklımda tuttuğum için öyle çok çalışmama da gerek yoktu. Çok çalışmadığım halde sınıf birincisiydim. Bana soru sorulduğu zaman gizli bir kıvanç duyuyor, doğru yanıt veriyordum; o zaman öğretmenin gözlerinde bir suç ortağı ışığın parıldadığını görüyordum.

Angel Linares, Benamid çocuklarının gözbebeği olduysa, bu yalnızca eğitici yeteneklerinden, düşüncelerindeki yiğitlikten, fatih güzelliğinden ileri gelmiyordu; bunun nedeni, otoritesini bırakmaksızın bir arkadaş, yeni bir oyun bulmaya her zaman hazır bir çete reisi olabilmesindeydi.

Yetişkinleri kemirdiği gibi, çocukların da yakasını bırakmaz can sıkıntısı. Yeni oyunlar bulabilmek için her an uyanık bir imgelem gücüne gerek vardır, bu ise pek az görülen bir yetenektir; çocuklarda bile. Kendimize «Ne yapsak?» sorusunu sora sora, belli bir amacımız olmadan dolaşp duruyorduk ortalıkta; beşikten mezara kadar insanların içini kemirir bu soru. Ortaya çıkarmadığımız bir tek çoban kulübesi, korkutmaca oynamadığımız tek bir yıkık şato mahzeni, üzerine tünemediğimiz tek bir zeytin ağacı yoktu; bütün Kızılderililer, bütün gansterler, bütün üstün insanlar doldurmuştu tatil günlerimizi. Savaş yapmaktan, yuvalardan kuş yavrusu toplamaktan, yılan avından, kulübe yakmaktan yorulmuştuk; çük-lerimizi göstermekten, hep birlikte otuzbir çekmekten, sidik yarışı yapmaktan bile usanmıştık. Kısacası, sınırlı imgelemin bütün kaynaklarım kurutmuştuk. Artık, Benamid'e egemen olan eski şatonun yıkıntıları arasında boğazımızı yakan izmaritler içerek saatler geçiriyorduk; üstelik giderek sıklaşıyordu bu.

Bu nedenle, Angel Linares perşembe günü gezi düzenlemeyi önerdiği zaman, hepimiz çılgınca alkış-

ladık onu. Kendilerini usanç verici denetimden kurtaracağı için aileler de onayladılar bu öneriyi. Annelerimiz azık sepetleri hazırlamayı gık demeden kabul ettiler ve sepetlerimizi pastalar, börek, karpuz, incir, omlet ve sosisle doldurdular. Her ev ilginç bir yemek hazırlayarak sivrilmek istedi ve böylece perşembe gezileri mutfaklar arası bir gösteriş, bir saygınlık yarışmasına yol açtı. Böylece bütün köy şenliğe katılmış oldu.

Bu fırsattan yararlanarak, san kıllarla kaplı, kasları altın rengi baldırlarını ortaya çıkartan bir şort giyen öğretmenimizin öncülüğünde, şarkılar söyleyerek yola çıkar olduk. Bunun için her perşembe şafakla birlikte yataktan fırlıyorduk. Manastırları, şatoları, mağaraları ya da kalıntıları geze geze, on beş yirmi kilometre yol alıyorduk. Ama bu gezinin amacı, bu sabah alacasında neşeyle yola çıkışlardan, çığlıklar ve şarkılarla uyumlanan yürüyüşlerden, zeytin gölgelerinde . neşe içinde yenen yemeklerden, hiç durmadan konuştuğumuz öğlen uykusundan daha önemliydi, bizim için. Angel bizi can sıkıntısından kurtardığı gibi, disiplinin ve çabanın kıvançlarını, bir arada bulunmanın sıcaklığını, kendi kendinden kurtulmanın getirdiği erinci ve hayranlık duyulan bir önderin buyruğuna girmenin rahatlığını da keşfettiriyordu bizlere. Canlılığı bizi ardınca sürüklüyor, ve birden özgürleşen gücümüz bir kurtuluş yolu buluyordu.

Bize benzer çocuk ordularının birkaç yıl önce, Almanya ve İtalya yollarında marşlar söyleyerek yürüdüğünü, biri çıkıp Angel Linares'e söylese, çok şaşırıp güç duruma düşerdi öğretmen. Hiç kuşkusuz, bu iki durumda, amaçların aynı olmadığını ileri sürerek kendini savunabilirdi: Onlar savaş ve şiddet öğ-

reniyorlardı, oysa biz kurtuluş savaşımalarına hazırlanıyorduk. Onlara, güce tapınma ve disiplinin erdemleri, kin ve ırkçılık dini öğretiliyordu; bize gelince, kendine egemen olmayı, özgürlüğün tadını, bilime saygıyı, insan zekâsına inancı öğreniyorduk.

Hiç kuşkusuz zorunlu ayrımlar bunlar. Ama biz yakından bakmıyorduk olaya. Kendi gücümüzü kavramak, tam uyum içinde titreştiğimizi duymak, içimizdeki boşluktan kurtulmak bizi mutlu etmeye yetiyordu. Ona gelince, güzel düşüncelerinin yalnızca zekâsını ve yüreğini olgunlaştırdığından kuşkuluyum. Gerçek şu ki, çevresinin çocuklarca sarılmasından hoşlanan, onları çalıştırmak, onlara bir şeyler öğretmek, onları etkilemek ve kendisine bağlamanın dirimsel gereksinimini duyan insanlardandı. Kuramları, eğitimci eğilimi ve çete reisliğiyle belli bir noktada örtüşüyordu. Zaten, bizimle birlikte yaşamaktan duyduğu mutluluk, bizim mutluluğumuzu da yaratmıyor muydu? Duyduğumuz bütün kıvanç ve coşku bize ondan geliyordu. En katı anlamda, ruhu bizim ruhlarımızı da içeriyordu. Onun bir öğretmen değil de bir arkadaş olduğunu anlamak için, gözleri ıslık ıslık, şarkı söyleyerek, şakalaşarak bizimle birlikte yaşamasını görmek yeterdi.

Kuşkularımı uyandıranın ne olduğunu bilmiyorum, çünkü bugün açık seçik gördüğüm şeyleri o sıralar anlamıyordum. Öyle davranmak için hangi gizli dürtülere boyun eğdiğimi de pek bilmiyorum. Çocuklara alışkın olanlar daha az şaşıracaktı. Çünkü çocuk oyunlarının acımasızlığını, töresizliği bilir onlar. Saf sözcüğüne ahlâk açısından değil de, biyolojik bir anlam vermemiz dışında, çocukların saflığına yalnızca körler ve budalalar inanabilir. Çocuklar bütün yaptıkları kötülükleri, gerçekten de, eylemele-

rinin sonuçlarını umursamadan, genç hayvanların kayıtsızlık ve tasasızlığıyla yaparlar.

Angel'e acı çektirmeyi düşünmedim. Hiç değilse acısı ilgilendirmedi beni. Güvensizliğimi göstermekten başka bir amaç gütmедim. Güzel öğretmenin her şeyi kusursuz ve çok yetkin görünüyordu. Hayatın içinde gözü pek bir güvenle yürüyordu, sanki hiçbir şey kendisine erişemezmiş gibi. Mutluluğa adanmış, kaygı ve korkudan gizemli bir biçimde korunuyormuş gibiydi.

Bu iyimserlik, onu sevimsizleştirdi benim gözümde. Onun sevmekten vazgeçmedim, hayır: Bilinçlendirmek için sevgimin içine yeterince kin koydum. Görünüşüyle haksız yere gururlanan bu küstaha parmağımla dokunmak istiyordum. Önceden kendi elleriyle pembeye boyadığı o iyi ve yüce gönüllü insanların, yeryüzünde bulunmadığını kanıtlamak istiyordum ona. Kısacası o rezil güvenini yok etmek istiyordum.

Gözdesi olduğumu söylemiştim. Bir ikinci gözdesi daha vardı, aşağı yukarı benim yaşımda, Pablo. Anlaşılan öğretmen Pablo'yla benden daha çok yakınlık kurunca kuşkulanmaya başladım. Kıskançlık, güvensizliğimi yönlendirdi mi? Olabilir. Amansız bir yapışkanlık, sürekli bir dikkatle izliyordum onları. En küçük bakışlarını, en fark edilmez gizli anlaşma belirtilerini kaçırmamaya çalışıyordum. Bu yeni oyunda, bir süre sonra, o zamana kadar duymadığım yoğunlukta bir zevk buldum. İlişkilerini kimsenin fark etmediğine inandıkları için, bakışları ve gülümsemele-riyle birbirlerini okşayarak sözsüz bir söyleşim sürdürüyorlardı. Bense, kendi köşemde, içine düşecekleri ağımlı sabırla örüyordum. Özgür ve mutlu olduklarına inanıyor, ve giderek daha başına buyruk olu-

104

yorlardı. Onlar keyiflerine göre yaşadıklarını sanırlarken, ben onları karanlığa doğru çekiyor, tuzağa yönlendiriyordum. Bir sevinç titremesiyle o baş döndürücü gücü keşfediyordum: Görülmeden görmek, bizi bir yazgıya egemen kılan bir gizi elde bulundurmak. Bilmeden, ama ilk soruşturmanın bütün coşkularını duyarak bir polis oluyordum.

Ancak, onları boş yere gözetliyor, kolluyor, izlerini sürüyordum: Gizlerini bir türlü çözemiyordum. Birkaç kez umudum kırıldı, kuşkuya düştüm: Yanılıyor muydum acaba? Bir şey kulağıma onların gizli bir yerde bulduklarını fısıldıyordu, bu beni iyice kızıştırıyordu.

Amacıma ulaşmak için, Pablo'yla yakın dostluk kurdum, bu da güç olmadı. Benim gibi on üç yaşlarında, kısa boylu, siyah kıvrık saçlı, kösnül yüzlü, kalın dudaklı, kısa ve yassı burunlu, gözleri uzun ve kıvrık kirpiklerle gölgeli çocuk, her türlü kötülükten uzaktı. Köy yol bakıcısının oğluydu, yamalı kısa pantolonlar, yakasız lime lime bir gömlek, kocaman ayaklarına da espadriller giyerdi. Bütün yoksullar gibi çekingendi, bir sözcük bile coştururdu onu. Benim gibi jandarma çavuşunun oğlunun kendisiyle ilgilenmesinden öylesine şaşkına dönmüştü ki gözünü boyayıp güvenini kazanmam hiç de güç olmadı.

Okul avlusunda gidip yanma oturuyor, dostluk belirtisi olarak bütün gizli oyun yerlerimi bir bir sayıyordum ona: Kimsenin bilmediği bir şato mahzeni, Sierra'da bir kurt ini, keçileriyle birlikte yaşayan deli çoban Manuel amcanın kulübesi, daha başka on kadar yer. Pablo beni içtenlikle, hemen yanıtlıyordu: . Evet, o da Manuel amca'yı biliyordu, bir keresinde kendisini sapanıyla korkutmuştu; korkusunu bastırıp birkaç kez girmişti kurt inine,- hayır, sözünü ettiğim

şato mahzenini bilmiyorum. Bir zeytinlikteki terkedilmiş kulübeyi anlatırken hemen hemen bütün umudumu yitirmiştim, ama bozuk bir sesle, «Hayır, bilmiyorum,» diye mırıldanmadan önce duraksadığını hissettim. Bir zafer çığlığı atmamak için kendimi gc tuttum. İŖte sonunda, elime dŖmŖlerdi!

Gerisi sıradan bir iŖti artık benim için. Bir alığılığın arkasına gizlenip kulübeyi bir hafta gözetledim, ilk pusumda bu benim, o zamandan beri sık sık yaŖadığım, o uyuŖukluk, mutlu kayıtsızlık duygusunu hissediyordum. Sabırsızlık diye bir Ŗey duymuyordum. Zamanın sizin için alıŖtığı duygusu, suçlunun kendi seçtiği saatte teslim olacağı inancı.

İki suçlunun buluşması gereken bir saat olduğuna inandığım için, akşam alacasında, gün batarken gözetlemeye baŖlıyordum. Gariptir, ne hınç, ne de iğrenme hissediyordum orada. Bir eŖit mesleki bir merakla hareket ediyordum.

Sonunda, onca beklenen an geldi. Bir Ŗarkı yankısı duydum. Yüreğim yerinden fırlayacakmıŖ gibi atmaya baŖladı, çalının arkasına iyice sindim. Dudaklarının arasında bir buğday sapı, Angel dağdan iniyordu. Adeti ? olduğu üzere, umursamadan ilerliyordu.- Göğüs ilerde, dağınık sarı salar, bronzlaŖmıŖ deri üzerinde düğmeleri zlmŖ gömlek. Yanımdan geçti. Birden durunca beni fark etmesinden korktum. Ama, Ŗarkı söylemeyi kesip, önümüzde uzanan ve gneŖ iŖınlarının ırmağın üzerinde toplanan sisi mo-, ra boyadığı bu saatte inanılmaz bir güzelliğe bürünen görünümü seyretmeye baŖladı. Bakır renkli bir iŖıĖın çevrelediği ve Ŗimdiye kadar hiç bu kadar güzel görmediğim yüzünde mutluluk okunuyordu.

Sol tarafta, köy yönünde, hafif bir hıŖırtı duyuldu ve zeytin ağaçlarının alçak dalları arasından Pablo

göründü. Angel'i görünce kendinden geçercesine gülümsedi. Hiçbir Ŗey söylemeden birbirlerine doğru yürüdüler. ÖĞretmen, sağ kolunu heyecan verici bir incelikle Pablo'nun boynuna doladı. SarmaŖ dolaŖ, sessizce, kulübeye doğru yürüdüler.

Gördüğüm Ŗey ne iğrendirdi, ne de kızdırdı beni, utanmadım da. Glecektim az kalsın. Güzel Ğretmenin bu kirli bedeni okŖamaktan, toz ve smk sıvanmıŖ bu yüzü öpmekten hoŖlanması gülünç geliyordu bana.

KeŖfettiğim Ŗeyden heyecanlanıp hiç uyumadım o gece. Aynı soruyu kafamda evirip eviriyordum: Bu gizi ne yapacaktım? Hiç kuŖkusuz Ğretmeni ele verebilirdim: Onuru lekelenir, köyden kovulurdu. Ama onu uçuruma itip de ne kazanacaktım? Ondan nefret etmiyordum, onun yıkılması bana bir doyum sağlayamazdı. Üstelik, utancım bilen tek kiŖi olmamın bana sağladığı zevkten yoksun kalacaktım. Öte yandan, bilen tek kiŖi ben olursam, eksiksiz bir zevk de duyamayacaktım.

Kurnazca sapkın bir dŖnce geldi aklıma. Gece-yarısı yatağımdan kalkıp salona geçtim ve babamın okuduktan sonra ocağın yanma yığdığı gazetelerden birini aldım. Makasla harfler, kesip aŖaĖı yukarı Ŗyle bir metin oluŖturdum: «Pablo'yla ne yaptığını biliyoruz. Güzel sözlerin aldatamaz bizi. İĞrenç herifin tekisin. Saatin geliyor.» Uzun bir duraksamadan sonra, imzamı attım: Ölüm Meleği. Bana mthiŖ etkileyici gelen bu pusulayı okuduktan sonra bir zarfın içine koyup evin arka avlusundan çıktım, kimseye görünmemeye . alıŖarak okula kadar yürüdüm; zarfı öğretmenin posta kutusuna attıktan, sonra hızla eve döndüm. Yattım ve derin bir uykuya daldım.

Ğretmenden daha az dayanıklı olan Pablo bel-

li etmeseydi pusulamın yaptığı etkiyi fark edemeyecektim. Acı yiyip bitiriyor, durgunlaştırıyordu onu, okul avlusunda bir kıyıda, put gibi sessiz duruyordu. Safça sordum.

«Neyin var? Hasta mısın?»

«Yoo, çok iyiyim...»

Üsteleseydim, belki de hıçkırığa hıçkırığa ağlayacak -ti, çünkü yere eğdiği başını öfkeyle sallarken gücü tükenmiş, yere yığılmak üzereydi. Darbenin etkisiyle yıkılmış olduğu gün gibi ortadaydı. Sahneyi kolaylıkla gözümün önüne getiriyordum: Angel ve o, kulübenin orada son bir kez daha buluşmuşlar ve öğretmen ona coşkulu bir sesle artık sevişmeyeceklerini, ilişkilerini kesmek zorunda olduklarını söylemişti. Pablo hiç kuşkusuz karşı çıkmış, belki de ağlamıştı. Ama öğretmen çeşitli gerekçeler ileri sürerek direnmiş, Pablo da acı içinde dinlediği sözlerden bir tek şey anlamıştı: Dostu başından savıyordu onu.

Görünüşe bakılırsa hiç değişmemişti öğretmen. Sınıfta, şakalaşıyor, gülüyor, karatahtaya her zaman çok güzel özdeyişler yazıyordu. Bir gün karatahtada şu özdeyişi bulduk: «Hafiyelik, alçakların suçudur.» Özdeyişi, için için gülerken büyük bir erinç içinde, defterime geçirdim, çünkü gönderdiğim mesajın etkisini kanıtlıyordu. Bu özdeyişi yorumlamak için öğretmen, kendisini işlemediği bir suçla suçlayan imzasız mektuplar yüzünden intihar eden bir dul kadının yürek paralayıcı öyküsünü anlattı. Konuşurken parıltılı bakışlarını yüzümüzde gezdiriyordu Angel. Öfkenin pençesine düşmüştü. Her insanın özel yaşamına saygı gösterilmesine hakkı olduğunu ve bir düşman bile olsa, kimsenin onuruna kastetmemek gerektiğini haykırdı. Bu söylevi benim üzerimde bile güçlü bir etki yaptı. Pişmanlık acısıyla, gidip öğret-

mene itirafta bulunmaya kalkıştım. Bereket versin, bu büyüklük coşkusu hemencecik sönuverdi.

Kısa bir süre sonra, oynadığım oyunun tam anlamıyla başarıya ulaşmadığını düşünmeye başladım. Gerçi, Angel'le Pablo artık görüşmüyorlardı. Onları ele verecek olsam, kimse bana inanmayacaktı. Belki Pablo, sorulardan bunalıp her şeyi itiraf edebilirdi, ama ne olursa olsun, rezaletin ortaya dökülmesi bütün gücümü elimden alırdı. Yaptıklarım yalnızca iki dostu birbirinden ayırmıştı; başka bir işe yaramamıştı. Öğretmen, hiç kuşkusuz görünmek istediği kadar güçlü değildi. Onu daha yakından inceleyince, zehirin etkisini göstermeye başladığının belirtilerini ayırt etmekte gecikmedim. Kimi zaman sesinin seçik-liği azalıyordu; boğuluyor, pes seslerde iyice yitiyor-du. Bakışları da parıltısını yitirmişti, kimi zaman garip düşlere dalıyordu. Belli bir gerekçe göstermeden perşembe gezilerinden vazgeçti Angel, sonrada okulun üst katındaki odasına kapandı. Artık yaralanmıştı. Ama sonuna kadar kafa tutmaya kararlı, kendini hâlâ savunmak istiyor izlenimi uyandırıyor. Hiçbir kara çalmaya fırsat vermemek için, kendini bizden ayırmaya, öğretmenlik rolünün sınırlarından dışarı çıkmamaya karar vermişti. Böyle davranarak, topundan kuşkulandığı köyü cezalandırıyor, tiksinti ve usancını herkese yayıyordu. Zaten davranışı insanları şaşırtıyordu.

Ne köylülerin kötü yüreklerine, ne de yobazların kara çalmalarına değil, ama polise nişan tahtası olduğunu nereden bilebilirdi öğretmen? Hiç kuşkusuz, niteliksiz, tohum halinde, sıradan yöntemler kullanan bir polis. Ama gene de bir polis. Oysa polis,

kendi saygılığım zedeleyecek kara çalmaya pek başvurmaz; polisin arkasına düştüğü şey itiraftır.

108

109

Öğretmene suçlu olduğunu nasıl kabul ettirebileceğimi bilemiyordum. İninde kaldığı sürece, güvenlik içinde, erişilmez olacaktı. Dengesini bozmak için, sığmağından dışarı çıkartılması gerekiyordu.

Düşünmeksizin, yalnızca, çocuğun elini açık yaraya götürten içgüdüye hoyun eğerek, Angel'e karşı bütün çekiciliğimi kullandım. Bakışlarım anlamlılaştı, bakışlarım acılı bir ısrarla onu çağırıyordu. Çeşitli bahanelerle gidip kapısını çaldım.

«Bizimle gezmek istemiyor musunuz Angel?»

«Olmaz, çalışıyorum; bir sınava hazırlanıyorum.»

«Siz olmadan canımız sıkılıyor,» diye yumurtladım somurtarak. Yüzüme kederli, gücenmiş bir görünüm verdim. «Ne yapacağımızı bilemiyoruz. Herkes küs olduğunuzu sanıyor.»

«Yok canım, daha neler! Neden kızıp, neden dargın olacaktım? Bir kötülük yapmadınız ki, öyle değil mi?»

«Bilmiyorum,» dedim omuzlarımı sükerek. «Önceleri birlikte oynayıp geziyorduk. Şimdi hep yalnızız; eskiden olduğu gibi. İnsanlar tuhaflaştığınızı söylüyorlar.»

«Böyle mi diyorlar? Başka şeyler de söylüyorlar mı?»

«Hiçbir şey söylemiyorlar. Bir yorumda bulunmuyorlar.»

«Yorum yapanlar vardır, inan bana. Ama üzülme. Bu günlerde seninle Kara Bakire kilisesine gideceğiz, söz veriyorum.»

«Doğru mu? Söyleyin, ne zaman?»

«Yakında, Hadi git oyna şimdi.» Kapı aralığında duruyordu, dik ve gergin; biraz solgun gibi geldi bana. Yüzü, amansız bir çatışmayı ele veriyordu. Gözleri duygulu bir yumuşaklıkla ba-

karken dudağına zorlama bir gülümseme yayılıyordu. Bütün gövdesinden, kasların kasılması sonucu bir elektirik akımı yayıldığını sezinliyordum. Kolunu uzatıp elini yanağıma koymak istiyor, ama bu atılımı bastırıyordu o.

Birkaç hafta geçti. Ders bitiminde odasına kapanarak hâlâ direniyordu. Bu kapanma, derisinin güneş yanığı esmerliğini siliyordu.

Bir akşam, köyün yukarı sokaklarında yürüdüğünü gördüm, kilisenin arkasında. Eski şatoya gidiyor gibiydi, şatonun burcu yaklaşan günbatımının aydınlattığı gökyüzünde tek başına duruyordu. Başını eğmiş, taşlı patikayı tırmanıyordu, bir şey düşünüyor gibiydi. Bir süre evlerden uzaklaşmasını bekledim, sonra ardından koştum.

Ayak seslerimi duyunca döndü, şaşırıldı; kaçak bir gülücük göndermeden önce.

«Sizinle yürüyebilir miyim?» diye sordum, soluk soluğa. «Size mahzenimi gösteririm. Kimse bilmem orayı. Taş yığınları arasında kalan girişini kimse göremez. Kubbeli bir mahzen, kocaman.»

Bir saniye duraksadı, sonra hep aym kaçak gülüşle:

«Bu mahzene ne yapmaya gidiyorsun, küçük haydut?» dedi.

«Hiç, sigara içiyorum, sessizliği dinliyorum. Bir keresinde kocaman bir karayılan gördüm, taşla ezdim. Öldükten sonra da titreyip durdu. Tuhaf bir duygu veriyor.»

Neden öldürüyorsun karayılanları? Yararlı yaratıklardır. Fındık farelerini, tarla sıçanlarını yerler. Her canlının yeryüzünde bir görevi vardır. Engerek yılanlarının bile. İğrenç bir görünüşe bürünse bile, hayata saygı duymayı öğrenmek gerek.»

110

111

Bunları ölçüp biçerek, hemen hemen kayıtsız bir sesle söylemişti. Konuşa konuşa yürüdük ve eski şatoya ulaştık. Angel, yıkıntıların önündeki düzlükte durdu, Pablo'yla bulunduğu akşam yaptığı gibi durdu ve görünüme baktı: Dağın yamacına kat kat sıralanmış kireç badanalı evler, kilisenin kulesi, zeytinlikler ve en aşağıda, ufka kadar ağır ağır dalgalanan gümüş rengi tepeler. Birden dinginleşen havada, sesler acı veren bir durulukta yankılanıyordu.

«Her şey nasıl da sakin görünüyor,» diye mırıldandı Angel Linares, boğuk bir sesle.

«Orada, öteki tarafta Cordoba,» dedim, günbatımında titreşen ışıkları göstererek.

«Evet,» dedi. «Bir imparatorluğun mağrur başkenti, şimdi tozlu, can sıkıcı bir kasaba. Her şey sakin görünüyor, ama kin, taşı yararak, mermeri parçalayarak yoluna devam ediyor.»

Bunları duyunca yüreğim sıkıştı. Başımı göğsüne dayayıp, «Korkmayın. Başınıza bir şey gelmeyecek,» demek istedim.

Ama bunu yapacağıma onu şatoya doğru sürük-ledim. Şimşek gibi akan engerekleri ürküterek kalıntılar arasında yürüdük. Ona deliği gösterdim, önce ben girdim.

«Tehlikeli olmadığından emin misin?»

«Kaç kez indim,» dedim, gülümseyerek.

Kayaya oyulmuş bir merdivenin basamaklarından ağır ağır indik. Sonunda mahzene vardık. Soğuğun ve kör eden karanlığın etkisiyle bir süre konuşmadık. Gözlerimiz yavaş yavaş alacakaranlığa alıştı ve yüksek sivri kubbeleri, yontma taş bloklarından yapılmış duvarları, kapak taşlarıyla döşeli yeri seçmeye başladık.

«Müthiş,» dedi Angel, çevresine bakarak. «Bir

muhafız salonu galiba. Bir ocak olmalı burada.»

«Orada, ta dipte!» diye haykırdım, elinden yakalayıp, onu da çekerek.

Yontma taşın, davlumbazının üzeri armalarla süslü kocaman ocağı dikkatle inceledi.

«Rönesanstan kalma,» dedi hafiflemiş bir sesle. «Şatonun yapımı birkaç yüz yıl sürmüş olmalı. Önce surlar, on üçüncü yüzyılın sonunda ya da on dördüncü yüzyılın başlarında, sonra şato, on beş ve on altıncı yüzyıllarda. Armaları çözemedim...»

Bulgusunun keyfiyle, kederini unutmuştu. Konuşması hızlanmıştı, bu coşku dolu vurguyu tanıyordum. Coşkuyla üzerine atıldım, kollarımı beline do-ladım.

«Ne yapıyorsun?» diye sordu soğuk bir sesle. «Neyin var?»

«Buradan hoşlanmanız sevindirdi beni. Benim gizli verimdir burası. Hiç kimse bilmez. Herkes delikten girmeye korkuyor, taşların ağızını tıkayıp diri diri gömüleceğimizi söylüyorlar.»

«Çok zayıf bir olasılık, diye mırıldandı, sorunu düşünüyormuş gibiydi. «Bir yersarsmtısı olmadıkça, hiç kuşkusuz.»

«Benamid'de birçok kez oldu. Sanki bir hayvan homurdanıyormuş gibi bir homurtu duyuluyor. Sonra lâmbalar, mobilyalar sallanmaya başlıyor. Aşağı köyde bir ev bile yıkıldı. Herkes sokaklara fırladı çığlık atarak. Tuhaftı.» «Korkmadın mı?»

«Hayır. Garip buluyorum. Ne olursa olsun köy kaç zamandır olduğu yerde duruyor... Yıllardır, hem de yüzyıllardır...»

«Haklısın Santi. Boş yere kaygıya kapılmak hiçbir işe yaramaz. Saatimiz geldiğinde döğünsek de bo-

112

113

şana. Daha önce... bir şey olmaz. Yazgımız bizim elimizde değildir: Yazgımızı belirleyen karar, gecenin arşivindedir.»

Göğsüne daha güçlü bastırdı beni, dudaklarımı derisine yapıştırdım, kasılan bedeninde bir titremenin dolaştığını hissettim.

«Olmaz, Santi,» diye mırıldandı.

«Mutluyum, çok mutluyum... Sizinle buraya gene geleceğiz öyle mi, söyleyin lütfen? Beni bırakmayacaksınız, değil mi? Aramızda sır olacak bu.»

Haykıracak sandım. Kesik kesik, güçlükle soluyordu; soluğunun sesi garip bir biçimde yankılanıyordu yüksek kubbelerin altında. Bir adım geri çekildi, sanki benden uzaklaşmak istiyormuş gibiydi, ama birden beni kollarının arasına aldı, öyle güçlü sıktı ki, boğuluyorum sandım.

«Santi, küçük Santi'm benim,» diye mırıldandı titreyen bir sesle.

Şaşkınlıkla, yüzünün ıslak olduğunu ayırt ettim. Dudakları alнімda, yanaklarımda, göğsümde dolaştı. Gözlerimi yarı kapattım, derimin kadife yumuşaklığını, bağırlarıma ve damarlarıma gömülmüş gizleri, atışı şakaklarıma vuran kanundaki bütün gizemi bana duyuran bu çılgın okşayışlara bıraktım kendimi.

«Bir daha görüşmemeliyiz, Santi. Yaptığımız şeye birçok insan iyi gözle bakmaz.» «Birbirini sevmek neden kötü bir şey olsun?»

Alacakaranlıkta kasıldı yüzü.

«Kötülük insanların kafasında,» dedi, yeniden boğuklaşan sesiyle.

«Ama kimse bilmeyecek ki,» diye karşı çıktım, somurtarak.

Ocağın yanındaki büyük taşın üzerine oturmuş-

tuk. Başımı bacaklarının üzerine bırakmış, gölgelerin, yaralı bir huzurun soldurduğu yüzünü görüyordum yukarda. Açık yeşil gözleri dile gelmez bir mutlulukla bana bakıyor, eli hafifçe yanağımda dolaşıyordu.

«Bir mahzene gizlenmek zorunda kalan garip bir sevgi,» diye mırıldandı.

«Ana babalar da gizleniyorlar sevişirken. Nişanlılar bile. Herkes,» diye amansızca karşı çıktım.

«Her şeye yanıtın hazır, Santi. Aslında, haklısın: Sevgi, hangi biçimde olursa olsun, gün ışığından kaçıyor; yaşamın itici gücü olan sevgi, gizli bir varlık olarak sürdürmek zorunda kendini.»

«Yine gelecek miyiz buraya?»

«Evet,» diye onayladı, son bir duraksamadan son-sonra. «Neye mal olursa olsun, buraya geleceğim; her pazartesi.»

Boynumu bacaklarına daha hızlı bastırdım, titrediler. Dingin bir mutluluk içinde gevşemiştım. Gücü benzersiz bir duygu kanımı ısıtıyordu. Bedenim egemendi onun bedenine ve yazgısı ruhumun elindeydi. Gecenin arşivinde olduğunu hayal ettiği karar, gerçekte benim kafamda yazılıyordu. Yazgısına belirsiz bir kutsal gücün karar verdiğine inanıyordu, ama bu acımasız Tanrıyı kollarının arasında tutuyordu, ve keşfinden çılgına dönmüş durumda, öpmeye doyamıyordu onu.

İki ay, belki de daha uzun bir süre, Angel'in bana yolunu açtığı mutluluğa bıraktım kendimi. Bedenimin her parçası bir zevk kaynağı oluyordu. Güven verici bir sevinç, içimi ferahlatıyor ve güven içinde, taçlandırıldığımı sandığım bu ışığa açıyordum kendimi. Okulda, kaçak bir bakış, bir gülümseme, eski gözüpekliğine, eski coşkusuna kavuşmuş olan bu yüzün görüntümlle dolduğunu anlatıyordu bana. Şu tit-

114

115

reyişi Angel'in sesine kazıyan yalnızca bendim, yeşil gözlerini bir ben aydınlatıyordum, sönmüş alevi canlandıran da bendim. Bunu düşününce alaylı bir saygıyla bedenine bakıyordum. Ne yani? herkesin hayranlığını kazanan insan bu değil miydi?

Kendini mutluluğa kaptıran öğretmen, imzasız mektubu unutmuştu. Yavaş yavaş kendine güveni geri geliyordu. Avazı çıktığı kadar bağıra bağıra şarkı söylüyor, tasasızca gülüyor, iri adımlarla kırlarda dolaşıyordu. Kendini gene dokunulmaz sanmaya başlamıştı, işte buna katlanamazdım. Ondaki bu usandığım saçma güveni bağışlayamazdım. Onu büsbütün yok etmek istemiyordum, hayır. Titresin, boyun eğsin istiyordum.

Ertesi pazartesi ikinci mektubumu gönderdim, ve onu boşu boşuna bekledim. Sonunda bir daha gelmeyeceğini anladım. Önce hayal kırıklığına uğradım, ama, öğretmenin bana keşfettirdiği güçlerimi üzerinde. deneyebileceğim on dört, on beş yaşlarında, yarım akıllı bir kız bulduğum için, çabuk atlattım bunu. Sık sık evinden sıvışıp kırlara kaçıyor, biz de sırtarak ardından gidiyorduk. Esperanza, sırtını bir zeytin gövdesine dayayıp, dudaklarını oburca yalayarak eteğini kaldırıyordu. Kin dolu bir oburlulukla, kuyu gibi açık cinsel organını seyrediyor ve sırayla, bizimkileri oraya yerleştiriyoğuk. Her şey bitince, ona orospu muamelesi yapıyor ve taşılıyoğuk onu. Yani erkek oluyorduk; küçük, acımasız, yabanıl hayvanlar.

İkinci darbe derinlere işlemişti. Sağlığı bozuldu, hasta düştü ve hemen hemen bir ay kadar yattı. Yeniden aramıza döndüğü zaman zayıflamış olduğunu gördük, mor halkaların irileştirdiği gözlerinde iğrenç bir hüzün okunuyordu. Bu değişimleri ilgiyle saptı-

116

yordum. Demek ki, böylesine yıkılması, yitmesi için, bilinmez birinin gizimizi öğrenmiş olması yetmişti? Sahip olunan bir bilginin insanı bir başkasının tartışılmaz efendisi yaptığını öğreniyordum. Bunu yamak tehdidi de gerekmiyordu: Suçlunun, bunu bildiğinizi bilmesi yetiyordu. Yeteneğim, yönelimim belli olmuştu: Polis olacaktım; insanların özgürlüklerini ortadan kaldıran buyrukları toplayıp sıraya koyacaktım.

Karanlığa gizlenip bu kuklaların ipini çekecektim. Görünmez, bilinmez olacak, ama türdeşlerimin yazgılarını elimde tutacaktım. İhanet ve kaçaklığını bana göstererek babamın yok ettiği uyumu, onu evrensel kuşkunun üzerine oturttarak yeni baştan kuracaktım. Çünkü artık biliyordum: Herkes suçludur; herkes utanç verici bir sır saklamaktadır.

Angel Linares le ilgilenmiyordum artık. Bir akşam bize geldiğini görünce şaşırđım.

Haziran başıydı. Ertesi gün yaz tatili başlıyordu. Salondaki masaya oturmuş Robinson Crusoe'yi okuyordum. Kapıyı vurmadağ içeri girdi, yorgun gözlerle bakarak bana doğru ilerledi.

«Sana veda etmeye geldim,» dedi alçak sesle, gözlerimin içine bakarak. «Benamid'ten ayrılıyorum.»

Afallamıştım, hortlak görmüş gibi bakıyordum.

«Bana bir şey söylemeyecek misin?» diye mırıldandı.

Gözlerimi indirerek başımı salladım.

«Bana bak, Santi,» dedi sert bir sesle. «Hiç olmazsa bu cesareti göster. İSfasıl bir insansın sen? Anlayamıyorum.»

«Ya siz?» dedim birden öfkeyle. «Bir kulampara, iğrenç bir oğlanđı.»

Bir adım geriledi, ürküntüyle karışık bir iğrenme vardı gözlerinde.

«Nasıl olur?...» diye geveledi.

117

«Hemen çekip gitmezseniz, bağıracam, benim le, Pablo'yla yaptıklarınızı herkese anlatacam. Bir domuzsunuz siz!»

«Evet,» dedi sesini alçaltarak, «yaparsın bunu. Daha kötülerini de yapabilirsin... Bana yaptığın kötülükten dolayı sana sitem etmiyorum, Santi. Bundan dolayı seni bağışlayabilirim. Ama insana olan inancımı yok ettin. İnanıyordum ki çocuklar, onlar, hiç olmazsa...»

«Pis ellerinizle onları mıncıklarken, bir köpek gibi salyalarınızı üzerlerine akıtırken, melek mi sanıyordunuz onları?»

«Doğru,» dedi kısa bir sessizlikten sonra, «zayıf bir insanım ben. Ben... ben özür diliyorum senden.»

Beli bükülmüş, gitti. Dar sokakta ayak seslerini, onu selâmlayan komşuların konuşmalarını dinledim.

Aynı gece, yemekten sonra, babam: «Santi seninle başbaşa bir şey konuşacağım. Benimle gel,» dedi.

Başımdaya kadar soğuk bir titreme geçtiğini hissettim, damarlarımdaki kanın donduğuna sandım.

Erkek kardeşlerimle paylaştığım odaya ilkin babam girdi. Kapıyı kapattıktan sonra, uzun süre sessizce beni seyretti.

«Don Angel seni görmeye mi geldi?»

Donup kaldım, taş gibi.

«Sana hiçbir şey sormuyorum,» dedi alçak sesle. «Gerçeklerini öğrenmek istemiyorum. Az kalsın iyi bir insanı öldürecek. Günah işlemiş, doğru, ama onu yargılamak sana düşmez.»

Sustu. Sonra, değişik bir sesle:

«Artık benim çatımın altında yaşamana katlanamam... Ekim ayında, Cordoba'ya gideceksin. Rahiplerin yönettiği bir okulda okuyacaksın. Umarım ki

ne yaptığını bir gün anlarsın ve bundan pişman olursun. Bunu ikimiz için de ummak istiyorum. Bir şey daha, annen bir şey bilmiyor. Okuman için kente gönderdiğimi sanıyor. Zaten kısmen doğru bu. İstiyorum ki bilmesin o bütün bu... Zeki bir çocuksun, Santi. Yaptığın şeylerin sonuçlarını düşünmeksizin yapmadın. Bu...»

Sustu. Beni yalnız bırakarak sırtını döndü. Yıldırımla vurulmuşa dönmüştüm; boğazım sıkışıyor, göğsüm daralıyor, gözkapaklarını bir karıncalanmayla yanıyordu. Aynı zamanda bir kin dalgasında boğuluyor gibiydim. Babam horlayarak ezmişti beni böylece! Ama, hayatın, hepimizin, ailesinin kendisine ağır geldiğini, içine tükürdüğünü açığa vurarak mutluluğumu yerle bir etmemiş miydi? Az kalsın Angel Linares'i öldürüyormuşum, ama kendimi bir parçası gibi hissettiğim bu memlekete olan kinini haykırdığı gün ben de ölmemiş miydim? Tuttuğum gözyaş-larımı dayanamayıp salıverdim. Yanaklarımdan öfkeyle akıp dudaklarımı yaktılar.

Yirmi yıldır, bu anıları unuttuğumu sanmıştım. Birden, alnımın gerisinden korkunç bir şiddetle vuruyorlardı. Angel'in yüzünü, son görüşmemizde gördüğüm gibi, açık-seçik görüyordum. Bitkin silueti önümde dikiliyor, sarı saçlarının üzerine bir ışın demeti konuyordu. Boğulan sesini, duyuyordum. Acıyan bir şaşkınlıkla bana bakan babamı seyrediyordum. Benamid'in, unutuşun örtmediği bütün taşlarını tek tek buluyordum. Merdiven, kaldırımı dik yollarıyla köy gözümün önünde canlanıyordu; gölgelerde soluyan bir deri bir kemik köpekleri, inanılmaz yükler taşıyan yılgın eşekleri, arı kovanı uğultusunu, çan

118

119

kulesine çevrilip kocaman bir haç giydirilmiş minaresini. Hepsi bir sanrı belirginliğiyle ortaya çıkıyordu: Eski şatonun kalıntıları, vadinin dibinde kıvrılan kışın saydam ışığında parıldayan ırmak. Zaman zaman yasemin ve pembe sardunya kokusunun örttüğü gübre suyu, keçi fişkısı, yağ ve baharat kokusunu içime çekiyordum. Her planı belleğimi yaralayan bu filmin üzerine bindirmeyle başka bir görüntü geliyordu: Don Avelino ve onun sönmüş volkan gözleri. İnsanın doğal iyiliğine inanan, ışık ve mutluluk tutkunu yakışıklı Angel ile bu düşsüz ve umutsuz yüz arasında ne gibi bir bağlantı olabileceğini düşünüyordum. Belki de hiçbir ilişki yoktu. Yine de, bu ölü bakış, çoktandır içimde yaşıyor gibi geliyordu bana ve bu hortlak gözleriyle öldürmüştüm öğrenmenin inancını.

Babamın sözleri kafamda yankılanıyordu: «Umarım ki ne yaptığını bir gün anlarsın ve...» Anlanı-yordum, yalnızca seziyordum. Pişmanlık da duymuyordum. Bir tür bıkkınlık yalnızca, belirsiz bir üzünc. Güçle ilgili düşlerim gerçeğin yıkımları» karşısında dayanamadı. Türdeşlerinin yazgılarını kendi keyfine göre yönlendiren bir Demiurgos* değilim artık, ama ölmeyecek kadar yaşamak için hayatını kazanmak zorunda olan küçük bir memurum. Sıkışık soluğunu duyduğum Pilar, can sıkıntısından sarı-yor. Çarpıcı güzelliği her gün biraz daha soluyor, kadife gözlerinde, bir sitem gibi, tebelleş bir soru okuyordum. Bir anlamda, bir başarısızlıktı benim yaşamım. Yasanın sayfalarını kapsayan tapmağın kapılarında bekleyen korkunç rahip olmayacaktım hiçbir

zaman. Daha da kuşkusuzu, korkulduğu kadar hor görülen bir aynasız olarak kalacaktım, sonum yenik Baza'nın sonuna benzemezse ne âlâ. Yine de Don

Avelino'nun bakışlarında gördüğüm serap sürüp gidiyordu: Kuşkuda kusursuz bir eşitliğe dayalı tamamlanmış bir düzenin ham hayali. Kendime soruyordum: O da bu çatlağı, görünüşün içine gizlenmiş bu aldatmacayı keşfetti mi acaba? Çürütülmez ve sağlam temellerin üzerine oturtmak için, dünyayı ham hayallerden - Sevgi, Kardeşlik, Özgürlük - kurtararak yeniden kurmayı düşledi mi? Sönmüş gözler duvarının gerisinde korkunç bir giz saklanmış gibiydi, Benamîd'te görür gibi olduğunu sandığım ve belki de bu garip polisin bana açıklamayı kabul edeceği bir giz.

(*) Demiurgos : Platon felsefesinde evreni düzenleyen Tanrı. (Çev.)
120

121

9

Daha . sonraki günler Don Avelino'yu da, Huesca yolculuğumu da unuttum. Komiser Anselmo, Mar-cos'la beni çağırıp, üç aydır sürdürdüğümüz soruşturmayı en kısa zamanda bitirmemizi istedi. Konuşması, alışık olmadığımız türdendi; her zamankinden daha ağır, daha ciddi konuşmuştu; bu da onun ns kadar sabırsızlandığını gösteriyordu. Dosyada yer alan bine yakın belgeyi teker teker büyük bir titizlikle bir daha gözden geçirerek olaya yeniden girdik. Odamızda karşı karşıya oturmuş, faturaları didik didik ediyor, defterleri inceliyor, istek ve teslim fişlerini karşılaştırıyor ve not alıyorduk. Bu tatsız tuzsuz işe öylesine dalıyorduk ki saati unutuyorduk. Üst üste sigara içiyorduk. Biri Marina'nın odasına, öteki koridora açılan iki kapılı dar ve uzun oda, bir süre sonra duman bulutunda boğuluyordu.

Bir doksan iki boyu, yüz doksan beş kilo çeken iri gövdesi, delik-deşik yumru yüzü, sivilceli burnu, alev alev kızıl saçları ve kırmızı derisiyle bende bir dev izlenimi uyandırıyor Marcos. Çalışırken soluyordu. Kızıl tüylü mala parmaklı elleriyle bir kağıt alıyor, fayans mavisi saçan kısık gözleriyle incelemek için kaldırıyor, dağ gibi başını sallayarak iki üç • dakika öyle kalıyordu.

Marina, yakın aralarla kapıyı aralıyor, başım uzatarak bira mı yoksa kahve mi istediğimizi soruyordu. Marcos, «Evet, teşekkürler..» diye homurda-

nıyordu, «ve bir sandöviç lütfen,» demeden önce; gülüyorduk, çünkü gür bıyıklarını beyaz köpüğüne bandığı birayla sulayarak günde en az bir düzine sandöviç indiriyordu gövdeye.

İçeceklerimizi ve kaçınılmaz sandöviçi getirince, Marina hemen gitmiyor, bir süre yanımızda kalıyordu; ne sigara kokusundan, ne de hamam sıcaklığından rahatsız olmuşa benziyordu. Bir sandalye çekip, yan yana duran masalarımızın ucuna, pencerenin önüne oturuyordu. Bacak bacak üstüne atıp, sessiz bakışlarla bizi izliyordu. Acımasız bir ışık, çizgilerini be-lirginleştiriyordu. Sakin bir sesle soruyordu.

«Nasıl, ilerliyor mu?»

«Lanet olsun,» diye homurdanıyordu Marcos gözlerini kağıt yığınınan kaldırmadan.

Marina başını sallayarak gülümsüyordu. Onu böyle çaktırmadan incelerken, kamışımın bacağımın arasında sertleştiğini ilk kez hissettiğimde, tedirgin olup utandım. Bir öğrenci gibi kızarak başımı hemen çeyirdim. Marcos'un delici bakışlarının davranışımı fark edip nedenini anladığı izlenimiyle o tedirginliği bir kez daha duydum. Saçmaydı hiç kuşkusuz. Kağıtlarına dalmış, başını kaldırmamıştı bile.

Huzursuzluğumun nedeni, ne sıcaklığın azdırdığı cinsel isteklenmem, ne de Marina'nın beni tahrik etmiş olmasıydı. Beni altüst eden, isteğimdeki şiddetti. Marina, şişkin küçük ağzının üzerinde dile gelmez gülümsemesiyle rahatça oturuyordu; üstelik güzel bir kadın olmadığını da kabul etmek zorundaydım. Ama çirkin de değildi. Sevimliydi, cana yakındı, yani yahzlı ve sıcak. Öte yandan ne yüzü, ne de tatlı bakışıydı kanımı alevlendiren. Bedeninden, diri ve güçlü memelerinden, etekliğinin bacaklar arasında kalan kıvrımından başka bir yerini tam olarak -ama

122

123

nasıl bir çılgın yoğunlukta- göremiyordum. Geniş V3 ılık olduğunu tahmin ettiğim bu cinsel organ, tam anlamıyla kafama saplanmış, gözümün önünden gitmiyordu. Güler yüzlü, nemli ve siyah gölgeli bir derinlik olarak tasarlıyordum onu. Marina'nın kafamdan geçenleri anlaması korkusuyla, bedeninin o bölgesinde gözlerimin takılıp kalmamasına çaba gösteriyordum. Elimde olmaksızın, muslin bluzunu şişiren memelerine, başımı üzerine koymayı düşlediğim dolgun karnına, mavi etekliğin altında ağzı açık olarak tasarladığım o baş döndürücü çukura gidiyordu gözlerim durmadan.

Koridordaki konuşmamızdan bu yana, birkaç sıradan cümle söylemiştik birbirimize. Bana karşı davranışı hiç değişmemişti, hep o nesnel, yani profesyonel sevimlilik. Ama, öfkeli, son derece açık yürekli, zeki ve capcanlı bir başka Marina'nın var olduğunu da biliyordum. Uzun süre üstünkörü dikkat ettiğim ilk kadını, yani çabuk coşan, hemen kızaran, üstlerine karşı çekingen bir saygıyla davranan kadını demek istiyorum, Garcia'nın isterik yaşlı kız muamelesi yaptığı kadını siliyordu bu gözüpek kadın. Bu, kıvrım kıvrım, sarmal mavi bir dumanla dolu odada bir üçüncü Marina görüyordum. Sevimli, şeytanca neşeli Marina. Başını hafifçe geriye atıyor, tuhaf parıltılı dişlerini göstererek gülüyordu. Şunu bunu gırgıra alarak, gülünç fıkralar anlatarak bizimle şakalaşı-yordu. Uzun kıvrık kirkiplerin altında, görünüşte durgun izlenimi uyandıran bu bakıştan hiçbir şey kaçmıyordu.: Bütün kötü alışkanlıkları, bütün gülünçlükleri görüyordu, ve bulaşıcı bir sağlıkla eğleniyordu bunlarla. Onu dinlerken Marcos bile katıla katıla gülüyordu. Birbirleriyle çelişmeyen değişik Marina'ların arkasında bir başkası, düşlenen bir Marina ge-

124

liyordu gözlerimin önüne: içine çılgınca gömüldüğüm, beni geniş etleriyle çevreleyip saran gece Ma-rina'sı.

Can sıkıcı ve gereksiz olduğunu düşündüğüm görevin tekdüzeliğini bozan ziyaretlerini sabırsızlıkla bekliyordum. Onu görmek ve güçlü kokusunu içime çekebilmek için sık sık kahve ısmarlıyordum.

Bize tanınan kısa süre içinde sıkıştığımız için gece geç saatlere kadar çalışıyorduk. Olay iyice özümleli belleğe yerleştikten sonra geriye işin en güç yanı kalıyordu: Sanıkların itirafı, bunlardan Ruiz adlısı özellikle, en küçük bir delik bulsa elimizden kurtulabilirdi. Ne var ki komiser Anselmo'nun bir suçlama beklediğini hissediyorduk. Ruiz, birçok güçlü ilişkilerden yararlanan zengin ve etkili bir tüccardı, ve hüküm giymesini oldukça gürültü çıkaracaktı. Belki de polis, kodamanlara dokunmaktan çekinmeyeceğini kamuoyuna göstermek gereğini duyuyordu; böyle bir

şey, avundurucu bir etki yapardı her zaman. Öyleyse Ruiz, bir kaçamak yolunu bulup yasanın elinden kurtulanlar adına, kirli servet yapanlar adına hesap verecekti. Artık herifi enselemek gerekiyordu, ama bu da öyle kolay bir şey değildi, çünkü bir yığın olanağı vardı elinde. İnatçı Marcos, ben neye tepki gösterdiğini anlamadan, soluyor, terliyor, sandöviçleri mideye indirip biraları lıkırdatıyordu. Ruiz'in direnişini kırabileceğini mi düşünüyordu? Hiç kuşkusuz bu soruyu sormuyordu kendine. Bir tarihi not ederek, bir sayının altını kırmızı kalemle çizerek, bir teslim fişinin kıyısına birkaç sözcük karalayarak, bir katır inadı ve sabıyla, bir sürü kağıdın arasında ilerlemeye çalışıyordu.

Notlarımızı daktilo etmek, gereken belgelerin fotokopisini çıkarmak için bizimle kaldığından Mari-na'yı her akşam evine götürüyordum.

125

Arabada, yakınlığı acıyla kıvrandırıyor beni. Önümün kabarıklığını görmesinden hem korkuyor, hem de istiyordum bunu. Ama o hiçbir şeyin farkında değil gibiydi, küçük ellerini etekliliğinin üzerine koymuş koltukta dimdik oturuyor ve önüne bakıyordu. Bazan, bir sözcük, bir şaka güldürüyordu onu. O zaman, parlak dişlerinin üzerinde, canlı pembe diş etleri ortaya çıkıyordu. Niçin bilmem, bu diri et daha da uyarıyordu beni. Bu açık ağızın içinde dilimi gezdirmek istiyordum.

Beni evine çağıracağını umarak, Don Avelino'dan bana ne zaman söz edeceğini soruyordum. Sakin bir tavırla, bütün insanlar gibi bir insan, ama daha yalnız ve belki de daha şanssız biri hakkında saçma düşüncelere saplandığımı söylüyordu. Ancak, önümüzdeki günlerden birinde onun hakkında bildiklerini anlatmayı sevinerek kabul edeceğini ekliyordu. Beni evine çağırmaya can atmadığını anlıyordum, bu da yatağa yayılan yuvarlaklıklarını düşlediğim, aklımdan bir türlü çıkmayan gece Marina'smm, bu Mari-na'nın ölçsüz imgelem gücümün bir ürünü olduğu kanısında düşüncemi güçlendiriyordu.

Oturduğu yapı, katedralin arkasındaki sakin bir sokaktaydı. Pek az araba geçtiği için çocuklar gecenin geç saatlerine kadar sokakta oynuyordu. Sokak taşra görünümünü koruyordu. Açılmış ve bir iple balkon demirlerine bağlanmış hasır istorların arkasında radyolar ve televizyonlar yankılanıyordu. Memurların, küçük esnafın, saygınlık tasası çeken ve dedikodudan çekinen emeklilerin oturduğu anlaşılıyordu. Üç ya da dört katlı evlerin çoğu 1880-1900 yılları arasında yapılmıştı. Hepsinden boğucu bir huzur yayılıyordu.

Kapıyı açmak için arabadan iniyordum, ve Ma-

rına baş döndürücü incelikte bileğinin uzantısı küçük elini bana uzatıyordu. Yapının koridorunda kaybolmadan önce iyi geceler diliyor, sıcak bir gülümsemeyle teşekkür ediyordu. Arkasından uzaklaşmasına bakıyordum: Küçük, geniş, yüksek topuklar üzerine tünemiş. Üzerinde kuzgunî siyah kocaman bir topuz bulunan bu kalın ve kısa görünüm düşlere salıyordu beni: Bu tütün kutusuna insanın kamışı nasıl öyle çılgınca kalkabilirdi? Pilar iriydi, ince uzundu, narindi, altın kadifeden çok güzel gözleri vardı. Oysa bütün kaslarımı geren bu acılı açlığı onun için hiçbir zaman duymamıştım. Bu başdöngüsünü hiçbir kadın vermemişti bana. Sıradan sayılan bir kadına bunca istek duymamda sinirlendirici bir şey vardı.

Evde, mavi ev giysisi ve çözülmüş saçlarıyla karşıladı Pilar beni. Okşayıcı gözleri üzgün bir şaşkınlıkla üzerime dikilmişti. Birkaç kez konuşacağını sandım. Ama, garip bir biçimde, olacağa boyun eğmiş bir gülümsemeyle yetiniyordu. Çoğu zaman dalgındı, belirsiz bir düşe gömülmüş gibiydi. Konuşması günlük olaylar listesiyle sınırlıydı.- Komşuluk dedikoduları, çocukların davranışı, ev işleriyle ilgili kaygılar. Bu

önemsiz şeyleri duyarsız bir sesle anlatıyordu. Yalnızca sessizliği bozmak için konuştuğu, ama aklının başka yerde olduğu söylenebilirdi. Bense, onunla konuşmak zorunda olduğumun, ona bir şeyler söylemem gerektiğinin bilincindeydim; ama ne olduğunu boş yere arıyordum. Unutulmuş bir anı bulurum umuduyla belleğini karıştırıyordum. Ama hiçbir şey bulamıyordum.

Eve bitkin dönüyor, kendimi düşün altına atıyor, bedenimden akan suyun keyfini çıkarıyordum. Pislik ve ter kokusuyla birlikte, içinde bütün gün debelendiğim yapışkan sıcaklıktan da kurtulacak-

126

127

mışım gibi geliyordu bana. Ama bir saat sonra yine ter içinde kalıyordum. '??

Marina'nın anısıyla altüst olmuş durumda, bir iki kez Pilar'la seviştim; kendini dalgınca bıraktı. İniltileri ve hırıltıları abartmamış gibi geldi bana. Kollarımın arasında canlı bir varlık değil de kurulu bir manken varmış izlenimine kapıldım. Eklemlerimi ağrıtan bu gerginlikten kurtarmadı doyum beni, ya da bu gerginlik yüzünden doyum uzun sürmüyordu.

Düşlerle bölünmüş ağır bir uykuya dalıyordum. Marina'nın cinsel organını görüyordum: İçinde suları saydam yeşil bir göl bulunan kara gölgeli bir mağara. Anlatılmaz bir mutluluk duygusuyla bu suya dalıyor, tatlı serinliği ve kaygan yoğunluğuyla sarhoş oluyordum. Sudan çıkacağım zaman tutunmak için bir kaya ararken, gözlerini yoğun bir biçimde üzerime dikmiş, karalar giymiş, uzun boylu zayıf bir erkek farkediyordum. Katı ve boş gözleri ölümcül bir boğuntu duymama neden oluyordu; yabancıнын gerçekte kör olduğunu fark edince bu duygu iyice yoğunlaşıyordu. Çılgınca bir ürküye kapılıyor, çırpınıyordum.- Adam kımıldamıyordu ve ölü gözleri bana bakmayı sürdürüyordu. Bir el uzanıyor, gönül borcum varmış gibi atılıp tutuyordum eli. Angel Linares, beni sudan çıkartıp taşın üzerine yatırıyor ve okşamak istiyordu. Tiksinti içinde, bana dokunmamasını haykırarak doğruluyordum. Güzel yüzü acıyla geriliyor ve sesi, «Seni incitmek istemiyordum,» diye fısıldıyordu.

Yüreğim çarparak uyanıyordum, şakağımda kanın korkunç çekiçleri. Islak örtülerden kendimi kurtararak kapının aydınlık dörtgenine yöneliyor ve balkona yürüyordum. Uzun süre hava yutarak orada kalıyordum. Ama sitenin içine gömüldüğü sis, so-

lukboruma yığılıyordu. Tıkanıp, koltukta çırpınmaya başlıyordum, çocukların ve Pilar'm gürültülü soluklarını dinleyerek gözlerimi kapatıyordum. Sis içinde dalgalanmış gibi görünen sanrılı manzaraya bakıyordum, kimi zaman, gözkapaklarımı açarak. Don Avelino'yu düşünüyordum: Sert yüzü düşlerime neden dadanmıştı? Marina'nın hayali de gözümün önüne geliyordu, ve kamışım, bacaklarımın arasında, sertleşip şişerek kalkıyordu.

Haftanın ortasına doğru Marcos dosyayı kapattı, içini çekti, esnedi ve uyuşuk bir sesle:

«Ne dersin,» dedi, «şu Ruiz denen adamın ciğerlerini sökebiliriz, değil mi?»

Başımınla onayladım. Bu kağıt dağıtı eşelemeyi sürdürerek daha ileriye gidebileceğimizi kanıtlayan hiçbir .belirti yoktu. Artık, olguların aydınlanacak yerde,

daha da bulanıklaşmaya başladığı doygunluk noktasına gelmiştik. Sayıları, tarihleri birbirine karıştırıyor, adlar üzerinde karar veremiyorduk. Bu durumda şansımızı denemekten başka çıkar yol yoktu. Yine de insanlar, belgelerden daha konuşkan olmuşlardır her zaman.

Yanında silâhlı bir muhafızla Ruiz odaya girdi. Küçük, kuru, karayağız biriydi, şık giyinmişti: İnce bej kumaştan takım, açık mavi gömlek ve çizgili kravat. Marcos'un işareti üzerine Marina'nın her zamanki yerine oturup, saygısız bir bakış fırlattı bize. Dimdik oturup küçümser bir görünüm takınarak sorularımızı beklemeye başladı.

Bunun üzerine, dayanılması güç olduğu kadar karmaşık bir savaşım başladı. Önceliği Marcos'a bıraktım, benden daha yaşlıydı ve serviste altı yıldır

128

129

çalışıyordu, bu tür işlerde benden daha deneyimli olduğumu düşünüyordum. Bu nedenle, ben de, ilk sorularını yüzeysel bir merakla bekliyordum. Bunun yerine o, bacaklarını ileriye uzatıp, baş parmaklarını askının altına sokup öteki parmaklarını pantalo-nun üzerine taşan şişkin karnının üzerine koyarak koltuğuna şöyle rahatça yerleşti. Dostça bir sesle, olayı taa başından başlayarak özetlemesini rica etti Ruiz'den. Ruiz de benim tepkimi gösterdi: Belli belirsiz bir şaşkınlık. Bu taktiğin onun hesaplarını altüst ettiği açıkça belli oluyordu, ve nasıl davranması gerektiğini düşünüyordu. Bizi ad, tarih ve sayı tufanının altında ezmeyi umarak, hızlı ve çok konuşmak yolunu seçti. Benim açımdan amacına ulaştı sayılır. Bir saat sonra, şaşırılmışım. Marcos'a gelince, tepkilerini anlamak olanaksızdı. Etlerini saran koltukta yığılıp kalmış, donmuş gibiydi, yüzünden hiçbir şey anlaşılmıyordu. Arada bir, Ruiz tekleyince ya da susunca, bir baş sallamasıyla noktalanın belirsiz bir homurtu salmakla yetiniyordu. Yoluna devam etmek için yüreklenen Ruiz, olayları, ayrıçları çoğaltarak, en anlamsız ayrıntıları yığarak dolambaçlı açıklamalarına yeniden başlıyordu. Benim üzerimde, zikzak çizerek çılgınca bir koşuya kalkan, ormandan dışarı uğramış tavşan izlenimi uyandırıyor. Yalnız bir farkla ki, uykulu gözlerini ona dikmiş olan çoban köpeği yerinden kıvıldamıyordu.

Altı saat süren oturumun sonunda Ruiz bitkin görünüyordu. Güzel elbisesi kırıışmış, gömleğinin yakası ıslanıp buruşmuştu. Bana gelince, ben de diri sayılmazdım öyle. Ruiz'iri tekdüze sesinin mınltısıy-la birkaç kez içim geçmişti. Pencereden giren bir lâv akımı odayı mavimsi bir sisle dolu hamama çevirmişti. Sırtımdan ter akıyor ve bir sanrıya gömülüyordum. 130

Akşam, Marcos'a için üstesinden gelip gelemeyeceğimizi sordum.

«Polisin en etkili silâhı sabırdır, küçük,» diye yanıtladı esneyerek.

Ertesi gün, aynı oyun yeniden başlıyordu. Dinlenip kendini toparlayan Ruiz, bütün hızıyla lâf maratonuna yeniden başlıyordu. Karşısına çıkıp kimsenin durdurmasına olanak yok gibiydi. İzleri birbirine karıştırarak engelleri aşıyor, başladığı noktaya dönüyor ve yeniden başlıyordu.

Direncimi ölçmek için bana çevirdiği keskin bakışını hissediyordum, zaman zaman. Ben de Marcos' un tutumunu benimsemiştim, bu yorucu oyunun sonunun neye varacağını düşünerek madenî bir- soğukkanlılığa gömülüyordum. Saatler geçiyor, sıcak giderek bunalıyor, duman bulutu kalınlaşıyordu. Ruiz' in sesi duyulmazlaşıyor,

konuşması giderek yavaşlıyor ve belirsizleşiyordu. Sandalyesine yığılmış, dev gibi ve kızarmış Marcos, buruşuk gözkapaklarını kapatmış, erişilmez düşler kuruyor izlenimi veriyordu. Sırayla, bir o, bir ben, bira içmek ya da sandöviç yemek için koridora çıkıyorduk.

«Nasıl gidiyor?» diye sordu Marina, beni görünce.

Yanıt olarak kollarımı havaya kaldırıp bıraktım: Umut kırıklığı. Başka bir şey söyleyecek durumda değildim. Marcos'un, avının gücünü tüketmek istediğini anlıyordum; av, dilediği gibi çırpınıp debelenecek, Marcos da uygun bir anda ensesine binecekti, sabırla bu anı bekliyordu işte. Ancak, bu süre avında, Ruiz'in daha yavaş olduğundan kuşkuluydum. Gücü tükeniyordu gerçi, bitkin düşüyordu, zamanı geldiğinde elimizden uçup gitmek için yeterli yedek gücü bir kenara ayırmasından kuşku duyuyordum.

131

Öğleden sonra güneş dönüyor ve dar odayı akkor lâvlara boğuyordu. Marcos istöru açıyor, jaluzileri indiriyordu; ama hava kendi kendini yok ediyormuş gibi çitirdiyordu odanın alacakaranlığı. Şaşkın bir uyuşukluğa teslim oluyorduk. Bir alev bulutu içinde Ruiz'in sesi sürçüyor, zaman zaman yok oluyordu. Uzun sessizlikleri Marcos'un sesi bozuyordu:

«Sizi dinliyorum Ruiz. Kaymmızdaydınız...»

Sarsılan Ruiz yeniden başlıyordu. Acılı bir gerilim, eklemlerimi kilitliyordu. Bu sessizlik yüzünden çığlıklar atıyordum, ama hiç kuşkusuz dudaklarımı aşmıyor, kafamın içinde patlıyorlardı.

Üçüncü gün artık dayanamayacağımı sandım. Marcos tam yirmi sekiz saattir kımıldamıyordu. Terledikçe daha çok kızarıyor, bir dev istakoza dönüşüyordu.

Birden bu kocaman kırmızı et yığını kımıldadı, uykulu gözkapaklarının arasında mavi bir ışık belirdi. Marcos'un, her şeyi, çelişkileri, yalanları en küçük susuşları kafasına yerleştirmiş olduğunu şaşkınlık içinde fark ettim. Kocaman kafasının içine her şey kazınmıştı: Adlar, tarihler, sayılar. Akıl almaz bir sabırla, sorular sorarak, ayrıntılar isteyerek, her ayrıntının üzerine giderek, açıklamalar isteyerek, Ruiz'in konuşmalarını noktası noktasına tekrarlıyordu. Sendeleyeni Ruiz, ne yapacağını şaşırıyor, ağır deliklerinden sıvışmak için boş yere savaşıyordu. Marcos bırakmıyor, hızını artırıyor, bir noktadan dalıp uzak bir noktadan çıkıyordu. Büyülenmiş gibi bu amansız ölüm törenine tanıklık ediyordum. Ruiz artık bir kukladan başka bir şey değildi; iyice olgun, çoban köpeğinin ısırışlarından kurtulmak için çırpınıp duruyordu. Ama üç saat sonra, direncinin son sınırında sustu.

«Gerekirse,» dedi Marcos sakın sakın, «hep birlikte bütün gece burada kalırız.»

«Güzel,» diye mırıldandı Ruiz, solgun bir gülümsemeye, «kazandınız. Kuşkulanmalıydım. Çok konuşmakta yanıldım.»

Zavallı oyuncu, yaptığı yanlışları sayarak, oyunu soğukkanlılıkla değerlendiriyordu. Bu uzun süren tekdüze oyundan yorgun düştüğü için rahatlamış görünüyordu. Üzerinde ne hınç, ne de üzüntü belirtisi vardı. Yenilgisini neşeyle kabul ederek boyun eğiyordu. Marcos'la neşeyle gevezelik edişini dinliyordum. Uzun bir ayrılıktan sonra karşılaştıkları için mutlu olan iki eski dost gibiydiler.

«Âz kalsın kazanıyordunuz,» diye itirafta bulundu Marcos, geniş bir gülümsemeye. «Taktiğiniz tehlikeliydi ama doğrudu. Birkaç kez kafamın karıştığını sandım.»

«Hayır,» diye karşılık verdi Ruiz başını sallayarak, «benim günahım kendime olan aşırı güven. Kendini beğenmişlik, bağışlamıyor. Çok güçlü olduğumu sandım...»

Polis ile tutuklular arasındaki bu uzlaşmayı birçok soruşturmanın sonunda görmüşümdür. Şaşırmadığım halde ilgimi çekiyordu. Bedeli özgürlük, hâttâ bazan bir insanın yaşamı olan ve karmaşık bir uzlaşma havasında sona eren bu korkunç oyunun anlamı neydi peki? İtiraftan sonra sanığın kurtulmuş, hâttâ mutlu görünmesinin nedeni neydi?

Çıkarken, başarısını kutladıktan sonra, soruyu Marcos'a sordum.

«Ha,» diye yanıtladı beni kaçak bir gülümsemeye, «işin aslı şu: İnsanların konuşmaya gereksinimleri vardır. Pis kokulu küçük sırlarıyla kendilerini çok yalnız hissederler.»

132

133

Sözlerinin üzerinde, düşündüm. Upuzun kollarını sallayarak hantalca yürüyordu. Utkusundan hiçbir sevinç duymadığı izlenimi uyandı bende. Hiç kuşkusuz yalnızca bir kuşkuydu bu. Zaten, ben de kendimi yorgun ve neredeyse hayal kırıklığına uğramış hissediyordum. Ruiz, ömrünün dört ya da beş yılını cezaevinde geçirecek ve sonra özgürlüğüne kavuşunca, kendini ya yine mahkemenin önüne çıkartacak ya da başarıya götürecek olan dalaverelerini çevirmeye başlayacaktı. Bu zeki adama karşı ne küçümseme, ne de kin duyuyordum. Kimileri çok önemli görevlerde bulunan on binlerce Ruiz'in var olduğunu biliyordum ülkede. Aslında, yaşam da acımasız bir karşılaşmaydı. Ruiz'in tek yanığı enselenmiş olmasıydı. İtiraflarını imzalarken onun da düşündüğü bu olmalıydı, bu nedenle de kızmıyordu Marcos'a. Meslektaşımın mavi gözlerinde gördüğümü sandığım şu belli belirsiz üzücü de açıklıyordu bu, ve gene bu üzünçle kımıldamadan duruyordum koridorda.

134

10

«Bitti mi?»

Göğsüne bir deri çanta bastırarak bana gülümseyen Marina'yı gördüm, dönünce.

Başımın altına onayladım. Birlikte asansöre doğru yürüdük.

«En çok beş yıl yer. Hapisten çıkınca da, İsviçre'ye ya da Allah bilir nereye sakladığı parasına kavuşacak. Yeni bir iş kuracak. Şansı biraz yaver giderse, büyük bir işin başına geçecek ve herkesten saygı görecektir. O zaman da, etkisiz kaldıklarına inandığı baskı önlemlerinin iyice artırılması yönünde aşırı düşünmeler ileri sürecek.»

«Bundan sakın sakın söz ediyorsunuz,» dedim -dalgınca.

«Her dolandırıcılık olayı karşısında coşkuya kapılırsa insan, kırkma varmadan kalp krizinden tahtalı köyü boylardı. Ne olursa olsun, başarılı ya da başarısız dolandırıcılıklardan başka bir şey değil toplumsal yaşam.»

«Gerçekten böyle mi düşünüyorsunuz?»

«Bir düşününce değil bu, bir gözlem.»

«Bu koşullarda biz polislerin neye hizmet ettiğimizi anlamaya çalışıyorum.»

«Lâğımın taşmasına engel olmaya. Marcos her "zaman söyler bunu,» diye ekledi sakın gülümseme-siyle. «Sanırım haklı.»

Holü geçtik. Dışarıya akşam inmiş, hava yumuşamıştı.

,135

«Biliyorsunuz, bir soruşturmanın sonunda kederlenen tek polis siz değilsiniz. Böyle davranan polisler vardır, düş gücü fazla olanlar.»

«Ya Pared?» diye sordum, anahtarımı arabanın kapışma sokarken, «bu üzüntüyü duyup duymadığını söyledi mi size?»

«Ha,» diye yanıtladı başını sallayarak, «onun için başka. Hüzün onu hiçbir zaman terk etmemiştir, sanırım. Başarısızlık düşüncesini her zaman yaşadı o.»

«Başka?»

«Sonra, sık sık polislik kavramının olanaksızlığından söz ederdi, ama ona inanyormuş gibi davranmak gerekirmiş.»

«Bununla ne demek istediğini biliyor musunuz? >

«Belki,» diye mırıldandı başını koltuğa dayarken. «Polis'in, düzenin egemen olduğu gün var olacağını düşünüyordu.»

«Aynı şeyi Don Anastasio'dan da duydum.»

«Şaşmadım, ama onun düzeni falan kendine pek dert edindiği yok öyle, dış görünüşü yetiyor ona.. Bundan dolayı da mesleğinde başarılı oldu.»

«Ama Pared de doruklara ulaştı.»

«İstemeyerek. Bir parça yükselmek için parmağını bile oynatmadı, asla. Zaten, polislikte başarıya ulaşılabilceğine inanmıyordu, yani en azından kafasındaki polis kavramında.»

«Ondan sevgiyle söz ediyorsunuz.»

«Saygıyla. Aynı bir şey. Ondan nefret etmey-3 hakkım vardı.»

Ben arabayı park etmeje çalışırken sustu. Kaldırımında, gözlerimin içine cesurca baktı.

«Size limonatadan başka bir şey ikram edemem,* dedi dobra dobra. «İçki içmem ben.»

«Susuzluktan ölüyorum.»

Önümden yürüdü ve tahta tırabzana tutunarak merdivenleri tırmanmaya başladı. Birden döndü:

«Size haber vermeliyim,» dedi parlak bakışlarını bana çevirerek, «yalnız yaşamıyorum. Ah,» diye ekledi, hafifçe kızararak, ' «düşündüğünüz gibi değil. Küçük kızkardeşimle birlikte yaşıyorum, Concha'yla.»

Başımı eğdim, karmakarışık.

Eşiğe gelince, zili çaldı ve başını eğip bekledi.., Ondan özür dilemek istedim, ama vakit bulamadım. Kapı çoktan aralanmış, sarı, kırış kırış bir yüz görünmüştü ve bembeyaz dağınık saçlar. Sorularla dolu sarı bir bakış beni kuşkuyla inceledi.

«Müfettiş Laredo, bir dost,» dedi Marina boyu yüz elli santimi geçmeyen yaşlı kadını öpmek için eğilirken. «Magda, komşum,» diye tanıştırdı, gene aynı net sesle.

Elimi yaşlı kadına uzattım, geçmemiz için yol açmadan önce buz gibi parmaklarının ucuyla hafifçe dokundu.

«Nasıl?» diye sordu Marina, çantasını masanın üzerine koyarken.

«Akşam yemeğini yedi,» diye homurdandı yaşlı kadın, sarı bakışıyla beni inceleyerek. «Yatırmak istedim ama olmadı. Seni beklemek istiyordu.»

«Önemli değil Magda. Ben kendim yatırıyorum. Evine gidebilirsin sen. Geç oldu, yorgun olmalısın»

«Ah, benim yaşımda saat diye bir şey yoktur. Hepsi aynı sayıda vuruyor. Haydi, yarın görüşürüz, siz konuşun.»

Kırış kırış yanağını Marina'ya, uzattı, bana gene güvensiz bir bakış fırlatarak başıyla selâmladı. Havanın sıcağına karşın, kambur sırtına siyah bir yün şal sarıyordu. Küçük adımlarla uzaklaştı ve kapıyı arkasından usulca kapattı.

137

«Affedersiniz,» dedi Marina duru sesiyle, «Con-cha'ya bakmak için sizi birkaç dakika yalnız bırakmak zorundayım. Uzun sürmez.»

Yanıtlamama zaman bırakmadan uzun koridor boyunca önümden yürüdü, çocuk seslerine, radyo ve televizyon yankılarına bakılacak olursa sokağa bakan bir balkona açılan geniş bir salona götürdü. Büyük bir mobilya mağazasının sergi salonunda gibiydim; sağımda, gösterişli bir işleme meşe büfe, ortada, yüksek arkalıklı altı sandalyeli bir yuvarlak masa, cilâlı bir alçak masanın çevresinde bir kanep ve çiçekli kumaş döşemeli iki koltuk, küçük biblolar, tığ işi küçük masa örtüleri, plastik çiçekler, beyaz metal çerçevesi fotoğraflar, ayrıntılarının be-lirginliğiyle gerçekdışı izlenimi uyandıran Endülüs manzara resimleri, fırır etekli giysi giymiş bir bebek. Sıradan şatafatlı bu dekor, boğucu bir hava yaratıyordu. Her yer pırl pırlıldı. Mobilyalar parlıyor, her eşya donmuş gibi görünüyordu; içeriye hiç kimse girmiyormuş gibi. Belki de öyleydi.

«Oturun lütfen,» dedi Marina. Büfenin kapağını açıp uzun süre bir şey aradı. Elinde bir albümle doğruldu. «Fotoğraflara bakarak eğlenin biraz.»

Albüm dizlerimin üzerinde, bir koltuğun kıyısına oturmuştum. Bu temizliği boğucu evde Marina'nın nasıl bir yaşam sürdürdüğünü gözümün önüne getirmeye çalışıyordum. Açılmış hasır istor, karşı yapıların görölmesini engelliyordu, ama çok yakınlarda yankılanan gürlütöler evin öteki evlerin uzantısı olduğu izlenimini uyandıırıyordu: Tabak çatal sesleri, konuşma mırıltıları, tantanayla haberleri okuyan spikerin sesi açık seçik duyuluyordu. Birden bir çocuk çığlığı yükseliyordu, öyle yakın ki insan bir sanrıya inanabilirdi. Yanıldığım için canım sıkılmıştı:

Bütün bakışlara açık bu yaşamda giz diye bir şey yoktu. Görüntüsü düşlerimi dolduran gece Marina'sı yoktu, var olamazdı. Onun yerine, bütün gün çalışan ve yorgunluktan bitkin bir durumda evine dönen yalnız bir kadın vardı. Soğukluğu beni donduran salona gelince, ona yalnızca vitrinlik yapıyordu. Saygınlığın camekânıydı.

Bitişik odadan fısıltı, gülme, öpücük sesleri geliyordu. Concha'nın neye benzediğini bulmaya çalışıyordum. Marina kırklanndaydı, bu nedenle küçük kız kardeşinin otuz beşten, haydi haydi otuzdan küçük olduğunu düşünmek olanaksızdı. Onun da evlenmemiş olması neye bağlanabilirdi? Belki de hastaydı, bu da yaşlı cadının evde bulunuşunu açıklıyordu.

Birden odanın kapısı açıldı, kızkardeşini omuzlarından tutan Marina göründü. Ayağa kalktım. Ma-rina'nın gözlerinde sanki bir meydan okuma seçer gibi oldum. Çenesi havada, tınmadan bakıyordu bana. şaşkınlığımdan çıkıp gülümsedim.

«Concha, size merhaba demek istedi. Müfettişin elini sıkmak ister misin, sevgilim?»

Garip yaratık, ayaklan üzerinde sallanmaya devam ederek hiçbir tepki göstermedi. şişkin loblu çıkıntılı alnının altındaki, kaş kemerlerinin altına gizlenmiş patlak gözleri, yoğun bir merakla inceliyordu beni. Kalın ve sarkık alt dudağının iki ucundan akan salya sivri ve kıvrık çenesini ıslatıyordu. Gri renkli bol elbise giymesi korkunç şişmanlığını örtmeye yetmiyordu, bende bir denizaslanı izlenimi uyandıırıyordu.

«Elimi sıkmak istemiyor musun?» dedim bir adım ilerleyip elimi uzatarak.

Sanki bilmediği bir nesneymiş gibi elimi inceli-

yerek bir süre hareketsiz kaldı. Sonra birden elimi yakalayıp korkunç bir güçle sıktı. Ağzından boğuk bir homurtu çıkmadan önce ezik burnu tuhaf bir biçimde kımıldadı.

«Size hoş geldiniz diyor,» diye açıkladı Marina, kuru, neredeyse saldırgan bir sesle.

«Merhaba Concha,» dedim gülümseyerek. «Seni tanıdığıma sevindim.»

«Yeter artık, şimdi yatman gerek hayatım. Müfettişle konuşacaklarım var. Biraz sonra gelip öperim seni. Tamam mı?»

Kapı kapanınca bir süre kımıldamadan kaldım. Sonra dönüp yerime oturdum ve albümü rasgele açtım: İlk bakışta tanıdım onu. Otların arasına oturmuş, maymunsu suratını kendisine çevirmiş olan Concha'ya bakıyordu. Dosyadaki fotoğraflarda gördüğüm düş kırıklığına uğramışlık ifadesini koruyordu, ama ölü gözlerinin derinliklerinde bir hayat kıvılcımı var gibiydi. Üstelik ağzı gülmek istiyor gibiydi.

Daha sonra, iki kadının arasında ayakta duruyordu, benzerliğe bakılırsa biri Marina'mın annesi, öteki, küçüğü Amelia olmalıydı. Başdöndürücü boşlu-ğuyla büyüledi beni Amelia. Hoş bir kadındı, budalaca neşeli gözlerini açmış objektife bakıyordu. Yakası dantelli çiçekli bir giysi giymişti. Ellerini önünde kavuşturmuş, başını hafifçe eğmişti, etli küçük dudaklarının üzerinde safça bir gülüş vardı. Şakaklarının yanındaki iki zülûf bu gülünç ve dokunaklı saflık izlenimini yoğunlaştırıyordu. İmgelemsiz, kö-tülüksüz ince bir kız portresiydi bu. İyi bir insan olduğu seziliyordu, ancak onun iyi yürekliliği acıklı bir öykü karşısında duyulanan ama bir haksızlığa en-

gel olmak için küçük parmağını oynatmayacak türden yapmacık bir iyilikti.

Yanında duran, sağ eli genç kızın omuzunda, sol eli ceketine yapışmış, sakın görünmeye çalışan erkeğin ifadesi, şu alaylı hoşnutluk ifadesi, Amelia'nm şaşkın saflığını güçlendiriyordu. Çok sıcak bir gün — erkek ceketini çıkarmış, gömleğinin düğmelerini açmıştı — kırdaki çekildiği anlaşılan fotoğrafta Avelino otuz yaşlarında olmalıydı. Derisi esnekliğini henüz koruyordu; kuzgunî siyah saçları dağılmıştı, bu dağınıklıkta bir küstahlık havası vardı. Ağzı gü-lümsemek için açılmıştı, koyu bakışlarından sözle anlatılmaz bir horgörü yansiyordu. Bu sıcak ama tam anlamıyla mekanik — taş bir yüz üzerine yapışmış buruşma T- gülümsemeden daha kaygı! andırıcı bir şey düşünülemez. Her biri bir başka kişiye ait iki yüz parçası, sanki biri kusursuz bir film hilesi yapmış gibi. Büyülü bir tiksinti duygusuyla, bu resmi uzun uzun seyrettim. Albümde Avelino Pared'in başka fotoğrafları da vardı, özellikle her resimde biraz daha büyüyen, genişleyen, anormal bir yağ yığınınına dönüşen Concha'nın yanında. Bu şişmeye koştur olarak başı büyüyor ve kafatası genişliyordu. Fotoğraftan fotoğrafa, hayvanla insan arasında korkunç bir yaratığın giderek ortaya çıkışma bir dehşet duygusuyla tanıklık ediyordum. Bu resimlerin bir çoğunda, Don Avelino'yu bu karabasan yaratığını aynı anlaşılmaz görünümü içinde seyrederken buluyordum. Yine tde bu sakat yaratığın yanında sürekli olarak bulunması, ona karşı sevgi uygulan ya da hiç olmazsa acıma duyduğunu kanıtlar gibiydi:

«Bulmacayı çözdünüz mü?»

Marina, ben duymadan içeri girmişti. Arkamda ayakta duruyor, üzerinde bir sürahi, iki bardak duran tepsiyle eğiliyordu.

141

«Gerçekten çok...» dedim, parmağımla Amelia'yı göstererek.

«Budala mı? Budala mı demek istiyorsunuz? İkel, daha çok. Gün boyu tefrika romanlar okuyarak, düşsel bir dünyada yaşıyordu, periler âleminde. Sevimli Prensi bekleyerek büyük bir aşk düşlüyordu. İyi yüreklilik eğer bol bol ve kolayca ağlamaksa, iyi yüreklidi. Yüreği acılarla, bırakılmış prenseslerle, tahtından olmuş krallarla, yalnız kalmış sinema yıldızlarıyla doluydu.»

Marina, konuşurken koltuğu dolaşmış, tepsiyi masanın üzerine kovmuştu. Beni alaylı alaylı süzerek bir bardağı limonatayla doldurdu.

«Onun gibi bir adam nasıl oldu da?...»

«Onunla evlenebildi? Belki de evlenmesi gerektiğine karar vermişti ve uygun bir eş arıyordu. Amelia bu işi üzerine almış olmalı. Hiç değilse ben öyle sanıyorum.»

«Onu sevmediğini mi düşünüyorsunuz Don Ave-lino'nun?»

Marina, sorumu yanıtlamadan, kanepenin yanındaki bir alçak lâmbayı yaktı; sonra kör edici bir ışık çıkartan Venedik avizesini söndürdü. Hava birdenbire daha yumuşak, daha içe dönük oldu.

Marina, kanepeye oturup bardağını aldı ve bir yudum içti.

«Fotoğraflarına baktınız mı?» diye sordu seçik bir sesle. «Böyle bir yüzün, sizin ve benim «sevgi» adını verdiğimiz şeyi duyabileceğini sanır mısınız?»

«Düşündüm bunu.»

«Yanıtladınız mı?»

«H-hayır. Bu çok...garip, inanılmaz görünüyor neredeyse. Basit bir hespla evlenmemiş olmalı.»

«Hesap söz konusu olamaz, gerçekten. Amelia zengin değildi.»

«Peki, neden öyleyse?»

Dikkatle bardağına bakıp bir an duraksar göründü.

«Umutsuzluktan, diyeceğim.» ? ?

Sustum, düşünüyordum.

«Ya da horgörüden, ikisi de aynı kapıya çıkar,» diye ekledi Marina, bir solukta. «Nişanladıkları gün çekilen fotoğraftaki gülüşünü gördünüz mü? Sık sık böyle gülüyordu: Açılmış ağız, donmuş gözler. Görgü kuralları gereği gülmek zorundaydı. Zaten baştan çıkartıcı dudaklarının çekiciliğine pek az insan karşı durabiliyordu. Bütün gizi bu bakışsız gülümsemesin-deydi.»

«Amelia'yı hor mu görüyordu?»

«Çok mantıkçısınız,» dedi altın yaldızlı gözlerini bana dikerek. «Hayır, onu hor gördüğünü sanmıyorum. Bir eşin olması gerektiği gibi dileğince budala olduğunu düşünerek onunla evlendiği için mutluydu.»

«Bütün bunlar inanılmaz görünüyor...»

«Belki. Ama insanlar gerçeğe pek seyrek uyarlar,, öyle düşünmüyor musunuz?»

Başımı eğdim. Ortaya çıktığından bu yana gözümün önünden gitmeyen Concha'nın görüntüsü, kafamdan yavaş yavaş siliniyordu ve tutkumun gözleriyle Marina'ya yeniden bakmaya cesaret ediyordum.

Alışık olduğu üzere dik duruyordu. Memeleri bluzunun altında sakın sakın sallanıyordu. Eteği, göz. lerimin mıknaatıslanmış gibi takıldığı yerde çukur-laşıyordu.

Sokakta sesler kesiliyordu. Bu taşra görenek] i mahallenin soluğu gibi belirsiz mırıltıdan başka bir

142

143

şey duyulmuyordu. Bir serinlik yanılsaması havayı yumuşatıyordu.
«Kızkardeşinizi seviyor görünüyor.»

«Yaz tatillerinde ne zaman evde kalsa, Concha' dan ayrılmazdı, hep peşinden giderdi. Bu ilgi beni öylesine kaygılandırıyor ki, onları birlikte görmeye katlanamıyorum, kızkardeşimi aramaya gidiyordum. Ah,» dedi çabucak, yüzü kızararak, «düşündüğünüz gibi.değil. Yalnızca... Size nasıl söyleyeceğimi bilemiyorum... Gözlerimden korkuyordum. İğrenmeyle karışık bir korku. Onu, sözcüğün tam anlamıyla, yiyordu, içiyordu onu. Saatler boyu onun yanından ayrılmıyordu. Sürüngenlere tutkun bir böcekbilim uzmanı ya da şu kafadan çatlaklardan birini tanıdınız mı? Yılanlarını böyle seyrediyor olmalılar diye düşünüyorum. Onun için bir insan değildi Concha. Onu aşağı görmüyordu, hayır. Ne iğrenme, ne de acıma duyuyordu. Tam tersine Concha büyülüyordu onu. Elinden gelseydi, inanıyorum ki rahat rahat incelemek, dahası deneylere girişmek için onu bir cam kafese koyardı. Evet, işte tam şöyle: Concha onun için bir insan değildi, ama bir durumdu, bir olguydu, incelenecek bir nesne. Ben... ona böyle baktığı için ondan nefret ediyordum. Tutkusuz, donmuş bir nesnellikle. Ondan nefret etse, iğrense bin kez yeğlerdim. Bunlar hiç olmazsa duygudur, anlıyorsunuz değil mi?»

Gözlerimi pencereye çevirip, sokağı kapatan isto-ra bakmaya başladım. Uzun süre yankılanan tek tuk gürültüyle belli belirsiz bozulan sessizlik yoğunlaşıyordu. İçimde bir şeyler çözülmüyordu.

«Sizden özür dilemek istiyorum, Marina. Büroda, sizi sık sık yaraladık. Bilemezdim... Kimse bilemez di...»

«Concha yüzünden mi söylüyorsunuz bunları bana?»
Seçik sesinde bir meydân okuma vardı sanki.

«Özür dilemenize gerek yok, bu yalnızca beni ilgilendirir...»
«Kaç zamandır, siz...?»

«Annemin ölümünden bu yana... On dokuz yasmadaydım. Size garip gelebilir, ama her zaman mutluydu Concha. Sakatlığına karşın... duyguları bütün yoğunluklarıyla duyabilir. Onu öldürmeden bir hastaneye falan' gönderemem. Size anlaşılmaz gibi gelecek ama, kızkardeşimi severim ben, bütün gücümle severim, umutsuzluk nedir bilmeden ölsün isterim.»

«Ama siz?» dedim, gözlerimi gözlerine dikerek.

«Rica ederim,» diye karşı çıktı hemen, acı dolu bir gülümsemeyle. «Hiç olmazsa siz söylemeyin. Mutluluk nakaratıyla kıymayın bana. Hiçbir öz;veride bulunmuyorum, anlıyorsunuz değil mi?»

Başımı sessizce salladım. Doğruyu söylüyordu belki. Bense, cilâlı mobilyalara, titiz bir düzen içinde yerleştirilmiş eşyalara, köşe masasının üzerinde duran bebeğe bakıyordum.

«Yanıyorsunuz,» diye mırıldandı boğuk bir sesle. «Bu oda size ölüymüş gibi görünüyorsa, erkek yokluğundan değil, ama aslında, budalaca davranıp, benim pek

kullanmamamdan. Düşünüyorum... İmgelemenizin dizginlerini çok serbest bıraktığınız kanısındayım.»

«Olabilir,» diye içimi çektim.

«Anlayamadığım bir şey var: Sizin gibi bir insan nasıl olup da mutluluk adına faka basabilir, bu zır- -vanm tuzağına düşebilir?»

«Sizce nasıl bir insanım ben?»

144

145

«Mutluluğun» bencilliğin üzerine oturduğuna içtenlikle inanıyor musunuz? Benim mutluluğum, Concha'yı mutlu görmek, onun güvenliğini sağlamaktır. Kendi yazgısını o seçmedi, ben de kendiminkini seçmedim. Bütün bunları sonuna , kadar yaşamak zorundayım. Nasıl bir insan mısınız?» dedi sesini değiştirerek ve soruma gelerek. «Bir bakıma ona benziyorsunuz?»

«Kalbim olmadığını mı söylemek istiyorsunuz?» «Kalbi bir yana koyun: Çok kullanıldı. Keder yönünden ona benziyorsunuz. Hayat sizi yaralıyor. Uyumlu bir dünya düşünüyorsunuz, evrensel bir anlaşma, duygu birliği. Din sözcüğünün kökeni, bütün olguları kendi aralarında bağlamak, yukarıyla aşağıyı uzlaştırmak gereksinimini oldukça iyi açıklar.»

«Sizi iyi anlıyorsam, Don Avelino inançlı biri olmalı?»

«Hüznü açısından inançlı,» diye mırıldandı. «Canlı yaşamın çelişkilerinden acı çekiyordu. Devinimsiz-lik ve fosile olan özel eğilimi buradan kaynaklanıyor olmalı. Concha'yı böylesine çılgınca gözlemlemesinin nedeni, onu bilinçsiz, bundan dolayı da acısız sanmağıydı. Düşünceler kadar duyguların da acı çektireceğini anlamıyordu.»

«Pek alışılmış kadınlardan değilsiniz, Marina, Po-lis'e nasıl düştünüz?»

«Bir iş gerekiyordu; Don Avelino beni kayırdı. Gençliğimde cerrah olmayı hayal ediyordum.»

«Bunca bayağılık bunaltmıyor mu sizi? Polis iç karartıcı bir yerdir.»

«Yoo, sizinle aynı kanıda değilim. Onun ve sizin tam tersinize, canlı yaşamı seviyorum ben. Çelişkileri kabul ediyorum. Concha'yı bile... kabul ediyorum.»

«Durumunun sizi isyan ettirmediyi mi söylemek istiyorsunuz?»

«Bazan. Örneğin, hafta sonlarında onunla gezmeye çıktığım zaman. Sokakta, parklarda, insanlar dururlar, ona bakarlar, birbirlerine dirsek vurarak sırtırlar. O zaman onların budalaca gülüşleri sanki yaralar beni. Concha'nın yalnızca skandala yol açmak için var olduğunu keşfettim. Skandalin bulunmadığı bir dünya ölü bir dünya olurdu. Gerçekten ve bütünüyle canlı toplumlarda, sakatların, zayıfların, hastaların, hâttâ cesetlerin de bir yeri vardır. Onların varlıkları, bilinçleri ıyınık tutar. Bizim dünyamızda, tam tersine, bilinç rahatlık içinde uyur. El yordamıyla yürüyen uykucu bir halkız biz.»

«Haksızlığı bağışlarmış izlenimi uyandırıyor sunuz,» dedim alaylı bir gülümsemeyle.

«Bağışlamıyorum, kabul ediyorum. Tanrı'nın payı?, eğer Tanrı varsa..»

«Konuşmamız,' tahmin etmediğim bir yola giriyor. Size bir itirafta bulunmak istiyorum, Marina.»

«Sizi dinliyorum,» dercesine başını eğdi. Lâmbanın ışığı sakın yüzünü aydınlatıyordu.

«Buraya size kur yapmak umuduyla geldim. Ben.... Bir süredir sizi uygunsuz bir biçimde düşünüyorum.»

«Biliyorum,» dedi yalın bir tavırla.

Kısa bir süre sustuk, birbirimize baktık.

«Ben de bir karara varamadım,» diye yeniden konuşmaya başladı, donuk bir sesle. «Ama kendimi bırakamıyorum. Göze almam gereken... İç huzuru mu korumayı başardım, anlıyorsunuz değil mi? Con cha için bütünümlle gerekiyim ben. Varlığımın en azından yarısını ondan esirgeseydim, o bunun farkına varır ve acı çekerdi. Benim yüzümden acı çekmesini istemiyorum.»

146

147

«Bir roman kahramanı gibi konuşuyorsunuz,» dedim takılarak.

«Her insan bir roman yaşar, siz öyle düşünmüyor musunuz yoksa? Büroda her gün iki roman daktilo ediyorum.»

«Belki,» dedim gülererek. «Ama sizinki ondokuzun-cu yüzyıldan kalma. Unutulmuş sözcüklerle dolu.»

«N'apalım, bir kazı olmayı kabul ediyorum,» dedi neşeyle.

«Bende arkeolog eğilimi var galiba.»

«Elbette. Bu yüzden polis oldunuz. Gizli hayatların parçalarını toprağın altından çıkartıyorsunuz. Biraz daha limonata?»

Bardağıma limonata doldururken küçük elinin yuvarlak inceliğini seyrettim. Hayal kırıklığına uğramış değildim. Aksine. Sakin bir kıvanç hissediyordum, biraz da üzüntü.

«Amelia'yı nasıl tanıdı?» diye sordum, bilme-cemsi hayatı beni Marina'ya yaklaştıran insana dönerek tekrar.

«Ya 1937 ya da 1938'de, savaş sırasında. Babam Terruel'de ilkokul öğretmeniydi, liberal düşünceleri savunuyordu. Sanırım sosyalist partinin üyesiydi. Babam, annemin söylediğine göre, bir idealistti, kardeşlik ilkelerine dayalı kusursuz bir toplum özlemi çekiyordu.»

«Çocukluğumda ben de böyle bir insan tamdım. O da ilkokul öğretmeniydi.

«Ah, bu tür çok insan vardı, özellikle öğretmenler arasında. Yoksulluk, yüzkarasma dayanamıyorlardı. Yeni bir toplum kurmak için her şeyi yıkmak istiyorlardı. Anneme göre, son derece barışçıydı babam, savaş onu umutsuzluğa sürükledi. Ama bu onun ihbar edilmesini, hapse atılıp kurşuna dizilmesini

önleyemedi. O sıralar, insan hayatının pek değeri yoktu, solcu bir ilkokul öğretmenin hayatmınsa neredeyse hiçbir değeri yoktu.

«Babamın ölümünden sonra, eve bir grup silâhlı adam geldi, annem küçük kızkardeşiyle birlikte oturuyordu artık, Amelia'yla. Ulusal Devrim adına eve el koyacaklarını bildirdiler, o zamanki deyim böyleydi. İki kadının rica ve yalvarmalarını dinlemeyip onları dışarı attılar. Gece yarısı, karlı, buzlu, kötü bir havada, omuzlarında

eski bir örtü, sokak ortasında buldular kendilerini, nereye gideceklerini bilemiyorlardı. Birkaç gün ev yıkıntılarında yatarak, karınlarını doyurmak için dilenerek uğursuz kentte dolaştılar. Başlarını belâya sokmak korkusuyla dostları görmek istemiyordu onları. Yıkıntılar arasında, şaşkın şaşkın dolaşan iki vebalıya benziyorlardı. Başka çareleri kalmayınca, annem kızkardeşine oranla güçlü-kuvvetli bir kadındı, yalnızca öfkesinin sesine kulak verdi. Ayaklanmayı bastırmakla — barışa kavuşturma diyorlardı — görevli özel komiserin mahalledeki bir handa kaldığını öğrenince, akşam yemeği saatinde oraya gitti ve onu yemek salonunda pencerenin yanında tek başına oturuyor buldu.

«Karşısına dikilip, 'Ben Domingo Ortez'in duluyum, insanlar arasında barışı savunduğu için geçen hafta kurşuna dizdirdiğiniz ilkokul öğretmeni Domingo Ortez'in. Haydutlar gelip kızkardeşimle birlikte beni evimden attılar. Gidecek yerim yok, sokakta açlıktan ölmekten başka da çaremiz yok. Bu mu sizin Ulusal Devrim dediğiniz şey?' dedi.»

«Bu sahneyi annem bana o kadar çok anlattı ki, bütün ayrıntılarım gözümün önüne getirebilirim. Annemin, iskelet gibi, kirli, paçavralar içinde, sırtında delik deşik bir örtüyle — deliye benziyor ol-

148

149

malı bu haliyle — içeri girdiğini görünce başını kaldırmış, çatal-bıçağını tabağa bırakmış. Cırtlak sesiyle Ulusal Hareket'e hakaretler yağdıran bu çatlak kadını kovalamak için bir sofracı koşmuş. Don Ave-lino bir el hareketiyle engel olmuş ona.

«Salon subaylarla, mavi üniformalı falanjistlerle,* Carlos'çularla** doluydu, hepsi tepeden tırnağa silâhlı, savaştan katılmış, haydut suratlı. O zamana kadar içgüdüleriyle hareket eden annem, hayatının tehlikede olduğunu, aralarından birinin çıkıp beynini patlatabileceğim birden anladı. Davranışının saçmalığının bilincine de varıyordu aynı zamanda. Ülkenin her yanında insanlar açlıktan sapır sapır dökülüyor, yersiz yurtsuz kadın alayları başıboş dolanıp duruyordu ortalıkta. Ama o, bütün felâketlerin ortasında dimdik, öfkeyle ? titreyerek dikiliyor ve haksızlığın düzeltilmesini istiyordu. Kişilik sahibi bir kadındı, işlek, ince zekâlıydı, bu nedenle durumun gülünçlüğü gözünden kaçmadı. Hayatının kumarını oynadığı sırada onu en çok üzen şeyin ne olduğunu kesinlikle tahmin edemezsiniz. Kendisine öfkeyle bakan erkeklerin gözüne, kirli, paçavralar içinde, tek sözcükle çirkin görünmüş olmasıydı. Profili belirgin, gurur dolu iri gözlü, güzel bir esmer kadındı; böyle yenik düşmüş, aşağılanmış görünmek üzüyordu onu. Bu nitelik etkilemiyor mu sizi? Beni altüst ediyor ve

(*) Falanjist : Franco'nun hükümet darbesinden sonra tele parti durumuna gelen faşist siyasal örgütün üyesi, yandaşı. (Çev.)

(**) Don Carlos'çular (Karlister) : Kardeşi VII. Fer-dinand'ın ölümünden sonra (1833) İspanya tahtında hak iddia eden Don Carlos de Bourbon'un yandaşları. Carlos'çular 1936 yılında Franco ile işbirliği yaptılar ve İç Savaşta önemli bir rol oynadılar. (Çev.)

annemi sık sık o andaki haliyle gözümün önüne getiriyorum: Canının derdine düşeceğine görünüşünden utanan bir kadın. Bu da aşağılanmayı ölümle bir tutan insanlar bulunduğu bir kanıtı.

«Daha sonraki yıllarda, annem olayın gerisini anlatmak istediği zaman sesini iyice kısıp fısıltıyla konuşurdu. Sanki gördüklerini anlatacak cesareti yokmuş gibi.

«Don Avelino, sözünü kesmeden, en küçük tepki göstermeden onun konuşmasını dinledi. Annemin titreyerek yaptığı konuşma bitince, başını yavaş yavaş kaldırdı ve gözleri ortaya çıktı. Annem karşısındakini bir hayalet sandığını söylerdi. Bu balmumu derili, çok zayıf insan, hem buz gibi, hem de yalımlı gözlerini ona dikmişti. Gözlerinde hiçbir duygu yoktu. Ne kin, ne de öfke. Acımasız bir bakış, o kadar. 'Bana öyle geliyordu ki,' diye anlatırdı annem, 'bir bıçak alnımdan göbeğime kadar gövdemi yarmış, ateşten bir el iç organlarımı yerinden söküyor.' Gerçekten de, kapıldığı dehşeti nasıl dile getireceğini bilemiyordu. Uzun süre titremiş. Bunun üzerine sert ağız kıvılcımları ve kısık, neredeyse yumuşak bir ses fırlamış: 'Aç mısınız?' Bu soru, annemi, ne söyleyeceğini bilemez duruma düşürmüştü. O zamana kadar kendisini ayakta tutan gurur ve öfkesine sımsıkı sarılarak dayanmıştı. Basit bir sözcük, açlık, bocalattı onu. Karnında korkunç bir kasılma hissetti ve başını eğdi, yenilmişti. Adam, ağır ağır ayağa kalktı, annemin önüne bir sandalye çekti ve kibar hâttâ bu dekor içinde gülünç kaçabilecek bir biçimde, 'Rica ederim, lütfen oturunuz bayan,' dedi. Ölümünden pek az önce, hâlâ hayatının bu saatinden konuşuyordu, sanki olanları anlamak istiyor gibiydi, hiçbir tepki göstermeden, ağzını açıp tek sözcük söylemeden,

150

151

yalnızca bakarak bu mumya maskeli adam nasıl kı-rabilmişti kendini. Çünkü kırılmıştı, ne karşı koyabilecek, ne de alıp başını gidebilecek kadar gücü kalmıştı.

«Aradan geçen zamana karşın, kafasını en çok kurcalayan şey, Don Avelino'nun daha sonraki davranışydı. Kirli üniformasının üzerine gösterişli bir biçimde önlük takmış olan sofracıyı çağırıp bir orduyu doyuracak yemek ısmarlamış; tam bir şölen. Dirsekleri masanın üzerinde, ellerini çenesinin altında kavuşturmuş, annemin çılgın bir iştahla yemek yiyişine bakıyormuş. 'Utançtan ağlıyordum,' diyordu. 'Gözyaşlarını salça kâsesine birer birer düşüyordu. Ağlıyordum, çünkü kendimi o cesetin gözüyle görüyordum.- Sille tokata karşın bir tabak pisliğin üzerine iğrenç bir biçimde atılan bir dişi köpek. Ölmek istiyordum, yemin ederim, o andan dolayı ölmek istiyordum. Beni izleyen bakışa karşın, et parçalarını atıştırıyor, salçayı lıkr lıkr içiyor, ekmek içiyle tabağı temizleyip ağızıma atıyordum hemen. Açlığın ne demek olduğunu işte o. gün öğrendim kızım.' Don Avelino kendisine alayla, küçümseyerek bakmış olsaydı, suratına tükürmek için gereken gücü bir yer^ den bulup çıkarırdı annem, belki de. Sanırım yapardı bunu, çünkü karşılaştığı bir aşağılanmayı temizlemek için ölümün üzerine yürüyecek türden bir kadındı. Ama gözlerinden hiçbir şey okunmuyormuş adamın. Sanki deniz kıyısında bir deniz kabuğu in-celiyormuş gibi bakıyormuş. Böyle bir bakış karşısında annem kendini güçsüz hissediyormuş.

«Çok yemiş, hiç kuşkusuz, ve çok hızlı yemiş: Kendini hasta hissetmeye başlamış. Yüzü kızarılarak, gözyaşlarını tutarak,. "Tuvalet nerede?", diye sormak zorunda kalmış. Don Avelino yine ayağa kalkmış,

kolundan tutup tuvalete kadar onunla gitmiş ve kapının önünde beklemiş. Drama bayağılık ve töreye aykırılığın karıştığını gösteren bir ayrıntı. Kendisine eteğini kaldırmak olanağı bile tanımayan bir ishale tutulan annem, üstünü başını batırmış. Onuru iyice kırılmış durumda, alnını kapağına dayayarak hüngür hüngür ağlamaya başlamış. Dışardan boğuk ve sakin bir ses gelmiş: 'Ağlamayın. Sizi kendi odama götürürüm. Temizlenip üstünüzü değiştirebilirsiniz orada.' Dikkat ederseniz, böylesine bir incelik, ancak güçlü bir açığa duygusunun belirtisi olabilir. Ama, annem emindi, ne acıma söz konusuydu, ne de sizin ve benim bildiğimiz bir şey.

«Odaya gitmek için salondan geçmek gerekiyordu, bu nedenle Don Avelino'nun koluna yaslanmak zorunda kalmış, herkes kahkahadan kınıyor-muş. 'Kendime soruyorum,' derdi bana, 'nasıl olup da o gün ölmedim ben.' Yabancı bir utanç duygusu ve alingan bir gururu olan bir kadının böylesine aşağılayıcı bir durumda görünmek zorunda kalışını gözünüzün önüne getirmelisiniz.

«Aynı akşam eve kadar annemle birlikte gelmiş ve, emirlerine karşı gelinebileceğini aklının ucuna bile getirmeyen rahat bir sesle, işgalcilerden evi hemen boşaltmalarını istemiş. Söylediğini hemen yapmışlar.

«Daha sonra evi ziyarete başlamış. Bir paket kahve, bir tavuk, bir torba patates getiriyormuş, açlık sırasında birer hazine. Annemi hanın salonunda nasıl seyrettiyse, Amelia'yı da aynı bakışla seyretmeye koyuluyormuş bir koltuğa oturup. Pek az ve anlamsız şeylerden konuşuyormuş: Mutfak ya da örgü. Annem, zaten, ev işlerinin ilgisini çektiğini fark etmiş. Bu nedenle, Amelia'nın örgü ya da el işlerin-

152

153

den konuşmasını bıkip usanmadan dinleyebiliyor-muş. İşlemeleri mutluluk içinde incelerken, açıklayıcı bilgi isteyip sorular sorarken kendinden geçer gibiymiş. Konular bayağılaştıkça, düzeyi düştükçe, Don Avelino daha hoşnut görünüyormuş; sanki, annemin dediğine bakılırsa, yalnızca sıradan şeyler canlandırıyor-muş onu. Bu açıdan bakınca, en basit kaygıların üzerine çıkmaya yeteneksiz görünen Amelia'nın onun isteklerini bütünüyle karşılaması doğal görünüyor. Bu nedenle, sonunda ender bir inci bul-muşcasma, büyük bir coşkuyla seyrediyormuş onu. Yalnızca maddi gerçeklikle ağırlaşmış olan Amelia, nesnelere arasında bir nesne, kendini tıkabasa doyuran düşlerle yüklü bir eşyaydı ancak. Ne imgelem gücü, ne de coşku vardı onda, maddenin ağırlığından başka bir şeye sahip değildi.

«Don Avelino'nun varlığı tasalandırıyor annemi. Kafalı olmasına kafalı, pek öyle kolay kolay kanmayan bir kadındı, ama bu onu insan-ötesi bir yaratık, efsaneye göre daha önce yaşadıkları yerlere gelmeyi sürdüren hayaletlerden biri olarak görmesine engel olamıyordu. Hiç kuşkusuz, onun bir hayalet olduğuna kesinlikle inanmıyordu, ama bir insan olduğuna da inanmıyordu. Handaki bakışını, başını kaldırarak kendisine bakışını unutamıyordu. Kaygılıydı, evden uzak durmasını istiyordu. Ama açlıktan Ölmenize engel olan, varlığıyla sizi koruyan, her şeyinizi borçlu olduğunuz birini evinizden nasıl kovarsınız? Bu nedenle ona katlanıyor, dahası bu ziyaretlerden hoşnutmuş gibi görünüyordu.

«İçgüdüsel ve bir tür bilinçdışı soğukluğun dışında, annem velinimetine karşı - çünkü hayatta kalışını ve açlıktan kurtulmasını ona borçlu olduğunu unutmuyordu-yoğun bir boğuntu da hissediyordu;

Don Avelino'nun sobanın yanındaki koltuğa oturduğunu görür görmez içi daralmaya başlıyordu. Size babamın 'kayıp' olduğunu söylemişim, yani geceyarısı eve yabancılar gelmişler ve onu götürmüşlerdi, o sıralar sık sık olan şeylerdi bunlar. Hiç kuşkusuz, aileler ne bu adam kaçırılanların kimliklerini, ne de erkeklerin götürüldükleri yeri biliyorlardı. Bildikleri tek şey onları bir daha canlı göremeyecek olduklarıydı. Ama bütün bunların bilinmesine karşın gerçeğe kimse inanmak istemiyor ve umut etmeyi sürdürüyordu. Ya bir mucize olursa, ya...? Bazan gerçeğe boyun eğen, bazan da bu saçma umudun kıvrandırdığı annem de bu durumdaydı. Bu bakımdan, kendinde uyandırdığı sevgisizliği bastırarak velinimetinin karşısında eğiliyorsa, bu, Don Avelino'nun kendisini içinde yaşadığı kaygılardan kurtaracağına olan umuttandı. Her gün, kocasının yazgısı hakkında bilgi edinmesini rica ediyor, ve soğukkanlı Don Avelino, ellerini çenesinin altında kavuşturmuş durumda gözlerini ona diyor, kaçamak yanıtlar veriyordu. O zaman korkunç bir kuşku alıyordu annemi: Kocasının her zaman oturduğu koltukta oturan adamın, kocasının cel-lâti olduğunu düşünmeye başlıyordu. Hiç kuşkusuz bu düşünceyi uzaklaştırıyordu kafasından. Bunu yapmış olsa, masalarına oturup, yemeklerini paylaşıp, Amelia'ya ilgiyle bakmaya cesaret edebilir miydi? Olamazdı bu. Yine de, kuşku yeniden geliyor, kafasına takılıp kalıyordu. Çünkü, o anda, evet, buna cesaret edebileceğini düşünmeye başlamış oluyordu. Bu inancı pekiştiren şeyin ne olduğunu açıklayamıyordu. İçgüdüden fazla bir şeydi: Sahip olduğu için utandığı anlaşılmaz bir inanç, bu nedenle bu iğrenç düşünceyi hemen kendinden uzaklaştırıyordu. Ama, taa ölüm saatine kadar, kendini ürküten ve yüzünü kı-

154

155

zartan bu kuşkuyu taa ölüm saatine kadar korudu. Doğal olarak, ne babamın nasıl öldüğünü, ne de Don Avelino'nun bu cinayette parmağı olup olmadığını kesinlikle öğrenebildik.

«Masanın çevresinde oturmuş bu üç insanı birçok kez gözümün önüne getirmeye çalıştım,» diye konuşmasını sürdürdü Marina kısa bir aradan sonra. «Size söyledim ya, annem kişilikli bir kadındı, uğradığı bir aşağılanmayı temizlemek için her şeyi yapabilecek gözü kara ve trajik İspanyol kadımlarmdandı. Bu adamın babamın ölümünden sorumlu olduğu ortaya çıksaydı, onu öldürmeye kararlıydı, ve bunu yapabilecek yüreklilikte olduğundan kuşku duymuyorum. Kor gibi yanan gözleriyle onu izleyerek ustaca sorguya çekiyor, hep gözaltında tutuyordu onu. Sorularını dalgınca yanıtlarken, uykuluymuş gibi sakın duruyordu Don Avelino. Sönmüş sesiyle mırıldanıyordu: «Her insanın bir katil olduğu bir dönemde, kimin öldürdüğünü düşünmek boş bir şey. Zaten insanlardan çok, zamanın koşulları cinayet işledi. Kocanızı zamanın havası öldürdü. Zararlı buharla yüklü bir hava. 'Böyle olsa bile,' diye karşı çıkıyordu annem, 'sorgusuz sualsiz öldürülmemiştir. Hiç kuşkusuz, sorguya çekilmiş ve yargılanmış, belki de birkaç gün bir cezaevinde kalmıştır. Nereye götürüldüğünü, onun ki-' min yargıladığını öğrenemez misiniz Don Avelino? Bana bir

işe yaramayacağını söylüyorsunuz, ama onun nerede ve nasıl öldüğünü öğrenmem gerek!' 'Yalnızca bu kentte,' diyordu Don Avelino kımıldı-maksızım, 'on kadar cezaevi, yasa falan tanımayan yüzlerce katil var. Bakın yine söylüyorum, kocanızı dönemin koşulları öldürdü, canınız isterse savaş da diyebilirsiniz buna.' Onun doğru söylediğini seziyordu annem. Ama her şeyi söylemediğine inanmıştı..

Onun hakkında bilip de sakladığı bir şey vardı, gözlerinin ışığını körleten korkunç bir şey. Kimi zaman, onun yakındığını görüyordu. Yaptığı işin, kendisinin aklına bile getirmek istemediği bu işin, kederinin — tepeden tırnağa kadar bu kedere batmış olduğunu hissediyordu — nedeni olduğunu düşünüyordu. Gün boyu gördüğü şeyleri unutmak için evlerine geldiğini söylüyordu kendi kendine. Zayıf, kamburu çıkmış, çok solgundu Don Avelino... alçak bir iskemleye oturmuş dikmiş diken ya da oya işleyen Amelia'ya ölü gözlerini dikmiş bakıyordu. Tiksintisini bastırmak için, onun bu gösterişsiz güncel hayatın havasını solumaya ihtiyacı olduğunu düşünüyordu annem. O zaman, yalnızlığından duygulanıp bağışlıyordu onu. Ama kararsızlık geri geliyor ve kuşku altüst ediyordu: Tersine görmek için geliyor olmasın? Ölünün bıraktığı yeri alarak yavaş yavaş yerleşiyordu. Sobanın yanındaki koltuğunu ele geçirdiği gibi masadaki yerini de almıştı. Tavuk ve kızartma eti kesiyor, peçeteyi yeleğine sıkıştırıyor, ekmeği kesmeden önce üzerine haç çiziyor, şarap sürahisini yanında tutuyor, dahası Do-mingo'nun kitaplarını okuyordu. Bunu ilk gördüğünde altüst olmuştu annem. Hiç kuşkusuz, kendilerini, kendini ve Amelia'yı, yaşlarıyla başbaşa bırakmasını isteyerek onu kapı dışarı edebilirdi. Ne var ki, savaş vardı, şu yakalarını bırakmayan boğuntu, yüzlerce insanın kurşuna dizildiği geceler ve çizme sesleri vardı. Domingo'nun tutuklanmasından bu yana kendilerini de kuşkulular arasına katıldıklarından, kendilerini her türlü ihbar karşısında korunmasız hissediyorlardı. Don Avelino'nun varlığı, çevrelerinde dolaşan felâketten uzak tutuyordu onları. Üstelik, Don Avelino, benzersiz bir kibarlık gösteriyor, onları tedirgin etmemek, rahatlarını kaçırmamak için bü-

156

157

yük bir özen. gösteriyordu. Bunun sonucu olarak, onun orada bir kedi gibi sessiz oturuşunu görmeye alıştılar.

«Avelino'nun kendisiyle evlenmek istediğini Amelia, ablasına haber verdiği gün, annem ağladı. Kederinin nedenini öğrenmek için çok direndim: Kız-kardeşinin mutsuz olmasından mı korkuyordu?,Hayır, bu söz konusu değildi. Tam tersine, onun iyi bir koca olacağına bile inanmıştı. 'Anlıyorsun ya,' demişti o dönemi hatırlayarak annem, 'benim için, sanki Amelia Ölüm'le evlenmeyi kabul ediyor gibiydi.' Başka bir sonuç çıkarmam olanaksız bundan.»

Uzun süre ağzımı açıp tek bir sözcük söyleyeme-dim. Gecenin sesini dinliyordum ve Marina'nın sesi kafamın içinde yankılanıp duruyordu.

«Amelia mutsuz oldu mu?» diye sordum sonunda.

«Tam tersine, eksiksiz bir koca olduğuna inanır hâlâ.» ,

«Sizin inancınız da öyle mi?»

«Bilmiyorum,» diye konuştu, Marina, kısa bir duraksamadan sonra. «Sanırım, örnek bir kocaydı, şimdi de öyle.»

Sanki bütün düşüncesini açıklamak istemiyormuş gibi son cümlesini geçiştirerek söylemişti.

«Bazı şeyler vardır ki,» diye sürdürdü konuşmasını başını sallayarak, sözcüklerle dile getirmek olanaksızdır. Gerçekten, sitem edilecek biri değildi. Bakın,» diye ekledi değişik bir sesle, «size anlattığım öyküyü öyle bir biçimde anlatabilirdim ki, yüce gönüllü, cömert, iki yalnız kadının yoksulluğundan duygulanmış bir erkek olarak görünebilirdi. Olaylara dokunmadan, görüş açısını azıcık değiştirmek yeterdi buna. Aslına bakarsınız, annem, inceliği ve iyi yürekliliği üzerinde durarak bu ikinci yorumu öne çı-

kartıyordu kimi zaman. Belki de iki yorum da aynı ölçüde doğrudur, anlıyorsunuz ya?»

«Bilmiyorum,» diye mırıldandım. «Ama siz, Marina, siz ne düşünüyorsunuz? Onu sık sık gördünüz, onunla konuştunuz, günlük yaşamına tanık oldunuz. Sizin izleniminiz ne?»

«Benim izlenimim sizin için önemli mi?»

«Evet.»

«Pekâlâ... Ben... Ondan her zaman korktuğumu düşünüyorum. Gönül okşayıcı görünüyordu, bana armağanlar veriyor, gezmeye götürüyordu. Ama...»

«Ama?...» dedim hafifçe eğilip gözlerinin içine bakarak.

«İnsanca olmayan bir küçümsemeye dolu olduğunu hissediyordum. Hepimizle olduğu gibi benimle de alay etiği izlenimim vardı. Bütün bunlar size delice gelebilir, öyle değil mi?» diye sordu zorlama bir gülümsemeye.

«Hayır, kesinlikle öyle değil. Anlamaya çalışıyorum.»

«Onu Amelia'nın yanında gördüğüm zaman kalbimin üzerinde bir acı duyuyordum. Onu her zaman hoş tutuyor, en küçük isteklerini karşılamaya çaba gösteriyor, zavallı Amelia şaşırılmış görünüyordu. Ama bakışı vardı. Hep oraya dönüyordum durmadan, annemin ilk karşılaşmalarını hatırladığı zaman yaptığı gibi.»

«Karısından nefret etiğini mi sanıyorsunuz?»

«Hayır, hayır,» diye karşı çıktı Marina. «Nefret bir duygudur, anlıyorsunuz ya? Ona... merakla bakıyordu. İşte böyle. Garip bir hayvandı, Concha gibi, hepimiz gibi. Affedersiniz,» dedi gergin bir gülümsemeye, «kendimi yorgun hissediyorum. Korkarım ki yanılıyorsunuz. Çok saygıdeğer insandır.»

158

159

Başımı eğmiş Marina nm söylediklerini düşünüyordum. Birden bir inilti yankılandı, boğuk bir inilti ve hasır istor, balkon demirine çarptı.

«Rüzgâr,» diye açıkladı Marina.

Aynı anda ayağa kalkıp balkona yürüdük, birkaç haftadır kenti boğan bulutları dağıtan ılık meltemi çılgınca içimize çektik.

«Yaz bitiyor,» diye mırıldandı Marina, yorgun bir sesle. «Ne zaman gidiyorsunuz?»

«Dört beş gün içinde. Arkadaşları görmek için Zaragoza'da birkaç gün kalmak istiyorum.»

«Kendisinden söz ettiğimi söylemeyin ona. Bu olayı hiç kimseye anlatmadım şimdiye kadar.»

«Bir şey söylemeyeceğim, söz veriyorum. Güveninize teşekkür ederim.»

Elini salladı.

«Karınız da sizinle geliyor mu?» diye sordu değişik bir sesle.

«Hayır. Daha sonra gelecek, uygun bir ev bulduğum zaman.»

«Karınız çok güzel bir kadın,» diye sürdürdü konuşmasını balkon demirini tutarak.

«Çok.»

«Santi?...»

«Evet?»

Bana profilini dönerek düşünceli düşünceli sokağa baktı.

«Sizden bir lütfet bulunmanızı isteyecektim... Lütfen hemen gidiniz. Ben... Böyle gerek.»

Bir saniye duraksadım.

«Onunla dikkatli olun. Başkalarına benzemeyen bir insandır. Elinden gelirse sizi yok edecektir.»

«Dikkatli olacağım. Elveda, Marina.»

Uzulca uzaklaştım. Korkuluğu tutmuş/öyle kaldı,

160

kımıldamadı. Ağır ağır kapıya yürüdüm, merdiveni indim, sokağa çıktım. Uzaklaşırken, bakışının ağırlığını ensemden duydum. İstor sakladı, yüreğim çarparak olduğum yerde kaldım. Yeniden sessizlik. Hiç kuşkusuz rüzgâr diye düşündüm. Arabama binip hareket ettirdim. Kent boşalmış gibiydi. Bomboş sokaklarda, gazeteler ve kağıt parçaları dönüp duruyordu.

161

11

Ertesi gün hemen yolculuk hazırlıklarına daldığım için Marina'yı unutmamı başardım. Pilar, kâh yağmurluğumu yanıma alıp almayacağımı ya da yeşil lodeni mi, yünlüyü mü, siyah tiftik olanı mı, hangi pardesümü valize koymasını gerektiğini sorarak, kâh Yukarı-Aragon bölgesinin sonbaharda soğuk olup olmayacağını merak ederek beni sorularıyla bunaltıyor, evin içinde sinirli sinirli dolanıyordu. Ona bakılırsa, Huesca sanki dünyanın öbür ucundaydı. Dağlarda, çevresi ormanlarla sarılı, kasım ayında kardan yolları kesilmiş yitlik bir kasaba tasarlıyordu. Bu nedenle bej renkli büyük deri bavulumu ciddi ciddi fanilalarla, yünlü çamaşırlarla dolduruyordu. Dikkatimi dağıttığı için bu şamata tedirgin etmiyordu beni. Bu yüzden, bize konuşma olanağı sağladığı için, beni Pilar'a yaklaştıran bu oyuna ben de katıldım. Anlamadığımız bir durumla karşılaştığımızdan, başbaşa kalmamak için ayrıntıların içine dalarak ikimiz de bu yolculuk öncesi telaşına boyun eğiyorduk. Marina'nın görüntüsü zaman zaman gözümün önünden geçiyordu. Ani bir acı, elimi ayağımı kesiyor, yüreğimin çılgınca atışını dinleyerek birkaç saniye soluksuz kalıyordum. Karnımdan yükselen bir çığlık boğazıma kadar geliyor, orada düğümleniyordu. Tükürüğümü yutuyor, derin derin soluk alıyordum; nöbet geçiyordu. Marina'nın Bon Avelino'yla ilgili itiraflarını hatırlıyordum. Beni derin bir boğuntuya atan bu dü-

162

şünceleri kafamdan kovuyordum. İmgelemimi gölgelendiren bu adamı unutabilmek isterdim.

Bütün bu zorlama telaşa karşın, bomboş ve şaşkınlık içinde, karşı karşıya kaldığımız oluyordu Pilar' la. Sıkıntı içinde, kaçamak bakışlar, zorlama gülücükler gönderiyorduk birbirimize. Bu tedirginliği, ay-?f rılığın yaklaşmasına bağlıyordum. Ne var ki, Pilar'a l- bir şeyler söylemem gerektiği duygusundan kurtula-mıyordum. Ancak kafamın içinde boş yere arayıp duruyor ama söylemem gereken şeyi bulamıyordum. Onu yatıştırmak için, uygun bir ev bulur bulmaz çocuklarla birlikte geleceğini yineleyip duruyordum. Hemen, sanki kendimi de buna inandırmak istiyor-muşum gibi, Huesca'da çok mutlu olacağımızı, daha nemsiz olan ikliminin bizi güçlendireceğini sözlerime ekliyordum.

«Lütfen,» diyordu, «ne yapacağımı bilemeden içinde günler geçireceğim, merkezden uzak bir kenar mahallede ev bulma.»

«Bana verecekleri resmi lojman merkezden uzak olursa, hemen geri çevireceğim, sana söz veriyorum. J Bazı özveriler gerektirse bile kentin göbeğinde otur-\ manı istiyorum. Zaten Huesca'da buradakinden bam-%. başka bir hayat kurmak niyetindeyim. Pirenelerde kayak yapmaya gideriz, çocukları kış sporlarına göndeririz. Nişanlılık dönemimizde olduğu gibi, sen ve ben, yalnız, başbaşa kalabilelim istiyorum. Göreceksin orada her şey bambaşka olacak.»

Böyle konuşarak, kendimi düşlerimin gerçeğine inandırmayı başanyordum. Kendimi coşkumun akıntısına kaptırılmış, el ele tutuşmuş karlı ve güneşli bir görünüm seyrederken bir dağ köşkünün taraçasm-da mutluluklar içinde görüyordum ikimizi. Pilar da düşüncelerime katılmış görünüyordu. Ama onun yü-

163

reği başka yerlerdeydi, kafamı kurcalayan ve ne yapacağımı şaşırtan şu keder bulutu hâlâ gözlerindeydi. Kimi zaman onun, tanımadığım, tammlayamadı-ğım bir düşe gömülmüş, benden çok uzaklarda olduğunu seziyordum. Bir aydır Murcia'nm üzerine çöken şu sıcak dalgasının, benim gibi onu da tüketmiş olduğunu düşünüyordum. Hava değişikliği onu yeniden eski neşesine kavuşturacaktı. Henüz otuz beşimize gelmemiştik, sorunlarımızı çözümlerebilirirdik. Bir yandan kendimi bu düşüncelerle avutmaya çalışırken, gene de kendimi aldattığım izlenimine kapılmaktaydım. Pilar'la aramızda önemli bir uyumsuzluk nedeni yoktu. Tam tersine, yüzeysel olsalar bile, uyumlu bir ilişkimiz vardı. Karşılıklı birer adım. atsak birbirimize yaklaşıcağıktık. Sanki bir cam bölmeyle ayrılmıştık birbirimizden. Ama belki de yanılı-yordum. Marina'mn sözlerini hatırlıyordum: Belki de gerçekleştirilmesi olanaksız bir uyuma tutkundum. Boş bir evrensel uyum düşü yaşadığım için, anlaşmazlık ve çelişkileri kabul etmiyordum. İçimde sürekli ve kalımlı olan'm özlemini taşıyordum. Bundan olacak, olağan yazgı gibi görünen şeyle pek ye-tinemi-yordum.

Büroya gitmek zorunda olmadığımndan belgeleri, kağıtları düzenlemek, özel eşyayı almak için şöyle bir uğruyordum. Marina'ya rastlıyordum, sakın sakın konuşuyor, havadan sudan söz ediyorduk. Onu gördüğüm zaman daha bir coşku duymadığıma şaşıyordum. Varlığı bende her zaman aynı alaycı şaşkınlığı yarattığı için kendimi soğuklukla suçluyordum. Bu anlamsız küçük kadını öylesine tutkuyla istiyor olmalıydım ki hâlâ kafamı karıştırıp duruyordu. Onun karşısında ruhum iki parçaya bölünüyordu gibiydi.- Birincisi onu katı bir mantıkla değerlendir-

164

yor, ötekiyse bir düşsel yaratığa dönüştürüyordu.. Ama işin tuhafı şu ki, düşsel Marina da öteki Marina da birbirinden farklı değildi: Görünüş hiç değış-1 miyordu. Hep aynı kısa, yuvarlak beden, o sakın yüz ve yaldızlı bakışlar söz konusu^du. Aynı beden, aynı yüz, ama değışmiş. Böylece, servis sekreteriyle hiçbir özel coşku

duymaksızın konuşarak, bir saniye sonra, korkunç bir güçle donanmış aynı silüetin görüntüsüyle sersemleyerek düzyazıdan şiire doğru yol alıyordum. Bu şizofreni, yaşamı kolaylaştırıyordu bana. Evinde geçirdiğim akşamdan sonra, coşkuma engel olamamaktan korkarak onu bir daha görmekten çekinmişim. Bu basit ama tatlı yüzü seyretmekten hiçbir acı duymadığımı görerek rahatlıyordum. Tıpkı peri masallarında olduğu gibi günün doğmasıyla birlikte büyü bozuluyordu; prenses tekrar pasaklı hizmetçiye dönüşüyordu. Peki, gecenin büyüü şafakla birlikte onun için de bozuluyor muydu? Gözlerinde, kimi zaman, yoğun bir acı ifadesi buluyordum ve benimle konuştuğu zaman, burun kanatları belli belirsiz titriyordu. Aramızdaki suskunluk yoğunlaşıyor, ve o zaman, içimi altüst eden bastırılmış inilti, içe atılmış çığlıklar, söylenmemiş bir umutsuzluk seziniyordum. İmgelemimin, çalgınca kösnüi, sevdâ işlerinde hesapsız ve savurgan bir gece Ma-rina'sı yaratmış olmasına karşın, onun kendi açısından, yüzü benim yüzüm olan etli-kemikli bir. erkeği yalın bir biçimde sevdiğini şaşkınlık içinde fark ediyordum. Onu bana getiren bu sevgiyi nasıl olup da daha erken fark etmemişim? Yalnızca düş görmüş, bu tutkunun belirtilerine gereken ilgiyi göstermemişim.

Gidişimin arifesinde, Marina'mın gözleri neyi geri çevirmiş olduğumu gösteriyordu bana. Bir insan
;'''' '165

benim yüzümden ve benden dolayı acı çekiyordu.

Ödlekçesine ondan sakınmaya, başbaşa kalmamaya dikkat etmeye başladım. Onunla konuşurken, o akşamın başdöndürücü yakınlığını tümünden unuttuğumu sanki ona sezdirmek istiyordum gibi işi şakaya vuruyordum. Kendisi de bu oyuna girip beni şakayla yanıtlamasına karşın bana sitemle bakıyordu. Alçaklığım sanırım onu üzüyordu.

Ayrılışımı kutlamak için, bizim arkadaşlar bir şölen düzenleyip başka servislerden otuz kadar müfettiş davet ettiler; en gençlerini. Martini ile şampanyayı karıştırarak bol bol içki içtim; sayısız el sıktım, en cılkı çıkmış şakalara güldüm, arkadaşlarla birlikte şarkı söyledim. Akşamın onuna doğru çakırkeyif olmuşum, coşmuş, neşelenmişim, bağıra çağıra dereden tepeden konuşup duruyordum. Ayakta duran ve sekreterlerin kışını şaplaklayarak vakit geçiren Garcia, elinde bir bardakla yanıma yaklaştı.

«İyi şanslar,» dedi, bardaklarımızı tokuştururken. «Formunda mısın?»
«Hem de nasıl,»

«Şu rezil kentten ayrıldığın için seni kıskanıyorum. Bu aşağılık yerden cehenneme gitmek pahasına kurtulmak isterdim. Bu büzük deliğinde becerilecek karı bile yok.,Sadece, sarmısak ve yasemin kokan yağlı mamalar, çaçalar. Gerçek bir kadın arıyorum. Uzun boylu, narin, sarışın.» Sesinin tonunu değiştirip elini omuzuma koyarak, «Marina'yla aran iyi sanırım,» dedi. «Bütün gece ağlamaklı gözlerle dikiz etti seni. Sana abayı yakmış, ahbap. Senin yerinde olsam işi tatlıya bağlamak için kendimi feda ederdim. Evde kalmış kızlar insanın başına iş açarlar bazan. Bir köşede düşüne düşüne bir yığın kötülük keşfederler. İlk yattığım kadın bir ilkokul öğretmeniydi. Kırk

yaşında, 'kırk beşinde belki. Aşırı erdemli bir hatun. Şamar yeme korkusuyla küçük parmağımı bile do-kunduramıyordum. Gel gör ki gerçek bir Messali-na'ydi* yeminle. Elini bodoslamadan pantolon düğmelerine attı mıydı, iflahını keserdi adamın. Bir ağzı vardı ki görecektin reis! Bu kaltak gibi ağzına alıp saksafon çalanı görülmemiştir. Böğürtürdü adamı.»

Marina'yı gözlerimle ararken Garcia'nın edepsizliklerini üstünkörü dinliyordum. Sonunda buldum, pencerenin yanında bir köşeye oturmuş, dışarıya dalgın dalgın bakıyordu. Soluğu şarap kokan Garcia' dan kurtulup onun yanına gittim.

«Eğleniyor musunuz?» diye sordum, bir elimi duvara dayayıp, ona doğru, dokunacak kadar eğilerek.

«Sayılmam,» dedi sıkıntıyla gülümseyerek. «Bu tür toplantılardan pek hoşlanmam.»

«Herkes öyle, ama hoşlamrımış gibi görünüyorlar.»

«Ama benim oyun 'oynama yeteneğim yok.»

«Çok güzelsiniz. Cezalı bir öğrenciye benziyorsunuz, bir köşede, gözlerini pencereye dikmiş,» diye mırıldandım başımı eğerek, dudaklarım saçlarına dokunuyordu.

Başım usulca kaldırdı, gözlerini gözlerime dikti.

«İçtiniz, öyle değil mi?» diye sordu boğuk bir sesle.

«Biraz.»

«Cesaretinizi toparlamak için içmeniz mi gerekiyordu? Dün, sanki size bir şey yapacaktım gibi

(*) Valeria Messalina (öl. Roma, 48). Roma imparatoriçesi, I. Claudius'un karısı. Ahlâksızlıklarıyla ünlü. Ju-venal'in dediklerine bakılırsa fahişelik bile yapmış. (Çev.)

166

167

bucak bucak kaçıyordunuz benden. İşte... Görüyorsunuz benden korkmanız için bir neden yok. Acıklı sahnelerden hoşlanan kadınlardan değilim ben. Sizi sevdiğimi sanıyorum: Sizi bunca korkutan böyle bir şey mi duymaktı? Duygularım yalnızca beni ilgilendirir, bundan vazgeçmek niyetinde de değilim. Ama siz de bilesiniz istedim. Kendime karşı basit bir onur sorunu.»

«Geçen akşam neden beni kovaladınız? Ben de. sizi seviyorum.»

«Aşk lâfını beş paralık etmeyin. Siz beni istiyorsunuz, aynı şey değil ikisi. Siz bana düşlerinizin alacakaranlığında bakabiliyorsunuz ancak. Gün ışığının dağıttığı şeye aşk mı diyorsunuz siz? Bana gelince, güpegündüz bakıyorum size, yeteneklerinizi sevdiğim, kadar zayıflıklarınızı da seviyorum.»

«Saçmalık bütün bunlar,» dedim başımı sallayarak, içinde sendelediğim sis bulutundan kurtulmak, istercesine. «Benim yüzümden acı -çekmenizi istemiyorum.»

«Korktuğumuz şey sonunda başımıza geldi işte,» dedi alaycı bir gülümsemeyle. «Sizi bu kadar korkutanın bu düşünce olduğunu biliyordum. Ne bana acı vermek, ne de acıma çare bulmak sizin elinizde değil Santi. Öyle kendi kendinize havalara verip kasılmayın. Sizde beni çeken şeyin ne olduğunu bilmiyorsunuz. Duyduğum acıya gelince, üstesinden gelecek kadar gücüm olduğunu sanıyorum. Size bir öğütte bulunayım mı? Hemen evinize dönün, soğuk bir duş alın, bir aspirin yutun ve yatağa girin.»

«Benimle bir çocukmuşum gibi konuşmayın.»

«Bazı bakımlardan hepimiz çocuğuz Santi.»

«Siz de mi?»

168

«Hiç kuşkusuz öyle, mademki size karşı aşk duyuyorum.»

«Duygularınızı çocuksu mu buluyorsunuz?»

«Bir bakıma, evet. Siz de benim gibisiniz Santi, şu gülünç deyimi kullanmak gerekirse, 'kalkınma dönemi öncesi'nden bir İspanyol. Rahat yetmiyor size. Başka bir şey arıyorsunuz.»

«Ne gibi bir şey sizce?»

«Hayatınıza yön verecek kalımlı bir düşünce. Beyninizin duyarlılığını yitirmesi, ve bütün korkularınızdan kurtulup, tiridi çıkmış bir külüstür beygirin üzerine tüneyerek gidecek yürekliliği bulmak umuduyla yütarcasma şövalye romanları okuyorsunuz.»

«Ah, beni gözünüzde yüceltiyorsunuz. Geçen akşam, sizin evde, az kalsın anlatacaktım... Bir adam öldürdüm ben, gençliğimde. Babanız türünde bir insan, insanın doğuştan iyi olduğuna inanan saf biri. İnsana güvenmekte yanıldığını kendisine göstermek için alçakça ihanet ettim ona. Saflığına katlanamı-yordum, yürek temizliği midemi bulandırıyor. Bilerek, yavaş yavaş öldürdüm onu.»

Marina ciddi ciddi yüzüme baktı. Yüzlerimiz birbirine öylesine yakındı ki soluklarımız birbirine karışıyordu.

«Söyledikleriniz gerçek olsa bile, nedenleri konusunda yanılıyorsunuz. Siz onu kinle değil, umutsuzluktan öldürdünüz.»

«Nereden biliyorsunuz?» diye sırıttım.

«Doğrusu, hiçbir şey,» diye mırıldandı gözlerim indirerek. Bildiğim şu: Siz onun gibi biri değilsiniz, kendiniz istesene de onun gibi biri olamazsınız.»

«Çok zayıfım, öyle değil mi? Yeterince katı değilim.»

«Hayır, katılık söz konusu değil. Hoşgörünüz yok.»

? . ? . 169

/

Uzaklaştı, pencerenin önünde iki adım yürüdü.

«Bu adamın sizi etkilediğini biliyorum, Santi. Artık hiçbir şey hissetmemek, kararsızlıklarınızdan kurtulmak için ona benzemek istiyorsunuz. Ama siz aynı soydan değilsiniz.»

«Ben de onun gibi bir polisim.»

«Hayır, onun gibi değil.»

«Mesleğimden öğreniyorum, aslında her şeyden öğreniyorum. Karımı bile mutlu etmeyi başaramadım.»

«Kederinizle birlikte yaşamayı öğrenmelisiniz. Ben kendiminkine alıştım. İnsan kendine gerçeğe uygun bir durumu seçmeli ve bununla yetinmeli. Haydi, hoşça kalın. Yarın Concha'yla birlikte tatile çıkıyorum. Demek ki görüşemeyeceğiz.»

«Marina... Size bir yığın şey söylemek istiyordum, nelerdi bilmiyorum.»

«Hepsini söylediniz. Hiç değilse bana söylediniz gibi geliyor.»

Ellerimiz dokundu birbirine. Sırtını bana dönerek kalabalıkta kayboldu. Kararsız, içimde belli belirsiz bir bulantı, tek başıma kaldım. Bardağımı pencerenin kıyısına koydum. Alkol, belli ki, hiçbir şey vermiyordu bana. Ceketimi giyerken bir el dokundu.

«Sanırım yarından sonra gidiyorsun. ? Al, adresim. Yarın akşam bir bardak bir şey içmek için uğra. Sana anlatacağım çok ilginç şeyler var. Selâm.»

Baktım, arkasında iğrenç bir yanık yağ kokusu bırakarak Baza uzaklaşıyordu. Verdiği kağıdı düşünmeden cebime soktum. Çağrısını savuşturacak uygun bir bahane bulamadığım için kendime kızıyordum. Varlığının bende uyandırdığı iğrenme duygusuna karşın Don Avelino hakkında bana söyleyeceklerini de merak ediyordum.

Kente girerken, kırmızı ışıktaki geçerek az kalsın kaza yapıyordum. Bir araba, çarpışmayı önlemek için kendini güçlkle yana attı. Titreyerek bir kaldırıma yanaştım ve arabamdan indim. Seat'in sürücüsü beni beklemedi, anamı iyice bir kalayladıktan sonra çekip gitti. Hiç kuşkusuz anam adamın dediği gibi orospu falan değildi, zavallının eğlenmeye pek vakti olmamıştı. Hiç değilse ben öyle sanıyordum.

Görmekten öğrendiğim şamatacı kalabalıkla dolu sokaklarda uzun süre yürüdüm. Mahzenlerdeki kahvelerde kapalı çarşı havası vardı. Tezgahların çevresine yapışmış kara giyimli erkekler, zeytin ve kalamar kızartması atıştırarak gevezelik ediyorlardı. Çığırktan renklerle boyalı bu fare deliklerinden ortalığa yağ ve baharat kokulan yayılıyordu. Aradan sekiz yüz yıl geçmiş ama bu edepsiz yaygarada, şu kadınsız dünyanın katılığında, şekerli küf kokularında Doğu hâlâ sürüyordu.

Marina'yla konuşmamızı düşünüyordum. Konuşmamız iş işten geçtikten sonra saçma görünüyordu bana. Bir trajedi kahramanı sanıyordu kendini, Lor-ca'nın oyunlarında bıçak sallayarak onur ve intikam üzerine söylevler çeken karalar giymiş kadınlardan biri gibi. Gerçek, hem daha basit, hem daha saçmaydı: O güzelim düşünceleriyle, hayatını enayice harcıyordu. On yıl sonra, herhalde hayvanlığından kurtulması olanaksız moğolluk hastası bir kızkardeş için kendini nasıl feda ettiğini anlamaksız dönüp geriye bakacaktı. Garcia, bazan edepsizliğiyle hedefi • tam on ikiden vuruyordu. Maslahat her şeyin haddini bildiriyordu. Yalnız, bu hayvanca basitliğe Marina kadar ben de yatkın değildim. Durumu aydınlatacak sözcükleri bile söylememiştim. Marina'nın yüce ii-radlanı tadını çıkara çıkara dinlemiş, üstelik yanıt-

170

171

lamıştım. Ne gülünç! Söylediklerinde doğru yanlar da vardı bir bakıma: Caka satarak, yepyeni zenginliğini budalaca sergileyerek önümde devinen İspanya' dan başka bir İspanya'ya aittim ben. Sessizliğin, manastırların, onurun partaları altında gizlenen yoksulluğun İspanya'sına aittim. Benim madalyam, mücevherler içinde pırıl pırıl kibirli Bakirelerin sıra sıra dizildiği karmakarışık komplekslerde bekliyordu. Acaba bu nedenle mi Don Avelino'nun yüzü çıkmıyordu aklımdan? Sessizliği büyülüyordu beni, bu gülünç kaynaşmayı üzerinden seyrettiği kibirli ve aşağılayıcı keder.

İçinde birkaç solgun ağaç ve görkemli palmyeler bulunan tozlu bir parkta, gecenin kokularını içime çekerek bir sıraya oturdum. Anlaşılmaz bir acı-nınv pençesinde orada kaldım.

«Sarhoşsun sen,» dedi Pilar beni içeri alırken.

«Ayrılışımı kutladık.»

Ağzını açmadan soyunmama yardım etti, birlikte banyoya geldi. Duş uyandırdı beni. Daha sonra, onunla sevişmek istedim, ama birkaç girişimden sonra vazgeçmek zorunda kaldım.

«Bir enkazım ben,» dedim sırtarak.

«Herkesin başına gelir,» dedi iç ferahlatıcı bir sesle.

«Helkesin başına gelmez. Bahse girerim ki Garcia sarhoşken bile beceriyordur.»

«Kim bu Garcia?»

«Bir meslektaş. Hiçbir kadın dayanamıyor ona. Meğerki...» (sinirli sinirli güldüm).

«Ne düşünüyorsun? Neye gülüyorsun?»

«Biri, kibrit çöpü kadar aleti olduğunu söyledi

onun. Tuhaf bir şey. Durmadan bacak arasından söz eder.»

«Bir kadın mı söyledi bunu sana?»

«Evet. Bir sekreter.»

«Hoş bir şey değil.»

«Kendisine hakaret ettiği için öfkeliydi kadın. Hödüğün biri zaten, herif.»

«Yeterli bir neden değil. Onurunuzu yaralasa bile bir erkekle alay etmemeli. Bu kadında incelik yokmuş.»

«Hayır, sanmam. Yalnız bir kadın...»

«Yakından tanıyor musun onu?»

«Biraz.»

«Sana aşık mı?»

«Hayır, sanmam. Niçin soruyorsun?»

«Kıskanıyor musun?»

«Herkes kadar. Aşık olmanı yeğlerdim.»

«Neye yeğlerdin?» <

«Bilmiyorum. Bir süredir kendinde değilsin. Çok düşünüyorsun şu adamı, yeni müdürün, adını unuttum.»

«Avelino Pared. Garip bir ad, öyle değil mi, sence? Yumuşak, hoş, sevgiye uygun bir ad. Ve tam arkasında, tak, şu duvar. Böyle bir adı olduğu için ba-zan acı çekip çekmediğini düşünüyorum.»

«Kendi adından sorumlu değildir insan.»

«Polisi tanımadığın için böyle konuşuyorsun. Bir polisi adı belirler, adı tanımlar, saptar. Her soruşturma bir kimlik araştırmasıyla başlar. Zaten, suçlular durmadan kimlik değiştirirler, adlarından kurtulmak için.»

«Ne olursa olsun, bu adamı unutsan iyi edersin.»

«Çalışırım.»

Ama, Don Avelino o gece de düşlerime girdi. Çe-

172

173

i

\ -? .

\\

şitli yiyeceklerle kaplı bir masaya oturmuş olarak görüyordum kendimi. Yiyeceklerin hepsini yemez-sem kurşuna dizileceğimi biliyordum. Aç değildim;, boğazımda bir bulantı düğümlenmişti. O, siyahlar giyinmiş ayakta duruyordu; ince, , gönül okşayıcı bir merakla izliyordu beni. Kalkmak, kaçmak istiyordum; ama sandalyeme çivilenmiş gibiydim, yerimden kı-mıldayamıyordum. Yüreğimi kaldıran kara bir salça. içinde yüzen kokmuş bir yahniden birkaç lokmayı güçlkle yutmaya çalışıyordum. «Kendinizi iyi hissetmiyor musunuz?» diye soruyordu Don Avelino, nazik bir sesle. Üzgün bir sesle, "Çok yazık", diye ekliyordu. Karşı çıkmak için başımı sallıyordum, düşünüyordum: «Saçma. Hiçbir şey yapmadım. Karnı acıkmadı diye bir insanı öldürmeye hakları yok.» İki el beni tutup ayağa kaldırıyor, sürüklüyordu, Kurtulmaya çalışarak çılgınca çırpıyordum. Biri, el ve ayak bileklerimi bir iple bağlıyordu, öylesine sıkıyordu ki derim yırtılıyordu. Beni bir duvarın önüne itiyorlardı. Üç asker bir

metre ötede karşıma geçip tüfeklerinin namlusunu göğsüme çeviriyordu. «Bu kadar yakından olmaz! diye haykırıyordun. Paramparça edeceksiniz beni.» Don Avelino, bana yaklaşarak, yapay bir tatlılıkla fısılıyordu: «Lütfen çok çabuk ölme Laredo. İnsanın nasıl öldüğünü görmek istiyorum. Benim hatırım için yap lütfen.» Şaşkın şaşkın bakıyordum. «Siz bir delisiniz! Ölümümü geciktirmemi nasıl isteyebilirsiniz. Zaten istemiyorum. Haydi çözün;: beni!»

«Uyan. Uyan Santi.»

Pilar üzerime eğilmiş, kaygılı bir sevecenlikle-bakıyordu.

«Gene bir karabasan gördün... Gene o muydu?*

Gözkapaklarımı indirerek onayladım, konuşacak:

174

r
î:

durumda değildim. Yüreğim çılgınca atıyordu. Yüzüm ter içindeydi.

«Bu deliyle aklını bozacak ne var sanki? Korkuyor musun ondan, yoksa başka bir şey mi var?»

«H-hayır.»

«Unut onu, Santi. Ayrıl polisten, Huesca'ya gitme. Rica ederim, dinle beni: Oraya gitmemelisin. Bir, başka iş bulursun. Beni duyuyor musun Santi?»

«Evet. İstifa edemem.»

«Nasıl istifa edemezsin? Anlamıyorum seni. Bir süredir tuhaflaştm. Başka bir gezegende yaşıyor gibisin.»

«Geçer, Pil. Bu pis kent, iklim. Orada dinleneceğim. Kaygılanma.»

Kısa bir duraksamadan sonra, ellerini göğsünün, üzerinde kavuşturup yanımda sırtüstü yattı.

«Nasıl bir adam ki bu, seni bu duruma sokuyor?»

«Mutsuz bir adam.»

«Şaka ediyorsun?»

«Uyuyalım, Pil. Bitkinim.»

O uzun siyah silueti yeniden görmekten korkarak ve belki de bunu isteyerek gözlerimi kapadım.

175

1.2

Ertesi sabah uyandıgımda, gökyüzü bana baştanbaşa gri göründü. Süzülerek gelen ışık,- insanın gözlerini dinlendiriyordu. En az beş derece düşmüş olan hava- sıcaklığı bir rahatlama duygusu uyandırıyor. Bitmek bilmeyen yaz sona eriyordu. Hafif bir hışırtı havayı titretiyor, nesnelere yavaş yavaş eski çizgilerinin belirginliğine kavuşuyorlardı. Pilar yeniden canlanıyor gibiydi. Davranışları daha hafiflemiş, daha kıvraklaşmıştı, sabah kahvaltısını hazırlarken neşeye şakalaşıyordu. Çocuklara gelince, dirilmişler, koşuyor, itişip kakışıyor, bağırıyorlardı. Sanki bir korkunç .uyuşukluk döneminden sonra hayat yeniden başlıyordu.

Pilar'la birlikte bagajlarımı hazırladık, komiser Anselmo'ya veda etmek üzere emniyet sarayına gitmek için giyindim.

Komiser Anselmo, öğleye doğru kabul etti beni. Polise onur verdiğini söylediği «iyi bir eleman»dan ayrılmaktan duyduğu üzüntüyü dile getirerek, alışılmış ölçülülüğünden biraz uzaklaşıp gönül okşayıcı, hem de sıcak davrandı. Bu övgüleri etkiledi benî, inceliğine teşekkür edip ayrılmaktan dolayı benim de üzüntü

duyduğumu ekledim. Başını eğerek, Hues-ca'nın genç bir müfettiş için hareketli bir kent olmamasına karşın Don Avelino Pared gibi bir insanın emrinde çalışacak olmanın benim için bir şans olduğunu ileri sürdü.

«Sanırım ondan çok söz edildi size, hakkında hem çelişkili hem de aşırıya kaçan tanımlamalar yapıldı. Belki de onun hakkında kaygı verici bir yargıya bile vardınız. Gördüğünüz gibi adının çevresinde bir efsane var her zamanki gibi.»

Her heceyi özenle söyleyerek, kimi sözlerin altını çizerek, alışılmış ağırlığıyla konuşmuştu komiser. Kastilya şivesi, onun ağzında, Tomas de Victoria'nın dinsel şarkılarını çağrıştıran ağırbaşlı bir müziğe dönüşüyordu. Cümleler, eylemin bütün kip ve zamanlarında ses veren yalın bir incelikle akıyor, ama bu seçkin konuşma kaygısı kesinlikle yapmacıklık izlenimi uyandırmıyordu. Bu şivenin kusursuz deyim dağarcığından, bütün kaynaklarından ve inceliklerinden büyük bir ustalıkla yararlandığının değil, aynı zamanda, büyük bir zevkle konuştuğu bu yüce dilin dinsel ayinini yaptığı izlenimini de veriyordu.

Bürosu da aynı gururlu yalınlığa özeniyordu; ne halı ne kadife döşemelik; bütün serviste görülen şu sarımsı renge boyanmış duvarlar; raflarında üst üste yığılmış dosyalar duran beyaz tahta dolaplar; Ge-neralisimo* Franco'nun büyük üniformalı bir fotoğrafı; bir de kente bakan o büyük pencere.

«Ona rastladığım zaman,» diye sürdürdü konuşmasını aynı ölçülü tonla, «aşağı yukarı sizin yaşı-nızdaydım, Barselona toplumsal ve siyasal şubesine atanmıştım. Bu servisin başına gelmesinden önce ipe sapa gelmez dedikodular çıktığını belirtmem bilmem gerek var mı? Karışıklık sırasında (Don Anselmo da kuşağının bütün insanları gibi fazla açık-seçik bulduğu savaş sözcüğünü kullanmamaya özen gösteriyordu) korkunç şiddet gösterdiği mırıldanıyordu. Görevinin ne olduğunu, ne de görevini nasıl

176

(*) Generalisimo: Başkomutan.

I 177

yaptığını kesinlikle hiç kimse bilmiyordu-. Ama karışıklık yeni sona ermiş, çok kan dökülmüş, her iki tarafın da belleğinde derin yaralar açılmıştı. Milliyetçilerin utkuları kesinlik kazanınca, düşmanlarını yok etmekten başka bir şey düşünmeyen kana susamış canavarlar olduğu düşüncesi pek yaygındır günümüzde. Geçmiş hafifletmek, dayanılır hale getirmek için bu tür basitleştirmeler gereklidir belki? Aynı soruyu bazan kendi kendime soruyorum. Oysa, yenilenler kadar yenenler de anıları yüzünden acı çekiyorlardı. Kısacası, bu kin ve şiddet tufanından hiç kimse gurur duymuyordu. Bu nedenle, en içten dileğimiz her şeyin unutulması ve hayatın yeniden öğ-renilmesiydi.

«Alçaklığın dedikodulara karıştığı bu anlayış içinde, Don Avelino'nun bu göreve gelişi çok kimseye patavatsızlık gibi geldi. Kendine saygısını koruması için, bir polisin de herkes gibi onurunu korumaya gereksinimi vardır. Küçümsenmeyi kaldıramaz. Oysa, üç yıl süren bu karanlık dönem boyunca, özsaygısını kesinlikle sağlayamayacak bir görev yapmak zorunda kalmıştı polis.

«1939 yılı başlarında Barselona'nın durumunu gözünün önüne getirebileceğinizi sanmıyorum. Kentin sonuna kadar direndiğini hiç kuşkusuz biliyorsunuz. Burjuva

mahallelerinin dışında, kendisine zorla kabul ettirerek istediğimiz şeyden genel olarak nefret ediyordu halk, bu nedenle bütün gücüyle karşı koyup savaştı. O sırada hissettiğimiz, hınçtan çok bu bozgunun sebep olduğu umutsuzluktu. Duygusuz, bitkin, kömürleşmiş kalıntılarla dolu, açlığın pençesine düşmüş kentin gerçekdışı bir görünüşü vardı. Her yerde korkunç bir yoksulluk egemendi. On binlerce anasız babasız çocuk, bir parça ekmek dilenerek, kemerleri-

ne bağlı teneke kutularda topladıkları sigara izmaritleri için boğuşarak sokaklarda dolaşıyordu. Tütünle sigara yapıp köşe başlarında satıyorlardı. Zavallı ve suskun yaşlı kadın dizileri titrek ellerini uzatarak yardım bekliyorlardı. Gözleri ateşten kıpkırmızı, paçavralara sarınmış işsiz orduları, bahçe ve parklarda uyuyarak, amaçsızca dolaşıyordu. Fuhuş, hırsızlık, cinayet, zincirden boşanmış gibiydi. Cezaevleri ağzına kadar doluydu; iskeleti çıkmış çocuk sürülerini kabul eden dinsel kuruluşlar her yana i yetişmeye çalışıyordu; bu zavallı çocuklara bir dilim kara, kauçuk gibi ekmek ve bir tas mide bulandırıcı çorbanın karşılığı olarak Salve Regina'yı söylemek, kol uzatarak «Viva Franco!» diye bağırarak öğretiliyordu. Mavi falanj üniforması giymiş iyi aile kızları yüzlerce dispanserde çabalayıp duruyor, asker battaniyeleri, kullanılmış giysiler, süttozu dağıtıyorlardı. Bütün ülke, ortak saplantıyı özetleyen şu budala nakaratı mırıldanıp duruyordu: «Bana yağlı süt veren bir sağmal ineğim var...» Kentin duvarları halkı vereme karşı savaşmaya çağıran afişlerle doluydu. Çünkü salgın, genç, yaşlı, kadın, çocuk demeden yayılıyordu. Hastanelerde, yurtlarda, insan döküntüleri üst üste yığılmıştı: Oksürdükçe ciğerlerini tüküren bir deri bir kemik yaşlılar; ağızlarını yakan sarı ve ezik sigara izmaritlerini çılgınca emen dişsiz ağızlı, kamburu çıkmış, bitkin, vaktinden önce saçları dökülmüş orta yaşlılar; ateş ateş yanan gözleri içine göçmüş, saçları kırkık, yüz yaşında delikanlılar, gri üniformalar giymiş, omuzlarına delik deşik bir örtü atmış, aylak aylak ayaklarını sürüyerek ölümü bekleyen bir gezginci hortlak kalabalığı.

«Oysa, en kötü şey ne görülüyor, ne de duyuluyordu, yalnızca hissedilip solunuyordu: Sanki duvar-

178

179

lardan sızarak her yana yayılan bir korku. Kargaşa yıllarını, grevleri, suikastleri, iğrenç hesaplaşmaları, jurnalleri, kurşuna dizmeleri kapsayan birikmiş, yoğunlaşmış bir korku; Ölümcül yolculukların, gece tutuklamalarının, hava bombardımanlarının yakasını bırakmadığı bir korku; korkularını eski korkulara ekleyen acımasız bir baskının canlı tuttuğu bir korku.

«Çılgınca yaşama isteğini, isterik sevinç taşkını eklemesiniz, bu tablo eksik kalır. Çin mahallesinde ve Paralelo'da, güneşin batmasıyla birlikte büyük bir insan kalabalığı sokaklara dökülüyor, bütün gece boyunca coşku içinde dalgalanıyordu. Don Avejüno' nun 1939 ilkbaharının sonunda karşılaştığı kent bu durumdaydı işte.

«Gelişinden kısa bir süre sonra, kendimize kalabalık arasında güçlkle yol açarak Katalonya Ala-nı'na doğru Ramplas'ı birlikte çıktığımız sırada bana söylediklerini çok iyi hatırlıyorum. Boğuk bir sesle, yara ve hıyarcıklarını hayasızca sergileyen bu utanmaz kentten nefret ettiğini söylemişti. Üzerinde harap suratlı, damgalı bir orospu etkisi bıraktığını eklemişti. Sözlerini nasıl yanıtladığımı unuttum. SeT sindeki

aşağılayıcı ton, çarpmıştı beni. Oysa, ne Barselona'yı, ne de Katalonya'yı hiçbir zaman anlamaya çalışmamıştı. Kıрма bir kalabalığın kaynadığı bu Akdeniz kenti, bir iç bölge insanı olarak ona, düşman ve biraz da iğrenç görünmüştü. «Sümüklüböcek sürüsü,» demişti bir gün. Bu içgüdüsel tiksinti, görevlerini . yaparken nasıl amansız bir şiddet göstermiş olduğunu akla getiriyordu. Beklenenlerin hiçbiri gerçekleşmedi ve herkes şaşırıp kaldı. Tam tersine, hiç kimsenin daha iyisini başaramayacağı bir biçimde yasalara saygıyı sağladı-, böylece bütün gizli dilekle-

rimizi yerine getirerek eleştirilerimizi etkisiz kıldı. Bir katil görmeye hazırlanırken, bir polisle karşılaştık. Size itiraf edeyim ki bu bulgu onun ününü yarattı. Bütün önyargılarımız birer birer yıkıldı.

«Başlıca görevimiz, ayakta kalabilen ya da yeniden örgütlenen özerklikçi örgütlerin* içine sızmak ve sonra bunları ortadan kaldırmaktı. Sayılan pek öyle fazla değildi. Çoğu öldürülmüş, ölmüş ya da sürgünde bulunduğu için, Katalan** militanların sayısı iki elin parmağı kadardı ve eylemlerinin korkulacak bir yanı yoktu. Bunların çoğu da şiir okumak, Katalanca şarkı söylemek için toplanan zirzoplardı. «Katalonya'nın kültürel kalıtını korumak» diyorlardı yaptıkları bu işe, ama her şeye karşın aşırı görünüyorlardı. Bütün meslektaşlarım gibi, Katalonya sorunu çözümlenmiş gibi görünüyordu bana da.

«Madrid bu sorunla ilgili bir rapor istedi. Don Avelino bu raporu yazıp bütün servis şeflerinin huzurunda okudu. Herkesi şaşırtan bir biçimde, Katalonya'nın, can çekişmek bir yana, yeniden doğduğunu ve özerklik sorununun ergeç ortaya çıkacağını ileri sürüyordu. Raporunu dayandırdığı ipuçlarını size bırakıyorum. Yalnız, iyi bir çalışma olduğunu söylemem gerek. En küçük ayrıntılar bile unutulmamıştı. Ayrıca, bu olayın, sorunun kesinlikle çözümlenmediğine kanıt olabilecek hiçbir şeyin bulunmadığı bir tarihte, 1940 ya da 1941 yıllarında geçtiğini size hatırlatmak zorundayım. Öteki müdürlerin tepkilerini varın siz düşünün artık: Şaşkınlıktan öfkeye, hoşnutsuzluğun her türlü. Bu rapor gerçekten de bir küfürdü başlıbaşına.

(*) Katalonya bölgesinin özerkliğini savunan örgütler. (Çev.)

(**) Katalonyalı. (Çev.)

180

181

«Bugün bile,» diye sürdürdü konuşmasını Don Anselmo, kısa bir aradan sonra, «kendi kendime so-ruyorum: Bu bir sezgi miydi, yoksa zekâ mı? Benca önemli değil, olgu ortada: Katalonya ve Katalanlara olan tiksintisini gizlemeyen bu adam, bu ulusu hiçbir şeyin yenemeyeceği — raporunda yer alıyordu bu sözler — kehânetinde bulunarak, körü körüne bir baskı değil anlayış salık veriyordu. Şaşkına döndüğümüzü söylemek az gelir: Yürekliliğine ve dürüstlüğüne hayran kalmıştık.

«Bu olayı size, Don Avelino'nun, günümüzde pek geçerli olan üstünkörü sınıflandırmalardan nasıl uzak durduğunu göstermek için anlattım. İnanmış bir Frankocu muydu? Sanmam. Bir polisti, ve kendi deyimini kullanmak gerekirse, politikaya metafizik açıdan bakıyordu.

«Bir insan, azizim Laredo, ne ileri sürdüğü düşüncelerle, ne de, öyle söylemeler bile, yaptığı işlerle özetlenebilir. Hergün milyonlarca insan kendi düşüncelerini hiçe sayıyor, ve yüreklilikleri kendilerini daha az korkak yapmasa da, en ödle insanların

bir kahraman gibi davrandıkları görülüyor. Her insan bir üslûptur. Don Avelino'nun üslûbu katı ve yukardan aşağıyaydı, fazlasız ve taşmasız.

«Bütün müdürlerin büroları Via Layetana yapısının son katandaydı. Sizin de tahmin edeceğiniz gibi, bürolar görkemli ve cafcacıydı. Ama o, herkesin aksine, asma kattaki tozlu ve pis bürosunu hiçbir zaman bırakmak istemedi. Büronun iki yuvarlak penceresi, iki delik de denilebilir bunlara, kaldırımdan bir buçuk metre yüksekte olduğu için gelip geçenlerin ancak başları görünüyordu, alışılmadık bir duygu yaratan tuhaf bir geçit alayındı bu.

«Beyaz ağaçtan yapılmış bomboş bir sıraya otu-

rup, büyük bir özenle dosyalarını inceledikten sonra yerlerine kaldırıyordu. Okuyarak, not alarak on, on iki saat orada kalıyordu. Yüzü solgundu, kamburu çıkmıştı. Pek az konuşuyor, konuştuğu insanın üzerine, size sözünü etmiş olmaları gereken ve birçok insanı etkileyen bakışlarını dikerek, tedirgin edici bir dikkatle dinliyordu onu. Daha iyi dinlemek için, ellerini çenesinin altında kavuşturuyordu. Yerinden kıınıdamadan, ağzını açmadan, bütün dikkatini karşısındaki insanın sesinde toplayıp saatler boyu böyle kalabilirdi. Biliyorsunuz, sürekli gri giyiniyordu: Tweed bir ceket, flanel bir pantolon. Giydiklerini es-kiyinceye kadar kullanıyor, sonra aynı modelden yenisini satın alıyordu, aldırılmazlıktan dolayı sanırım, çünkü bu gibi küçük ayrıntılar ilgilendirmiyordu onu. Berberlerden de nefret ediyordu, hep aynı berbere gitmesinin nedeni, sanırım, adamın sağır-dilsiz oluşuydu. Emrinde Özel araba istemiyor, hizmet araçlarından yararlanıyordu. Kısacası, yalnızca bir memur olmaya çaba gösteriyordu.

«Bir hücreye benzettiği bu alçak tavanlı asma kata hiç güneş girmiyordu. Barselona yazlarının nemiyle boğucu hale gelen bu odada Don Avelino ağını tel tel ören bir örümcek sabıyla, büyük bir dikkatle çalışıyordu.

«Don Avelino'yla uzun süren çalışma arkadaşılığımın nasıl bir ders aldığım sorulsaydı, şu yanıtı verirdim: Bekleme inadı. Gençtim, bundan dolayı da sinirliydim, içimden geldiği gibi davranırdım; duy-, gusuzluk saydığı bu hareketsizliğe bazan kızardım; hareket isterdim. O, gözlerini, kağıtlarının üzerinden kaldırıp, belli belirsiz bir dudak titremesiyle üzerime dikerdi. 'Hareket,' derdi boğuk bir sesle, 'işte burada.' (Elini dosyanın üzerine koyardı.) 'Polis,' derdi,

182

183

'yalnızca filmlerde ve romanlarda yumruklarını kullanır, tabancaya davranır. Gerçek hayatta olaylar daha az romantiktir. En iyi polis, kusursuz bir evrak incelemecisidir.' Bu düzen hastalığıyla kendi aramızda alay ederdik. Gizli bir örgütün (1940'tan sonra çabucak örgütlenip hemen kayboluyorlardı) çoğu üyesinin kimliklerini saptadığımız, bu nedenle artık müdahale etmek zamanının geldiğini düşündüğümüz zamanlarda, o kılını kıpırdatmaz, yaşadığı düştten çıkmak istemezdi. Biz, genç müfettişler, şüphelileri tutuklamak, sorguya çekmek ve böylece örgütün kaynağına varmak için yeşil ışık yakmaya zorladık onu. Bizi dinler miydi? Bize dinlemezmiş gibi gelirdi. Hafifçe gülümseyerek mırıldanırdı: 'Sabırlı olmak gerek-' — 'Ama neyi beklemek için?' diye direnirdik. 'Belki yarın kuşlar uçup gidecekler.' — 'Belki,' diye homurdanırdı. Polise girdiğinizden beri bu telaşı, bekleme gerilimini hiç kuşkusuz siz de yaşadınız. Günler,

geceler geçer ve biz o korkunç asma katta bir sandalyenin üzerinde oturur beklerdik. Bir hafta ya da bir ay sonra sesi birden yükselirdi uykulu uykulu: 'Haydi çocuklar. Tamam artık. X, Y, Z'yi istiyorum, canlı olarak, anlaşıldı mı?' Polis edebiyatı, yalnızca kendi içgüdülerini dinleyen polis örnekleriyle doludur, içgüdüleri onları asla yanıltmaz. Don Aveli-no için, çok geç öğrendim bunu, sezgi kesinlikle söz konusu değildi; önemli olan dosyayı eksiksiz tanımaktı. Kendisine verdiğimiz raporlarda, yalnızca olayları, tarihleri değil, bunların arasındaki matematik ilişkileri de görürdük.

«Sanıklara karşı tutumu da mantık yasalarına uyardı. Kendisine götürdüğümüz adamları konuştu-rabileceğini — hani derler ya — düşünmezdi. Her birinin neyi söyleyip neyi söylemeyeceklerini bilirdi, bu

184

yüzden herkese, yanıtlamasını istediğinden başka soru sormazdı. Bundan dolayı, bu garip sorgulama yöntemi, sanki bilmediğimiz bir dilde yapılan bir ayine tanıklık ediyormuşuz gibi, çok şaşırtırdı bizi. Her şey, çoğu zaman geceleyin, bir çeşit iç konuşmaya dalışta olup biterdi.

«Acımasızca avladığı politik muhalifler arasında Don Avelino bir korkunç düşman ünü kazanmıştı. Cellât adını taktıkları bu adamla karşılaşmamak için aralarından birçoğu kendi hayatlarına son vermişti. Bu korkunun kaynağı üzerine sık sık düşünmüştümdür. Hiçbir tutuklu, sözüme inanın, bildiğim kadarıyla ne hırpalandı, ne de dövüldü, en azından maddi işkenceden nefret eden Don Avelino tarafından. Ama, yine de söylüyorum, adı dehşet saçıyordu. Bunu nasıl yorumlamalı? Bunun nedeni, bana öyle geliyor ki, zekâsının keskinliğine bağlı. İnsan, araya mesafe koyan bu zekâyâ hakareti, hâttâ dayağı tercih eder. Don Avelino ile sanık arasında — size daha sonra sözünü edeceğim biri dışında — yakınlık olmamıştır; oynanan her piyonun, yenilgi kabul edilse bile, uygun bir karşılık beklediği bir satranç partisi söz konusuydu. Ne ki, Don Avelino, hepsinin üzerinde, yapacakları hamleyi önceden kestiriyor izlenimi uyandırır. Aslında, zekâsı onurlarını kırıp kendilerini küçük düşürdüğü için ondan bu kadar korkuyorlardı. Onun karşısında küçük duruma düştüklerini görüyor, bu yüzden onu bağışlamıyorlardı. Bize gelince, bir yaşlı ustayı dinleyen ve müzik büyüsünün fiş-kırdığı dile gelmez titreşimi kendi tekniklerinin hiçbir zaman sağlayamayacağını üzümlere anlayan genç çalgıcılar gibi hayranlık ve umutsuzluk arasında ikiye bölünmüş olarak çıkıyorduk bu oturumlardan.

«Don Avelino'nun açıkça saygı gösterdiği biricik sanığa değinmişim biraz önce...»

185

13

«...Bu olay,» diye sürdürdü konuşmasını Don Ansel-mo kafası bir şeye takılmışcasına, «polis çevrelerinde zaten büyük olan ününü iyice yaygımlaştırdı.

«Adamın adı Ramon Espuig'di, adından da anlaşılacağı gibi bir Katalan. Karışıklığın sona ermesinden beri Paris'te sürgün yaşıyordu. Fransa'da, sanırım, doğu dinleri tarihi öğretiyordu, özellikle de İran dinleri; bu konuda birçok önemli kitap yayınlamıştı, kendini kabul ettirmiş kitaplar. Ünü Atlantik'in iki yakasına da yayılmıştı, Amerikan üniversiteleri konferanslar, dersler vermesi için birkaç kez davet etmişlerdi onu. Birçok bakımdan üstün nitelikli, üstelik olağanüstü bir kişilik gücüyle donanmış bir insandı. Çok hesaplı yaşıyor, çalışmalarından ve kitaplarından kazandığı paraları kendisinin de bir havarisi olduğu anarşi davasına harcıyordu. Çalışmaları ve yolculukları hakkında bize Fransız polisi ayrıntılı bilgiler aktarıyordu. Bu sayede, bir propaganda şebekesi örgütlemek amacıyla, İspanya'ya düzenli olarak, kuşkusuz sahte kimliklerle girdiğini öğreniyorduk. Birkaç kez az kalsın yakalıyorduk, ama her

defasında elimizden kurtulmayı başardı. Adam, size söylediğim gibi, müthiş zekiydi, izlendiğini biliyor, bu nedenle her . zaman tetikte duruyor, her defasında kurulan tuzaktan kurtulmayı başarıyordu. Adı — aslında adları — bizim için efsaneleşmişti sanki. Fotoğraflarını o kadar uzun süre incelemiş ve o kadar çok

186

karşılaştırmıştık ki, yüzünün çizgilerini annemizin, yüz çizgilerinden daha iyi biliyorduk. Talih onu bizimle karşı karşıya getirse, bıyıklı ya da bıyıksız, sakallı 'ya da sakalsız bir bakışta tanıyacağımızdan kuşumuz yoktu, Ne yediğini, hangi şarabı beğendiğini, hangi tip kadınlarla arkadaşlık ettiğini, yatakta nasıl olduğunu biliyorduk.

«Espuig'in, Don Avelino'nun kafasından çıkma dığını tahmin ediyorduk: Saatler boyu dosyasını in celiyor, fotoğraflarına bakıyordu. Onu tutuklamaya karar vermişti, bu maçın sonucu üzerine aramızda bahse giriyorduk.

«Talihin yardımıyla, anarşist broşürler basan bir gizli basımevi keşfettim, bir işçi mahallesinde. Sahibini tutuklamayı tasarlıyordum ki Don Avelino alışık olduğumuzdan daha sert bir tonda işe karıştı: 'Kesinlikle harekete geçmeyin. Kimse bu adamın kılma dokunmayacak, anlaşıldı mı?' Ne düşündüğünü hemen anladık ve beklemeye başladık. Basımevi sahibini bir yıldan çok izledik. Ve sonuç, bizim umduğumuz gibi oldu: Ramon Espuig'in kimliği saptandı ve üç gün sonra, sahte bir adla kaldığı otelde yakalandı.

«Bu iriyarı, sağlam yapılı, geniş omuzlu, açık gri gözlerin aydınlattığı enerjik yüzlü adamın servisten içeri girdiğini görünce duyduğumuz heyecanı size anlatamam. Tavrında ne bir kabarma, ne de umutsuzluk vardı, rahat bir kayıtsızlık içindeydi. 'Oyunumu oynadım ve kaybettim' — bakışlarında bu okunuyordu. Ekleyecek başka bir şeyi olmadığını belirterek, Ramon Espuig olduğunu kabul ederken hiçbir güçlük çıkarmadı. Gıyaben ölüme mahkûm olduğu için kendisini neyin beklediğini biliyor, bunu sakince kabul etmiş görünüyordu. Cesareti bizi olumlu yönde etkiledi.»

187

, «Don Avelino'ya gelince, yenik düşmüş rakibine karşı ölçülü olduğu kadar kibar davranarak, iyi dav-ranılmasını, uygun biçimde beslenmesini, Amerikan sigarası (Espuig yalnızca Lucky Strike içiyordu)' sağlanmasını kendine tasa edinerek bizim duygularımızı paylaşır görünüyordu. Don Avelino'nun, tutuklunun rahat etmesi için gösterdiği ilgiyi kanıtlayan bir ayrıntı aklıma geliyor-. Espuig'in sevdiği şarap Valdepenas'tan birkaç şişe alınması için parayı cebinden ödedi.

«İlk karşılaşmalarında aralarında geçen konuş-' ma belleğime kazınmış gibi. Öğleden sonra yakalanan Espuig, Via Layetana'nın asma katma gün batarken geldi. Gün boyu süren yapış yapış sıcak hava, şiddetli bir patlama gibi, düşmeye başlamıştı. Ardına kadar açık pencerelerden neşeli bir gürültü geliyordu, kalabalık bağıra çağıra geçiyordu kaldırımdan. Odayı yalnızca Don Avelino'nun masasında duran lâmbanın sınırlı ışığı aydınlatıyor, gergin bir sessizlikte kaskatı beklediğimiz köşeye yeşil gölgeler sarkıyordu. Bilekleri kelepçeli, başı dik Espuig'in girdiğini görünce Don Avelino karşılamak için ayağa kalktı. Düşünceli davranıp, Espuig'in sıkacak durumda olmadığını hesaba katarak elini uzatmadı, içinden gelen bu isteği bastırdı sanırım. Bize saatler gibi gelen bir an karşı karşıya durup birbirlerinin yüzüne doymak bilmez ve sıcak bir dikkatle baktılar. İlk Don Avelino kımıldadı, tutukluya bir sandalye gösterdi eliyle, Espuig oturdu. Yerine dönüp, her zamanki gibi ellerini çenesinin altında kavuşturup, hoşnut bir yüzle Espuig'e baktı. Sonra, alçak bir sesle,

kendisini gördüğü için sevinç duyduğunu söyledi. Bu sevincin onu böyle güç bir durumda görmekten ileri gelmediğini belirtti, tutuklanmasından ancak

188

mesleki bir hoşnutluk duyuyordu. Ama kendisini üç yıl boyunca durmadan düşünmüş, düşlerine bile girmişti o. 'Bir polis,' diye ekledi, 'aylar, yıllar boyu kafasında gezdirdiği kişilerle tanışan romancıya benzetilebilir: Dış görünüşleri, alışkanlıkları, zevkleri, hoşlanmadıkları şeyler, gizli düşünceleri, davranışları, giydiği giysiler. Derken bir yönetmen yapıtını beyaz perdeye aktarmaya karar veriyor. Kaygılı, düşünüyor: Acaba seçilen oyuncular kendi tasarladığı kişiler mi?'

«Ne demek istediğini acaba Espuig anlıyor mu, diye düşünüyorduk. Gözleri Don Avelino'nun üzerinde kımıldamadan duruyordu. Birden sıcak bir bariton ses yankılandı: 'Yazar bugün hayal kırıklığına uğradı mı?'

«Don Avelino başını sallayıp gülümsedi: 'Kesinlikle hayır. Kişi tam olarak örneğe benziyor. Buna sevindim. Bazı geleneksel sorular sorabilir miyim?'

«Espuig başını eğdi ve Don Avelino yıllardır incelemekten bıkmadığı dosyayı açıp tutuklunun verdiği yanıtlarla yetinerek sakin sakin sordu sorulandı. Sonra, dosyayı kapatırken gülümseyerek ekledi: 'Eh artık bana kalan, size iyi şanslar dilemek. Benim için olay kapandı. Madrid'e ne zaman gönderileceğinizi bilmiyorum. O zamana kadar size gerektiği gibi davramması için elimden geleni yapacağım. Bir isteğiniz varsa söyleyin rica ederim. Olanaklarım ölçüsünde, tutukluluğunuzun kötü bir anı bırakmaması için üstüme düşeni yapacağım. Kitap ister misiniz? Politik olmayacak tabii.'

«Espuig kısa bir süre karar veremiyormuş gibi göründü, sanki önerinin bir tuzak olup olmadığını düşünüyordu. 'Sevinirim,' dedi sonunda. 'İki, üç felsefe kitabı, Üniversite cadesindeki bir kitapçıda bulunur.'

189

«Don Avelino ona bir kağıt, bir dolmakalem vererek kitap ve yazar adlarını yazmasını rica etti. Espuig yazmak için' kelepçeli ellerini kaldırıncaya, Don Avelino gözlerinin içine baktı: 'Don Ramon kaçmaya kalkışmayacağınıza şeref sözü verirseniz kelepçelerinizi çıkarttıracağım.'

«Tutuklunun gözlerinde alaycı bir ışık belirdi, kırık bir gülümseyişle sordu-. 'Şeref sözü mü? Anarşistlerin birer yabancı hayvan olduklarını sanıyordum.' — İnsan olarak size ve hizmet ettiğiniz davaya saygı duyuyorum Don Ramon. Fırsat çıkarsa şansınızı denemek için söz vermek istemediğinizi anlıyorum. Karar vermek sizin elinizde, kelime oyunu yapmıyorum.' —Buradan kaçma şansım çok az, neredeyse hiç, ama... sözümde durmamamdan korkmuyor musunuz? Yalan, tutuklunun hakkıdır, bilmiyor musunuz?' —• Belki, Don Ramon. Kullanmak istemeyeceği niz bir hak olduğunu bildiğimi sanıyorum.'

«Müfettişlerden birine işaret edip kelepçeleri çıkarttırdı. Espuig, bütün tutuklular gibi bir süre bileklerini ovuşturdu. Don Avelino'ya şaşkın şaşkın bakarak. 'Bu ilgi neden Don Avelino?' — 'Bir hesabım olduğunu mu sanıyorsunuz?' — 'Doğrusunu isterseniz, evet.' — 'Böyle düşündüğünüz için kızmıyorum size. Bununla birlikte saygı söz konusu. Üç yılda sizi tanımayı öğrendim. Ne yapabileceğinizi biliyorum.' — 'Ben de biraz biliyorum...ününüzü. Her şeyi yapabileceğinizi biliyorum Don Avelino.' — 'Kesinlikle, hayır.'

«Ağzımız bir karış açık, ancak iki onaltıcı yüzyıl subayının yapabileceği bu konuşmayı dinliyorduk. Velasquez'in Prado müzesindeki resminde olduğu gibi,

birbirlerinin karşısında saygıyla eğilerek nezaket yarışma girmişe benziyorlardı. Belki biliyorsunuz Breda'nın Teslimi tablosunda yenilenin yığıtlığını se-

lâmlamak için, büyük bir incelik göstererek saygıyla eğilir yenen. Tam İspanyollara özgü bir sahneydi, ağırbaşlı ve görkemli. Şaşkınlık içinde, Don Aveli-no'nun nereye varmak istediğini düşünüyorduk.

«Espuig, listesini bitirince, Don Avelino alıp büyük bir dikkatle baktı. 'Paramı kalemde aldılar,' dedi Espuig, özür dilercesine. — Ben hallederim, Don Ramon. Kitaplarınızı ben kendim arayacağım.'

«Birlikte ayağa kalktılar, el sıkışma konusunda bir karar veremediklerini hissettik gene. 'Don Ramon...' — 'Evet?' — 'Madrid'e gidişinize-kadar sizi bazan bu büroya çağırırsam sizce bir sakıncası var mı?' — 'Bunu söyleyeceğinizi düşünüyordum, dedi Espuig alaylı bir gülümsemeyle.' — 'Yanıyorsunuz Don Ramon, size hiç soru sormayacağım, size şeref sözü veriyorum. Eğer, zaten, beni görmek istemezseniz, saygı duyarım.' — 'Bu durumda ne bekliyorsunuz benden?' — 'Sizi daha iyi tanımak isterdim Don Ramon. Militan ve ideolog yanınızı değil, politika pek az ilgilendirir beni. Örneğin Manihaizm* hakkında ne düşündüğünüzü bilmek isterdim. Her şeyi kesinlikle anladığımdan emin değilsem de bütün kitaplarınızı büyük bir ilgiyle okudum. Ancak bana öyle geliyor ki Hıristiyanlık şu temel çelişkiyi gerektiği gibi çözüm-leyememiştir: Tanrı'nın sonsuz iyiliği ve Kötülük'ün mutlak kudreti.' — 'İsa'nın zorla kabul ettirilen tanrısallığı, günah kendini onun kişiliğinde yok saydığı için, güçlükten paçasını kurtarıyordu. Tannbilimle ilgileniyor musunuz?' — 'Şaşırttı mı sizi? Biliyorum, bir polis... Paçasını kurtarmak, dediniz, kullandığınız söz-

(*) İranlı Mani'nin, Yahudilik dışındaki bütün dinleri birleştirerek kurduğu ve iyilik ve kötülük karşıtlıkları ilkesine dayandırdığı din. (Çev.)

190

191

cük bana doğru geliyor: Çelişki bununla birlikte sürüyor, siz de böyle düşünmüyor musunuz?' — 'E-eyet. Zaten Manihaizm dogmayı kemirmeyi bırakmadı bir kanser gibi. Bu yeraltı gücünün zorlaması altında Hıristiyan birliği birkaç kez az kalsın çöküyordu. Bu ikilemin karıştırdığı kafaları ancak güç susturabilirdi. Ama bu sorunun bir polisi pek tasalandırmaması gerektiğini düşünüyorum? Kötü bir ilkenin varlığından kuşku duymazsınız, değil mi?' — 'Haklısınız Don Ramon. Kötülük pek şaşırtmıyor bizi, bizi düşündüren İyilik' in varlığı. Nuh'u ve gemisini düşününüz: Bir doğru, dünyayı kurtarmaya yetiyor.' — 'Sizi üzüyor mu bu?'

— 'Rahatsız ediyor. Polisin postulatı, siz böyle bir şey beklemezsiniz: Herkes suçludur.' — 'İç karartıcı bir düşünce.' — 'Düşünen polis çok güç neşeli olabilir.' — 'Eski Perslere göre, bir Işık Tanrısı sonunda yeniyordu onu.' — 'Yaşlı Freud'un umudunu kurtarmak için bu düşünceye sarıldığını yazmıştınız.' — 'Gerçekten de, ölüm itkisi onu iyimserliğe götürmüyordu. Ama o Yahudiydi, ve Yahudiler ı safça iyimserlik okulunda okumamışlardır. Dikkat ederseniz, yakın tarih onları bu kuşkularından kurtarmaya uygun değil. Oğlunuzun adı Adolfo'ydu sanırım?' — 'Ve kızımın adı da Eva, evet. Yitik davalara karşı bir eğilimim vardır.'

— 'Doygun olmanız gerek: Başarıya ulaşmış pek az dava biliyorum.' — 'Polis her rejimde karşı koyar.' — 'Sizce bir dava mıdır bu?' — 'Hiç olmazsa bir töre.'

— 'Evrensel suçluluk mu?' — 'Kuşku.'

«Espuig yorgun yorgun gülümseyip kapıya doğru yürüdü. Başı neredeyse tavana değiyordu, çarpacak-mış gibi içgüdüyle eğiliyordu.

«Böylece, iki adam arasında, ortaya sürülen kavın* ne olduğunu bilemediğimiz, görülmemiş bir

(*) Kav: Kumarda ortaya sürülen para (Çev.) 192

zekâ oyunu başladı. Don Avelino'yu tanıdığımız için bir amacı olduğunu seziniyorduk, ama neydi amacı? Don Ramon dediği kişiye özel bir değer veriyordu. Ancak, bu saygı, ne hesaba, ne de hileye engeldi, bunun bilincindeydik. Zaten Espuig de rakibinin art dü-j şüncelerini anlamış izlenimi veriyordu, ve onurlu ı davranışını sürdürmesine karşın tetikte olduğu seziliyordu. Bazen gri gözlerinde bir şimşek parlıyor, bir alaycı gölge ağzını kapatıyordu. Bu garip düello soluğumuzu kesiyordu. İki şampiyon arasındaki satranç maçının seyircileri gibi büyülenmiştik. İkisinden biri sonunda yenilgiyi kabul edecekti, bunu seziniyorduk ama stratejileri bizi aşırıyordu. Odanın gerisine otu-(: rup, içinde anıştırmaların*, görünüşte bağlantısız söyleşilerin, felsefi tartışmaların, hesaplı gevşemelerin ve ani gerilimlerin yer aldığı bu gizli savaşı büyülenmiş gibi seyrediyorduk.

«Seanslar çoğu zaman gece oluyor ve sabahın iki-, ,sine, üçüne kadar sürüyordu. Lâmbanın sarımsı ışığıyla pek az gerileyen karanlık, boğuk, güç duyulur sesle konuşan bu iki adamı içine alıyordu. Daha se-çik olanı, Don Avelino'nun sesi mırıldanıyordu; daha kalını, Espuig'in sesi viyolonsel yankısı yapıyordu. Yanıtlar ve sorular —kesinlikle bir sorgulama değil .ama çoğu zaman felsefi konularla ilgili genel tartışmalar söz konusu olmasına karşın— sorular ve yanıtlar bir füğün motifleri gibi art arda dönüp geliyorlardı. Bir gemi düdüğü, bir haykırış, kaldırımnda yankılanan ayak sesi bu oda müziğine düşsel bir eş oluyordu.

«Don Avelino, dirsekleri masanın üzerinde, elleri «penesinin altında, karşısındakini gözleriyle izleyerek

(*) Anıştırma : İmâ, ihsas. ' ? . /

193

i

konuşuyordu. Sigaralarının dumanı lâmbanın aydın lığıında dağılıyordu. ? . ?

«Aşağı yukarı sizin yaşmızdaydım o sıralar. Anlayışımı kolaylıkla kestirebilirsiniz. Şahane bir polis dersine tanık oluyordum, kulağımı dikmiş en küçük göğüs geçirmeleri, en belirsiz ses değişikliklerini gözleyerek hiçbir şey yitirmek istemiyordum.

«Bir akşam, 'Bir şey var kavrayamıyorum,' diye fısıldadı Don Avelino, 'Nasıl oluyor da sizin gibi biri bir düşünce sistemini, bir sözcük mekanizmasını basit hayata, şu dakikada duyduğumuz gizli yürek atışlarına tercih ediyor? Politikanın, hiç değilse günümüzde verilen anlamıyla, bir hastalık, yaşamaya yeteneksizlik belirtisinden başka bir şey olmadığını düşündüğüm oluyor.' — 'Belki de bu durum hayatın kötü kurulmuş olmasından kaynaklanıyor?' — 'Belki. İyi ya da kötü ama kurulmuş bir kere. Yaşama coşkusunda kuruluyor. İnsanlar uzun süre, hayatlarını düzeltmektense onu sonuna kadar kullanmayı düşünerek bu düzensizlikle yetindiler.' — 'Politikalarının adı dindi. Adalet tutkularını Tanrı'ya dönüştürerek dünyayı Şeytan'a bırakıyorlardı. Daha güç beğenir olduk.' — 'Ama yine de daha canlı? Bazan kendime soruyorum: Peki hayatın kurulması gerekir miydi? Sizin ve benim, bütün

ayrılıklarımıza karşın, bir ortak düşüncemiz var: Düzensizliği kabul etmiyoruz. Siz, törel nedenlerden ötürü; ben, kargaşaya karşı duyduğum içgüdüsel tiksintiden dolayı. Kendini düşlerimize uyarlamaya zorlamak için hayatı sıkıştırıyoruz. Siz onun adil ve kardeşçe olmasını istiyorsunuz, ben katlanılır olmasını dilemekle yetiniyorum. Yine de temelde, kargaşa tiksintisini paylaşıyoruz.' — 'Değişik nedenler demiştiniz.' — 'Ama amaç mı? Yaradılış yanlışlarını düzeltmek söz konusu, öyle değil mi? İkimizin

de hayatı sevmediğimiz ve nefretimizi itirazların arkasına gizlediğimiz kanısındayım. Her yerde bir yığın gürültü, bir yığın öfke, bir yığın gözyaşı ve kan. Ve kokuların yontulmamışlığı, milyonlarca sesin kulak delisi, pis ter kokuları, mide bulandırıcı pis kokular: İnsanı geri çekilmeye zorlayıcı şeyler, öyle değil mi? O zaman aydınlık, uyumlu bir hayat tasarlıyoruz, ama bunun bir hayat değil, sakın bir ölüm, mikroptan arınmış bir can çekişme olacağını kabul etmeye cesaret edemiyoruz. Ben dosyalarımın, siz kitaplarınızın arkasına gizlenip mummyacılar gibi davranıyoruz. Arkadaşlarınız beni kapitalizme hizmet etmek ve halkı sömürenleri savunmakla suçluyorlar. Bağnazların çoğunda görülen bu basitlik üzüyor beni. Kendini haklı çıkarmak için rakibini alçaltmaya ne gerek var? Size soruyorum Don Ramon: Hizmetlerimin karşılığını çok pıntice ödeyen kapitalizmi savunmak isteyecek kadar budala mıyım ben?' — 'Neyi savunuyorsunuz öyleyse?' — 'Sizin savunduğunuz şeyi: Düzeni. Geçmiş ortadan kaldırmayı ve belleği öldürmeyi düşünmese, sizin düzeninizi de savunurdum.' — 'Sizi iyi anlıyorsam eğer, aynı dürüstlikle bir sol hükümete de hizmet edebilirsiniz.'

«Don Avelino ince alaya karşılık vermedi, derinlemesine bir şey düşünüyormuş gibi gözlerini kıstı. Pek güvenilir olmayan bir alana sürüklenmesine engel olmak istediği için Espuig'in alayını anlamazlığa geldiğini fark etmiştik zaten. Elinin parmaklarını açıp kandırıcı bir gülümsemeye konuştu: 'Alınmayın, Don Ramon, ama sözlerinizde beni şaşırtan bir kötü ni-yetlilik var. Sorunuz üstü kapalı bir biçimde benim solda olamayacağımı söylemek istiyor, çünkü solda olmanın eşitlik ve adalet istemek anlamına geldiği, oysa beni de aralarına soktuğunuz sağcıların eşitsiz- •

194

1.95

liklerin sürmesinden başka dilekleri bulunmadığı saplantısından yola çıkıyorsunuz. Bu tutumda zorbalık belirtileri görüyorum. Hak, mantık ve adaletin sizin tekelinizde olduğuna inanıyorsunuz çünkü, ben ve benim gibi olanların yeri ancak sapkınlıktadır. Bana öyle geliyor ki, sizin çok iyi bildiğiniz konu olan Manihaizmin göbeğinde dönüp duruyoruz.' — 'Gerçekte, Don Avelino, desteklediğiniz rejimin daha çok adalet için çalıştığını söyleyebilir misiniz? Biraz önce basit hayatı, şu karmaşık karışımı çağrıştırdınız. Hiç ona yakından baktığınız oldu mu? Sokaklarda binlerce çocuk bir dilim ekmek için avuç açıyor. Bu durumun tatmin edici bir düzen oluşturduğunu ileri sürebilir misiniz?' — 'Don Ramon, tumturaklı söz, bir düşüncüyü destekleyemez. İstiyorsunuz ki çağın sefaletinden suçluluk duyayım ve bu acıyı reddedeyim. Soru şu: Çocuklar hangi koşullarda artık aç kalmayabilir, düzensizliğin artmasıyla mı, yoksa, yetersiz bile olsa, bir düzende mi? Sizin düşünceniz şu: Çocukların doyasıya yemek yemeleri için dünyayı yıkmak ve yeniden kurmak gerek; ben de kışkırtacağınız

kargaşanın çocukların yoksulluğunu daha da artıracığını düşünüyorum. 1917 Devrimi'nin ölüme attığı yüz binlerce yetimi düşündünüz mü? Daha sonra bağımsız köylülerin kökünün kazınması sırasında ölen insan yığını? Öyle olduğuna inanmaktan hoşlansa bile, Don Ramon, acıma yalnızca sola özgü bir ayrıcalık değildir.' — 'Sözleriniz, bir adaletsizliği bir düzensizliğe yeğleyen tutucuların söyledikleri sözler.' — 'Ama Don Ramon, ilerencilik de, düzensizlik ve adaletsizlik üretebilir, inkâr mı edeceksiniz?' — 'Hiçbir zaman Marksist olmadım ben. Lenin benim için bir diktatördür.' — 'Biliyorum, hangisi olursa olsun, devlet'ten nefret edersiniz. Metinleri-

nizin büyük bir bölümünü okudum, kabul etmem gerekir ki hepsi de yüksek düşünce düzeyinin ürünü. Yalnız, devlet bir hukuk düzenidir, yani bir güvencedir: Hukuk olmasa topluluk ne yapar?' — 'Bir hukuk düzeni!' diye sırttı Espuig, sandalyesinde kıyıdayarak. 'Frankocu devlet bile mi?' — 'Bu devlet bile, Don Ramon. İnsanlar yaşıyorlar. Kuşkusuz kötü. Ama yaşıyorlar. Üç yıl boyunca her gün ölmekten korktular ve birçoğu öldü zaten.' — 'Her şey yaşamak sözcüğüne verdiğiniz anlama bağlı. Kölelerin, tıpkı Auschwitz toplama kampına gönderilenler gibi, yaşadıkları, hiç olmazsa sağ kaldıkları savunulabilir. Ama özgürlük olmadan insan yaşamının hiçbir değeri yoktur.' — 'İşte bu belirgin noktada yollarımız ayrılıyor Don Ramon. Özgürlük olmasa bile hayatın bir değeri olduğunu düşünüyorum, yani insan soluk alır, düşünür, sever, acı çeker, umar.' — 'Sizi anlıyorsam eğer, kölelerin hayatına kabul diyorsunuz.' — 'Kısaca hayata, Don Ramon. Şu uğultuyu dinleyin: Bu edepsiz kentin her mahallesinde ateşten kavrulmuş insanlar dolaşıp duruyorlar; yoksul odalarda, yağlı sokaklarda, bir kapı sundurmasının altında hâttâ, çiftleşiyorlar; yorgun ve bitkin kadınlara aşk ilân ediyorlar. Aynı zamanda dövüşüyorlar ve bazan öldürüyorlar. Bu hayatın değerinin ne olduğunu bana sormayın. Korkunç bir açgözlülükle yaşayarak onlar yanıt veriyor benim yerime.' — 'Bu hayvanca varoluşu her zaman reddettim,' diye mırıldandı Espuig öğrenerek. — 'Evet, elbette, bizlere düşünce gerek. Ama düşünce ya bir lüks ise? Ya çoğunluk onu umursamayıp hayvan mutluluğunu, tercih ederse, gene de ona zorla kabul ettirilmeli mi?' — 'Yaptığınız da bu sizin, kabul edin.' — 'Düşünce artsk ilgilendirmiyor beni. Hayatın yolunu sürdürmesini sağla-

196

197

makla yetiniyorum.' — 'Gerçekte siz polisi ideoloji haline getiriyorsunuz: İnsan soyunun biricik erekligi* olarak düzen.' — 'Kapsamı çok geniş ereklik sözcüğünü kullanmam dışında. Olanak yeter bana.' — 'Bir olanak, ne yapmak için?' — 'Yalnızca yaşamak için.'

«Yorgunluktan bitkin durumda, şafakla evlerimize dönüyorduk. Boş sokaklarda yürürken, iki adamdan hangisinin puan kazandığını soruyorduk kendi kendimize, bu tüketici oyunun kurallarını bilmediğimiz için bu soruyu yanıtlamamız olanaksızdı. Ami bir şeyin kıyıladığını, gecedен geceye, gözümüzün önünde, çok küçük yer değiştirmeler olduğunu hissediyorduk. Don Avelino yalnız dönüyordu. Uzaklaşan yüksek, kambur silüetine bakıyorduk: Nereye varmak istiyordu? Bu örümcek inadıyla peşinden gittiği amaç neydi?

«Biz, kendilerini çılginca bir hıza atmış iki sesin içten müziğinden başka bir şey duymaksızın, geceler gecelere ekleniyor, haftalar, aylar geçiyordu. Eğer Ramon Espuig bugüne kadar ölmemişse ve bu dolambaçlı konuşmayı sürdürmek için her gece hücrelerinden çıkıp buraya geliyorsa, bunun nedeni, anlıyor-duk bunu, Don Avelino'nun bir süre sağlamış olmasıydı. Ama ne yapmak için ve hangi koşullarda?

«Yaz geçip gitti, sonbahar geldi. Kenti saran sisler gürültüleri bastırdı. Asma katta hava daha da içedönükleşti, hemen hemen üzünçlü bir görünüm aldı. Pencereleler kapalıydı, sigara dumanları içinde seslerin yumuşadığı mavimsi bir bulut yaratıyordu. Madrid'e ne zaman gönderileceğini merak eden Es-puig'in gözlerini yorgunluk gibi bir şey gölgeliyor-

(*) Ereklilik, ereklilik (Pr. Finalite): (Fel.) Bir ereklis belirlenmiş olma; bir ereğe yönelmiş olma. (Çev.)

du. 'Bilmiyorum Don Ramon. Çoktan orada olmanız gerekirdi. İçten olmak gerekirse, doğrusu, çoktan ölmüş olmalıydınız.' — 'Bekleme süremi siz mi uzattırıyorsunuz?' — 'Böyle bir şeyi niçin yapayım? Sizden beklediğim bir şey yok. Size hiçbir soru sormuyorum, zaten sorsam da yanıtlamayacağınızı biliyorum. Madrid'te duruşmanızla ilgili olarak kararsızlıklar olduğunu sanıyorum. Dünyaca tanınmış birisiniz: Mahkûm edilmeniz rejime büyük zararı olur. Tek açıklama bu.'

«Ramon Espuig inanıyor muydu bu yalanlara? Bu soruya bugün bile yanıt veremem. Benim izlenimim o ki, inanmıyordu. Böyle bir yalanı yutmayacak kadar zeki bir insandı. Ama, inanmış görünüyordu, kafamızı karıştıran buydu. Uluslararası kamuoyunun kendisini kurtarmayı başaracağına son umut olarak inanmışsa böyle bir yalanı da yutabilirdi.

«Kasım ayı sonunda, Don Avelino tutukluyu çağırmaıy birden kesti, bu konuda en küçük bir açıklama da yapmadı. Bundan, Espuig'in artık uzun süre yaşayamayacağı sonucunu çıkardık, bu da bizi, sizin de tahmin edebileceğiniz gibi, üzdü. Birkaç ay içinde bağlanmıştı ona. Servisin öylesine bir parçası olmuştu ki önünde çekinmeden konuşuyorduk. Yokluğunun, Don Avelino'nun da bizim kadar, dahası çok daha derinden hissettiği bir boşluk yarattığını düşünüyorduk. Ancak, onu tanıdığımız için, hiçbirimiz ne ona en küçük bir soru sorabildik, ne de tutuklunun adını ağzımıza alabildik. Ramon Espuig, hiç var olmamış gibi davranıyorduk. Önümüzdeki günlerden birinde, diye düşünüyorduk, kurşuna dizildiğini ya da asıldığını radyodan öğreniriz, büyük bir olasılıkla Montjuich kalesinde, çünkü Madrid onun yazgısıyla ilgili değilmiş görünüyordu.

198

199

«Üç hafta sonra, neredeyse unutmuştu onu. Kafamızdan kovmaya çalıştığımız belirsiz bir anıydı artık adı. Hiç kuşkusuz, akşam olup da Don Avelino lâmbayı yaktığı zaman yürek sancısı duyduğum, gözlerimi kapıya diktiğim oluyordu hâlâ: Bu anı anımsamalar uzun sürmüyordu, bütün arkadaşlar gibi ben de işime dalıyordum.

«Hepimizin masalarımızda çalıştığımız bir akşam, silâhlı bir muhafız girdi asma kata, Don Aveli-no'nun yanma gidip, tutuklunun, kendisi hakkında haber sorduğunu bildirdi. Don Avelino'nun muhafıza kaldırdığı bakışı hâlâ gözümün önünde, tıpkı

odanın o zamanki sessizliğini yeniden duymam gibi. 'Güzel,' dedi yorgun bir ses. 'Kendisine, Madrid'ten döndüğümü, kendisini bu akşam göreceğimi söyleyin.'

«Birden her şey aydınlandı, Espuig'e karşı üzüntüyle karışık bir acıma duyduk. Maçın sonu yaklaşıyordu ve Don Avelino kazanacaktı, seziyorduk bunu. Bir yandan, yerinden kımıldamadan bu korkunç oyunu yöneten polise karşı büyümlü bir hayranlık besliyor, öte yandan, sanki kirlili bir işe katılmışız gibi belli belirsiz bir utanç duyuyorduk. Kısacası, polislin kaypak anlamını keşfediyorduk, ve bu keşif hoş gelmiyordu bize.

«Espuig saat on bire doğru göründü, her zamanki gibi dik, güçlü ve kararlı görünüşlüydü. Don Avelino, adeti olduğu üzere ayağa kalktı onu karşılamak için, elini uzattı. Son hamlenin oynanacağını sezdiğimiz için soluk bile alamıyorduk. Espuig, kendisine uzatılan eli sıktıktan sonra yerine oturdu. Daha sonra, bize eskiye oranla solgun ve davranışının daha az güvenli göründüğünü içimizden geçirmiş olmalıyız. Ama belki de bir yanılsamaydı bu.

«Espuig yapmacık bir kayıtsızlıkla sordu: 'Hâlâ hiçbir haber yok mu?' — 'Hiç,' diye yanıtladı Don Avelino uzun ellerini açarak. 'Madrid'te bilgi almayı denedim: Kesin bir yanıt almak olanaksız. Sanırım uygun bir zaman bekliyorlar, yani uluslararası durumun gelişmesini. Tedirgin ediyorsunuz onları.' • — 'Uzun,' dedi Espuig boğuk bir sesle. — 'Sizi anlıyorum, bir eksiğiniz var mı?' — 'Hiçbir şey. Teşekkür ederim.' — 'Yazdığınızı söylediler bana?' — 'Gelecek-deki bir yapıt için önemsiz notlar,' dedi garip bir gülümsemeyle.

«Yavaş yavaş başlıyordu karşılıklı konuşma, her zamanki gibi tembel. Espuig dalgın görünüyordu, bakışları sık sık yağmurdan ıslanmış pencereye doğru kayıyordu.

«'Don Ramon, izin verirseniz, size bir öneride bulunmak istiyorum.' Başını kaldıran tutuklu, Don Avelino'yu dikkatle süzdü. 'Benim iznime mi ihtiyacınız var?' diye sordu. — 'Önerim konusunda yanılığa düşmenizi istemem.' — 'Sizi dinliyorum.' — 'Üç gün sonra Noel. Beni yolda ekmemeye söz verirseniz, sizi seve seve bir lokantaya davet etmek isterdim.'

«Sessizliğin derecesini size anlatmam., duyurmam, olanaklarımın çok üzerinde. Bir romancı belki o şaşkınlık ve gerilim havasını dile getirebilir. En küçük hareketten çekiniyor, gözlerimizi açmış yanıtı bekliyorduk. 'Noel'in benim için önemli bir anlamı yok,' dedi Espuig pencereye bakarak. 'İnançlı değilim.' — 'Ben de inançlı olduğumdan emin değilim.' ?— 'Bir rastlantı sonucu beni sizin yanınızda göreceğ olursalar, bazılarının neler düşünebileceğini elbette düşünmüşsünüzdür?' — 'Bizi hiç kimse görmeyecek, size söz veriyorum. İnsanların düşüncelerinin sizi et-

200

201

kilemeyeceğini düşünmüştüm...' — 'İnsanlar söz konusu değil... Öğrenmek isterdim: Bu öneriden amacınız ne?' Don Avelino, kısa bir sessizlikten sonra, 'Madem ki gerekçe istiyorsunuz size birini söyleyeyim,' dedi, 'kendimi sizin yerinize koyuyorum ve beklemenin ne kadar korkunç bir şey olduğunu düşünüyorum... dostluktan demiyorum, çünkü aramızda dostluk söz konusu olamaz... ama isterseniz, biraz gönül yakınlığı diyelim, vakit geçirmenize yardımcı olabilir.'

«Espuig dalgın dalgın başını sallayıp bakışlarını yeniden pencereye çevirdi. Yalnızlık deneyinden sonra sık sık yinelediği bu göz hareketi bizi derinden etkiledi. O zamana kadar bunca onurlu kalan bu insan, işte yaşama tutkusuna yakalanmış ve içten içe göçüyordu, görüyorduk bunu. Döşeme düzeyinden geçip giden insan kafalarını, cama düşen yağmur damlalarının izini kederle seyrediyordu. Kentin devinimi, güz yağmurunun bastıracağı bu uğultu, içinde karmaşık özlemler uyandırıyor. Bu dünyadan ayrılmaya razı, uzun süre ölüm düşüncesiyle birlikte yaşamıştı. Beklemek, cesaretini azaltmıştı sonunda. Henüz bozguna uğramamıştı, ama bir inanç kitlesi de değildi artık. Ruhuna bir kuşku sokuluyordu, inancı sarsılıyordu.

«Bizi sevindirmesi gereken bu düşünüş, ağızımızda bir kül tadı bırakıyordu. Ben kendi açımdan, Espuig' in içine düştüğü bu düşten kurtulup kendine gelmesini dileyen durumdaydım. Ayağa kalktığını, Don Avelino'nun yüzüne tükürüp hakaret ettiğini kuruyordum. Size yemin ederim ki Laredo, onun böyle bir tepki göstermesi boğazlarımızı sıkkan korkunç gerilimden kurtarırdı bizi. Bu adamı neyin bize sevdirdiğini anlatamam size. Tartışılmaz bir biçimde oraday-

di işte: Bu düşmana kanımız kaynamıştı. Biz, genç müfettişlerin kendi aramızda yaptığımız konuşmalarda, kurnazlık ve soğuk zekâsına karşı isyan duyduğumuz şefimize karşı horgörüyle karışık bir öfke iyice belirginleşiyordu. Hiç kuşkusuz, iyi bir çalışmaydı, arkadaşlardan birinin sık sık yinelemekten hoşlandığı gibi tam bir 'el dikişi'ydi, ne var ki bu kö-peksi kalleşlik, midemizi bulandırmaktan geri kalmıyordu. Artık, Espuig'in bizim büroya girişinden, gerçekte ondan çok daha öncelerden bu yana, bize karmaşık görünen bu oyunun gelişimini, sonunda apaçık görüyorduk. Çünkü, rakibini dikkatle inceleyerek, kişiliğini çözümleyerek, düşüncesine alışarak, Don Avelino'nun bu oyuna aylardan, yıllardan beri hazırlanmış olduğunu hissediyorduk. Böyle bir insanın hiçbir zaman konuşmayacağını, gerekirse, kendini yadsımaktansa işkence altında ölmeyi göze ala^ çağını bildiği için, bu inanç zırhının açık bıraktığı tek yerden, yürekten demek istiyorum, vurmaya karar vermişti. Bu nedenle, daha ilk andan başlayarak Espuig'i baştan çıkarmaya, bu çok kibirli zekânın tek tutkusu olan düşünceler aracılığıyla yüreğine sızarak ona yaklaşmaya çalışmıştı. Sahte sırlar, hesaplı itiraflar karıştırarak, şuradan bırakıp buradan başlayarak, tutukluyu yapışkan ve sımsıkı bir ağın içine sokarak, geceler boyu örgüsünü dokumuştun Don Avelino. Özellikle, en sağlam kişilikleri kemiren zamanla kurnazca oynamıştı. Bu coşkulu kentten, nemli gecelerinden, yoğun uğultusundan, denizin çağrısından, dahası insan başlarının geçitinden acımasız bir ustalıklarla yararlanmıştı. Kafasında garip düşler gezdiren kentin karmaşık büyüüne elinde olmadan kapılan Espuig, yankıları yüreğini parçalayan bu hayatla her gece biraz daha barışmıştı. Şimdi, yal-

202

203

palyordu; elleri inançlarının şamandırasını bırakmıştı; akıntıya bırakmıştı kendini. Ve biz kendi kendimize sormadan edemiyorduk: Kendini yalnızlığa bırakmış bir yüreğin sevecenliğiyle alay etmeye hait-kımız var mı? Dediğim gibi, gençtik, polis hakkında kötü film ve romanlarla beslenmiş romantik düşüncelerimiz vardı. Kendimizi hak ve

adalet dağıtıcısı, gözünü budaktan sakınmayan şövalyeler olarak görmekten hoşlanıyorduk. Suçu cezalandıran, dul ve yetimlerin öcünü alan, kentsel destanın yalnız kahramanları olduğumuzu düşünüyorduk. Oysa, iğrenç bir gerçeği keşfettiğimiz için bu romansı düşünceler yıkılıyordu. Dizginleri elimizde olmayan bir d€i-zenin utkusunu sağlamak için dürüst bir insanın güvenine ihanet edebilecek, karanlığın tören papazları olmalıydık. Kendi sessiz ve kayıtsız yöntemiyle Don Avelino'nun bize verdiği korkunç ders işte buydu, aziz Laredo.

«Öykünün sonunu size bırakıyorum. Benim yerime siz de anlatabilirsiniz. Espuig ile Don Avelino, Noel yemeklerini hiç kuşkusuz birlikte yediler. Başka seferler de çıkıp felsefi ve Tannbilimsel tartışmalarını sürdürdüler. Sonunda Espuig serbest bırakıldı. İki yıl boyunca, Fransa'da sürgünde bulunan partilerin İspanya'ya gönderdikleri bütün ajanlar yakalandı, yargılandı, hâtta bazıları kurşuna bile dizildi. Espuig sayesinde, partilerin politik yönetimlerinin örgüt şemaları eksiksiz elimizde bulunuyordu, yöneticilerin adlarını ve yüzlerini tanıyorduk, plânlarının, stratejilerinin ne olduğunu biliyorduk. Kısacası, bu acımasız maçın yöneticisi biz olduk uzun süre. Bu utku, Don Avelino'yu sevindirdi mi sevindirmede mi, bilmiyorum. Belki evet. Espuig bu yakınlarda Galicia'mn küçük bir kentinde öldü, dar ve gizli

bir hayat yaşıyordu orada. Sanırım kanserden öldü. Don Avelino, cenaze törenine katıldı.»

Don Anselmo sustu. Bütün öykü boyunca yerinden kıyıdamamış, koltuğunda dimdik oturmuştu. Uzun süre sustum.

«Don Avelino kent merkezinde mi oturuyordu?» diye sordum, bu anlamsızlığı besbelli soruma kendim de şaşırarak.

«Hayır,» dedi Don Anselmo, ağır bir sesle, sanki sorumu doğal karşılamış gibi. «Garcia mahallesinin tepesinde, Guell parkına yakın bir yerde, asfaltlanmamış dik bir sokağın bir ucunda, hiçbir özelliği olmayan küçük bir evde yaşıyordu. Küçük memurların, hizmetlilerin oturduğu bir halk mahallesiydi burası. Dakikası dakikasına, öğleyin saat on üç otuzda, akşam on dokuz otuzda çıkıyordu bürodan; çoğu zaman Ramblas'tan çıkarak Katalonya alanına kadar yürüyordu. Bu yürüyüşün kendisi için yararlı olduğunu ileri sürerdi. Tramvaydan Arjantin Cumhuriyeti Alanı'nda iniyor, buradan sonra bir on dakika daha yürüyordu. Marina'mn size sözünü ettiğini, fo- toğraflarını gördüğünüzü sandığım Amelia, yaşlandıkça kilo almıştı. Saçını hep perçemler düşürerek tarıyordu, bu da onu kendisine benzetiyordu: Dar kafalı, yumuşak yürekli küçük burjuva. Don Avelino' nun gelişini gözetlemek için dakikası dakikasına balkona çıkıyor ve sokağın ucunda görünür görünmez ona el sallamaya başlıyordu. Sanırım, o da, alaycı bir hoşnutlukla karşılık veriyordu ona. Örnek aile kuralları uğruna kendini mutlu bir biçimde feda ederek, orta sınıf hayatı sürmeye çalışıyordu. Evi de kötü bir zevkle döşenmişti, küçük burjuva zevki demek istiyorum: İncik boncuk avizeli lâmbalar, süslü püslü büfeler, cafcacflı koltuklar, denizde gün ba-

204

205

timini, dağ görüntülerini, çingene çocuklarını gösteren bayağı resimler, yalnızca köy yemeklerinden hoşlanıyordu: Sebzeli sığır haşlaması, kızarmış biber, Valencia pilavı. Her cumartesi Amelia'yı sinemaya götürüyor, sonra Barseloneta mahallesindeki kötü

bir balıkçı lokantasında yemek yiyorlardı. Bu fırsattan yararlanarak, şişman bedenine tam oturan siyah saten elbise giyen Amelia, küpeler ve kocaman bir altın- bilezik takıyordu. Don Avelino bizi karısıyla tanıştırmaktan zevk alıyordu. Yaygın bir gülümsemeye onun budalalıklarını dinliyor, konuşması için yüreklendiriyordu. Amelia mutlu görünüyordu. Ama, o kocaman ve bomboş gözlerinde belli belirsiz bir kaygı okunuyordu, ortaya çıkmaya cesaret edemeyen bir kuşku. Bir bakıma, sanırım kocasından korkuyordu. En küçük bir serzenişte bulunmuş olmasından değil, tam aksine. Ancak, gülünçtü, anlıyorsunuz ya?»

«Sizce o...?»

Don Anselmo yanıtlamadan önce uzun uzun düşündü.

«Bir düşünce değil bu, daha çok sezgi. Böyle şeyleri belirlemek güçtür zaten. Ona ilgisizce baktığını varsayalım. Bir gün ona oğlu Adolfo'yu sordum. Bana dostça gülümseyerek şöyle dedi: 'Ah, çok iyi. Dilediğince hayvan.'»

«Belki şaka yapıyordı?»

«Belki.»

Bir an sustum. Bu sıradan iç dünyayı, yağlı ve duygusal hatunu, gelişmemiş oğulu gözümün önüne getiriyordum.

«Hiçbir şey sevmez miydi?»

«Hayır, boğa güreşini severdi. Pazar günleri, Valencia pilavından ve öğlen uykusundan sonra yem-

den traş olup ceketinin üst cebine bir yaprak sigarası yerleştirir, Monumental'a giderdi. Sekiz yıl içinde hiçbir boğa güreşini kaçırmadı. Trene binip, genç boğaların güreştiği uzak köylere bile giderdi. Bu şenliklerde onu çeken ne vardı, söyleyemeyeceğim size...» Bir süre sustuktan sonra, «Bu olağanüstü bayağılığın duygusuzluktan ileri geldiğine kesinlikle inanmadığıma dikkatinizi çekmek isterim,» dedi. «Kesin bir seçim yapmış olduğu konusunda kuşku yok. Bu silikliği, bu tekdüzeliği kendisi istiyordu...»

Don Anselmo belli belirsiz kımıldadı. Heme-i kalktım, elimi uzattım, ayağa kalkınca sıktı.

«Teşekkür ederim, Don Anselmo.»

«Bir şey değil. İyi şanslar dilerim size. Selâmlarımı iletin lütfen. Görüyorsunuz, hâlâ saygım var ona. Beni hayallerimden kurtardı. Elveda.»

Koridorda, yaşlı Trevos'a çarptım, gözlerini gülünç biçimde döndürerek kemküm edip özür diledi.

«Haydi, Trevos, özür falan dilemeyin. Az kalsın ben düşürüyordum sizi.»

«Çok dalgınım, öyle değil mi?» dedi, bir dosya yığınım göğsüne bastırarak.

«Aslında, bir sır küpüsünüz siz: Dosyayı incelemem için Don Anastasio'dan izin istediğinizi söyle-mediniz bana.»

«Na... nasıl?» diye kekeledi bir adım gerileyip şaşkın gözlerini üzerime dikerek. «Bu... bunu size o mu söyledi? Ama ona kesinlikle bir şey sormadım ben, kesinlikle, yemin ederim.»

«Haydi, size inanıyorum Trevos. Kafanızı takmayın buna,» dedim, elimde olmadan, kafam karışarak.

«Ama... Nasıl bilebilir?» diye sordu Trevos, şaşkın bir suratla.

«Biri yukarı çıktığımı görmüş olmalı,» dedim dalgınca. «Size bir son soru Trevos.- Dosyada bir şey eksik olmadığından emin misiniz?»

«Hayır... bildiğim kadarıyla. Bunu neden soruyorsunuz bana? Bir şeyler mi almışlar?»

Dosyalarını göğsüne bastırılmış, duvara dayanmış duruyordu, yüzünde yoğun bir acı vardı.

«Canınızı sıkmayın, Trevos. Önemsiz bir şey.»

«Yukarda, her şey önemlidir,» dedi üzüntüyle. «Orası buranın ruhudur, yüreğidir. Evet, yüreği. Eğer oraya dokunulacak olursa... Anlamıyor musunuz kuzum?»

«Elbette, Trevos. Sizi böyle bir düşüncenin coşturmasını anlıyorum. Ama, sizden izinsiz, kağıtlarınıza el sürmeye kimsenin cesaret edemeyeceğini de biliyorum.»

«Hayır,» diye karşı çıktı bir solukta. «Hiçbir şeye saygıları yoktur. Özür dilerim, benim... Allahaismarladık.»

Hızlı adımlarla uzaklaştı, çizgi filmlerdeki garip davranışlı yaratıklar gibi. Asansöre daldığını gördüm: Don Anastasio bana niçin yalan söyledi? Dosyadan bazı belgeler alınmış mıydı, alınmamış mıydı? Alındıysa, niçin? Don Anselmo'nun Marina için yaptığı imâyı anımsadım: Marina'nın evine gittiğimi nereden biliyordu? Amelia'nın fotoğraflarını bana göstermiş olacağını nasıl sanabiliyordu? Emniyet sarayından kafam karmakarışık çıkıp arabama bindim. Bir süredir dikkatle izlendiğim duygusuna kapıldım, katlanılmaz bir duyguydu. Bu düşünceyi kafamdan kovdum. Çok saçma bir şeydi. Siyasetle ya da önemli hiçbir olayla ilgilenmeyen genç bir müfettişi gözetlemenin kime yararı olabilirdi? Yorgunluktan kafamın karışmış olduğu sonucuna vardım.

208

14

Siteye oldukça geç vardım (saat dörde geliyor olmalıydı), evde kimse yoktu, çocukları belki gezmeye götürmüştü Pilar. Evde olmayışları üzerimde rahatlama duygusu uyandırdı. Eve dönünce Pilar'm araştırmacı bakışlarıyla karşılaşmaktan, sorularını yanıtlamak zorunda kalmaktan korkuyordum. Yine Don Avelino'dan konuşacak havam olmadığını hissedip, giysilerimi çıkardıktan sonra salondaki bir koltuğa bıraktım kendimi, bir kurtuluş duygusu içinde yalnızlığımı gömüldüm. Kafamın içinden görüntüler geçip giderken uzun süre orada kaldım. Domingo Or-tez'in koltuğuna oturmuş olarak görüyordum Don Avelino'yu, Teruel'de. Ardına kadar açık evlerden, yıkıntılardan geçilmeyen kentin üzerine kar yağıyordu. Moloz yığınlarını, yanmış kalasları, yarı göçmüş döşemeleri ağır ağır örtüyordu kar. Sokaklarda, gölgeler kayarak gidiyordu; boyunları siyah şallara gömülmüş ufak tefek kadınlar. Yıkıntıları karıştırıyordu, obüslerden, bombalardan kurtulmuş anıları topluyordu bu hayaletler. İvır zıvır önemsiz şeyler, bir fotoğraf, bir kahve cezvesi, bir tava,, kadınların harmanilerinin altında gözden kayboluyordu. Bir katkısız ve donmuş sessizlik sarıyordu acılı kenti. Bu sessizlikte bazan patlama sesleri yankılanıyordu. Bir yığın boğuk köpek sesi, ardından yürek sıkıştıran sürekli gümbürtü. Bu felâket ve ölümün uzak anısı, toplar sustuğu zaman, başdöndürücü sessizliği oyuyordu.

209

\

Don Avelino duyuyor muydu bu fırtına uğultularını? Yüzü kımıldamıyordu. Donuk gözlerinde en küçük ışık yoktu. Zaman zaman, yarı saydam ellerini kaldırıyor ve birkaç dakika sobanın üzerinde tutuyordu. Avize küpeli lâmbanın altında, masa hazırđı; bir tarafta bir tabak, onunki; öteki tarafta, iki tabak, Amelia ve Merced için. Su sürahisi, şarap şişesi, ekmek sepeti ve bir kristal ayaklı tabağın içinde pi-ramid biçiminde dizilmiş beş portakal, başta Velasquez ve Zurbaran olmak üzere İspanyol ressamlarının boyamayı sevdikleri ağırbaşlı natürmortlardan birini oluşturuyordu. Tavandan dökülen ışık sarı-mavi kareli masanın üzerinden akıyor ve köşelerde koyulaşan bir alacakaranlık yayıyordu odaya. Merced, dökme sobanın yanında, bir ocağın başında dört dönüyordu. Kısa ve kuruydu, trajik bakışlı ve gururlu çeneliydi, yas giysileri giymiş, tencerelerin başında eski çağların kadın papazları gibi ciddi, ayın yönetiyordu sanki. Gece gözleri kimi zaman kayıyor ve Don Avelino'ya güvensizlikle bakıyordu. Masanın öteki yanında, alçak bir sandalyede pencereye sırtı dönük olarak oturmuş Amelia dikiş dikiyordu. Gözlerini düzenli olarak işinden kaldırıyordu. Don Avelino onu gülümseyerek yanıtlıyordu. Yüzü kızaran genç kız boynunu açık bırakmaya dikkat ederek başını eğiyordu. Bir salamura et kokusu — tavşan diye yutturulmuş kedi değilse eğer, büyük bir olasılıkla at — odanın havasını ağırlaştırıyordu. Aile yaşamının güvenlik verici bayağılığına bir tür miskinlik işlemişti. Don Avelino yavaş yavaş içine giriyordu. Hiçbir şey, masanın üzerinde duran tabaklardan, hasır sepetteki kara ekmek dilimlerinden, şişedeki donuk şaraptan, biri dikey ve kavrulmuş gibi, öteki yumak olmuş iki yaşlı kadından daha gerçek ve kesin değil-

di; bu gerçekten de bir düşünme izlenimi veriyordu; tıpkı Zurbaran'm dışardan bakınca yadırganmayan natürmortlarından, yalınlıkları sanrının sınırlarında, aşırı ve ısrarlı bir yalınlığın yayılması gibi. Ya da her ögesi — dağ, ağaç ve göl — yalnızca gerçeklik yanılması değil, aynı zamanda salt doğa düşüncesine dalma duygusu da yaratarak ayrıntılı resmin kesinliğine ulaşan Çin manzaraları gibi. Don Avelino öylece uyanık düşünme gömülüyordu. Bu kaba yoğunlukta tek çatlak olan Merced'in kuşkulu bakışları, insanların gerçeğine, onların yalanlarına ve cinayetlerine göndermeler yapıyordu.

Ben de, ressamın bakışlarını kişilerinin bakışlarına katması gibi, bakışımı onun bakışma ekleyerek tablonun tümüne egemen oluyordum: Masanın üzerindeki natürmort, Merced ayakta, yüzü gölgeler içinde, oturmuş Amelia, dörtte üç dönmüş, sobanın yanında, karşıdan Don Avelino; geri plânda, kapısız penceresiz evlerin üzerine yağın karın altına gömülen kent yıkıntıları; daha uzaklarda, sisle kaplı ufukta, ateş kusan toplar. Gizlerini kavramak istercesine seyrediyordum bu tabloyu. Gözlerim dönüp dönüp, sobanın yanında oturan, madeni bir yoklukta donmuş gibi görünen kişinin üzerine geliyordu.

Aynı insanı, dört yıl sonra, biraz değişmiş, biraz daha kamburlaşmış, Via Layetana'daki büroda, kavranılmaz bakışlarını Ramon Espuig'un üzerine dikmiş olarak görüyordum. Aydınlatma daha dramatikti burada. Alacakaranlık, karşı karşıya oturmuş iki insana, tıpkı Caravaggio'nun bazı resimlerinde olduğu gibi, sas^ğı uyandıran bir görkem veriyordu. Geri plânda, karanlığın içinde, döşeme hizasındaki yuvarlak; pencerelerde düşsel insan başları seçiliyordu. Sonunda, gençliğinde dile gelmez bir öğrenmey-

le baktığı neşeli öğrenci kalabalığından uzaklaşırken, o uğursuz güzelliğinde görünüyordu bana. Salamanca Plaza Mayor'un çevresindeki, alnaçları günbatı-mı ışığı alan evler ufku kapatıyordu.

Tıpkı bir çiçek dürbününde olduğu gibi, bu görüntüler durmadan geçiyordu kafamın içinden. Koltuğumda uyuyup kaldığım için düş birbirine karıştırdı bunları.

Uyandığım zaman, Pilar ve çocuklar dönmemişlerdi daha, yıkanıp üstümü değiştirdim. Bu sırada Baza'nın çağrısını hatırladım; ona telefon edip bir bahane ileri sürerek gelemeyeceğimi bildirmeye karar verdim. Ne var ki adı yoktu telefon rehberinde. Bunun üzerine oraya gitmeye boyun eğdim ve bundan tuhaf bir hoşnutluk duydum. Telefonu olmadığını bildiğim için, bu ziyareti iptal etmeyi hiçbir zaman düşünmediğimi kendi kendime itiraf etmek zorunda kaldım. Bir pusula yazıp masanın üzerine bırakarak, bir meslektaşla vedalaşmak zorunda olduğum için eve belki geç döneceğimi Pilar'a haber verdim. Pusulayı yazarken, bu gecenin, Murcia'ya hareket etmeden önce Püar'la geçireceğim son gece olduğu aklıma geldi. Yazdığım pusulayı yırtmayı ve düşünceleri benim için pek önemli olmayan Baza'yı atlatmayı düşündüm. Ama Pilar da Huesca'ya gelecek, baş başa yemek yemeye vaktimiz olacaktı. Baza'nın Don Avelino hakkında söyleyeceklerini öğrenmek için özellikle sabırsızlanıyordum.

Katedralin arkasında, kentin hareketli mahallesinde, evlerin alnaçları birbirine degecek kadar dar bir sokağın alt başında oturuyordu Baza. Sokak pislikten geçilmiyordu, ortalığa yayılmış çerçöp uğruna bir deri bir kemik kediler meydan savaşı yapıyorlardı. Birkaç sokak lâmbası, sokağın karanlığı yavan

kokularla koyulaşmış iki yakasına ölgün ışık ayli-yan gönderiyordu. Çıkmaz sokak boyunca sıra sıra kuşku verici barlar vardı, sundurmaların altına aşırı süslü, şişman kadınlar demir atmıştı. Beni tanıdıklarından olacak, yüzlerini küçümsemeyle somurtup başlarını çeviriyorlardı. Eylerden ve barlardan berbat bir müzik taşıyor, iğrenç bir ses çorbasına dönüşüyordu.

Bir sundurmanın altından geçip, trabzanma do-kunmamaya çalışarak dik bir merdivenin basamaklarını tırmandım. Duvar boyaları pul pul kalkmıştı. Kirli sarının üzeri, açık saçık yazılarla, resimlerle kaplıydı.

Üçüncü kata gelince zili çaldım, içerden en küçük bir ses duymaksızın, uzun süre beklemek zorunda kaldım. Zili bir daha çalıyordum ki kapı aralandı. Gözleri uykudan ağırlaşmış Baza bana şaşkın şaşkın bakıyordu. Kirli ve buruş buruş pantolonun üzerinde bir askı sarkıyordu; yüzünün alt kesimini kırçıl bir sakal gölgeliyordu, saçları birbirine karışmıştı.

«Kusura bakma,» diye geveledim. «Seni rahatsız edeceğimi düşünmemiştim. Gidiyorum.»

«Gir, reis, içeri gir. Biraz kestirmişim.»

Güven uyandırmayan eli koluma yapışmış içeri çekiyordu beni. Bir elektrik telinin ucundan sarkan ampulün ölgün ışığıyla azbuçuk aydınlanan uzun bir koridor gördüm. İki yanda da üçer kapı vardı. Solumda, kirli tabak ve bardakların yığıldığı bir yalak gördüm. Yağlı döşemeye adım atar atmaz, ekşi bir yoğurt kokusu, kedi sidiği ve çöp tenekesi kokusu soluğumu tıkadı. Hiç kuşkusuz yıllardır boyanmadığı için duvarlar gri ile kestane rengi arasında belirsiz bir renk almıştı.

Sağda, koridorun dibinde bir kapı açıldı, kucağında bir İran kedisi tutan acaip bir yaratık görüldü. Uzun boylu, iri bir kadın, başında alev alev müthiş bir peruka, kıyılardan taşmış dudak boyasıyla çiğerleşmiş bir ağız, koyu mavi gözkapakları, lâl rengi elmacık kemikleri, çiçekli, kirli bir sabahlık. Göğüs oyuğundan, kombinezonun kirli dantelleri ve sabahlığı şişiren iri memelerin başlangıcı görünüyordu.

Beni görünce şaşırıp kaldı ve altın dişlerini göstererek gülümsedi.

«Remedios,» diye homurdandı Baza, dağınık saçlarını düzelterek. «Laredo, bir dost,» diye beni karısına tanıttı. İğrenç gülüşünü yayarak eğildi kadın. «Gir, reis. Üzgünüm. Çok yorgundum, biraz kestireyim dedim ve...»

Soldaki kapıyı açarak beni kocaman bir salona itti, bir süre sonra ara duvarın yıkılarak salonun genişletilmiş olduğunu fark ettim. Sokağa bakan üç pencere vardı, ama madeni kepenkler sanki hiç açılmamış gibi kapalı duruyordu. İçerinin kokusu buna tanıklık ediyordu. Salonda topu topu iki mobilya vardı, dipteki duvarın önünde, kestane rengi kadife döşenmiş kanepeler ve solda,, aynı renk kadifeyle kaplı yayları gevşemiş bir koltuk. İslî duvarlarda, fırlak' gözlü, göbekli, beyaz palyaço fotoğrafları vardı baştanbaşa. Yerde oyuncak arabalar, kurşun askerler ve bir elektirikli tren vardı. Bu boşucu dekor içinde, bu oyuncaklar ve palyaço suratları, tam bir düşsel boyut kazanıyorlardı.

«Otur, reis, otur. Koltuk kırık gibi görünüyor ama ağırlık kaldırır. Dekoru pek önemseme. Buraya kimseyi almam. Uyumak için gelirim. Ev annemindi, hiçbir şeye el sürdürmeden burada on yıl yaşadı. O

ölünce her şeyi değiştirmeyi düşündüm, ama sonra vazgeçtim. Oyuncaklarla ilgilenir misin? Benim tek tutkum; garip bir tutku olduğunu kabul ediyorum, , ama herkesin bir kaçık yanı vardır, öyle değil mi? Ne zaman biraz mangırım olsa hemen oyuncakçı dükkânına koşarım. Geceleri iyi uyuyamam, karaciğer namussuzu, o zaman buraya gelir, yere uzanır, elektirikli trenimle vakit geçiririm. Zaman durur, geriye dönerim, on iki yaşma. Nasıl desem, oyuncaklar düş evreninin bir parçasıdır. Sever misin sirkleri? Hiçbir sirk gösterisini kaçırmam. Hayvan kokularını, müziği, özellikle çocukların gülüşlerini severim. On dön yaşma gelince bütün ilginçliğini yitirir insan, ilgilenmeye değmez artık. Killarıyla, amansız, dümenci bir hayvana dönüşür. On üç yaş bir mucizedir, düşüşten önceki o eşsiz incelik ânı. Otursana yahu, hemen geliyorum. Olağanüstü bir Xeres şişem kaldı, en sek olanından, içme zahmetine değen tek içki.»

Beni yalnız bırakıp gitti. Gözümü tavana kaldırdım: Çok yüksek, silme ve mermer taklidi yapraklar-' la bezeli. Küçük çatlaklar arbeskler çizmişti. Döşemenin üzerinde, çini mürekkebiyle resimlenmiş bir aba-jurlu lâmba. Döşemeye yayılmış oyuncaklar alacakaranlıkta dokunaklı bir görünüme giriyorlardı.

Bir süre sonra, elinde bir şişe ve iki kirli bardakla içeri girdi Baza. Rengi bozarmış gömleğinin üzerine bir zamanlar mavi olması gereken bir yelek giymişti. Gözkapaklarıhm kıyılarının kızarmış olduğunu fark ettim, gözleri kan çanağı gibiydi. Soluk yanaklarının üzerinde, buruş buruş torbalar sarkıyordu.

«Nasıl bulduğunu söylersin.» dedi bardağıma amber rengi şarabı doldururken. «Sağlığına,» diye ekledi bardağına benimkine tokuşturarak, kendini kane-, peye bırakmadan önce. «Büyük Engizisyoncu'nun ya-

mnda mutluluklar dilerim sana. Hiç kuşkusuz, sesi titreyerek anlatmıştır onu sana Anselmo? Onur, saygınlık, zekâ, özellikle zekâ, öyle değil mi? Kusursuz polis, çaprazlama erdem. Ne komedi!»

Tıkanırcaşma güldü. Cebinden kirli bir mendil çıkartıp sümkürdü.

«Senin için söylemiyorum bunu,» diye değişik bir sesle yeniden başladı konuşmaya. «Gençsin, daha sonra öğreneceksin, paçanı kurtaracaksın belki, hiç olmazsa senin için dileğim bu. Çünkü bir aynasız a sonu, karşımda gördüğün gibi.»

Boğuk bir sesle, bastırılmış çığlıklarla konuşuyordu. Titreyen ellerine baktım, şarabı ardı ardına yuvarlıyordu..

«Biliyor musun nerede ve nasıl tanıdım senin kahramanı. 1937 yılında, Teruel yakınlarında. Şaşıyorsun, değil mi? Dahî orkestra şefi Don Avelino Pared Cpsta'yla birlikte baloyu yöneterek ölüm dansına katıldım. Ve ne baloydu, reis!

«Gençtim ve korkudan ölüyordum. Yerimin öteki yanda olduğunu biliyordum: Almeria belediyesinde küçük bir memur olan babam Sosyalist Parti yandaşıydı, Largo Caballero eğilimli. Zavallı budala, zafer çanlarının çalmaya başladığına inanıyordu. Temmuz ayında, Cumhuriyet'i savunmak için, her şeyi bırakıp Madrid'e gitmişti. Dangalak diyeceksin! Ömrü boyunca karınca ezmemiş, tavuk kesmemiş adam elinde tüfek tutuyordu. Sol-saa, sol-saa, i-leri, sonbahar başlarında, Somosierra'da kurşunu yedi. Dalyarak babama bağlılıktan bile olsa, karşı tarafa geçmemek için gerekçem bulunduğunu sana söylemek için anlatıyorum. Kahramanlık için yaratılmış, bir insan değildir, en alçakça biçimde bile olsa, demek istiyorum, yaşamak istiyordum, en rezilce bile olsa. Birden karşı ta-

rafa geçtim, iyi ve güçlü tarafa, her zaman haklıydı, çünkü haklarını zorla kabul ettirecek olanakları vardı. Polis adam alıyordu, düzenli bir maaşın işimi göreceğini düşündüm: Üç ay sonra, top sesleri, makineli tüfek takırtıları arasında, cepheye on iki kilometre uzaklıktaydım.»

Sustu, bacalarının arasına, döşemeye koyduğa şişeyi boynundan tutup bana uzattı; başımla geri çevirmem üzerine bardağını ağzına kadar doldurdu. Elinin titremesi içtikçe artıyor, ağır torbaların altına gizlenmiş bakışı giderek dalgalanıyordu. Solgun tenini yavaş yavaş yumuşatıyordu alacakaranlık. Bendo uyandırdığı iğrenme duygusu yerini belirsiz bir acımayla bırakarak kayboluyordu.

«Sibiryâ rüzgârlarının estiği bir ovanın ortasına dikilmiş rezil bir köy. Sokaklarda, bir asker ve subay kalabalığı. Binaların önünde ağız bir karış açık, oturan ya da toprağa uzanmış askerler, çamur bulanmış battaniyelere sarınmışlar. Soluk benizli, sakalları bir karış uzamış, faltaşı gibi açılmış gözler... görünüşlerinde insan olduklarını gösteren tek tanık yoktu. Cehennemden göbeğinden çıkmışlar, fırına balıklama atlamadan önce biraz güçlenmeye çalışıyorlardı. Halka gelince, sapır sapır dökülen halleriyle onlardan geri kalır yanlan yoktu. Sanki köyde hayaletlerden başka kimse oturmuyordu.

«Bu Dante'ye özgü cehennem karmaşasının tam ortasında, ben kulunuz, sırtında uzun bir yün palto, başında yumuşak bir fötr şapka... Bu kılığıyla, sıfırı tüketmiş askerleri katıyyen şaşırtmıyordu. Başkalarını da gördüklerini düşünüyorsundur! Savaş hatlarında dolaşan bir başıbozuk, kızarmış sülün yağmura gibi gelebilirdi onlara.

«Araya araya sonunda öbürküllere oranla biraz

diri bir yüzbaşı buldum, sol elini o muhteşem beş okla süslü duvara dayamış, sigara içiyordu, okların üzerinde «Arriba Espana!»* yazısı ki gözler yaşartır. Şöyle dışardan bırakınca bu iç karartıcı dekora, ne ağlamayı beğenirsin, ne de gülmeyi. Neyse. Ona özel komiser Don Avelino Pared'i nerede bulabileceğimi sordum. Reis, bana bir bakış baktı! 'Kim bu aradığın herif?' diye sorarak şöyle tepeden tırnağa süzdü beni, sanki benim gibi bir gerzek herifin gerçekten var olup olmayacağından emin olmak istemiş gibi. - 'Bir polis komiseri.' - 'Anlıyorum,' diye homurdandı yakışıklı başım sallayarak. 'Sanırım sen de polistensin?' 'Üçüncü sınıf polis müfettişi Jose Baza, emrinizde-yim!' - 'Emrimde mi? Şu saatte bir aynasız ne halt edeyim ben? Aradığın adam,' diye ekledi, 'buradan iki kilometre ötede, bütün savaş kaçaklarının saklandığı bir handa olmalı. Seni oraya götürebilirim.'

«Oraya gitmek üzere birlikte yola çıktık, bir vadinin dibindeydi han, manzarayı insanlaştıran birkaç cılız kavağın ortasında.

«Holde, bir ağaç tezgâhın arkasında, önemli insan havaları basan, oturaklı bir hatun kurulmuşta. 'Don Avelino mu?' dedi, beni merakla süzerek. 'Uyuyor şu anda. Hangi sebeple olursa olsun bu saatte uyandıramayız onu.' - 'Saat on bire geliyor,' diye görüş bildirdim. - 'Ne olmuş yani? Saat altıda yatıyor. Hiç dinlenmesin mi istiyorsunuz? Peki neden arıyorsunuz onu?' Birini ihbar etmeye geldiğimi sanıyordu kaltak, nazdan burun kanatları titriyordu. 'Müfettiş Baza'yım ben,' dedim soğukça. - 'Ah, özür dilerim, müfettiş bey. Lütfen yemek salonuna buyurun. Gecikmez. Tam 12.33'te iner. Çok dakik bir insandır.'

«Hatunun dediği saat ve dakikada senin kahra-

(*) Arriba Espana : Yaşasın İspanya (Çev.) 218

man göründü. Sırtı kambur, omuzları çökük yürüyordu, sanki olduğundan daha kısa görünmek istiyormuş gibi. Bir seksen dördü boyu. Onu hiç görmemiştim, hakkında kimse bir şey söylememişti. Donuk mu donuk yüzlü bir adamla karşılaşmıştım, kayıtsız bir incellekle giyinmişti, İngiliz kibarları gibi senin anlayacağın. Saçları simsiyahtı, tam ortadan ikiye ayrılmıştı. Yorgun görünüyordu, ya da bana öyle geldi.

«Yanma gidip kendimi tanıttım, gaco gülüşüyle ağzı aralandı, tam bir profesyonel gülümsemesi, surat duvar ama dişler meydanda. 'Burada bulunmanız beni memnun etti,' dedi boşuk bir sesle. 'İşten boşuluyordum. Oturunuz, rica ederim. Öğle yemeği yediniz mi? Güzel, birlikte yeriz, bu seferlik.'

«Reis, bu sözler gırtlığıma saplandı. Kendime ge-lemiyordum. Sanki aşçısına, 'Madem ki senin yaş günün, bizimle yemek yiyeceksin bugün, Marie'ciğim,' diyen burjuva hatunun sesiyle söylenmişti. Az kalsın kendisiyle birlikte yemek yemek istemediğimi söyleyip kalkıp gidecektim, ama çoktan bir yığın soruya boğmuştu beni, tahsil-terbiyem, sevdiğim kitaplar. Tatlı, bir sesle, 'Sanırım, öldü babanız?' diye fısıldadığı sırada, çifit çarşısı kafasından geçenleri sezmeye çalışıyordum. Darbeyi sineye çektim, sarardığımı hissettim. 'Cephede, evet. Sosyalistti.' O zaman, gözlerimin taa içine baktı, hâlâ unutamadığım bir bakış. Daha önce sözünü etmediler mi sana? Ölüm, anlıyor musun, ölüm. Tam anlamıyla ölüm. İçinde hiçbir titreşim olmayan kapkara bakışlara karşı koyamayarak gözlerimi indirdim. 'Babanızın düşüncelerinden sorumlu değilsiniz,' dedi yatıştırıcı bir sesle. 'Zaten doğru yolu seçerek ne kadar cesur olduğunuzu ispat ettiniz. Kutlarım sizi.'

«Benimle alay ediyordu, pis herif. Cesaretim ol-

mediğini, postu kurtarmak dışında, doğru yolu falan seçmediğimi pekâlâ biliyordum. Ama beni küçümseyerek ezmek istiyordu, anlıyorsun ya. Beni keşfettiğini ve bir sürüngen yerine koyduğunu hissettirmekten hoşlanıyordu, pezevenk. Zaten, her zaman sürüngen görünüşüm olmuştur benim, biliyorum. Sen bile, yanma yaklaştığım zaman geri kaçmamak için kendini zor tutarsın.

«Saat dörtten sonra çiçekli kumaş döşenmiş odasında iş başında gördüm onu; gölgelikli maun kar-yolasıyla, boyalı komodiniyle, büyük aynalı dolabıyla, çakıllı bir dereye bakan pencerenin önünde duran küçük masasıyla tam bir genç kız odasıydı. Bu çoban kızı dekorunun içinde büyük bir ciddiyetle çalışıyordu. Tıpkı bir ilkokul öğretmenine benziyordu. İçinde sadece kağıt ve dosya bulunan dolaptan bir dosya çıkarıp sofuca masanın üz-3rine koyuyordu. Yüzünü pencereye dönerek oturmuş - bana sağında yer vermişti- dosyadan bir kağıt çıkartıyordu; hemen hemen her zaman imzasız mektup olan bu kağıtları ağır ağır, her sözcüğün üzerinde durarak okuyordu.

«Sen de görecektin, reis: Bu bok dolu kağıt parçalarına değerken titreyen parmakları, titreyen burun kanatlarını, her kağıt tutuşta yüzde beliren sofuca huşuyu sen de göreceksin. Ve bu iğrençlikleri okurken sesinde tınlayan o papaz çömezi vurgusunu! Tatlı bir bakışla beni sarıp sarmalayıp din adamı yumuşaklığıyla soruyordu: 'Siz ne düşünüyorsunuz, Baza?' -İmzasız ihbarlardan kuşku duyarım.- 'Şüphesiz,' diye yanıtlıyordu başım bilgiççe sallayarak. 'Ama hiçbir şeyi ihmal etmemek zorundayız. Bu nedenle bir ilke edindim: Suçlamanın kinden, açgözlülükten yapılmış olduğu belli olsa bile her zaman inceleyip doğruluğunu araştırmak! Derken, üstünkörü bir araştırmadan son-

ra ilk bilgiler elimizdedir: Mektupta bulunan suçlamaları genel olarak doğrulamaktadırlar. Değişik kaynaklardan gelseler de, eşit değerde olmasalar da tanıklıklar gerçekten kesişmektedir. Burada yasayı uyum yapar, siz de böyle düşünmüyor musunuz?'

«Çünkü, kendisini onaylayayım istiyordu pis herif! Ve zaten, öfkemi içime atarak destekliyordum. Yöntem basitti. Dosyalar incelendikten sonra üçe ayrılıyordu: Aydınlatıcı bilgiler ve şüphelilerin sorguya çekilmesi gerekiyorsa 'İzlenecek' yazıyordu dosyanın üzerinde; kuru iftira olduğu kesinse, 'Dolaba'; 'Sonuçlandı' ise, ölüm anlamına geliyordu. Hesapladım, altı ay içinde, her on dosyadan biri, duyuyor musun beni? ancak biri 'Dolaba'ydi; beşi «İzlenecek» notu almıştı; on dosyadan dördünün, sayıya dikkat et sayıya, on dosyadan dördünün üzerinde 'Sonuçlandı' yazıyordu.

«Pekâla, biliyorum, savaş vardı, insan hayatının pek önemi yoktu, yumurtaları kırmadan omlet yapılmaz, falan filân, biliyorum bütün bunları. Ama, yalnız şu var; ben önümde kanıtlan değil, insanları görüyordum. Korkuya karşıdan bakmanı kesinlikle dilemem. Daha kötüsü de bütün çizgileri gevşeten ölüm. O gülüş, ağız o büzülmesi, bakışın sanrıyla katılaşması... Pis kokunun, gevşeyen büzüklerin, bacak aralarında kuruyan sidiğin sözünü etmiyorum.»

Başını eğdi, bardağını boşalttı, yeniden doldurdu, bir dikişte boşalttı, ağız bir sırtmayla çarpılırken bulanık bakışlarını üzerine dikti.

«Gebertmeliydin onu. On defa, yirmi defa, nasıl yapacağımı düşündüm. Ama ne düşündüğümü biliyordu; 'Cesaret edemezsin!' dercesine küçümsüyor-du beni. Haklıydı zaten: Cesaret edemedim. Ama nefret ediyordum ondan! Çünkü kafasından geçenleri bi-

liyordum, anlıyorsun ya, amacının ne olduğunu biliyordum: Beni alçaltmak, her defasında onurumu biraz daha kırmak. Bu işten öğreniyordum, hasta ediyordu beni, o öğrenç herif de tam olarak bilincindeydi bunun. Sabrımı tüketiyordu, hergün biraz daha çökertiyordu beni. Artık aynaya bakamıyordum bir irkilme hissetmeden. Bütün onurumu yitiriyordum,. sanki daha önce varmış gibi. Uyanır uyanmaz içmeye başlıyor, gerçeği görmemi engelleyen bir sisin içine giriyordum. Alçak herif, beni acımayla süzüyor, buz gibi bir sesle 'Siz insan değilsiniz Baza. Bir enkaz oldunuz', diyordu. Dediği doğrudu, kabul ediyorum. Ama suç kimde, ha? Beni bu duruma kim getirmişti?

«Yalancı pehlivanlığa soyunan üç kereste herifi yanıma alıp şüpheli kişileri evlerinden toparlamakla görevlendirmişti beni. Deri ve çizmeyle döşenmiş, dehşet salmaktan hoşlanan üç iyi aile çocuğu.

«Gözünün önüne getir Laredo, gece yarısı bir kentin sokaklarındasın, bir binanın önünde duruyorsun, bir meraiveni dörder dörder çıkıyorsun, ka pının zilini çalılıyorsun ya da yumrukluyorsun kapıyı, içerden bir kadın sesi, gergin ve titrek: 'Kim o?' Yanıtılıyorsun: 'Güvenlik Polisi, açın!' Ağlayarak yal vararak sana yapışan kadını, silkeliyorsun üzerinden; gözleri yerinden fırlamış, bakışlarını senin üzerine dikmiş çocukları görmezliğe geliyorsun, yüzünün rengi uçmuş, yaprak gibi titreyen adamı yakalılıyorsun, özsaygıya benzer bir şeyi korumak istercesine, 'Beş dakika lütfen, giyinmem için', diyor adam. Koridorda kalıp, boş yere titremesine engel olmaya çalışarak pantolonunu giyişine bakılıyorsun. Kadın kokma yapışıp sızlanılıyor: 'Onu nereye götürüyorsunuz, yalvarırım söyleyin! Bir şeye ihtiyacı olacak mı? İzin verin bir şeyler hazırlayayım ona.' Sinemaya özgü

sert pozlarla, o üç katil taslağı uzaklaştıırıyorlar onu. Sonunda adam geliyor, çok solgun, karısını kucaklıyor, çocuklarını öpüyor, son kez çevresine bir göz atıyor. Merdivene itmek zorundasın onu. Ve işte tam bu sırada, korkunç bir çığlık: 'Manuel!' ya da 'PacoP Adam dönüp bakılıyor, gözleri yaş içinde; elleri tırabzana sarılıyor. Gözünün önüne getirebilir misin bu manzarayı Laredo? Her gece beş defa, altı defa, ertesi gece bir başkası, küçük ayrıntılarla h^p aynı sahne: Birinde adam kuzu kuzu peşinden gelmek istemez, yumruklamak, çığlıkların, ağlamaların, bağıırıp çağırılmaların arasında onu arabaya kadar sürükleyerek götürmek zorundasın-, birinde, kadın sana katil muamelesi eder, yüzüne tükürür; bir başkasında, küçük bir kızcağız sinir krizine tutulur. Özsaygı, onur neresinde bunun sorarım sana? Tepeden tırnağa kana bulanmış hissedersin kendini, korkunç karabasanlar görürsün, öteki insanlara yaklaştımaya cesaret edemezsin, sanki onlara dokununca sendeki ölümü onlara da bulaştıracakmışm gibi.

«Ona gelince, o soylu şövalyeye, bu sırada hanr da hanın yemek salonunda rahat rahat akşam yemeğini yemekte, yanından hiç ayırmadığı, Cervantes'in Örnek Öyküler'ini de okumaktadır bir yandan.

Bir süre sustuktan sonra, «Biliyorum.,» diye sürdürdü konuşmasını, boğuk bir sesle, «hoşuna gidiyordu bu-. Kurbanlarım öteki dünyaya göndermeden önce Cervantes okuyan bir cellât. Bölge papazlarını öğrenç bir biçimde boğazladıktan sonra, körkütük sarhoş olup, papaz elbisesi giyinerek köylerinin sokaklarında dolaşan

şu kaba canavarlarla, yontulmamış köylülerle bir ilişkisi yoktu onun. Don Avelino kültürle, üslûpla öldürüyordu, öyle değil mi? Bırak da güleyim, yahu! Ha! Ha, ha.»

222

223

Tıkandı, kirli mendilini çıkardı, gürültüyle süm-kürdü. Altüst olmuş yüzünü kaldırarak gözlerini bana dikti, tiredim bakışlarından.

«Sen de, itiraf et, sen de düşkünsün üslûba. Cervantes okuyarak masasında tek başına öğle yemeği yiyen bu cellâta hayransın.»

Kan oturmuş gözlerini üzerimden ayırmıyor, tepkimi anlamaya çalışıyordu. Sarhoşluğu arttıkça, yüzü bozuluyor, kırıksıklıklar derinleşiyor, gözünün altındaki torbalar şişiyor, sesi ağırlaşıyordu. Kanepeye gömülmüş Baza, her zamankinden daha iğrenç, her zamankinden daha perişan görünüyordu. Elleri bardağı öfkeyle sıkıyordu. Siyah tırnaklarının, kırçıl sakallarının bende uyandırdığı iğrenme duygusunu anlamaması için gözlerimi başka yana çevirdim. Gözlerim, duvarda, palyaçonun ayı anımsatan yüzüyle, kocaman bir gülüşle yarılmış geniş ağızıyla karşılaştı.

«Hayır,» dedim sonunda mırıldanarak, «onun üslûbuna karşı duyarlı olduğumu sanmıyorum.»

«Öyleyse ne peki? Çünkü fışırdarak çevresinde dönüp duruyorsun... Gerisi kendi bileceğin iş!» Biraz sustuktan sonra konuşmasını sürdürdü:

«Tam bir İsviçre saatiydi Don Avelino! Saat onda son lokmayı da yutar yutmaz dışarı çıkıp kısa bir sağlık yürüyüşü yapıyordu, on beş dakika, ne fazla ne eksik;. Hanı dolaşıp dereye kadar iniyor, dere boyunda yüz metre kadar yürüyor, sonra durup ufuktaki şenlik fişeklerini seyrediyordu. Hiç kuşkusuz, ilgisiz bir merakla, en küçük bir kaygı duymadan. O anda ayağının dibine bir obüs düşse, onu da aynı kayıtsız merakla inceleyebilirdi. Görüyorsun, her zaman üslûp. Kibirli ve küçümseyici. 'Küçük dağlan ben yarattım!'

«Gezintisinden dönünce, otomobile binip köşke gidiyordu; biz köşk diyorduk, ama gerçekte bir saray yavrusuydu. Gözünün önüne getir: Çevresi iki metre yüksekliğinde duvarlarla çevrili beş hektarlık bir parkın ortasında, dorik sütunlu kocaman bir yapı. Oralı, ünlü bir operatör doktor emeklilik günleri için yaptırmış. Hemşerilerini hayrete düşürmek isteyen bir sonradan görmenin oç alma şekli yani, anlıyorsun ne demek istediğimi? Dövme demirden tırab-zanlı muhteşem bir merdiven, mermerler, parkeler, lambriler, frenskli tavanlar, halılar, avizeler ve bir yığın ıvır zıvır. Ve yıkım! Servetine karşın, herifçioğlunun gönlü Cumhuriyet'teymiş, 'Niye yani?' diye soruyor insan. Liberal bir büyük burjuva, bir aydın, kısacası budala bir idealist. Sonuç: Sarayı talan edildi, yağmalandı. Yirmi metre boyunda, on, ohbeş metre genişliğinde salonlarda eşyalar üst üste yığılmıştı: Kuyruklu piyanonun üzerinde bir Fransız komodini; yırtılıp parçalanmış, duvara yüzleri çevrilmiş sahte aile portreleri; birbirinin içine girmiş, gri saten döşemeli sandalyeler; üzerlerinde tek ampul bulunmayan kristal avizeler; kırık camlan kahverengi kağıtlarla kaplanmış pencereler. Yaban otlarıyla, böğürtlenle kaplı park ve her türden bitkinin istilâsına uğramış park yollar için de aynı durum söz konusu. Daha iç karartıcı başka bir yer düşünülemez. Mau-re'lar* ve lejyon askerleri cepheye gitmeden önce burada konaklamışlar. Isınmak için, giriş katındaki salonda

ateş yakmışlar. Duvar kaplamalarının üzerinde, tavana kadar is kuyrukları vardı. Katranla 'Yaşasın İspanya' yazmışlardı her yere, bir de anımsıyo-

(*) Maure'lar (Ar.: al-Mâr) : Berber, Arap, Zenci karışımı Sahra halkı, Franco ordusu askeri. (Çev.)

224

225

rum, kocaman bir 'Negrin*' bir ibne'dir yazmışlardı ki, hiçbir zaman kanıtlayamadım bunu. Okla delinmiş kalpler ve aşk ilânları da vardı. Aydınlanmak için, ölgün ışıkları karanlığı koyulaştıran ampuller asmışlardı elektrik tellerinin ucu. Nasılsa ateş törenlerinden kurtulmuş kitapları toplayarak, yırtık bir fotoğrafı uzun uzun inceleyerek boş salonları arşınlamaktan hoşlanan senin kahramana çok yaraşan eski ve görkemli bir dekor.

«Şüpheliler, giriş katındaki, aslında kütüphane olan, duvarları baştanbaşa tahta kaplama büyük odada tutuluyorlardı. Parkenin üzerine oturmuş, hareketsiz, suskun, rüzgâr bir taraftan girip bir taraftan çıktığı ve sıcak beş dereceyi geçmediği için soğuktan titreyen iki yüz, belki üç yüz insan. Saatler boyu, bazan da günlerce, kıvıldamadan, korku içinde bekleyen bu ceketli ya da yalnızca gömlek giymiş insanları gözünün önüne getir. Ailelerinden koparılarak alınmışlar, bir uğursuz parkin içindeki bu yağmalanmış, buz gibi soğuk saraya getirilmişlerdi. İnsanı bunaltacak şeyler, değil mi? Onlar da kesinlikle bunalmışlardı zaten. Yenik bakışlarında ne bir tepki, ne de bir umut ışığı vardı. Ve ö sessizlik, reis! Böylesini ömrüm boyunca duymadım, dağ doruklarında bile. Bir sanrı, anlıyor musun? Her ses, tek başına ayrılıyor, uzayıp gidiyor, bomboş salonlarda yankılanıyordu. Koca ağaç dallarının rüzgârda ça-tırdadığı, özel müfreze jandarmalarının, bacak arasında tüfek, uykusuz bekledikleri uçsuz bucaksız holde, çizmelerin topuk sesi duyuluyordu. Evet, özel müfreze jandarmaları diyorlardı onlara, güzel değil

'(*) Negrin Lopez (Juan) : Franco'nun hükümet darbesinden önce Cumhuriyetçi hükümetin sosyalist maliye bakanı. (Çev.)

mi? Her yağmur damlası, belleği yaralayarak, fısıldayıp duruyordu. Dahası var, bu yüzlerce insanın, yemin ederim ki hiçbir şey uydurmuyorum, bu yüzlerce insanın düşüncelerini duyuyordum. Evet, düşüncelerini dinliyordum, anıları yürek paralayıcı bir müzik oluşturuyordu.

«Saat tam on bir onda, her zaman İsviçre saati dakikliğiyle senin kahraman geliyordu, bir fren gı-cırtısıyla birlikte. Ağır ağır geçiyordu holü, jandarmaları üstünkörü selâmlayarak; belki öylesine yorgun, öylesine tiksinti içindeydiler ki, o geçerken ayağa bile kalkmıyorlardı... soruları başlarını hafifçe oynatarak yanıtlamakla yetinecek kadar yorgun ve bıkkındılar. O, temkinli yürüyüşüyle, tırabzana tutunarak görkemli merdiveni tırmanıyordu. İyice eskimiş gri pardösüsüyle, ölü odasına sessizce giren cenaze töreni görevlisini andırıyordu. Çobanlı, kurdeleli çoban kızılı, bir dere köprüsünün yanına konmuş küçük çiftlik evli kır manzaralarıyla bezenmiş, gri Jouy kumaşıyla döşenmiş küçük odaya kadar, birinci kattaki koridor boyunca, solgun ve kambur, yürüyordu. Bu oda, doktorun kızlarından birinin olmalıydı. Yataklık yerinde bir karyolanın izleri vardı hâlâ; boyalı ağaçtan, içi boş bir komodinin duvara dayalı duruyordu; oda kapısının yanındaki beyaz damarlı pembe mermerden

şöminenin üzeri tahta kaplamaydı; sisin, yüksek ağaçlara takılıp kaldığı parka bakan pencerenin yanında, kakma işlemeli küçük bir masa ve onun yanında da iki hezaran sandalye vardı. Bu dekor, -çiçekli perdeleri ve yataklığın üzerindeki gölgesi unuttum-bütün bunlar tümüyle çok sevimişti! Kuş kafesi gibi bir oda. Kontes dö Segür'ün romanlarını okumaya uygun bir yer. Senin Avelino, ağır hareketlerle -anlıyorsun ya, her zaman sakın, paniğe kapıl-

226

227

mak yok!- pardösüsünü çıkartıp, şöminenin yanındaki gömme dolaba asıyordu. Dosya yığınına masanın üzerine güzelce dizdikten sonra, pencereye bakarak ellerini ovuşturuyordu. (Ellerinin her zaman soğuk olduğunu söylemiş miydin sana? Sanırım kötü kan dolaşımı yüzünden.) Sonunda, oturup içini çekiyor, dirseklerini masaya dayayıp yüzünü avuçlarının içine alıyordu, sanki kendi iç dünyasına dalmış ya da dua ediyormuş gibi bir süre böyle kalıyordu. Sonra, birden, donuk bir sesle, beş ya da altı ad söylüyordu önündeki listeden.

«Merdiveni iniyor, önünde iki kişinin nöbet tuttuğu kütüphanenin kapısını açıyordum...»

İçkisini bitirmek için sustu, sonra boş bardağı döşemenin üzerindeki boş şişenin yanına koydu. Belki de bir dakika başı yerde, öyle kaldı. Omuzlarının üzerinde • beyaz bir toz tabakası oluşturan kepekleri görüyordum. Yorgun bir sesle konuşmasını sürdürdü:

«Onların yerine geçip, o dakikayı, ayağa kalkmaları, bir tavır takınmaları, kapıya kadar yürümeleri gereken o dakikayı sık sık düşündüm. Birçoğunun mağrur görünmeyi başardıklarını biliyor musun? Sana şunu söyleyeyim, insan anlaşılması çok güç bir hayvandır, geniş boyutlu, çok geniş. Bu yüzlerce gözün üzerime çevrildiğini hissediyordum, tanınması olanaksız sesimin o içinde yankılandığı başdöndürücü sessizliği dinliyordum. Adlan okunanlar sırayla ayağa kalkıyor, bazan şakalaşıyor, gülümseyerek ilerliyorlardı. Çoğunluğu köylüler oluşturuyordu. Bir sendikada yer almışlar, kiliseyi ateşe vermişler ya da 'kışkırtıcı' konuşmalar yapmışlardı. Hepsi kendilerini neyin beklediğini biliyorlardı. Her şafak vakti tüfek sesleri duyduklarına göre nasıl olur da bilemezlerdi? Olacaklara boyun eğmiş, sakın, merdivenin mermer

228

basamaklarını çıkıyorlardı, öyle bir merdiven ki varlığına bile güç inanır-insan, benzersiz. Bir nöbetçinin gözetiminde koridorda bekliyorlardı. Adı listenin başında yer alan, odaya girince, ötekiler kapının yanında, ayakta bekliyorlardı.

«Hep aynı sahne, durmadan tekrarlanıyordu, karabasan görüyormuşsun gibi. Don Avelino, elini yüzünden çekerek, ağır ağır konuşuyordu: 'Gözlerini kaldır. Bana bak. 'Adam, çoğunlukla gözleri yerde, elleri iki yanda öyle duruyor oluyordu. Bu sırdaş sesi duyunca söylenene uyuyor ve konuşmanın gerisini merakla bekliyordu. 'Hepiniz üç yüze yakınsınız,' diye tekrar başlıyordu Don Avelino, 'biliyorsun. Bu nedenle ayrıntılara incek zamanım yok. Savaşta insanın çok zamana ihtiyacı vardır. Sana bir tek soru soracağım, cevap vermek için üç dakikan var, hem uzun, hem de yok gibi kısa bir süre. Söyleyeceklerini çok iyi düşün. Anladın mı?' Şaşırın adam başını

sallıyordu. Bu kadar açık seçik sözlere boyun eğmekten başka ne yapabilir insan? 'Güzel,' diyerek lütfediyordu Don Avelino. 'CNT'li* olmakla suçlanıyorsun. Ne diyorsun buna?'

«Bazı acımasız sınav gözcülerinin yaptığı gibi kol saatine gözlerini dikiyordu. Konuşması -ve davranışı birçoklarının üzerinde tokat etkisi yapıyordu. Don Avelino'ya şaşkın şaşkın bakarak bir adım geriliyorlardı. Kimileri, gözlerinin içinde garip bir ifade, ağızları açık kalıyorlardı. Kimileri makineli tüfek gibi konuşuyordu. Senin kahraman, üç dakikanın geçmesini bekleyerek sesini çıkarmadan duruyordu. Süre bitince, tutukluya uyuklar gibi bakıyordu. 'Güzel', diye tıslıyordu.

(*) Cumhuriyet yanlısı sendika. (Çev.)

229

«Küçük küçük harflerle, dosyanın üzerine yazıyordu: 'Olay çözümlendi'; bu, adamın parkın dibinde, durgun gölcüğün yanında kurşuna dizileceği anlamına geliyordu. Onda bir oranında: 'İncelenecek' yazıyordu. Bu da suçluluğu henüz kanıtlanmamış olanlara tanınan ek süre demektir. Bu durumlarda tutukluya, 'Umarım ki bana yalan söylemediniz,' diyordu.,

«Şimdi, reis, bunların nasıl bir ortamda geçtiğini kavramaya çalış. Ne bir bağırp çağırma, ne de bir hakaret. Yalnızca şu usandırıcı kayıtsızlık. Beni en çok isyan ettiren buydu: İç karartıcı, cenaze töreni alışkanlığı. Kini, öfkeyi, insanca bir tutkuyu bir kez tercih ederdim. Ama hayır, bu noterce ilgisizlik başımı döndürüyordu. Kendi kendime soruyordum: 'Bu içe dönük dehşet nereden geliyor?' diye. Bu korkunç dinsel törenin anlamı ne?' Bir gün, bir ipucu buldum, her şey aydınlandı: Bir polis sorgulamasına tanıklık etmiyordum, bir dinsel törende hazır bulunuyordum. Don Avelino âyin yönetiyordu, anlayacağını. İç Savaş sayesinde dirilmiş olan Engizisyon törenini yapıyordu. Güç duyulan fısıltı ses, aldatmaca merhamet kılığına giren Dogma'mın sesiydi. İvir zıvır eşyayla dolu çobansı dekora, o göçük siluete, çökük omuzlara bakıyordum. Bugün de öyle... ama ne önemi var! Zırvalarımın canı cehenneme! Önemli olan bir şey var: Öldüren, kin değildir, Laredo, ya da, o öldürdüğü zaman, taşkınlıkla, vahşice yapar bu işi, kısacası etkili değildir. Öldüren, gerçekliktir, kesinliktir. Oysa, bu adam, hiçbir şeyden kuşkulandırmıyordu.

«Otuz kez, kırk kez, şafak sökünceye kadar, aynı delice konuşmalar tekrarlanıyordu ve hep aynı davranışlar: Saat, kargacık burgacık yazı. Pencerenin yanındaki masanın üzerinde duran bakır lâmbanın ölgün ışığının aydınlattığı küçük odadan durmadan insan-

230

lar geçiyordu. Ayakta bekliyorlar, susuyor ya da konuşuyorlar ama üç dakika sonra gidiyorlardı; çoğunluğu, kendilerine sigara ve kötü alkole sulandırılmış kahve verilen giriş katındaki o büyük salona.

«Saat beş buçuğa doğru, Pared ayağa kalkıp eski pardösüsünü üstüne geçiriyor, sonra sakın sakın çıkıyordu. Sundurmada hareketsiz duruyor, tüfek seslerini dinliyordu. Sonra, gene duvar gibi, otomobile biniyor ve otomobil kuru ağaçlı parkın içinde gözden kayboluyordu. Ufukta sütümsü bir ışık parlayıp sönüyordu. Sesler yankılanıyordu, çizme sesleri, yeniden silâh sesleri. O zaman, sessizlik yeniden egemen oluyordu talan edilmiş köşke, bir daha hiçbir zaman duymak istemediğim o sessizlik.

«Bütün bunlar,» dedi Baza bir solukta,» iki yıla yakın sürdü. Nasıl dayandım? Hâlâ bunu düşünüyorum. Korunma içgüdüğü ya da alçaklık, seçimi sana bırakıyorum. Ha, şişe de vardı, doğru.

. «Sana en iyisini anlatmadım,» diye ekledi şeytanca sırtarak, «soylu engizisyoncunun duyarlı bir yüreği de vardı, düşün bir. Acıyıp yanma, terk edilmiş bir köpek almıştı, korkunç bir it, bastıracak, kel ve uyuz, üstüne üstlük kör de. Köpek her yere peşinden gidiyordu, hâttâ yatağında bile yatıyordu, bu insanca nitelikten heyecanlanan hancı kadın söylemişti bana. Ama, senin kahramanın o korkunç ite verdiği adı öldür Allah bulamazsın: Asco. Evet, elbette Tiksinti! Gülmekten çatlar insan, öyle değil mi?

«Bir gün dayanamayıp, daha iğrenç bir it bulup bulamadığını sordum. Yanıt vermeden önce o anlaşılmaz bakışıyla şöyle bir baktı: 'Çok aradım, ama bula ? madun', dedi. Tam ona göre bir mizah.»

Baza bir süre bitkin kaldı. Heyecanımı bastırarak, kayıtsız bir sesle sordum:
231

«Bütün tutuklular onun elinden mi geçiyordu?»

«Ne demek istiyorsun?» dedi başını kaldırıp, beni güvensiz bir bakışla süzerek. ;

«Başka gruplar da olmalı..., falanjistler, askeri polis, ne bileyim!»

«Hayır,» diye karşı çıktı katı bir sesle. «Ordu, eline geçen bütün şüpheli kişileri ona gönderiyordu, falanjistlere gelince, kendi deyimiyle 'İnançlarını pekiştirmek' için hepsini cepheye göndermişti Don Aveli-no.»

«Bununla birlikte...» diye bir lâf attım, sonucun nereye varacağını bilmeden.

«Ne, bununla birlikte?» \

«Bana ortalığın o sıralar çok karışık olduğunu, önüne gelenin önüne geleni tutukladığını söylediler.»

«Bizim bölümde durum öyle değildi, inan bana. Zaten, karışıklığı hiç mi hiç sevmezdi Pared. Bir düzen delisi. Hayır, hayır, her şey ondan geçiyordu, onun elinden geçmeyen tek bir dosya bile yoktu. Ama sen belli birini düşünüyorsun, öyle değil mi?» diye sordu güvensiz bakışlarını üzerime dikerek. «Ah,» dedi birden kaçak bir gülümsemeyle, «anlıyorum: O kadın sana anlatmış anlaşılan. Olayı kabul ediyorum. İstersen, bu kadarla yetinelim, daha ileri gitmeyelim. Kuşkulu kalması daha iyi. Bütün diyebileceğim şu ki, onun büyük harfle 'Göz' dediği şeyden hiç kimse kurtulmamıştır. Hâbil'le Kabil hakkında, ne dediği pek anlaşılmayan bir kuram. Belki sana da anlatacaktır, seninle konuşmaya tenezzül ederse. Sadede gelelim,» dedi sesinin tonunu değiştirerek, «sana nasıl sürüldüğümü anlattılar mı?

«Hayır,» diye yanıtladım, şaşkınlıkla. «Sahi mi? Anselmo bile sana bir şeyler fısıldamadı mı? Doğrusu, iyi sır saklıyor bizim Dükkân. Benim

için, ne düşündükleri umurumda bile değil.»

«İhbar üzerine, cumhuriyetçi duygularından kuşkulanılan bir tabip tutuklandı,» diye sürdürdü konuşmasını. «Çok dürüst, saygıdeğer, on üç yaşında bir velet babası; adı Jose-Maria'yich çocuğun, yaşından önce olgunlaşmış, ciddi ve sessiz, boyun eğmiş gözleri ÇOK şey görmüş, hiçbir şeye şaşırılmayan çocuklardan biri. Seviyordum bu çocuğu, sık sık görmeye gidiyordum. Çocukları her zaman sevmişimdir. En kötülerinde bile bir temiz yan vardır, saflık diyemeyeceğim, hayır, çünkü bir çocuktan daha ahlâksız hiçbir şey tanımıyorum, istersen bir tür yürek temizliği diyelim buna.. Gözleri gerçeği durmadan yeniden keşfeder. Sözün kısası, bağlandım bu çocuğa. Dahası, bana kalırsa, Jose-Maria da benden nefret etmiyordu. Belki de beni olduğum gibi görmüyordu, yani aşağılık bir ayyaş, başkalarının postunu satarak kendi postunu kurtaran korkak bir aynasız olarak. Çocuklarla mucize bile mümkündür. Onun yanında kendimi daha az kirli, daha az pis kokulu

hissediyordum. Birlikte, kırlarda uzun yürüyüşler yapıyorduk. Hatırlıyorum, bana yaban bitkilerinin adını öğretiyordu. O dehşetin ortasında bu dostluk avutuyordu beni. Bir insan, yeniden bir insan durumuna geldiğimi . hissediyordum. Bu durumda, babasının ölümüne kesinlikle göz yumamazdım. Adamı kurtarmak için, bir rahibenin imzaladığı ihbar mektubunu yürütmekten başka çare bulamadım. İnan bana, bu rahibeler, böylesine pislikleri yazmaya bayılıyorlardı. Ayın alayı geçerken diz çökmeyenler, onların büyük bir zevk duyarak söyledikleri gibi, kötü ruhlu insandılar, bu nedenle hemen gammazlanmaları gerekiyordu, ama senin de tahmin edeceğin gibi, Hıristiyan merhametine has tedbirleri de elden bırakmayarak; 'Kanıtlayamam, ama kesinmiş

232

233

gibi görünüyor...' Nerede kalmıştım? Ya evet, şu mektup. Tabii yırtım mektubu, bunun üzerine, bir ay sonra, özür dilenerek serbest bırakıldı baba. Düşün bir, nasıl mutluydum! Düşünüyordum: Hiç değilse bunu başardım şu köpek hayatımda. Babasının hayatını kimin kurtardığını çocuğun bilmesi pek önemli değildi. Ben biliyordum ya, bu yetiyordu bana. Hâtta biraz da haysiyet kazanmış gibiydim. Çocuğu gördüğüm zamanlar, garip bir duyguya kapılıyordum, göğsümde belli belirsiz bir sıcaklık. Babasına kavuşaa Jose-Maria'nın duyduğu sevinç kelimelere sığmazdı. Durmadan gülüyor, şakalaşıyor, atlayıp zıplıyordu. Bir çocuğun mutluluğundan daha göz kamaştırıcı bir şey biliyor musun, Laredo?... Özür dilerim, çok içtim. Evet, diyordum ya sana: Jose-Maria yeni bir yıldız gibi parlıyordu. Tekrar ediyorum, bir savaş çocuğuydu, bazı yönleriyle yetişkin, bazı yönleriyle çok çocuk, her şeyi bildiği, her şeyi anladığı izlenimi uyandıran çocuklardan, ve gözleri... Çok güzel bir çocuktu, Laredo. Uzun boylu, narin, dalgalı saçlar, bal rengi kocaman gözlerinde afacanlık: Baştan çıkarma tutkusu, davramışlardaki o doğuştan gelen anlam, en küçük hareketlerde kedi yavrusu inceliği. Saatler boyu onu seyredebilir, sarhoş bakışlarımla bu kusursuz varlığı görmekten mutlu olabilirdim.

«Hiç kuşkusuz, her şeyi anlamıştı Dr. Ferral, suç ortağı gülümsemesiyle bana teşekkür ediyordu. Sanırım çocuk da biliyordu, hiç değilse seziyordu. Beni görünce, koşup boynuma sarılıyordu... Garip bir duygudur, Laredo, bu küçük hayvanlardan birini kollarının arasında tutmak, katılmış, buruşmuş derinin üzerinde, o kaynak suyunun akışını duymak. Kendimden geçiyordum, bağışla lütfen. Demek ki ikisi de biliyordu; ikisi de kendi yöntemleriyle, bana sessizce te-

234

şekkür ediyorlardı. Babasının çok dürüst bir insan olduğunu söylemiştim sana. Hiçbir alçakça düşünce, kafasından şöyle olsun geçemezdi. Eski zaman doktorlardandı, hani o yoksul köylüleri tedavi etmek için geceleyin üç posta kalkan ve evden çıkarken ücretini almayı . unutan doktorların soyundan. Bilimin şanı için insanı diri diri yüzebilecek zamane teknisyenle-riyle arasında hiçbir ortak nokta yoktu. Franco bile bunların aylardır deney kobayı oldu diye neredeyse acıyacak duruma geldim. Ferral hayata karşı saygılıydı, bu yüzden ölüme karşı da saygılıydı, can çekişenlerin başında hazır bulunur, onları rahatlatır, insana yaraşır bir biçimde ölmeleri için acılarını dindirirdi. Oğluna karşı hissettiğim dostlukta herhangi bir kusur bulmuyordu,

tam aksine. Beni Jose-Maria ile konuşurken gördüğü zaman, 'Hanginizin daha çocuk olduğunuzu düşünüyorum', diyerek takılırdı bana, yüzün-. den eksik olmayan o tertemiz gülüşüyle. Kısacası, tertemiz bir insandı. Onların yanında gerçek ailemi bulmuş gibiydim, geceleri hanı, uğursuz köşkü,, her şeyi unutuyordum. Hiç kuşkusuz çocukça buluyorsun bunu, öyle değil mi? Eğer bir insanın bir değeri varsa, bunun kaynağı onun çocukluğundadır, Çocuk'un sahip olduğu şeylere kendisi de sahiptir: 'Çocuklar gibi olamazsanız eğer.' Evet, orada, Jose-Maria'nın yanında denedim, hâlâ diyorum kendi kendime, eğer biraz şans...

«Kuşkulanmalıyım, Dr. Ferral'a en kısa zamanda kaçmasını öğütlemeliydim. Bunu yapmak istiyordum, Laredo, namussuzum. Ancak, Jose-Maria'yı yitirmek korkusuyla, erteleyerek geç kalıyordum. Şimdiye kadar sevdiğin bir dostu yitirdim mi? Bu ölüm değil, hayır, hiçlik. On kez az kalsın konuşacaktım, ama önsezilerimi bir yana itip, her defasında ertesi güne

235

bırakıyordum. Yalnızdım, handaki odamda, hergün ailelerinden kopartılıp, buz sarayına götürülmesi ge • reken insanlar demek olan dosyalarla karşı karşıya ve yapayalnızdım. Yalnızlık çok kötü bir şeydir, Laredo. Kendi istekleriyle, bile bile, insanlardan uzaklaşanların yalnızlığından söz etmiyorum. Hayır, acımıyorum onlara. Her gece, kendi ölümleriyle kucak kucağa yatanların yalnızlıklarından söz ediyorum. Hastalar bu yalnızlığı yaşarlar, tutuklular, bir daha ışığı göremeyecekleri sezgisiyle bakarlar, geceye. Sana gülünç, duygusal gibi geliyordumdur kuşkusuz. Yoksa bu tür şeylerden nasıl söz edebilir insan? Kendime özürler aramıyorum, anlamaya çalışıyorum yalnızca, aşağı yukarı kırk yıldır.

«Don Avelino her şeyi keşfetti hiç kuşkusuz. Belki yeni bir ihbar yapıldı, ya da... Gözünden hiçbir şey kaçmıyordu bu adamın. Karşımda dururken görüyorum onu, üzerime diktiği ölü gözlerini. 'Size olan gü-, venime ihanet ettiniz Baza. Polislik görevinizi yerine getirmediğiniz. Amaçların en iğrenç uğruna yaptınız bunu: İğrenç arzularınızı tatmin etmek için. İhanetle yetinmeyip bir çocuğu da kirletiyorsunuz.'

«İşte buna dayanamadım. Beni görev kusurundan dolayı suçlamasını isterdim, hattâ vatana ihanetten. Ama Jose-Maria... Görüyorsun hayatımı, Laredo: Her zaman senin gördüğün gibiydi, çirkin, kirli, aşağılık. Bu çirkefin içinde, bu çocuk... Eğer senin kahraman, silâhını kılıfından çıkarmamış olsaydı, onu boğazlardım, bundan kuşku yok. Evet, yapardım bunu. Hayatımın tek temiz yanını kirletiyordu: 'Bu alçaklığın suçlusu olmadığınızı kabul ediyorum, Baza. Suçlamamı geri alıyor, sizden özür diliyorum.»

«Neden bekledim? Onun hakkında bildiklerime, talan edilmiş köşkteki karabasan dolu gecelere rağ-

men saçma bir umuda kapılmıştım. Sonuç olarak, o da insandı, öyle değil mi? Bu rengi uçuk gövdenin derinliklerinde bir parça insanlık olmalıydı. Duygulanmıştı belki, anlayacaktı. Oysa o mermer, dümdüz sesiyle yılan gibi soktu: 'Hatanızı onarmak size düşer. Bu akşam, Dr. Ferral'ı tutuklayacaksınız.'

«Kırk yıldır aynı rüyayı görüyorum,» diye mırıldandı güç duyulur bir sesle. «Yanımda iki zaptiye, kapının zilini çalarken görüyorum kendimi: 'Kim o?' -'Ben, Jose Baza.'- 'Siz mi? Ne var?' Kapı açılıyor, Dr. Ferral beni şaşkın şaşkın süzüyor, iki zaptiyeyi fark ediyor ve gözleri bana doğru dönüyor... O bakış, Laredo, hayatım boyunca bundan daha ağırını hissetmedim. 'Giyinebilir miyim?' Katıydı sesi, korkunç bir küçümsemeyle dolu. Başımı eğdim. Ona açıklamak isterdim... ama açıklanacak

bir şey yoktu. Ya da her şey. Alçaklık, korkaklık örneğın. Yürekli bir insan bir korkağı nasıl anlayabilir? Sen, eminim, düşünüyorsun... Sonra, Allah kahretsin! Dr. Ferral giyinirken kapı gıcırdadı, çocuk göründü, pijama giymiş, çıplak ayaklı. Tek kelime söylemedi, gördüklerine ina-namıyormuş gibi baktı. Babası odadan çıkınca. Jose-Maria ona doğru yürüdü, mağrur, sarıldı ona. Ne gözyaşı, ne de çığlık. Başka çocuklar gibi değildi o, her şeyi anlamıştı.

«Anne?» diye sordum boğuk bir sesle.

«İki yıl önce ölmüştü, bunu söylemeyi unutmuştum. Jose-Maria bir yetimler yurduna yerleştirildi. Ziyaretine gitmeye uzun süre karar veremedim. Beni görmeye katlanamazdı. Zaten karşılaşmaya ben de katlanamazdım.»

Baza başını eğip bir an öyle kaldı, sessiz. Boynu seğiriyordu.

«Senin kahramanda hiçbir zaman bağışlamadı-

236

237

ğım şey,» diye mırıldandı kin dolu bir sesle, «şu... Arılıyorsun ya, Laredo, daha ilk karşılaşmamızda beni yargılamıştı, değerlendirmişti. Postumu kurtarmak için her şeyi onaylayacağı mı biliyordu. Beni yok etmek için elinden geleni yaptı.

«Şüphesiz sana Ramon Espuig'ten de söz etmişlerdir. Bir efsane yaratıldı. Zekânın galibiyetiyle so ? nüçlanan muhteşem bir maç. Ne martaval! Gerçeğı biliyorum ben. Espuig'in başına benim başıma gelen geldi, aynı şekilde parçalandı. Tıpkı ötekiler gibi. Eğer kaçmazsan senin de başına geleceğı gibi.

«Bu adam,» diye ekledi Baza, «hayattan nefret eder. Ölüm bile yetmez ona: Canlının görünüşünü koruyan bir ölüm ister. Anlıyor musun, Laredo? Bana iyice bak ve içtenlikle yanıt ver: Yaşıyor muyum yoksa çoktan ölmüş müyüm? Cesaret edemiyorsun, gözlerini kaçınıyorsun. Pöh, boş ver, haklısın belki de...

«Bağışla beni,» dedi birden boğuk bir sesle. «Kendimi yorgun hissediyorum.»

Güçlkle ayağı kalktı, sendeledi, ona destek olmak için içgüdüyle elimi uzattım.

«Zahmet etme,» diye homurdandı. «Alışığım. Yatağıma kadar gidebilirim. Uyku, gerçek olarak ancak bu kaldı, eğer düşler gelip altüst etmezse. Gerisi...»

Kuşkulu eliyle değirmi bir hareket yaptı. Dekor mu gösteriyor diye düşündüm. Ama gerçekte hayatı gösteriyordu. Tedirginlik içinde elimi uzattım, yapışkan parmak uçlarıyla şöyle bir dokundu.

«Anlaşıyor ki kötü bir aynasızım ben,» diye sırttı odayı geçerken. «İyi aynasızlar sarhoş olmazlar, çocuklarla arkadaşlık etmezler, elektrikli trenlerle oynamazlar. Sende iyi aynasız cevheri var mı diye düşünüyorum. Şimdiye kadar kimseyi öldürdün mü?»

«Evet,» diye içimi çektim.

«Hele, hele,» dedi dumanlı bakışlarıyla beni süzmek için durarak. «Peki unuttun mu ölünün yüzünü?»

«Hayır,» diye yanıtladım.

«Kötü,» diye hıçkırdı. «İyi bir aynasız pişmanlık acıları duymaz. Belleğini Yasa korur onun. Elveda; reis. Ve unutma: Pişmanlığa yer yok, eğer yaşamak istiyorsan. Zaten, her insan bir mezarlıktır. Çocuklar dışında... Yetmez mi!»

Kapıyı kapattı. Öksürdüğünü, ölgün bir sesle 'Re-medios' diye seslendiğini duydum. Merdiveni ağır ağır indim. Giriş katının ampulü sönmüştü; karanlıkla dolu bir kuyuya iniyormuşum duygusuna kapıldım. Don Avelino Pared'in adını duyduğum andan bu yana, giderek yoğunlaşan bir karanlığa dalmaya başladığımı düşündüm. Hayaletlerin kaynaştığı buzdan bir gece, üzerime kapanıyordu: Domingo Ortez, Ramon Espuig, Dr. Ferral, Baza. Marina'mın uyarısını, Pilar' m yalvarmasını hatırladım. İş işten geçmediğini düşündüm: İstifa edebilirdim. Ne var ki, sonuna kadar gidecektim, hissediyordum bunu. Hangi nedenle, onu ben de bilmiyordum.

238

239

15

Beş yıl önce, uluslararası bir toplantı dolayısıyla, Pa-seo del Independencia'ya iki adım uzaklıkta bulunan Grand Hotel de Saragosse'da kalmıştım. Bu sessiz lüks otelden, bir içe kapanış ve sessizlik anısı saklıyordum. Bu nedenle, Murcia'nın üzerimde bıraktığı can sıkıcı duyguları unutmak isteğiyle, burada iki üç gece geçirmeye karar verdim. Taksi beni, üst kesimi vitray döşeli kubbeli kapının önüne bıraktığında çoktan gece olmuştu. Hole girince, bir şeylerin değişmiş olduğunu sezinledim. Mavi muslin giysiler giymiş, bellerine geniş canfes kuşaklar kuşanmış, saçları kurdela kızlar cıvıldaşarak koşuşturuyorlardı. Uzun etek, lame bluz giymiş iriyarı iki kadın yüksek sesle konuşup, kasılarak dolaşıyordu. Holün ucundaki yemek salonundan baygın müzik sesleri geliyordu. Belki bir düğün ya da İlk Kudas ayini şöleni yapılıyordu. Şöyle bir gördüğüm kadın ve erkeklerin mağrur, küçümser havalalarına bakılacak olursa, konuklar yeni orta sınıftandılar, yani zengin tüccarlar ve işadamları. Çünkü, salonlara kucak dolusu kira ödedikleri için, güç beğenir görünmeye haklan olduğunu sanıyorlardı. Onların çığırkanlıklarından, orkestranın şamatasından ürküp, yarı yoldan dönmeye kalkıştım. Ama, otelde oda ayırttığımı hesaba katmasak bile, uygun bir otel odası buluncaya kadar kentte dolaşmak zorunda kalacağımı düşünerek bundan caydım. Yeni ispanya'nın felâketi olan bu sonradan görme zıpçıkta-

larla her yerde karşılaşabilirdim zaten. Bunun üzerine danışmaya gittim, görevli bana şöyle yukardan bakarak oda anahtarımı verdi. Bir polis müfettişinin, bu düzeyde bir otele yakışmadığını düşünüyor olmalıydı. Bir bakıma haklıydı adam. Lüks otellerde kalmak olanaklarımın üzerindeydi. Kendimi biraz lüksle şımartmak istemiştim, bunda da başarısızlığa uğramıştım.

Altıncı katta, bir küçük avluya bakan, mutfak kokulu küçücük bir oda vermişlerdi hiç kuşkusuz. Bu ışısız kuyuda, orkestranın sesi gümbürdüyordu; çaresiz boyun eğip, bu gürültüyü gece yansına, belki de şafak söküne kadar çekeceğimi anladım.

Banyomu hazırlamak için muslukları açınca, borular patlayacakmış gibi öksürüp hıçkırmaya başladılar. Tuvaletten hafif bir koku geliyordu.

Ne var ki, eski havalar çalan orkestrayı dalgın dalgın dinleyerek, içinde uzun süre kaldığım banyo küvetinde, bir gevşeme duygusu hissettim, Gençliğimi dolduran bu ezgileri dinlerken acılı bir özlem duydum. Pilar'm görüntüsü geçti gözümün önünden. Bir gün önce Murcia garına beni geçirmeye gelmişti. Peronda uzun Süre bakışıp gülümsemiş, birkaç önemsiz cümlelerin dışında birbirimize söyleyecek bir şey

bulamamıştık. Geniş yakalı, açık renk giysisi içinde, bana çok güzel görünmüştü. Gözlerinde, son zamanlarda sık sık fark ettiğim o kaygılı dışavurum vardı. Bunu ayrılık duygusuna vermiştim. Onu kollanmm arasında sıkarken bütün bedeni titremiş, yanağım boynuma dayayarak: «Dikkatli ol, Santi,» demişti. Neye karşı dikkatli olmam gerektiğini düşünüp, ona gülümseyerek, güvence vermiştim. Şimdi ona telefon etmek istiyordum, ama ne söyleyeceğimi bilemediğimden bir türlü karar veremiyordum. Üstelik benim Huseca'da

240

241

olduğumu sanıyordu, Zaragoza'ya uğramak düşüncemi ondan gizlemiştim.

Banyodan çıkınca, görüşmeyi umduğum dönem arkadaşşıma telefon ettim. Karısı, sekiz gündür Mad-rid'te olduğunu söyledi. Beni göremediği için üzüleceğini ekledi sözlerine. Kendisine teşekkür edip, daha sonra arayacağımı söyledim. Yatağın üzerinde bomboş, ne yapacağımı bilmeden oturuyordum. Yemek saatinin gelmesini beklerken, kentte biraz dolaşmaya karar verdim. Kalabalığı seyrederek Paseo del Inde-pendencia'da dolaşım. Geçmişe oranla daha az askeri öğrenciye rastlandığını şaşkınlıkla fark ettim. Kiliseye olan ilgi gibi, bu tür eğilimlerin de azaldığım düşündüm. Pek ender rastladıklarım da daha az kasılarak taşıyorlardı" üniformayı, dahası biraz da tedirgindiler. Son gelişimden bu yana, kentte çok şey değişmişti; Grand Hötel'in bozulması da bu değişikliğin bir tanığıydı. Bu değişikliklere sevinmem mi, yoksa üzülmem mi gerektiğini bilemiyordum, zaten duygularım neyi değiştirirdi ki.

Yoğun trafiği, aceleci kalabalığı, sinemaları ve lokantalarıyla Zaragoza, benim için, bir büyük başkent havasındaydı. Gürültüden iyice şaşırılmış, yolları geçerken tedirginlik duyuyordum. Korkunç görüntümü üzerimde kötü bir etki bırakan Pilar bazilikasına doğru yönelip, Ebro ırmağına gitmek üzere çevresini dolaşım. Rıhtımda korkuluğa yaslanıp, içinde ışıklar yansıyan bulanık sulara daldım. Sonunda akşam yemeği için lokantaya gitmeye karar verdim; kötü servisli bir lokantada berbat bir yemek yedim.,

Dışarı çıktığımda, sert bir rüzgâr esiyordu. Hava serinlemiş, havada toz bulutları burgaçlanıyordu, tebeşir tozu doluyordu ağızıma. İnsanlar televizyon haberleri için evlerine döndüklerinden, sokaklar bomboş

242

görünüyordu. Radyonun bir gün önce, Generalisimo' nun sağlık durumunun birdenbire kötüleştiğini haber verdiğini hatırladım. Doktorlar yeni bir girişimde bulunmaya karar veremiyor görünüyorlardı. Pilar da çok üzülmüş gibiydi; Franco'nun ölümsüz olmadığını, yaşı göz önünde bulundurulacak olursa, ölümünü beklemenin doğal bir şey olacağını söyleyerek avutmuşum onu. Ölümünün «yeri doldurulmaz» bir kayıp olacağını söyleyerek onaylamıştı sözlerimi, ancak kullandığı «yeri doldurulmaz» lık deyimi çok şaşırtmıştı beni. Geleceğin onu korkuttuğunu düşündüm, zaten onun yorumunu bir yere kadar ben de paylaşıyordum. İnançlarının pek güçlü olmamasına karşın, bir mucize beklediğini söylemişti Pilar, Cau-dillo'nun* yatağına konan kutsal kalıntılar, ölümünü belki geciktirebilirdi. Özellikle Nuestra , Senora del Pilar'm harmanisine güveniyordu. Dinsel görevlerini savsaklamasına karşın böylesine

boş inançlı görünmesine şaşırمام karşısında, bunların aynı şeyler olmadığını söyleyerek coşkuyla karşı çıkmıştı; kimbilir haklıydı belki de.

Paseo del Independencia'da bir gazeteci kulübesinde durup Diario del Aragon aldım. Birinci sayfada, beş sütuna iri puntularla: «Doktorların bütün çabalarına karşın Caudillo'nun durumu ağırlıyor» yazıyordu. Yazıda hiçbir önemli haber yoktu. Herkesin bildiği şeyi doğrulamaktan başka bir şey yapmıyordu: Doktorların çabalarıyla yaşatılan Franco, ölüyordu. Bunca uzun süren ölüm halkı usandırmıştı, birçokları bu korkunç tedavi biçimini suçlamaktan çekinmiyordu.

Reklâm fotoğraflarına bakılacak olursa, oldukça açık saçık bir Fransız filmi gösteren bir sinemanın

?(*) Caudillo (Generalissimo): Önder, başkomutan,
Franco (Çev.)

- 243

.ttmmm

önünde durdum. Son gösteriye kadar daha bir saat beklemeyi göze alamayarak otele dönmeye karar verdim. Giderek hızını artıran rüzgâr da aylıklığa heveslendirecek gibi değildi.

Holde, mavi giysili kızlar isterik kahkahalarla gülüyorlardı şimdi. Yağlı ve topuz gibi görünüşleriyle, o korkunç şişme bebeklere benziyorlardı. Yemek salonunun ağzına kadar açık kapısından gelen gürültü, orkestranın müziğini bastırıyordu. Yeşil dallarla süslenmiş orkestra setinin üzerinde, tütün rengi ceket, bej pantolon giymiş beş altı müzisyen tepinerek bir şeyler çalıyordu.

Ak saçlı zayıf gece bekçisine şenliğin genç saatlere kadar sürüp sürmeyeceğini sordum. Yanıt yerine, zayıf omuzlarım silkmekle yetindi. Bunun üzerine, Zaragoza'da kalışımı kısaltmak zorunda kalacağımı bildirdim. Hiç şaşırmadı, «Sizi anlıyorum. Yarınki rezervasyonunuzu iptal ediyorum,» diye homurdandı.

Eski zamanların adamı olduğu her durumundan belliydi; Grand Hc-tel'de, zengin yabancı müşterilerin, servetlerini göstermek gereksinimi duymayacak kadar köklü, zengin İspanyolların kaldığı dönemden. Yorgun bakışlarında, yeni göreneklere karşı bir tiksinti okur gibi oldum. Radyoyu, yüreği sıkıntı içinde dinleyenlerden olmalıydı.

Odamdaki müzik ve gürültü yankılan daha da çoğalmıştı. Konukların gevezeliklerinin arkasında, belki de otuz kırk yıl öncesinin bir Fransız şarkısının ilk notları çalındı kulağıma: Premier rendez-vous. Benamid'teki mutfağımızda annem sık sık mırıldanırdı bu şarkıyı; bir an, sıcak sesini duymuş gibi oldum. Yatağa yatıp, salkım avizenin çevresindeki tavan süslemelerini seyrettim. Aklıma birden Sangüesa'ya gitmek geldi. Sanki çoktandır bunu tasarlıyor-

244

muşum gibi, bu tasan hiç mi hiç şaşırtmadı beni. Zaten belki de doğrudu. İçim rahatlamış olarak derin bir uykuya daldım.

Bavullarımı emanete bırakıp, Sangüesa'dan geçen Zaragoza-Pamplona otobüsüne bindim ertesi sa* bah. Gerilerdeki koltuğumda yanağıma cama dayayıp uykuya daldım. Gözlerimi açınca, çayırlar, ormanlı dağlar, sel suları ve derelerle karşılaştım. Bu doğa zenginliği şaşırttı beni. Otların böylesine yeşil, ağaçların böylesine yüksek ve görkemli, tepe yamaçlarından inip koyaklara dalan suyun bunca bol olabileceğini hiç aklıma getirmemişim. Gri-mavi yontma taşlardan yapılmış kalın duvarlı evler bile güçlü ve sağlam görünüyorlardı. Yoğun bulutlar, dağlara takılarak

alçaktan geçiyorlardı. Görünümü aydınlatıp karartarak, ışık ve gölge hızla gidip geliyordu.

Otobüsten inince, içime çektiğim yoğun hava başımı döndürdü. Güneyin yoğunluğu az havasına alışmış olan ciğerlerim, ağır bir ıslak toprak, humus ve keskin özsuyla kokusuyla doldu.

Otobüsün üzerindeki eşyaları indirmiş olan şoför-; re yaklaşım, temiz ve uygun fiyatlı bir aileK pansiyonu bilip bilmediğini sordum. Kısık bir sesle Elisa Fonse-ca adında birini salık verdi; ilkokul öğretmenin duluydu, evindeki odaları pansiyon olarak kiraya veriyordu. Adresi yazıp teşekkür ettim. Sağlam yapılı adam, görünümle uyum içindeydi. Lâf olsun diye boş yere konuşmuyordu. Murcia'luların bol palavrah ağız kalabalığından sonra, şoförün öz sözlülüğü hoşuma gitti.

Titiz ve nazik dul bayan, beni kibar karşıladı. Bir müşterinin yeni boşalttığı geniş bir oda gösterdi bana. Geniş bir pencere, çevresi duvarla çevrili bol ağaçlı bir bahçeye bakıyordu. Pek az kalacağım için özür dileyerek oda kirasını önceden ödedim.

245

«Tekrar gelirsiniz,» dedi tatlı bir gülümsemeyle. «Kentimizi gören er geç gene gelir buraya. Çok güzel olduğu için değil, insan kendi kendinden hoşnut kalır burada.»

Manzaranın gerçekten beni çok etkilediğini, güneyin sert güneşine alışkın gözlerimi, yumuşak ışığın dinlendirdiğini söyledim. Sözlerim hoşuna gitti. Çekingen bir gülümsemeyle, insanların sahip olmadıkları şeyi özlediklerini söyledi. On yıl önce, merhum kocasıyla birlikte Granada'yı ziyaret etmişti. Albaicin' den bakıldığında, Elhamra duvarlarının üzerinde yansıyan günbatımının görkemini özlemle hatırlıyordu. O büyülü anı hiç unutamiyor, ölmeden önce Endülüs'ü bir kez daha görmeyi düşünüyordu. Granada'mn güzel bir kent olduğunu onayladım.

Navarra'lıları konuşturmanın öyle kolay olmadığından korkmama karşın, Dona Fonseca yüreğimi iyice rahatlattı. Onu susturmak pek kolay olmayacaktı.

Yalnızlıktan iyice bunalmıştı, gönül alıcı bir kulak bulduğu için sevinmiş görünüyordu. Kendime fazla yalvarmadan, birlikte bir fincan çay içmeyi kabul ettim. Modası geçmiş eşyalarla döşeli salonda oturup, konuşmamızı sürdürdük. Elisa Fonseca, bir sır verir-mişcesine, bu evde doğduğunu, hep burada yaşadığını, eğer doktorlar orasını burasını doğramak üzere buradan alıp götürmezlerse, bu evde öleceğini söyledi.

«Ben,» dedi tatlı bir gülümsemeyle, «doğdukları odada ölen kadınlardanım.»

Muziplik dolu bir mavi bakışla aydınlanan diri yüzü, içtenlikle dolup taşıyordu. Eski usul taranmış saçları, soluk mavi giysisiyle, peri masalları anlatan bir büyükanneyi hatırlıyordu bana. İlgisiz bir t'.

vırla, buraya geliş nedenimi konuşmaya sokuşturdum; Sangüesa'ya gelmiştim, çünkü babam, buralı dostlarından biri yüzünden adını sık sık anardı. Umduğum gibi ilgilendi dul kadın.

«Sahi mi?» dedi, pırıl pırıl bakışlarını üzerime dikerek. «Çok ilginç! Patavatsızlık olmazsa babanız beyefendinin arkadaşının adını sorabilir miyim? Mutlaka tanırım onu. Kentimiz o kadar küçük ki herkes birbirini tanır.»

«Neden patavatsızlık olsun! Pared'ti adı, akıldan çıkmayacak bir ad.»

«Ah,» diye haykırdı, sevinçle, «ama Pared'ler — diyebilirim ki — yalnız bizim kentin değil bütün vilâyetin en itibarlı ailelerinden biridir. İyi şöhretli, çok muteber insandırlar. Babanız beyefendinin • arkadaşının adı neydi acaba hatırlayabilir misiniz, Modesto muydu yoksa Marcelino muydu, çünkü iki kardeş -tirler.»

«Galiba Marcelino'ydu.»

«Çok namuslu bir insan! Herkes ona saygı duyardı. Merhum kocam — toprağı bol olsun — sık sık görüşürdü onunla. Böylesine değerli bir insanın işaretle anlaşmak zorunda kalması ne üzücü değil mi? Düşünün bir, söylediklerinizi dudağınızın ucundan okuyabilirdi. Benim sevgili Eusebio'm sağır-dilsizleria bu yeteneklerini geliştirdiklerini söyledi.»

«Sağır-dilsiz olduğunu bilmiyordum,» dedim şaşkınlıkla.

«Doğuştan. Ne felâket, değil mi? Bereket versin kardeşi hiç ayrılmadı yanından, öldüğü ana kadar.»

«Çok oldu mu öleli?»

«Modesto mu? Beş yıl oldu, belki altı. Bir kalp krizi. Hiç farkına varmadan ölüp gitti. Ne güzel değil mi?»

246

247

«Ebette. Kardeşi eczaneyi sürdürdü mü?»

«Marcelino mu? O da ondan birkaç yıl önce ölmüştü,» diye ekledi sesi değişerek, «ölüp bitenden sonra görüşmeyi kesmişlerdi. Umursamazmış gibi görünmesine rağmen, dedikodular derinden yaralamıştı Modesto'yu. Küçük şehirde yaşamanın sakıncası: İnsanlar çok konuşurlar. Birbirini taparcasına seven, 'ikizler' adı verilmiş iki kardeşin, dedikodu yüzünden bozuşmuş olmalarını düşünmek ne kadar korkunç bir şey değil mi?»

«Peki Dona Adela Costa...» diye mırıldandım çekine çekine.

«Zavallı kadın... İftiraya uğradığına inanıyorum ben. Memleketten değildi, yerlilerin şüpheleri karşılamları için yeter de artar bile. Üstelik korkutucu bir güzelliğı vardı, nasıl bir kadın olduğunu tasavvur edemezsiniz, uzun boylu, narin, bakır çalığı sarışın, çok güzel gözler... hep son moda giyinirdi... Paris ve Biarritz'den satın aldığı lüks tuvaletler, gösterişli şapkalar giyerdi... bir de buna kendi aleyhine olan o mağrur havayı ekleyin. Sadece havaydı, çünkü onu iyi tanıyanlar sadeliğini öve öve bitiremezlerdi. Ama: Sangüesa gibi bir kasabada görünüşlere bakarak karar verir insanlar, onunkilerde büyüklen-me ve küçümseme okunuyordu. Kasabayı küçük görüyor izlenimi veriyordu. Bana öyle geliyor ki, bu küçük çevrede bunalıyordu. Salonlarda caka satmak, opera localarında kendini göstermek, kısacası bir şatafatlı sosyete hayatı için yaratılmıştı. Sokakta dolaştığı zaman, yeşil gözleri —• gözlerinin yeşil olduğunu gördüm — yeşil gözleri sanki şöyle der gibiydi: 'Nasıl da pis, sıkıcı bir kasaba!' Onu suçlamıyorum, dikkatinizi çekerim. Onun gibi bir yaratık için bizim kasabamız berbat bir delikten başka bir şey

248

değildi. Yabancı romanlar, Rus romanları, Fransız romanları, okuyor ve piyano çalıyordu. Öyle güzel çalardı ki, gelip geçenler, salonun penceresinin önünde durup, dinlerlerdi onu. Müzikten anlayan merhum kocam onun bir virtüöz olabileceğini bile ileri sürerdi. Saatlerce, saatlerce piyanonun başından ayrılmıyor, Albeniz'den, Chopin'den parçalar çalıyordu. Buralıların kesinlikle kabul edemeyeceğı bir şeydi bu. Bir kadının ev işleriyle uğraşmak yerine piyano çalmasının iyi karşılanmadığı zamanlardı o sıralar. Biliyorum, bugün gülünç gelebilir bu. Ama çok baygın, ne olduğu bilinmeyen bir heyecanla yüklü, son derece sinir bozucu — birçok insanın

kulağında kışkırtıcı bir etki bırakıyordu — bir müzik olduğu için, iyi karşılanması mümkün değildi. Çünkü Sangüesa' da birkaç vals tıngırdatmasını ya da La Lettre à Elise'i gıygiyatmasını bilen iki üç genç kız vardı; ancak, hiç kimse bu tür bir şey çalmamıştı. İşittiğiniz bir müzik değildi: Çırlıçiplak bir yürekti. Ders yılı sonunda, San-Juan-Bautista şenliği dolayısıyla çaldığı zaman ben de dinledim. Hıristiyan Okulları Papaz Koleji'nin avlusunda çaldı, küçük kentimizin bütün ileri gelenlerinin önünde. Dinsel bir müzik olmamasına rağmen, altüst olarak çıktım oradan. Bu müziğin büyüüne, dayanılmaz güzellikte — en uygun sıfat bu — bir kadının ihtişamını ekleyin. İnsanlar onu içleri allak bullak dinliyor, büyülenmiş gibi seyrediyordu, bazıları bu kadar üstünlükten ötürü ondan nefret ediyorlardı. Çünkü varlığıyla yaralıyordu insanları, güzelliği kin ve nefret uyandırıyordu.» «Bir de,» diye sürdürdü konuşmasını Elisa Fon-seca tatlı sesiyle, «bir de hastalığı vardı, ama insanlara bakılırsa numaradan başka bir şey değildi. Bayılıp düşüyor, soluğu tıkanıyor, elini kalbine götürü-

249

yordu. Madríd'ten, Barcelona'dan gelen en ünlü uzmanlar hastalığı hakkında bir teşhis koyamıyorlar -dı. Kendisi iyi bir psikolog olan merhum eşim, hasta-lığın gerçek adının sıkıntı olduğunu ileri sürüyordu, ki bence doğruydu görüşü. Bu kibirli, bu çarpıcı kadın, bu küçük çevrede gerçekten sıkılıyordu; sıkıntılarını nasıl gidereceğini bilemediği için de yüreğinin çalışma düzeni bozuluyordu. Evliliği ona düş kırıklığından başka bir şey veremezdi. Marcelino hiç kuşkusuz mükemmel bir insandı, cömert ve anlayışlı. Ama Adela Costa gibi bir kadın için, bu özürle insan nasıl bir koca olabilirdi? Başka birini sevdiği halde zorla evlendirildiği söylentisi dolaşıyordu. Doğru ya da yanlış, karar vermek bana düşmez. O sıralar bu tür evlilikler sık görülürdü, kimse de kusur bulmazdı. Servetlerini kaybetmiş olan Costa'lar kızlarını zengin bir adamla evlendirerek iyi bir iş yaptıklarına inanmışlardı belki; para, özürü kapatabilirdi. Ama, dedikodular, herkesin içine burnunu soktuğu, orasına burasına bir şey eklediği bulanık bir efsane yaratıyordu Adela'nın çevresinde. Hiç kuşkusuz, efsanenin altında bir gerçek payı da vardı, tıpkı doğru içgüdülerin yarattığı halk masallarında olduğu gibi. Herkesin belli belirsiz hissettiği şey; bunca yeteneği olan bu kadın bizim kasabamızda sararıp soluyordu. «Uzun hayatım boyunca belki tek şey öğrendim,» diye sürdürdü konuşmasını Elisa Fonseea kısa bir sessizlikten sonra, «farklılıkları kaldıramıyor insanlar. Olağandışı şeylere iyi kötü uydururlar kendilerini. Bir Hıristiyan, bir animist Zenci'yi, bu yaratık kendine gerçekdışı ve acayip görüldüğü halde, hoş bir alçakgönüllülikle düşünür; ama aynı insan, buna karşılık, ikisi de ortak gövdeden türemiş olmalarına rağmen, bir Müslümanı ya da bir Yahudiyi bağışla-

maz. Adela eğer bir yabancı, bir Alman ya da bir Fransız olmuş olsaydı, zırvallıkları kabul edilebilirdi, çünkü davranışları böyle sıfatlandırılıyordu. Ama, bir İspanyol olarak tavrı skandal yaratıyordu.»

Elisa Fonseea bakışlarını kabartma dantel perde asılı pencereye çevirerek, bana, büyük bir incelikle çizilmiş olan profilini sundu. Belki bir saniye sessiz kaldı, bir şeye dalmış gibiydi.

«Çocukları olmadı mı?» diye sordum sanki bil-miyormuşum gibi.

«Elbette, bir oğlan, Avelino. Bilmiyor muydunuz? Annesinin yeteneklerini almış görünen ağır başlı, akli başında bir oğlan. Kocama bakılırsa, çok parlak bir geleceği olabilirdi. Bundan yirmi yıl kadar önce polis mesleğine girerek babasını büyük bir hayal kırıklığına uğrattı, böylesine acayip bir eğilimi nereden aldığını kimse bilemedi. Bu seçim, Sangüe-sa'da herkesi şaşırtdı zaten.

«Elbette,» diye mırıldandı dul kadın belirsiz bir gülümsemeyle, «mazeretleri vardı: Kocaman bir evde, sağır-dilsiz bir baba ile her an bunalım geçirmeye hazır acayip huylu bir anne arasında nasıl bir çocukluk yaşayabilirdi ki? Her zaman, haklı olarak, kabul ediyorum, yoksulların talihsizliğine acınır. Zenginlere, özellikle çocuklara, acımak kimsenin aklına gelmez, bazan öylesine yalnız, öylesine...

«Kocam acıyıp kendisine yakınlık duyduğu için, küçük Avelino'yu çok iyi tanırım. Dokuz ya da on yaşındaki bu çocukcağızı bir görseydiniz, daha o zamanlar ciddiymi. Bakışları... Tanrım, yaşlı insan gözleriydi gözleri, daha uygun bir ifade bulamıyorum,. Pek az gülümserdi, o da hüznle, çok az konuşurdu, sorduğunuz soruları kavramaya çalışan bir merakı vardı. Pencereye sırtını dönerek orada ayakta du-

250

251

rudu, orada, takın, şöminenin yanında, şu koltuğun arkasında. Kocam ona 'Küçük Lord' adını takmıştı, şaka niyetine. İngiliz takımı içinde çok kibar bir görünüşü vardı, çizgili uzun pantolon, siyah kısa ceket, kolalı yaka ve düz gri yelek. Ortadan ayrılmış siyah saçlar. Böylesine giyinmiş, şehirde yürüdüğü zaman yaptığı etkiyi biraz düşünün! Öteki çocuklar acımasızca alay ederlerdi onunla. Avelino ne çok acı çekmiştir bu alaylar yüzünden! Ruhu şad olsun, annesini suçlamak istemiyorum, ama, çocuğu böyle bir kılığa sokup, bir yığın kötü niyetli haytaya hedef durumuna getirmesini akılsızca buluyordum. Hiç kuşkusuz farkında değildi; tabii kışkırtmak için yapmıyorsa? Merhum kocam onun deli olmadığını, ama nasıl desem, biraz taşkın olduğunu söylerdi. Sonuna doğru, rüya ile gerçeğin birbirine karıştığını hayali bir dünyada yaşıyordu. Bu hayali dünyaya oğlunu da çekmişti, zorlamıştı onu, çığlık ve gözyaşlarıyla karşı karşıya kalmak istemiyorsa eğer... şey rolünü... Bu ihtişam ve büyüklük rüyasını dile getirebilecek kelime bulamıyorum. Son derece üzücüydü, özellikle çocuk için. Bizim çocuğumuz olmadığı için mi acaba? Avelino'yu seviyorduk, onu korumak, onu bu çılgınlıktan kurtarmak istiyorduk. Ama insanlara alışmak nedir bilmiyordu. Gurur katılaştırmıştı onu. Bir ya da iki defa, bir sevgi seline kapılıp onu kollarımın arasına almak istedim. Buz gibi, kaskatı kaldı öyle, suratı duvar gibiydi. Kendisine acıdığım için böyle davrandığımı sanıyordu hiç kuşkusuz, bu nedenle merhametimi reddediyordu. Acı onu kuşkucu yapmıştı. Yalnızlığından kurtulmak için hayal dünyasına sığınmıyordu, kocamın kendisine verdiği romanları yutarcasına okuyordu; kocam bazan kaygı duyuyordu, çünkü Avelino yaşının çok üzerinde kitaplar is-

252

tiyordu, özellikle Fransız yazarlarını.

«Kısacası,» diye sürdürdü konuşmasını Elisa Fonseca kederli bir sesle, «yabani, yalnız, vaktinden, çok önce olgunlaşmış ve hiç kuşkusuz baba sevgisinden yoksun bir çocuktü. Babasıyla hiçbir zaman konuşamadığını düşünün bir. Öteki çocuklara karışmıyor, onların oyunlarına katılmıyordu. Tatillerde evden dışarı çıkmıyor, bahçede kitap okuyarak ya da düş görerek yaşıyordu. Bir köpeği vardı, bir pe-kinua, iri başlı, uzun tüylü küçük bir süs köpeği, amcası Modesto Madrid'ten getirmişti ona, köpeğine tutkuyla bağlıydı, yatağında yatırır, kollarının arasında sıkır, okşar, onunla konuşurdu. Annesi, bu hayvanın kendisinde alerji yaptığı bahanesiyle, Lis-to'dan —

köpeğine bu adı vermişti — ayrılmak zorunda bıraktı çocuğu. Zavallı Avelino! Bu acı olaydan sonraki günlerde görecektiniz yüzünü. Ağlamıyordu, şikâyet etmiyordu. Ama yüzü kağıt gibi solmuştu, iri kara gözleri iyice dalgılaşmıştı. Şimdi ondan söz ederken, o zamanlar bende uyandırdığı güçsüzlük ve acıma duygusunu yeniden duyuyordum. Ona ne kadar çok yardım etmek istedim! Ama onun için bir şey yapmak mümkün değildi. Kapalıydı, ulaşılmazdı. Hiç olmazsa, kendi kendine acımaya razı olsaydı, bir parçacık da olsa kendi özünü sev-seydü... Özür dilerim, böyle heyecanlanacak kadar budalayım ben.»

Elisa Fonseca başını eğip, mendiline burnunu kuruladı. Bir süre geçti. Biblolar, fotoğraflar, kumaş ve masa örtüleriyle tıkabasa dolu odaya sütümsü bir ışık yayan sisli bir günbatımı takılıp kalmıştı dışar-da. Bir maun komodinin üzerinde duran, küçük meleklerle bezeli bakır ve mermerden yapılmış bir saat altı kez vurdu. Ekşimsi çınlaması, boğuk sessizlikte uzun süre uzayıp gitti.

253

«Avelino'nun doğumuyla birlikte dedikodu da büyümeye başladı,» diye konuştu dul kadın, uzak bir sesle. «O zamana kadar, önceleri sağda-solda imâlar, çift anlamlı cümleler, iki tarafa çekilebilecek sözler vardı. Bununla birlikte hiçbir şey açık seçik değildi. Kötü niyetleri son bir engel durduruyordu: Herkesin saygı duyduğu Don Marcelino. Ben şahsen o zamana kadar bir tek acıyan bir mırıltıdan başka şey duymamıştım: Bu çok iyi adamın yazgısına üzülünü-yormuş gibi yapılıyordu. Başına gelenlere lâayık olmadığı sinsice fısıldanıyordu, hepsi bu kadar. Bu imâları ne ben, ne de kocam anlıyorduk; Adela Cos-ta'nın çılgınlıklarını hedef aldığı sanıyorduk. Gene aynı sitemler ısıtılıyor, diye düşünüyorduk. Öyleyse heyecanlanacak bir şey yoktu. Küçük şehirlerimizde, kötü niyet bir gelgit düzeniyle işliyor gibidir, sabahları yükselir, geceleri çekilir; gizli bir yasaya uygun olarak. Bu durumu birçok defa izlediğimiz için, bu imâli söz dalgasını pek fazla önemsemedik. Bu dalganın kendiliğinden çekileceğine inanıyorduk safça. Şunu söylemek gerekir ki merhum kocam çok iyi bir insandı, insanların kötülüğünü düşünemezdi. 'Bu zavallı kadını tanımadıkları için saldırıyorlar kendisine,' diye tekrarlıyordu bana. Bana gelince, sanırım, olayları daha akli başında olarak görüyordum ben, ama kocama duyduğum sevgi bakışımı bulandırıyor-du: Bazan aklıma gelen düşüncelerden neredeyse utanıyordum, ve dedikodu konusunda çok hassas olan Eusebio'yu incitmemek için, bu düşüncelerimi kendime saklıyordum.

«Tanrım, korkarım ki bu gevezeliklerimle canınızı sıkıyorumdur. Çoktandır bu anıları düşünmemiştim! Sizinle konuşurken, bellek canlanıyor, kaybolduğunu sandığım anılar tekrar ortaya çıkıyor...»

«Hiç de sıkılmıyorsunuz beni. Tersine, bir roman dinliyormuş gibi oluyorum.»

«Merhum kocam da işte bunu söylüyordu!» diye haykırdı Elisa Fonseca, gözleri parlayarak. 'Bir aile romanı,' diyordu, bilmem hangi Fransız romancısının yazdığı gibi, o yazar da böyle yazarmış... Boujet, Bourget? çünkü kocam çok kitap okurdu.

«Gerisini iyi anlamanız için size söylemem gerekir, bu üzüntü verici olay patlak vermeden çok önceleri, bazı insanlar, küçük kardeşin ağabeyinin evinde oturmasına şaşırırmış gibi görünüyordular. Alı, hayır, kesin bir şey, belli bir şey değil, her zaman: Kaş kaldırmak, geçerken bir lâf sokuşturmak, saf-mış gibi görünen bir soru: 'İki kardeş arasındaki bu samimiyeti garip bulmuyor musunuz siz? Büyük çoktan evli, üstelik baştan çıkartıcı bir kadınla.' Bu imâli sözleri uzun süre kimse umursamadı: Marcelino özürlüydü, eczaneye tek başına uğraşamazdı, küçük kardeş ağabeyini yalnız bırakmayıp, kendi mutluluğundan vazgeçerek büyük bir fedakârlık Örneği

gösteriyordu. Mesele anlaşılmiş görünüyordu: Size söylediğim gibi, aile çok tanınmış, itibarlı bir aileydi, bu yüzden kötü niyetli kişiler Pared'leri açıkça suçlayamıyorlardı. Ama hiçbiri bildiğinden vazgeçmiyordu: 'Olsun,' diyorlardı, 'kardeşine eczanede yardım etsin, ama Modesto'nun kendine bir ev açması için bir engel mi bu? Pared'lerin evlerinde hizmetçiler var, Modesto kardeşinin evini süpürmek, yatak çarşafalarını değiştirmek zorunda değil.' Kanıt etkili oluyordu. İki kardeşin aynı evde oturmasını haklı göstermek için yapılan açıklamaların hiçbiri yeterli değildi. Ben de zaten... Eusebio sert bir biçimde kesiyordu sözümü her zaman: 'Bir kardeşin onarılmaz bir sakatlığa uğramış ağabeyini sevdiği niçin

254

255

kabul edilemiyor? Bu temiz ve karşılıksız duyguyu kuşkuyla mı karşılamalı yani?'

«Size gerçeği söylemek gerekirse, benim sevgili Eusebio'nun ileri sürdüğü kanıt ne benim için, ne de başkaları için doyurucu görünüyordu. Kocama olan sevgim yüzünden, gözlerimi kapattım, kulaklarımı tıkadım. Ne var ki Avelino'ya bakınca korkunç bir kedere kapılıyordum. Belli belirsiz bir önsezi, bu mağrur ve melankolik çocuğun, neredeyse yüksek sesle söylenmeye başlanan dedikoduları bildiğini fısıldıyordu kulağıma. Hatırlıyorum, bir gün, karşımda oturduğu sırada, az kalsın... Kendi içine kapalı, bu kadar vahşi bir çocuğa böyle bir konuyu nasıl açabilir insan? Vazgeçtim.

«Şom ağızlıları haklı gösterecek bir şey daha vardı, Adela her yerde iki kardeşle birlikte görünüyordu. Üstelik Modesto çok yakışıklı bir delikanlıydı, uzun boylu, narin, kadife gibi gözler, her zaman gayet şık giyim. Edebiyat okumuştum, dediklerine göre de bir şiir kitabı yayınlamıştı. Kusursuz keman çalıyordu, operaya deli gibi tutkundu.

«Tanrım,» diye inledi Elisa Fonseca dertli bir sesle, «korkarım ki babanız beyefendinin bir dostunun anısını kirlettiğimi düşünmüyorsunuzdur. Lütfen inanınız bana, hepsini seviyordum, hep savundum onları, kötü bir şey yapmadıklarına inanıyorum hâlâ. Birbirlerini çok seviyorlardı. Pazar günleri, kiliseden çıkarken görecektiniz onları, nasıl da mutluydular.

«Bu iğrenç suçlamayı ilk defa ne zaman duyduğumu hatırlamıyorum. Bir şey kesin: Avelino'nun doğumundan beş ya da altı yıl sonra. Zehir gibi bir sesle söylenmiş bir uyan: 'Bu çocuğun amcasına bu kadar benzemesi inanılmaz bir şey! Seni, bakış;',

hâttâ davranışları: Sanki hık demiş burnundan düşmüş.' Öylesine altüst olmuştum ki, eve dönünce, Eusebio'ya bunu söylemekten kendimi alamadım. Okuduğu, kitaptan gözlerini kaldırıp beni sert sert süzdü. 'Dinleme,' diye mırıldandı. 'Kem söz sahibinindir, ama iftira, dinleyen kulağı da kirlendir.'

«Uzun yıllardır birlikte yaşıyorduk-, birbirimizi çok iyi tanıyorduk, bu nedenle, sesinin tonundan, bu kuşkuyu epeydir içinde taşıdığını anladım. Belki da, Adela Costa'nın iki kardeşle birlikte Sangüesa'ya geldiği günden beri. Aynı anda, ben de bildiğimi anladım. Şu anda içinde bulunduğumuz ve o günden beri hiç değişmemiş olan bu odada, karşı karşıya duruyorduk. Konuşmadan birbirimize bakıyorduk. Şüphesiz budalaca bulacaksınız: Ağlıyordum. Üzüntüme, köpek sürüsünün artık avını bırakmayacağı gerçeği neden oluyordu. Bu kadına acıyordum, oğluna

acıyordum. Eusebio elimi tuttu, yanma oturttu. 'Yargılamaya hakkımız yok,' dedi elinde tuttuğu elimi öperek. 'Bütün bunlar bir yanılgıdan kaynaklanıyor, kaderin cilvesinden. Adela ile Modesto birbirleri için yaratılmışlar, daha ilk bakışta göze çarpıyor bu. Her şey onları birbirlerine yaklaştırıyor, edebiyat ve müziğe olan ortak tutkuları, romanesk hayal güçleri, birbirlerini tamamlayan güzellikleri. Modesto ağabeyinin nişanlısını görmek için Logrono'ya gittiği zaman, daha ilk karşılaşmalarında anladılar bu yakınlıklarım belki. Bakışlarından taşan tutkularını kendilerine bile itiraf etmemişlerdir. Adela eğer Marcelino'dan başkasına sözlü olsaydı, sevdiği kadınla gitmeyi göze alabilirdi Modesto, böyle bir kaçıışı cesur ruhları kaç kez tasarlamıştır kimbilir. Ama .kardeşi, üstelik sakat kardeşi söz konusuydu, ve Modesto onu ihanet edemeyecek kadar çok seviyor-

256

257

du. Korkunç bir durum değil mi sevgili Lisacığmı? Onların yerlerinde biz olsaydık ne yapacağımızı kim söyleyebilir?' —? 'Anlıyorum,' dedim gözyaşlarına saklayarak. 'Ne olacaklar Tanrım?' — 'Oh, güç olacak hiç kuşkusuz, özellikle çocuk için. Dayanmak zorunda kalacağı alayları, lâf atmaları düşün bir kere. Bu nedenle bizim görevimiz Avelino'ya gösterdiğimiz sevgiyi iki katma çıkarmak. Madem ki ulu Tanrı bizi bir erkek evlâda lâıyk görmedi, biz de onu kendi çocuğumuz sayarız.'

«Görüyorsunuz, hiçbir şey unutmamışım. Sevgili merhumun bütün sözleri belleğime kazılı duruyor. Yıllar sonra sesini gene duyuyor gibiyim. Çok iyi,, çok anlayışlı bir insandı.»

«Neler oldu... sonra...?» diye mırıldandım. «Ah,» diye içini çekti Elisa Fonseca, «budalalıklar, acımasızlıklar hiç kuşkusuz: Taş atmalar, sahte öfkeler, ikiyüzlü acımalar, kinli ya da merhametli bakışlar ve ardından imzasız mektuplar. Başlangıçta, imâli sözlere küçümseme, küçümsemeye umursamazlıkla karşı çıkarak, bu çirkef yığınının yığıtçe kafa tuttu Adela. Bu tür oyunlarda, böcekler, yaban hayvanını yenerler. Sayıları fazladır, inatçıdırlar. Sabırları, ölçü tanımayan acımasızlıkları en güçlüleri bile tüketir sonunda. Adela yolculuğa çıktı: Onu Londra'da, Monaco'da, Biarritz'de gördüler, geceleri ni oyun salonlarında geçirerek su gibi para harcıyordu, sapık bir coşkuya tutulmuş gibi. Bir süre Pau'ya yerleşti, Pireneler'e bakan çok güzel bir villada oturdu. Modesto'nun da onun yanma gittiğini söylerler. Ne var ki aralarında bir şeyler kopmuş gibiydi, ve sonunda ayrıldılar. Adela üç yıl sonra San-güesa'ya döndü, odasına kapandı, romanlar okuyarak, her türlü uyuşturucu yutarak günlerini yatakta.

258 ?

geçirmeye başladı. Yatağından ancak geceleri piyano çalmak için çıkıyor, saatlerce çalıyordu. Sonunda öldü, ama hiç kimse bilemedi neden öldüğünü. Tiksintiden öldüğünü ileri sürüyordu Eusebio.»

«Ya Avelino?» diye sordum hemen.

«Onun için,» dedi Elisa Fonseca sanki fısıldarca-sma, «hiç kuşkusuz uzun bir cehennem azabı oldu. Sokakta çocuklar 'Modestito' diyerek peşinden gidiyorlardı. Onunla alay edip boynuz gösteriyorlardı. Kendini savunmuyordu, yanıtlamaya bile tenezzül etmiyordu, solgun ve dimdik geçip gidiyordu. Bir hayalete benziyordu.

«Annesi gitmeden önce, koca evin havası dayanılmaz bir duruma gelmişti. Marcelino kardeşini gözetliyordu, her gece en az on defa kalkıp Adela'nın yatağına bakıyordu; Adela, Allah bilir neden, kendisini zehirlemesinden kuşkulandığı kocasını göz altında tutuyordu; Modesto'ya gelince, sevdiği kadınla başbaşa kalabileceği bir anı kollayıp, dolanıp duruyordu. Çocuğa gelince, bu kin ve kuşku ortamında hissettiği duyguları tahmin edebilirsiniz. Annesinin gidişinden sonra, kendisinden nefret etmeye başlayan ve kendisini korkunç bir bakışla süzen babasıyla yalnız yaşadı. Daha sonra adam onu Pamplona'ya yolladı, cizvit okuluna, sanırım, çocuktan kurtulmak için, çünkü artık onu görmeye katlanamıyor-du. Daha sonra, Salamanca'ya gönderdi, elinden gelseydi taa Patagonya'ya bile gönderebilirdi çocuğu.

«Bütün bu olayda, en çok acınması gereken, bunu kabul etmek gerek, Marcelino'ydu, hiçbir şeyden kuşkulananııştı, küçük kardeşini seviyordu, karısına gerçekten deli gibi tutkundu. Bu yüzden, acımasız darbenin çok büyük bir etisi oldu onun üzerinde. Hizmetçiler, akşamları salona kapanıp bir kane-
259

I penin üzerinde sızmcaya kadar içtiğini söylüyorlardı. Birden kalkıp piyanoyu okşuyormuş. Ya da bir çılgın gibi koşup, Avelino'yu hırsla uyandırıp yataktan kaldırıyor, dehşet ve tiksintiyle çocuğa bakıyormuş. Bir çılgınlık nöbetinde çocuğu öldürmesinden korkan hizmetçiler, birkaç defa işe karışmak zorunda kalmışlar. Elini kolunu sallayarak, gözlerini devirerek sokaklarda dolaştığı görülüyordu. İcini birine dökebilseydi, şikayetlerini söyleyebilseydi, sövüp sayabilseydi belki kendini toparlayabilirdi; bir sağır-dilsizin sessizliğini yaşamak zorundaydı; düşünceleriyle, kafasında dönüp duran görüntülerle yalnız başına. Akıl oynatmak için yeterli sebep, doğru değil ,? mi? Tanrım, düşünemiyorum bunları... İzin verirseniz, akşam yemeğini hazırlayacağım.»

Karanlığa gömülmüş salonda beni yalnız bırakarak diri adımlarla uzaklaştı. Uzun bir süre taş gibi kaldım, duyduğum şeyleri düşünerek.

Gece yansı tuhaf bir gürültüyle uyandım. Yağmurun pencereyi tırmaladığını anlayınca kadar bir süre dinledim. Benim için çok yeni olan bu hüznü fısıltıya bıraktım kendimi. Küçük Avelino'yu düşünüyordum. Kimbilir kaç gece kulak kesilmişti bu sessiz hışırtıya? Yatağında, gözlerini kocaman kocaman açmış durumda gözümün önüne getiriyorum. Gözleriyle nefretini haykıran babanın karşısında masaya oturmuş, ya da acı çeken bir annenin ba-şucunda düşünüyordum onu. Ormanlı tepelerle çevrilmiş bu kasabanın sokaklarında, peşinde bir yığın azgın çocukla birlikte izliyordum. Birkaç aydır içine sızdığım bu bilmecemsi hayatın kaynağında, demek-ki bu zehirli göze vardı. Dünyanın sözde uyumunda-
260

daki bu çatlağı, Avelino da keşfetmişti. Dosyasını incelerken kafamı kurcalayan şu ayrıntıyı da anlıyordum artık: Kimliği belirsiz yazıcının, bekâr amcanın adının altına çizdiği çizgiyi. Bu söylentileri bilen adam ilgilileri uyarmak istemişti. Geriye kalanlar da aydınlanıyordu: Salamanca'nın seçilmesi, tiksinti duyulan bir babaya, saklayıp gizlemeden geri gönderilen para; yalnızlık ve acı alay. Bununla birlikte, işin özü mantığa değil, ama daha köklü bir dizgeye bağlıydı. İki oyuncu, aynı kağıtlarla aynı oyunu oynamazlar. Nasıl Angel Linares'in simgesel idamı babamın gizinin ortaya çıkmasına bağlı değilse, Teruel cellâtı da, bütünüyle, sonbahar yağmurlarının yıkadığı bu kasabadan çıkmamıştı.

Düşsüz bir uykuya dalarak yeniden uyudum. Kapıma vurulduğunu anlayıncaya kadar birkaç dakika geçti. Üstüme bir şey alıp kapıyı açmaya gittim, göçmüş yüzü ve ıslak gözleriyle Elisa Fonseca karşımda duruyordu.

«Franco öldü», diye mırıldandı.

Belki bir saniye, kımıldamadan öyle durdum. Sonunda, birkaç gelişigüzel cümle geldi aklıma: Bu ölüm bekleniyordu, Generalísimo da bir insandı... Gözlerini üzerimden ayırmadan, başını sallayarak beni dinliyordu dul kadın. Akşamdan beri on yıl yaşlanmış gibi geldi bana, gözyuvaları ve yanakları çökmüştü. Takma dişini takmayı unutmış olabileceği düşüncesi geldi aklıma.

«Savaş çıkacak,» diye homurdandı kederle.

«Sanmam. Her şeyi önceden düşündü. Hiçbir şey olmayacak, görürsünüz.»

Kadıncağızı elimden geldiğince yatıştırdıktan sonra, traş olup giyindim. Yağmur durmuştu, ama baştanbaşa griye boyanmış gökyüzü güven vermi-

261

yordu insana. Bahçede, ağaçlardan sular damlıyordu, son yapraklar, toprağa değmeden önce, süzülerek ağır ağır iniyordu.

Mutfakta, akşamki görünüşüyle buldum dul kadını, mavi giysisinin içinde taze ve gıcır gıcır. Radyonun yayınladığı cenaze müziği bir konuşmacının görkemli sesiyle kesilmişti: «Francisco Franco Ba-hamonde, İspanya'nın Şefi, şanlı ordularımızın Generalísimo'su, İspanyolların önderi Francisco Franco Bahamonde yüce ruhunu Tanrı'ya teslim etti. Öldü, ama anısı hafızalarımızda ebediyen yaşayacaktır. Bu ölüm nedeniyle şaşkına dönen bütün dünya, onun büyüklüğünün anısında her zamankinden daha çok birlik ve beraberlik ruhu içinde olan İspanyol ulusunun yasını paylaşmaktadır.» Beethoven'in Eroica'sının cenaze marşından - mı, yoksa her sözcüğü tane tane söyleyen bu derin senin tınısından mı? nedir bilmem, garip bir heyecana kapıldım.

«Korkunç bir şey,» diye mırıldandı Elisa Fonseca.

Kendi ölümüne açındığını hissettim. Ama, bu ölümün korkunç bir şey olduğunu onayladım.

Sokaklarda, haberi yorumlamak için insanlar toplanmıştı. Birkaç kadın ağlıyordu.

Aragon ırmağına inen sokağın ucundaki evi güçlük çekmeden buldum. Görkemli alnacı en erken 16. yüzyılda yapılmıştı. Sarıklı başlarla bezenmiş oymalı meşeden bir dam saçağı. Aşağıda, taşa oyulmuş armalar. Geniş bir girişin dibinde, bir yanı bir kayaya dayalı anıtsal bir merdiven. Merdivenin dibinde, arka ayaklarının üzerine dikilmiş bir aslan. İrmak yönünde, alnaç boyunca uzanan, yüksekliği aşağı yukarı üç metre, üzeri- çitli bir destek duvarının arkasındaki, bahçeden ağaçların ancak en yüksek dalları görünüyor.

262

Sundurmanın dibinden çıkan kambur bir kadın yanıma yanaştı. Kadını hafifçe selâmlayarak alnaca bakmayı sürdürdüm. Sangüesa'nın en eski saraylarından biri olduğunu, 1487 ile 1494 yılları arasında yapıldığını söyledi kadın. Ezberledikleri metinleri aktaran turist rehberlerinin tekdüze sesiyle konuşuyordu. Hayranlıktan şaşırılmışım gibi "yaptım. Eğer istersem içeriyi de gösterebileceğini bildirdi. Teşekkür edip peşinden gittim.

Tek parça ağaç pancurları itince, halı döşeli, uçsuz bucaksız bir salonlar dizisi aydınlandı. Tavanlarda, dama tahtası biçiminde dev boyutlu meşe kalaslar; tavan teknelerinde, lâcivert bir fon üzerinde, garip bir şekilde birbirine girmiş mitolojik varlıklar. İspanyolların, yönetimin ihmali eleştirirken, takındıkları üzüntülü sesle

sızlanmaya başladı yaşlı kadın: Tarihi eser sayıldığı halde, sarayın restorasyonu ve bakımı için öngörülen paranın harcama izni yedi yıldır çıkmadı, öyle ki her şey yavaş yavaş harap oluyor; çatıda delikler var, tavan arasına yağmur yağıyor. Yakında freskler bozulacaklar. Ne denli anlayışlı biri olduğumu göstererek, sızlanmalarını dinledim.

Bütün odalar bahçeye bakan alnaç boyunca sıralanmıştı; son iki odanın dibinde, Cenova kadifesinden perdelerle süslü dört büyük yataklık, her birinin içinde tavanlık karyola.

«Saray uzun süredir mi böyle boş?» diye sordum.

«Muhakkak. Savaştan beri, hâttâ daha önceden...»

«Sahipleri hiç kuşkusuz soyluydular.»

«Soylu mu? Pezeta* kontunun soyundandılar, evet! Köyün eczacısıydı herif, sakattı. Her şeyin içine

? (*) Pezeta: İspanyol parası.

263

etti. Burada gördüğünüz eşyalar, başka yerlerden geldi, müzelerden falan. Yataklar hariç.»

«Bu insanların kendi odaları yok muymuş?»

«Ne gezer. Perdeleri kapatıyorlardı, o kadar. İlk salondaki yataklıklar dilsizle kansmındı. Kendini İngiltere kraliçesi sanan bir kaçıkta kadın, daha aşağısı idare etmiyordu; gün ışığına tahammülü yoktu, sigara içip roman okur, yataktan çıkmazdı. Gecenin nısfında ayaklanıp piyano tıngırdatmaya başlardı, üstelik kocam şikayetçiydi bu durumdan. Çünkü işi gücü vardı, çalışıyordu. Atölyede on saat çalıştıktan sonra, bir parça dinlenmek hakkıydı galiba. Hızarda çalışıyordu, ama kocamın yorgun olması umurunda bile değildi haspanın. Zengin milleti yoksulların yorgunluğunu hiç dert etmezler kendilerine. Şurada, öteki iki yataklıkta, amcayla oğul uyurlardı. Garip insanlardı doğrusu. Çocuğun babasının kendi babası olmadığını, asıl babasının öteki, Modesto, olduğunu söylerlerdi, çünkü kadın ikisiyle de iş tutuyordu. İnsan bir bakıma anlıyor kadını, bir sakatla yaşamak iç açıcı bir şey olmasa gerek. Eh, işte, dedikodu,-. seyir olsun diye kimseyi yataklarına davet etmediklerine göre, öyle değil mi yani? Bakın bakın, her şey çürüyor, küfleniyor. Daha ne olsun yani? Bu baraka-3'a bakmam için maaş bağlamadılar ya. Elimden geleni yapıyorum işte. Bahçe de öyle: Ne yol, ne iz var. Ama doğrusunu söylemek lâzım gelirse, şehrin en güzel bahçesi gene de, hâttâ bütün vilâyetin. Taa uzaklardan gelip ziyaret ederler. Eczacı bitkilere vurgundu, her taraftan getirtirdi, hattâ İngiltere* den.»

«Biraz, dolaşabilir miyim?»

«Nasıl isterseniz*» diye homurdandı suratını ekşitip. «Görmeye değer bir şey yok, hele bu mevsim-

de. Ben sizi burada beklerim. Ayaklarımda romatizmalarım var, nem hiç iyi gelmiyor.»

Terk edilmiş bahçeye yürüdüm. Dışardan görüldüğünden çok daha genişti. En dipte, yeşil sarmaşıklarla kaplı bir duvarın üzerindeki gözde bir tanrıça heykeli vardı, belki bir Venüs, incelleme kalça vermiş, başı eğik. Bunu buraya boyarken, sağır-dilsiz eczacı acaba Adela'yı düşünmüş müydü diye sordum kendime. Belki de heykel Pared'ler bu kente gelmeden önce de burada, yerindeydi. Sağda, ağaçların arasında uzanan bir yola daldım, ağaçların bir bölümü yaprak dökmeyen türdendi. Otlar ıslanmıştı, ıslak topraktan çarpıcı bir yağmur kokusu yükseliyordu. Aşağı yukarı üç dönüm kadar bakımsız bir gül bahçesi, bir kameriye ve sarmaşıklı kemerler. Bahçe

btırada, vadide tembel tembel kıvrılan Aragon ırmağına doğru bir çıkıntı yapıyordu. Beş tane kemerli cam ka,pı, çevresi sütunlu tırabzanla çevrili geniş bir taraçaya açılıyordu; buradan, beş basamaklı geniş bir merdivenle bahçeye iniliyordu. Ellerin arasında bir kitapla, bir sıranın üzerine oturup düşlerine dalmış Avelino'yu gözümün önüne getirmeye çalıştım. Ardına kadar açık pencerelerden gelen melankolik bir müzik duyuluyordu birden. Çocuk müziği dinlemek için okumayı bırakıyordu, benim gibi gözlerini alınlığa dikerek. Yalnızlığının ve acılarının nedeni olan bu anneyi seviyor muydu, yoksa nefret mi ediyordu ondan? Asıl babası olduğu söylenen baştan çıkartıcı amca için neler hissediyordu? Sağır-dilsiz babasına acıyor muydu yoksa nefret mi ediyordu?. Bu soruların hiçbirini yamtlayamazdım hiç kuşkusuz, Don Avelino nasıl bir çocuk olduğunu hatırlıyor muydu acaba şimdi? Çevreye dikkatle bakıyordum. Şimdiye kadar hiç. görmediğim, ama öz ba.

284

265

bamdan ya da karımdan daha iyi tanıdığım insanın gizlerinin bir bölümü, bu terk edilmiş ve ürperen bahçede, bu yüzüstü bırakmış sarayda gömülüydü; seziyordum bunu. Gizemli bir biçimde kendimi bağlı hissettiğim bir insan.

Eve dönünce, yaşlı kadına bir bahşiş verdim, bana haberi duyup duymadığımı sorarken parayı cebe indirdi. «Evet,» diye yanıtladım sorusunu.

«Hepimizin sonu», diye yorumladı ilgisiz bir sesKömür karası küçük gözlerinde, kin dolu bir sevinç parıldaması gördüm. Franco'nun ölümünün onu pek üzmediğini anladım. Generalisimo'dan nefret etmesi için nedenleri vardı hiç kuşkusuz. Bu nedenlerin neler olabileceğini düşündüm. Franco'lu ya da Franco'suz, hayatı olduğu gibi kalacaktı.

16

Otobüs beni Zaragoza garına on bir otuzda bıraktı; Huesca yönüne saat on iki yirmide hareket edecek tren için uygun bir zaman.

Tren hareket edince, kompartımda benden başka kimsenin bulunmadığını görüp iyice rahatladım. Kendimi çok yorgun hissediyordum, şamatacı bir çifit çarşısına güç katlanırdım. Sağ yanağımı cama dayayıp, rayları takırdatan tekerlerin ninnisine bıraktım kendimi. Tekdüze dış mahalleler geçip gidiyordu: Fabrikalar, depolar, küçük bostanların ortasında tuğladan yapılmış evcikler, geniş ve dikdörtgen yapı toplulukları. Dışarıya görmeden bakarken, Sangüesa'da geçirdiğim dört günü tekrar düşünüyordum. Elisa Fonseca'mn yumuşacık salonu gözümün önüne geliyordu, komodinin üzerinde duran melek bezeli küçük saat, saat ve yarım saatleri ekşi sesiyle çalışıyordu; dul kadının duru yüzü, muzip bir neşenin kaynaştığı mavi gözleri; yüzünü, yaban otlarıyla kaplı geniş bahçesine dönmüş terk edilmiş saray. Bu görüntüler, yorgunluğumu daha da çoğaltan gizli bir tedirginlik yaratıyordu bende. En geç bir saat sonra karşılaşacağım adam hakkında dişe dokunur bir ipucu sağlamamıştı bana bu yolculuk. Yaşlı taşlar, Don Avelino'nun kafamda oluşmuş bulunaa portresine sadece birkaç küflü gölge ekleyerek, gizlerini saklamayı sürdürüyorlardı. Kişilikleri olaylar oluşturmazlar; ortaya çıkarırlar onları. Elisa Fonse-

ca'nın bana anlattığı aile romanı, kişiliği açıklamıyordu. Bir başkasınca yaşanmış olsaydı, bu çocukluk, gözü sulu ve melankolik bir kişilik üretebilirdi. İnsanın gerçeğini, böyle bir gerçeklik varsa eğer, bulmanın yolu onu düşlerinde aramaktan geçiyordu belki de. Don Avelino hakkında bildiğim şeyler hem çok, hem de hiçti. İçinde yaşadığı alacakaranlıktan pek ortaya çıkmıyordu portre. Yaşamının olayları gözümde saydamlaştıkça bilmece de yoğunlaşıyor, ben de modelle olan ilişkiyi giderek keser oluyordum. Huesca'ya yaklaştıkça, yoğun bir merak ve sabırsızlık titremesi hissedeceğimi düşünmüştüm. Oysa, yorgunluk izleri taşıyan ilgisizlikten başka bir şey duymuyordum. Bu kayıtsızlık kafamı kurcalıyor, biraz da kaygılandırıyor beni. Bir düşünce geldi aklıma: İki aydır, gözlerim Murcia arşivinde bu uzun ve kederli yüzle karşılaştığından bu yana, akıl almaz bir tutkuyla peşinden koştuğum gizin, belki de kendi içimde yurtlandığı düşüncesi geldi aklıma.

Görünüm belli belirsiz değişmişti, tebeşir grisi, tekdüze bir ova göz alabildiğine uzuyordu, budanmış piramitlere benzeyen, uçları tuhaf bir biçimde düzleşmiş tepeler dağılmıştı şuraya buraya. Ufukta tek bir ağaç bile yoktu. Kısa, sert, boz renkli bir ot kaplamıştı toprağı. İçinde bulanık bir su akan dar kanallar, demiryolu boyunca uzanıyordu. Falanj partisinin beş okuyla süslenmiş panolarda «Tarım ve Sulama Kalkınma Plânı» yazıyordu. Öteki birçok görkemli tasarılar gibi bu plân da başarısızlığa uğrayacaktı: Kanallar, bu ayı andıran görünümün sonsuzluğunda yok oluyordu.

Bu tundranın üzerinde, çok yüksek ve renksizdi gökyüzü. Göz eriminde görünür ev yoktu. Ay tepelerinin kabardığı şu boşluktan başka.

Tren durunca uyandığımda yatışmıştım. Peronda yolcular ellerinde bagajlarla hızlı hızlı yürüyorlardı. Yağmurluğumu giyip vagona çıktım. Bir Sibiryaya yeli yanaklarımı daladı. Gelişimi Zaragoza'dan telefonla haber verdiğim için karşılamaya gelen var mı diye çevreye bakarak peronda durdum biraz. Kısa bir bekleyişten sonra valizlerimi yüklenip çıkış kapısına yürüdüm.

Dikdörtgen şeklinde bir tuğla yapı olan istasyon 19. yüzyılın sonlarında yapılmıştı. İn cin top oynuyordu.

Son yolcular da uzaklaştılar. Bir süre sonra, bekleme salonunda bir tek kişi kalmıştı: Kaygı verici, başında siperlikli bir şapka, kahverengi kalın çizgili kadifeden üniforma giymiş; bagajcı olduğunu düşündüm. Kapının yanında, Ordesa vadisini görmeye çağıran bir afişin altında, ayakta sigara içiyor, bıkkın görünüyordu. Boyu en fazla bir elli beş ya. da elli altı kadardı, sol omuzunda bir tümsek vardı; kör olan sağ gözünün aklık ve boşluğu tedirginlik duygusu uyandırıyor. Buruşuk, derin çizgilerle oyulmuş yüzünün alt kesimini kırçıl bir sakal gölgeliyordu. Kör gözünün ve kamburunun simetri bozukluğu, adamın aynı anda iki yana birden eğilmiş olduğu izlenimi uyandırıyor. Bakışlarımı bu sevimsiz yaratıktan çevirip, bir taksi bulmak umuduyla kapıya yürüdüm.

«Bulamazsınız,» diye homurdandı korkunç ucube, mutluluktan dört köşe, kin dolu bir sesle.

Boğuk vurgulu, kalın sesi içimi ürpertti. Bende uyandırdığı tiksinti duygusunu gizlemeye çalışarak başımı çevirdim, boş atıp dolu tutmak umuduyla .sordum:

«Belki telefonla çağırmak olanağı vardır?»

269

«İsterseniz deneyin,» dedi kımıldamadan, küçük ve kurnaz, sağlam gözünü üzerime dikerek. «Bu saatte yemektedirler.»

«Ama yasaya göre nöbetçi taksi buldurmak gerekir,» diye geveledim kızgınlıkla.

«Olabilir,» diye homurdandı, izmariti yere atıp ezerek.

«Kent merkezi uzakta mı?» diye sordum, soğukkanlılığımla yitirerek.

«Tamı tamına bin altı yüz metre. Emniyet Müdürlüğüne kadar iki buçuk kilometre.»

«Oraya gitmek istediğimi nereden biliyorsunuz? •>-

«Polis değil misiniz?»

«Evet, polis müfettişiyim.»

Belli belirsiz öfkeleniyordum. Bastıbacanın alaycı davranışında, bir kışkırtı isteği seziniyordum. İstiridye rengi sağlam gözünde küçümseyici bir ışık. parlıyordu. Aklımın sesini dinleyip kendimi dizginledim. 'Sonuç olarak,' diye düşündüm, 'çirkinliğinden sorumlu değil ki bastıbacak.»

«Hoşunuza giderse, size bir araba bulabilirim. Her şey dahil size dört yüz pezetaya patlar.»

«Yasak,» dedim öfkeyle.

«&asıl isterseniz. Sizi sıkıntıdan kurtarmak için söylemişim.»

Kuşku uyandırıcı gözünü üzerimden ayırmadan,, yerinden kımıldamadan, aynı küçümser tavırla yapmıştı önerisini. Onun insafına kaldığımı anlayıp,, önerisini geri çevirmek düşüncemi değiştirdim. İçimden geldiği gibi, ona bağırırsam, önerisini geri çevirsem, iki kocaman valizi, bu kış soğuşunda, en az bir saat taşımak zorunda kalacaktım.

«Tamam,» diye homurdandım. «Ama yasadışı:.. bu. Uzun sürer mi?»

«Pek fazla değil,» dedi duvardan uzaklaşarak.

Sağ omuzu yan yatmış, sanki düşmek üzereymiş izlenimi uyandırarak yürüdü.

On dakika sonra istasyonun önünde bir Renault durdu, içinden bastıbacak indi. Valizlerimi acele etmeden arabaya taşıdı, bahşişi cebine koyup, elini umursamadan kasketine götürdü. Kendime kızarak arabanın arkasına geçtim, iki yanma garajlar, benzin istasyonu ve mobilya mağazaları dizilmiş yol boyunca ilerledi Renault. İrin rengi gökyüzünün altında, kararmış tuğladan yapılmış binaların oluşturduğu dış mahallenin, uğursuz bir görünüşü vardı.

Yolun sonundaki alan iki caddeye ayrılıyordu: Karşıdaki caddenin iki yanma, kemerler üzerine tünemiş yapılar dizilmişti; öteki, sağdaki cadde, önünde görkemli bir merdiven bulunan gösterişli bir saray boyunca t uzanıyordu. Merdiven, ince sütunlu bir tırabzanın çevrelediği değirmi bir taraçaya doğru yükseliyordu. Yalancimermer süsleme kalabalığıyla bezeli yapının üzerinde bir cam kubbe vardı.

«Gazino,» diye açıklamada bulundu şoför. «Kapalı. İcabı halinde rostoru edeceklermiş. Ha deyince olmaz!»

Herhangi bir yorumda bulunmaktan kaçındım. Demir parmaklıklı alçak bir duvarın çevrelediği bir halk bahçesi boyunca ilerliyorduk. Ağaçlı, yer yer kelleşmiş çimenlikle süslü bir açıklığa vardık so-nunda. Bu hastalıklı bahçenin çevresinde, rejimin ilk yıllarında taş ve tuğla malzemesiyle klâsik tarzda yapılmış yönetim yapıları. Yalnızca kasıtlı, öy-künmeli yanlarını görmek isteyenlerin bugünlerde pek matrak geçtikleri bu gösterişli yapılar, daha çağdaş bir anlayışla yapılmış yapılardan daha dayanıklı çıkmıştı. Biraz çabayla, insan, bu sarayların

270

271

hangi güç tutkusuna tanıklık ettiklerini unutabilir; isterse, bunları, eski çağların kalıntılarıyla karşılaştırabilirdi. Bir bakıma, görkemli bir geçmişte donmuş, daha şimdiden zamanın dışına çıkmış gibi görünüyorlardı. Ancak, kaideleri üzerinde duran kasları şişkin atlet heykelleri bütünlüğü biraz gülünç-leştiriyorlardı.

Şoföre kararlaştırılan parayı ödedikten sonra, beyaz mermer döşenmiş uçsuz bucaksız hole girdim. Bir cam kafeste, gri üniformalı bir koruma görevlisi koltuğa gömülmüş gazetesini okuyordu. Lütfedip beni görsün diye bir dakika kadar bekledim, ama o hiç umursamadan gazetesini okumayı sürdürdü. Boğucu bir sessizliğin egemen olduğu holden kimsecikler geçmiyordu. Kimliğimi söyleyerek ağır suç müfrezesinin nerede bulunduğunu sordum emir erine, ayağa fırlayıp kasketini başına giyen koruma görevlisi üçüncü katı gösterdi ve herkes öğle yemeğine çıktığı için kimsenin bulunmadığını ekledi.

«Emniyet Müdürü Don Avelino Pared'i göreceğim,» dedim.

«İndiğini görmedim, yine de siz çıkın yukarı. Sağdaki koridorun dibinde, 328 numaralı oda.»

«Valizlerimi binaya bırakabilir miyim?»

«Elbette müfettiş bey, kulübenin içine koyarım.»

Kendisine teşekkür ettim; uçsuz bucaksız holde ardım sıra adımlarımın yankılarını bırakarak asansöre doğru yürüdüm.

Üçüncü katta boş yere aradım 328 numaralı odayı. Tam aşağı inecektim ki aralık bir kapı fark ettim, uzun ve dar bir odanın dibinde, yüzünü avuçlarının arasına almış bir adam oturuyordu. Soldaki pencereden gelen ışık, gri, seyrek saçlı bir başı aydınlatıyordu. Kimıldamadan bir an bekledim, sonra varlı-

.272

ğımı duyurmak için öksürdüm. Ellerini açan adam başını kaldırdı, bana baktı. Bu kırış kırış yüzü tanımaya cesaret edemeyerek birkaç saniye şaşırıp kaldım. Oysa,, hiç kuşku yoktu: Bu donuk gözler, sivri ve kıvrık çeneye doğru inen iki çizgiyle sınırlanan büyük ağız: Kesinlikle oydu, ama tam otuz yıl yaşlanmış. Belleğimin olgunluk çağında bir insanın görüntüsünü sakladığını fark ettim.; dosyada gördüğüm fotoğrafların bende yarattığı imgeyi saklamıştı belleğim. Ama, kayıtsız bir tavırla, bana dikkatle bakan bu yaşlı adam karşısında karar veremiyordum.

«Müfettiş Santiago Laredo, Murcia'dan nakil.»

Uzun ve zayıf bir vücut sergileyerek Don Avelino ağır ağır kalktı. Bu sırada, beni şaşırtan, hemen hemen kadın çekiciliğinde bir gülümsemeye dudakları aralandı.

«Hele şükür!» dedi elini uzatıp bana doğru ilerleyerek. «Sizi gördüğüme sevindim. Birkaç gündür sizi bekliyordum. Telefon ettiğinizde buraya uğrayacağınızı düşündüm ve hoşgeldiniz demek için beklemeye karar verdim. Yolculuğunuz iyi geçti mi?»

«Çok güzel geçti, teşekkür ederim. Gelince, taksi bulmakta güçlük çektim, özür dilerim, bu yüzden geciktim.»

«Hizmette üç aracımız var ancak, zaten onlar da kötü durumda. Hizmet dışında kullanılmalarını yasakladım,» dedi fısıltılı bir sesle, garip bir biçimde nemli, soğuk elini geri çekerken.

«Size hiçbir art düşüncem olmaksızın söylemiştim durumu. Kısacası, taksit yoktu. Eğer korkunç bir cüce bulmamış olsaydı eğer...»
«Gatito mu?» diye sordu gülümsemesi yayılarak.
Ve, şaşırdığımı görerek:
«Kedilere düşkün olduğu, bütün başıboş kedileri
273

topladığı için bu adı takmışlar, ilginç bir insan, öyle değil mi? Görünüşü lehinde etki yapmıyor, ama zararsızdır. Oturunuz, rica ederim.»

Konuşurken, gözleriyle beni ölçüp biçiyor, sarıyor sarmalıyor, tartıyor, dokunup geçiyor, arada bir eliyle dirseğime dokunuyordu. Boylarından dolayı tedirginlik duyan insanların çoğu gibi sırtını kam-burlaştırıp, omuzlarını düşürdüğünü fark ettim. Dudaklarının iki yanındaki çizgilerin yarattığı acılı duyguyu dudaklarındaki ilginç gülümseme yumuşatıyordu. Fotoğraflarına bakarken hissettiğim huzursuzluğu bulmaya çalışarak, bakışıyla ilgili olarak anlatılanları anımsamaya çalıştım: Yalnızca, gözbebeklerinin karalığı şaşırttı beni; tam tersine ne soğukluk, ne de küçümseme görebildim içlerinde. Beni karşılayışındaki incelikten, bana gösterdiği ilgiden etkilenmiştim.

«Murcia'dan sonra size sıkıcı gelecek kentimiz. Aramızda sıkılmanızdan çok korkuyorum. Huesca'lılar için sevindirici, sizin için can sıkıcı bir durum, burada hemen hemen hiçbir şey olmaz; birkaç küçük hırsızlık, zaman zaman bir soygun. İyi çocuklardır bizim haydutlarımız.»

Yanımda ayaktaydı, elini omuzuna koymuştu, sevgi taşan bir anlaşmışlıkla. Eski bir t-shirt ceket, gri flanel pantolon giymişti, aynı renk 'V yakalı bir kazak ve mavi ipek gömlek vardı üzerinde, çizgili bir boyunbağı takmıştı. Umursamaz giyinişinde her şeye karşın bir incelik vardı, Baza'nın deyimine göre çok şık bir İngiliz gibi. Gövdesinden tanımlanmaz: bir koku yayılıyordu: Kekre yağ ve lavanta kokusu.

«Bakın,» diye ekledi, beni sardığını duyumsadı-ğım gülümsemesini sürdürerek, «şansınız var: Hues-

ca'da on yıldır ilk kez bir cinayet işlendi. Bir olay sayabilirsiniz bunu.»

«Bir cinayet mi?» dedim, ne diyeceğimi bilemeden.

«Size anlatırım. Kötü ve bayağı bir olay belki. Öğle yemeği yediniz mi? Güzel, sizi davet ediyorum öyleyse. Dilerim oda ayırtmadınız otelde? İkisi de birbirinden kötü iki otel var kentte. Evinin bir odasını kiraya veren bir hanıma götürüleceğim sizi. Orada size küçük bir ücret karşılığında gayet iyi bakarlar. Uygun bir konut bulmaya böylece vaktiniz olur. Sanırım eşiniz de yanınıza gelecektir? Küçük bir taşra kentindeki hayattan ürkmezse, eşiniz aramızda bulunmaktan hoşlanacaktır. Biraz çabıyla, Huesca'da çok hoş bir hayat sürülebilir. Sevenler için dağ uzak değil. Sahi mi? Çok sevindim buna.»

Beni asansöre doğru götürürken konuşmasını sürdürüyordu. Dışarı çıkınca, konuşmak için bana doğru eğilerek, elini teklifsizce koluma geçirdi. İspanya'da sık sık görüldüğü gibi, özen gösterilmediği görünüşünden belli olan belediye parkını yürüyerek geçtik. Don Avelino'nun çocuklarını, meslek yaşamım, Murcia'daki üstlerim hakkında sorduğu soruları kısa kısa yanıtladım.

«Demek, Don Anastasio bana selâmlarını gönderdi? Çok nazik bir davranış. Çünkü kendisine pek az değer verdiğimi hiçbir zaman gizlememişimdir. Elbette mükemmel bir insandır, görgülü, ince, kibar. Ne var ki ben salon polislerinden pek az

hoşlanırım. Politika ile polis pek ender uzlaşırlar, aziz Laredo. Bu görüşüme katılıyor musunuz?»

«Elbette. Politikadan anlamam.»

«Mükemmel, mükemmel, biz anlamak için yaratılmışız gibime geliyor, bunu hissediyorum. Gazino-

274

275

yu gördünüz mü? Alçı kabartmalar şaşırtıcı değil mi? Savaştan sonra, ağır yaralılar ve sakatlar için askeri hastane olarak kullanıldı. Her gün, taraçada, eski püskü üniformalarını giymiş bahtsız insanlar güneşlenirdi, gelip geçenleri donuk gözlerle seyredirdi. Varlıkları rahatsız ediyordu insanları: Kötü anıları akla getiriyorlardı. Bunun üzerine onları uzak bir kenar mahalleye sürdüler, istasyonun, arkasındadır bu mahalle; orada artık kimseyi tedirgin etmediler. İnsanların, rahatlarını kaçıran şeyleri ne kadar şaşırtıcı bir kolaylıkla unuttuklarını fark ettiniz mi? Kısa bir süre sonra, savaşı hatırlattığınız zaman, şaşkın şaşkın bakıyorlar: 'Hangi savaştan söz ediyorsunuz siz?' diye soruyorlar. Zaten çoktan anılarını unutmaya, o çok eski, amansız demokrasi tutkularını kuşanmaya başlamışlar. Bu hafıza kaybı incelenmesi gereken en ilginç olgulardan biridir.»

Konuşa konuşa, Calle Mayor'a ulaştık, kemerlerin altında buz gibi, sert bir rüzgârın kırbaçlarını yiyerek ilerledik.

«Sert ama diriltici bir iklim,» dedi Don Avelino dirseğini sıkarak. Yazın bunaltır, kışın dondurur. Bereket versin, sonbahar var. Alışıyor insan, göreceksiniz. Yarın belki rüzgâr kesilecek, ılık ve durgun bir ilkbahara uyanacağız. Bu ani değişiklikler, düzenin tekdüzeliğini bozuyor. Bu aşırılıklara alışkın Aragon'lular sağlam yapılı, direnme güçleri şaşırtıcı insanlardır. Yontulmamış hiç kuşkusuz, hâttâ gelişmemiş, ama en küçük esintide havalanmalarına engel olan niteliklerdir bunlar. Bu kişilik yapılarından çok hoşlanıyorum.»

Toplu halde gazino ve park yönüne giden bir gençler topluluğuyla karşılaştık. Kemerlerin altında yankılanan sesleri korkunç bir gürültü yapıyordu.

276

Aralarından kendimize yol açmak için yavaşladık. Cümlelerin müziğini kırarak her heceyi vurgulayan sert şivelerini şaşkınlıkla dinliyordum.

Yolun sonunda, solda, bir bodrum katındaydı «Rumbo» lokantası. Don Avelino'nun peşi sıra dört merdiven basacağı indim, geniş ve sessiz bir salona girdim. Duvarlara gömülmüş aynalarda, nar rengi kadife kanepeler, arkahklardaki bakır çubuklar, kolalı beyaz örtüler serili masalar, mavi fayans küpler içindeki yeşil bitkiler, benekli parkeler, içinde bulunduğumuz alan genişleterek ikiye ayrılıyorlardı. Salonun dibinde, solda, işlemeli meşe masanın arkasında, kısa boylu bir sarışın kadın oturuyordu. Don Avelino'yu görünce gülümseyerek selâmladı, o da belli belirsiz bir el hareketiyle yanıtladı bu selâmı.

Çatal bıçak sesleriyle pek az bozulan yoğun bir sessizlik karşıladı bizi. Hafif bir mırıltı titretiyordu havayı. Yüzyıl başlarında, Perez Galdos'un romanlarından birinde sanabilirdi insan kendini. Çoğu yaşlı olan garsonlar, kolalı gömlekleri, kısa ceketleri,

bacaklarım örten uzun önlükleriyle gizemli bir şekilde korunmuş bir evrene ait bir düşün yaratılmasına katkıda bulunuyorlardı.

«Burayı seviyorum, çünkü insan sesini zorlamadan konuşabiliyor,» diye mırıldandı Don Avelino, uzun boylu, iri yarı, kırmızı tenli sofracı başının elini sıkarken. «Sana müfettiş Laredo'yu tanıtayım. Eşsiz bir sofracı başıdır Alfredo.»

Bizi salonun dibine, kemerlere bakan bir pencerenin yanındaki masaya götüren Alfredo'nun elini ben de sıktım. Başımızı kaldırıncaya geçenlerin bacaklarını görüyorduk.

Yemek listesi görkemliydi. Bana dokunacak kadar eğilen Don Avelino yemek listesine parmağını uzattı:

277

«Balık severseniz kalkan tavsiye ederim size, bir de Madrid usûlü işkembe çorbasını.»

Bir seçim yapmak zorunda kalmadığıma sevinerek önerisini kabul ettim. Kanepeye sırtımı dayayıp, çoğu yaşlı, özellikle erkeklerle dolu salona göz gezdirdim. Don Avelino, dudaklarında gülümseme, elini uzatıp, bana doğru ilerlediğinden bu yana garip bir duygu hissediyordum: Kendimi yönetimine bırakarak, müdürü uslu uslu izleyerek, babasının bir perşembe günü yatılı okuldan aldığı bir yeniyetmeye döndüğüm duygusuna kapılmıştım. Bu duyguyu neyin uyandırdığını bilemiyordum. Belki beni sardığını hissettiğim sıcak ilgi, ya da Don Avelino'nun dirseğimi sıkış, kolumu tutuş biçimi, ya da boşuk sesinin dostça tınısı, gülüşündeki sıcaklık, yerime karar verirken ince ama katı tutumu, yatacağım yerle ilgilenmesi, yiyeceğim yemekleri seçmesi. Davranışlarında ne baskı, ne de dediğimdedikçilik izi: İnsanın karşı koymayı aklının ucundan geçirmeyeceği iyilikisterci bir ilgi, bana çok doğal ve apaçık geliyor. Kendimi bu kibar davranışın nesnesi olarak duymak, içine tanımlanmaz bir pişmanlık acısının da karıştığı sıcak bir gönül borcu yaratıyordu. Çünkü, bana doğru sevecenlikle eğilen, diri ve sert tazeliğini övdüğü şarapla bardağımı dolduran bu yaşlı adama, geçmişini didik didik ederek, en gizli sırlarım mezarlarından çıkartarak ihanet etmiştim. Öte yandan, bu incelik belirtileri kafamı karıştırıp canımı sıkıyordu. Beni böyle etkileyerek, sanki iyice düşünülüp taşınılmış, hesaplı kitaplı bir plâni uyguluyormuş düşüncesi geliyordu aklıma zaman zaman. Yüzümü kızartan ve kurtulmaya can attığım bu kuşkuyu doğrulayacak en küçük bir kanıt yoktu elimde, bu nedenle bana çok saçma geliyordu. Ne var ki, üzerimde hafif bir

278

tedirginlik bırakarak sürüp gidiyordu bu duygu. Gönül okşayıcığma karşın, onda hoşuma gitmeyen bir şeyler vardı.

Ne istediğini kendisine sormadan, yanında marulla ızgara et getirdi ona Alfredo, en küçük besini bile yutmaya kendini zorlaması gerekirmiş gibi, her lokmayı çiğnemeye büyük bir özen göstererek ağır ağır yiyordu. Burnunu tabağıma sokacak kadar uzatarak kaygıyla eğiliyordu:

«Hoşunuza gitti mi?»

«Mükemmel. Şef zaten eşsiz.»

Her birinin kendine göre özellikleri olan beş bölgeye ayırarak kenti bana kısaca tanıttı: Dar ve dolambaçlı sokakları bir örümcek ağına benzeyen, bir küçük tepenin üzerinde, bir gotik katedralin çevresinde kurulmuş olan eski kentin dar ve konforsuz evlerinde memurlar, zanaatkarlar ve esnaf halk tikiş tikiş yaşıyordu. Eski surları izleyerek eski kenti saran geniş Corso caddesi; bankalar, sinemalar ve Belediye Tiyatrosu'ndan başka, varsıl halkın gittiği iki kilise de burada bulunuyordu. Yapıların

çoğunluğu, taşınmaz mal spekülasyonunun bütün ülkeyi sarstığı sırada, kraliçe II. Isabella döneminde yapılmıştı. Belediye parkının çevresinde bulunan, gelirken gördüğüm villalara yerleşmek üzere, yerini orta sınıf halka bırakmadan önce, burjuvazi bu sağlam yapılarda uzun süre oturmuş. Aşağı Corso'nun, arkasındaki San-Lorando mahallesi, kentin birkaç kuşukulu yerleşim yerinin gizlendiği, birbirine girmiş dar ve pis sokaklardan oluşuyordu. Ve sonuncusu, istasyon çevresindeki işçi mahallesi: Huesca'da her biri yüzer kişi çalıştıran ancak iki fabrika bulunduğu için pek öyle geniş değildi.

«Sizin de kabul edeceğiniz gibi, bir genç müfet-,
279

1

tisin fırsat çıkıp kendini gösterme şansı pek yok. Bir garaj yoludur, emekliliğin bekleme odasıdır Hues-ca. Ama bizim aramızda paslanmayacaksınız, söz veriyorum size.»

«Bana bir cinayetten söz etmişsiniz?» diye sordum fırsat çıkınca.

«Ah, evet. Kente iki kilometre uzaklıktaki mezarlıkta bir erkek cesedi bulundu. Boğulmuş. Üzerinden kimliğini belli edecek hiçbir şey çıkmadı.»

«Bir hesaplaşma mı?» diye kafadan attım.

«Hangi hesap?» dedi iğneleyerek. «Kentın serserileri doğru dürüst ancak yüze kadar sayabilirler. Hayır, bazılarının varsayımları başka, olayı ahlâk açısından irdeliyorlar. Genç bir eşcinsel serserinin öldürüp soyduğu bir turist olabilirmiş kurban.»

Gördüğüm kadarıyla bu varsayımı pek tutmuyor gibiydi. Donuk bakışları garip bir biçimde tabağıma takılıp kalmıştı, her şeyi yediğimden emin olmak istiyormuş gibi.

«Bir mezarlıkta?» diye sormaktan kendimi alamadım.

«Bu varsayımı çürütecek ayrıntının üzerine parmak bastınız. Hiç kuşkusuz bu baylar ıssız ve loş yerleri pek severler. Ama kentın üç kilometre dışına, mezarların aralarına gitmelerine karşı korku büyük bir engeldir. Oğlancılarda arayacağımız niteliklerin en gerçeğe yakını kahramanlık olmamak gerektiğini düşünüyorum. Loncanın tek kahramanıyla karşı karşıya bulunduğumuzu düşünmeye engel yok hiç kuşkusuz, ama ben kuşkuluyum bundan.»

«Ya sizin kendi kanınız, Don Avelino?»

Eliyle belli belirsiz bir hareket yaptı mırıldanmadan önce:

«Kanı sahibi olmayı yasakladım kendime. En kö-

tü hatalar kanılarla işlenir. Olguları bekliyorum: Ölünün kimliğini örneğin.»

«Kimliğin saptanabileceğini sanıyor musunuz?»

«Niçin olmasın sevgili Laredo? Bu adam hiç kuşkusuz bir yerden geliyordu, Huesca'da durması için bir nedeni vardı, geçtiği yerlerde mutlaka bir iz bıraktı. İnsan bir parça zahmete girerek öğrenmek istediğini öğrenebilir, siz de böyle düşünmüyor musunuz?» Siyah gözbebeklerindeh fıskıran bir ışık bana ulaşır ulaşmaz sanki tokat yemişim gibi birkaç saniye salladı beni. Durup dururken yüzümün kızardığını hissettim. Başımı kaldırdığım zaman sönmüş bakışlarında hiçbir şey okuyamadım. Belki de düş görmüştüm?

Bu olaydan, Don Avelino polis hakkındaki genel düşüncelere nasıl geçti, hiç farkında değilim. Biraz sonra onu dinlerken kendime geldim.

«Rab, Kabil'e tek bir soru sordu: 'Kardeşini ne yaptın?' Her şeyi içeren örnek bir soru. Bazı budalalar, polisin gerçeği bulmak için sorgulama yaptığını sanırlar. Ama,

aziz Laredo, kendisi zaten sahip değilse nasıl bulacak gerçeği? Aramaya çıktığı Hindistan'ı bulduğunu sanarak Amerika'yı keşfeden Kolomb'un başına gelenler gibi şeyler olabilir. Poliste bu tür denizcilik hataları oldukça azdır, ayrıca kimseye salık verilmez. En iyisi, Tarih'in ilk polisi olan Rab'm bize öğrettiği şeyle yetinmektir: Bilinen şeyler hakkında sorguya çekmek. Bütün polislerin modeli olan engizisyon yargıçları, sanıkları dinde doğru yolun ilkeleri açısından sorguya çekerken işte bu bilgelikle yapıyorlardı görevlerini. Şunu unutmayınız azizim Laredo: Bir düzen kurumu çağından önce, bir 'doğru yol'culuktur, gelenekçiliktir polis mesleği. Temeli dogma'dır onun.

280

281

«Dinsizler bunu içgüdüsel olarak hissederler. Polis romanlarının başarısını sağlayan şey, kesinlikle ne kurgu, ne de düğümdür, yazarla okur arasındaki suç ortaklığıdır. Güvene dayalı, oldukça ince bir oyun. Eğer okur, yazarın daha başlamadan, dedektif ya da komiser aracılığıyla bütün olayları kesinlikle bildiğine inanmasaydı, kitabı kapatırdı. Okurun ilgisini canlı tutan şey, gizli, ama her durumda bilinen gerçeğin yavaş yavaş ortaya çıkmasıdır. Görüyorsunuz, bir suçlu hiçbir zaman keşfedilmez, o şaşırtılır, yani hemen hemen kendi denetiminden çıkmış bir eylemle örtüşmeye zorlanır. Bütün soruşturmalarda başlangıçtaki postulat şudur: Gerçek şimdiden bilinmektedir, ama ayrıntılar ve önemsiz şeyler kargaşasında gizlidir. Öykünün kurgusunda, hemen el altında bulunan bu belirsiz gerçeklik olmaksızın kesinlikle coşku oluşmaz. Polisin yarattığı büyü, bu çekme ve itme karışımı duygu, böyle açıklanabilir: Canlandırdığı şey, körlük ve bildiğini bilmezmiş gibi davranan bilincin keskin görüşlülüğüdür.

«Rab'm sorusunu anımsayınız. Kabil'e 'Kardeşini öldürdüğünü biliyorum, seni onu öldürürken gördüm' demiyor. Hayır, 'Kardeşini ne yaptın?' diye soruyor. Pişmanlığını azdırarak, onu deliliğe zorlayarak, kaçak katili her yerde izleyen bir göz'ü somutlaştırıyor. Bu soru, bu göz, bütünüyle polistir, azizim Laredo. Soru: Bu sözcüğün, çağlar boyunca, işkencenin eşanlamlısı olmasını anlamlı bulmuyor musunuz? Çünkü Tanrı, Kabil'e işkence yapıyor, öyle değil mi? Onu yıldırımla çarparcasına öldürebilir, yok edebilirdi. Ama hayır. Onun üzerine çullanıyor. Uykularını karıştırarak, düşlerine musallat olarak, birazcık olsun rahat yüzü göstermeyerek sayıklamanın

içine atıyor onu. Maddi şiddete başvurmayan, eşsiz incelikte temiz bir işkence: Kocaman açılmış bir göz, bir katilin hayatını kemirmeye yeter, durmadan sorulan bir soru onu umutsuzluğa götürür.

«Oidipus'ü okudunuz mu, aziz Laredo? Hiçbir şey yapmaması için kendisini uyarın, dikkatini çeken koroya karşın soru sormakta direnir bu zavallı. Ama, o, doğruluk kaygısıyla, uyruklarını öldüren şeyi, suçları Kent'in insanlarını kırıp geçiren felâkete neden olan insanın kim olduğunu öğrenmek istemektedir. Soruşturmasını sürdürerek ayak diredir. Öykünün sonunu biliyorsunuz: Oidipus kendi gözlerini oyar. Göz ve soru, her zaman.»

Konuşurken, işaret ve orta parmaklarının arasına sıkıştırdığı bir sigara yakmıştı. Yüzü, dumanın arkasında siliniyordu. Donukluğu dipsiz, donmuş bakışını

göremiyordum. Nereye varmak istediğini, söylediklerine inanıp inanmadığını düşünerek konuşmasını dinliyordum.

«Tanrı'nın Kâbil-Hâbil olayındaki davranış biçiminde bir nokta her zaman kafamı karıştırdı,» diye sürdürdü konuşmasını alaycı bir gülümsemeyle. «Kesinliği yanılmaz bir evrensel arşivci olan Rab, caninin niyetlerini biliyordu, Kabil'in kardeşini öldüreceği saat ve yeri biliyordu. 'Kardeşini ne yapacaksın?' sorusunu sorarak, saldırıdan birkaç saniye önce göz'ü somutlaştırmasına hiçbir şey engel olamazdı. Bana öyle geliyor ki sonuç aynı olurdu: Şaşkına dönen Kabil kaçardı. Oysa, Rab suçun işlenmesine izin veriyor. Altüst edici değil mi bu? Siz ne düşünüyorsunuz, azizim Laredo?»

«Sanıyorum ki,» dedim dalgınca, «Kabil'i tanıdığı için, onun yüreğinden taşan kıskançlık ve kinin şu ya da bu şekilde dışlaşacağı biliyordu.»

282

283

«Bravo, azizim Laredo. Yaratığın zorunlu özgürlüğüne ilişkin nakarattan, şu bütün skolastikleri a kremalı pastasından uzak durduğunuz için kutlarım sizi, kuramınızı çok ustaca buluyorum, olağanüstü incelikte. Biliyor musunuz ki,» diye mırıldandı birden bana dokunacak kadar eğilerek, «biliyor musunuz ki sizin bu çok ustalıklı kuramınız korkunç sonuçlar içermektedir? Kötülük'ün gerekliliğini içerdiğinin farkında mısınız?»

«Doğrusunu isterseniz, düşünmemiştim bunu,» dedim gerileyerek, belli belirsiz tedirgin olmuşum.

«Düşününüz, azizim Laredo,» dedi Don Avelino bana doğru eğilerek. «Düşünceniz eğer doğruysa, ki ben doğru olduğuna inanıyorum, bunun anlamı şudur: Bizzat Tanrı, Kötülük'ün sonsuz gücü karşısında dize gelerek cinayeti önlemekten vazgeçmektedir. Bu tür kuramlar yüzünden, -öyle pek eskiye gitmeye gerek yok,- bir sapkın mezhepli gibi alanlarda yakarlardı sizi. Ama ben sapkınlığa önem veririm, inancın tuzu biberidir... Evet,» dedi sesinin tonunu değiştirerek, «size çikolatalı pasta tavsiye ederim, çok güzeldir, ama eğer çikolata sevmezseniz. Güzel. Bir pasta, Alfredo!»

Ben fark etmeden sofracı başı masaya yanaşmış ayakta bekliyordu. Başını eğerek tabaklarımızı aldı, Don Avelino'nun hemen hemen hiçbir şey yememiş olduğunu fark ettim. Hasta mı acaba diye düşündüm, bu da rejim listesine ve iştahsızlığına uygun düşüyordu. Zaten teni, mide hastalarının balmumu rengiydi. Belki de yanılıyordum. Yemek boyunca Don Avelino durmadan bardağımı doldurduğu için başım hafifçe dönüyordu. İçkiye dayanıklı olmadığımı söyleyerek birkaç kez karşı çıkmak istedim, ama onu kızdırmaktan çekindiğim için göze alamadım. Bana

hizmet etmeye, öğütte bulunmaya özen göstermesi, çaba göstermesi karşısında hep tanımlanmaz bir tedirginlik duyuyordum. Çikolatadan nefret ettiğim halde, çikolatalı pasta ısmarlamayı bu nedenle kabul etmişim, ama şimdi, nedenini açıklayamadığım bir hoşnutluk duyduğum için de kendime kızıyordum. Ayrıca, çok yakın durması bende boğuntu duygusu yarattığı için biraz uzaklaşmasını da söylemek istedim. Gelgelelim, damıtılmış sözlerini düşünerek susuyordum. Bu ipe sapa gelmez zırvalara nasıl bir anlam vermeliydi? Arkadaşlarının karşısında bilgince söylevler çektiği Salamanca yıllarını anlatmıştı bana Don Anastasio. Bir parça kaçık olduğunu düşündüm. Sözlerinin garipliğine karşın, Don Avelino çok sakin, usa yatkın görüldüğünden bu düşünceyi bir yana bıraktım. Müdürün kuramlarının, benim

soyutlama yeteneğimi aştığı kararma vardım. Aslında, Sala-manca'lı genç fakülte öğrencisi pek değişmemişti, genel düşüncelerle ustaca oynamaktan hoşlanıyordu. Hiç kuşkusuz, aykırı düşünceler ileri sürerek kışkırtmaya bayılıyordu. Kim bilir belki de alay ediyordu?

Kahveyi içtikten sonra, güneşte, sıralara oturmuş annelerinin gözetimi altında, çocukların çılginca oynadığı parktan geçerek emniyet müdürlüğüne döndük. Örgü örerek ya da ellerini dizlerinin üzerinde kavuşturup, yavrularını gözetleyerek yarenlik ediyorlardı. Rüzgâr dinmiş, solgun güneşin altında, havanın ısısı düzelmeye başlamıştı. Gidişte olduğu gibi, konuşurken gene dirseğimi yakalamıştı Don Avelino, bu da tedirgin ediyordu beni. Hafifçe mide bulandıran kokusunu duyuyordum.

Servise gelince, Don Avelino büroları gezdirip beni sekreterlerle, meslektaşlarla tanıştırdı. Üç mü-fettişden biri, Rafael Gonzalvo'dan hemen hoşlan-

284

285

dim. Aşağı yukarı benim yaşımdaydı, sevimli bir yüzü, dürüstlük okunan cesur bakışları vardı, içinden gelerek gülümsüyordu. Sporcu tavırlıydı, rahat hareket ediyor, güvenli bir sesle konuşuyordu. Elini güçlü ve kararlı bir biçimde sıkarken gönül yakınlığıyla gülümsedim. Gonzalvo'ya tatlı bir sesle, 'Lare-do'ya gerekli bilgileri vermekle sizi görevlendiriyorum, tamam mı? Bir bakın bakalım size yararlı olabilirim mi?» diyen Don Avelino'nun boğucu ilgisinden kurtulduğum için hoşnuttum.

Bana dönerek dudaklarından eksik olmayan gülümsemeye ekledi:

«Sizi akşamleyin evinize götüreceğim. Umarım buradan, bizlerden hoşlanırsınız.»

Gitmesini bekliyordum, ama o kamburunu çıkarmış öyle ayakta duruyordu, yüzünü buruşturarak. Ceketinin iç cebini arayarak küçük bir altın kutu çıkardı, içinden bir hap alıp gizlice yuttuğunu gördüm. Kendini gülümsemeye zorlayarak olduğa yerde öyle kaldı; acıdan yüzünün çizgileri değişmişti bu sırada. Yemeğin başında da ilaç aldığını, ama bunu o zaman pek önemsemediğimi anımsadım. Acı duymadığını öğrenmek istiyordum, ama bakışlarımı kasılmış yüzünden başka yere çevirerek sustum. Donuk gözleri, iyi niyetli de olsalar, merakımın onu kızdıracağını haber veriyorlardı. Zaten, müdürün yüzündeki sıkıntılı ifadeyi görmemiş olması olanaksız Gonzalvo da bir dosyaya dalmış, olan biteni görmemiş gibi yapıyordu. Don Avelino'nun, sağlığına ilişkin en küçük soruya bile katlanamadığı ortadaydı; bu da benim anlayabileceğim bir şeydi.

Kriz geçti, tekrar gülümsedi, iyice rahatlamış gibiydi.

«Sizi bırakmıyorum,» dedi, biraz bozuk bir ses-

le. «Bana ihtiyacınız olursa, hiç düşünmeden gelin yanıma.»

Hızlı adımlarla uzaklaştı, omuzlar düşük, sırtı kambur.

Gonzalvo'ya dönerek Don Avelino'nun nesi olduğunu sordum.

«Mide, galiba,» dedi omuzlarını silkerek. «Ülser ya da böyle bir şey. Onun hakkında kesin bir şey bilmek olanaksızdır. En iyisi hiçbir şey görmemiş gibi yapmaktır. Yeşil salata ve maden suyundan başka bir şey girmiyor midesine sanki.»

«Doğru. Öğleyin hemen hemen bir şey yemedi.»

«Yani sen patronla mı yemek yedin?» diye sordu Gonzalvo bana doğru meraklı bir bakış fırlatarak.

«E-eyet. Yani... Beni lokantaya davet etti, 'Rum-bo'ydu adı galiba.»

«Eh artık, şanslı bir insan olduğunu söyleyebilirsin ahbab. Üç yıldır burada çalışıyorum, içimizden birini kahve içmeye bile çağırmadı. Tanışıyor musunuz?»

«Kesinlikle hayır. Davranışı şaşırttı beni zaten. Murcia'da, ters bir kişiliği olduğunu söylemişlerdi bana.»

«Dediğin gibi,» dedi Gonzalvo belli belirsiz alayla. «Sana karşı o-lağan-üs-tü ilgiler duyuyor.»

Gözlerinde, ondan bir şeyler gizlediğimden kuşkulandığını gösteren bir bakış okudum. Ona yanıldığını kanıtlamak isterdim, ama bana inanmayacağını sezerek vazgeçtim bundan. Onun yerinde ben olsam başka türlü davranamazdım zaten. Aslında, kuşkusunda haklıydı. Poliste hiç alışılmamış bu dostça davranışından ben de sarsılmışım.

Üstelemeyen Gonzalvo kendisiyle birlikte içeri gelmemi işaret etti, yirmi beş yaşlarında güzel bir

286

287

sarışın olan sekreter Clara'nın odası gibi çimenliğe bakıyordu bizim büro; çimenlerin ötesinde, belediye parkının mevsim dolayısıyla yapraklarını dökmüş ağaçları görünüyordu. İyi mevsimlerde açılacak gerçek bir pencere olduğunu görünce sevindim, Murcia'nın insana bir akvaryumda yaşadığı izlenimi veren açılmaz camlarıyla ilgisi yoktu. Sade ve temiz odalar hoşuma gitmişti. Huescâ'yı seveceğimi düşündüm. Hiç kuşkusuz Pilar da sevecekti bu kenti. Masam Gonzalvo'nun masasının yanındaydı, demek ki karşı karşıya oturup çalışacaktık. Kendisinden hiçbir şey gizlemediğimi ve Don Avelino ile hiçbir bağım olmadığını kabul ettiği zaman güvensizliğinin ortadan kalkıp dost olacağımızdan kuşku duymadığımı anladım. Apaçık yüzü, doğrudan tavırları öylesine hoşuma gidiyordu ki bu dostluğun gerçekleşmesini diliyordum. Kendisine yalan söylediğimden kuşkulaniyorsa bile bunu hiç belli etmiyor, neşeli bir yalınlıkla el altındaki işlerden söz ediyordu; Don Avelino'nun söylediği gibi sıradan şeylerdi bunlar: Araba hırsızlıkları, beleşçilik suçları, küçük dolandırıcılıklar. Sonra, Corso'da bir ayakkabı mağazasında yapılan soygun; bir bar sahibinin ele verdiği soygun sanıkları koridorda bekliyorlardı. Gonzalvo'nun bakışları kadar saydam olan raporuna göz attım. Don Avelino'nun yerli hırsızlar hakkında bana yaptığı betimlemeye pek uyan genç serserilerin üzerinde ağır kanıtlar vardı. İğrenç, onursuz, ödle herifler, gerçeği söylememekte ayak direyerek birbirlerini suçluyorlardı. Yadsımaları insanı kışkırtmasına karşın, sesini hiç yükseltmeden adamları sorguya çeken Gonzalvo'nun sabrına hayran kaldım. Kısa kollu gömleğinin açık yakasından gür kıllar fışkıran, cilalı koltuğuna iyice yerleşmiş Gonzalvo, sanıkların

karmaşık açıklamalarına ses çıkartmadan sorular soruyordu. Heriflerin zekâ yoksunluklarının, öfkelenmesine engel olduğu belli oluyordu. Kendilerini bu denli kötü savundukları için neredeyse acıyordu adamlara.

Bir iki kez kahve içmek için dışarı çıktık. Koridorda otomatik kahve dağıtıcısı yoktu, bu yüzden, lokanta ve kafeteryanın bulunduğu beşinci kata çıkmak zorunda kaldık.

Yukardan, yapımı tamamlanmamış katedralin kulelerinin görüldüğü tepenin çevresinde, ovaya yayılmış kent görünüyordu.

Gonzalvo'yu sabrı ve anlayışı için kutladığımda omuzlarını silkti.

«Zavallı çocuklar bunlar. İki-üç yıl cezaevinde yatıp, girdiklerinden daha kötü durumda çıkacaklar. Hayatları kaydı.»

«Tehlikeli olabilirler,» diye mırıldandım.

«Elbette. Ama gerçek suçlu bunlar mı? Çocukluklarını düşün biraz. Ancak adlarını yazmayı becerebiliyorlar.» -

«Budalalık hafifletici sebep oluyor mu?»

«Budalalık belki olmaz. Ama yoksulluk? Onların yerinde biz olsak suç işlemekten uzak durabilir miydik?»

«Don Avelino senin kuramlarını onaylar mıydı diye düşünüyorum.»

«Ah, kentlin küçük serserileri ancak ona söz verirler, çünkü otoriteye saygı duyarlar. Üstelik bunları konuşurmayı bilir o.»

«İlginç,» dedim gözlerimi kente çevirerek.

«Niçin ilginç olsun? Küçük suçlulardan nefret etmez müdür. Hatta, bunların hapse atılarak tekrar suç işlemeye mahkûm edilmelerine yazıkların.»

«Acımasız olduğunu sanıyordum.»

289

288

«Yankesicilere ya da kendi deyişiyle pazar günü hırsızlarına değil. O başka şeyden nefret eder.»

«Neden nefret eder sence?»

«Söylemesi güç. Ruhun ve zihninin isyanından. Sırlarını sana açtığına göre sen benden daha iyi anlarsın bunu.»

«Yanıyorsun Gonzalvo. Yemek boyunca bana Oidipus'ten, Kabil'den ve Tanrı'dan söz etti.»

«Vay canına! Büyük gösteri doğrusu! Genellikle bu tür tiradları büyük balıklara saklar. Lâf aramızda, ne istiyor senden?»

«Ben de bunu soruyorum kendime. Onu tanımadan korkuyordum ondan. Şimdiyse...»

«Şimdiyse?»

«Valla, kendimi sarsılmış hissediyorum. Sanki oğ-luymuşum gibi ilgileniyor benimle. Lokantada benim yerime yemeğimi seçti, bardağıma içki doldurdu, hâttâ Corso'da kalacak bir yer bile buldu.»

«Dona Molina'nın evinde, biliyorum. Huesca'ya geldiği zaman orada yaşamış. Kalıntılarla dolu eski bir ev. Kendine bir daire ararken orada rahat edersin. Karını getirecek misin?»

«Elbette. Yalnız, kent merkezinde oturmak istiyor. Murcia'da kent merkezinden uzak bir sitede oturuyorduk, Pilar'm canı sıkılıyordu orada.»

«Şansın var. Memur lojmanları tam göbeğinde kent, aşağı Corso'da. İki ay sonra bir lojman bulabilirsin, toplum zabıtasından bir müfettiş kentten ayrılıyor. Onunla tanıştırırım seni.»

«Sağ ol. Pilar sevinecek buna. Araba kullanmasını bilmediği için kendini tek başına kalmış hissediyordu... Gonzalvo, sana bir şey söylemek istiyordum...»

«Evet?»

290

«Biraz önce, sana Don Avelino'yu tanımadığımı söylediğim zaman bana inanmadığını sandım.»

«Boş ver,» dedi kocaman bir gülümsemeyle. «Polisler doğuştan kuşkucudurlar, bilirsin.»

«Bana inanmanı isterdim, Gonzalvo. Benim için önemli. Sana tuhaf gelmesini anlıyorum, ama bana bu kadar ilgi göstermesinin nedenini ben de bilmiyorum.»

«Sana inanıyorum, reis. Aşağı inip şu pis işi yoluna koyalım.»

«Gerçekten, içten misin Gonzalvo?»

«Evet, elbette. Yalnız...»

«Yalnız, ne?»

«Hiç, canımı sıkan bir ayrıntı. Sonra konuşuruz.»

Düşüncesinin tümünü öğrenmek isterdim, ama şimdilik daha fazlasını söylemeyeceğini anladım. Davranışı tedirgin gibi geliyordu bana zaten. Biraz önce imâ ettiği ayrıntının ne olabileceğini boş yere bulmaya çalıştım. Onunla içtenlikle konuştuğumdan içim rahatlamıştı. Kendisinden bir şey sakladığımı düşünmekte dirense üzülürdüm.

Odaya dönünce, yeniden sorguya başladı Gonzalvo. Ona karşı gönül yakınlığı duymama karşın, bu üç kavruk delikanlıya gösterdiği hoşgörüyü paylaşa-mıy ordum.

İkinci üzeri, konuşmaları yeterli kanıtı oluşturunca, Clara ifadelerini daktiloya çekti, Gonzalvo daha sonra okumaları için verdi kendilerine. Daktiloyla yazılmış kağıtlara garip garip baktılar.

«Vakit kazanmak için,» diye konuştu Gonzalvo, «ben size yüksek sesle okuyacağım. Katılıp katılmadığınızı bana söylersiniz..»

Üç zavallıyı okuma bilmediklerini açıklamaya zorlamayarak, önerisini dile getirişindeki davranış inceliğine hayran kalmıştım Gonzalvo'nun.

291

«Tamam mı?» dedi onlara bakarak.

Başlarıyla onayladıktan sonra masaya yanaşıp belgenin altını kargacık burgacık yazılarıyla teker teker imzaladılar.):

Bu sırada, koltuğunun altında dosyalarla Don Avelino belirdi. Konuşmaya başlayınca, üç serseri suç ortağı gibi gülümsediler ona.

«Yahu, gene mi siz? Bülbül gibi her şeyi söylediniz, değil mi? Güzel, güzel. Lâf aramızda, cumartesi-pazar gecesi bir mağaza soymak pek öyle akıl kârı değil. Sahibinin kasayı birlikte götüreceğini hiç düşünmediniz mi? Beyin yerine ne var o koca kafalarınızın içinde? Sahte cezaevi babalarının sizi zehirlemesine izin vermeyin hiç olmazsa.»

Hem dikkatli, hem alaycı tavrıyla, bir okul müdürüne benzetiyordum onu. Sert yüzünde, hoşgörülü, biraz da sevecen bir ifade, bu üç serseriyle ilgileniyordu. Bir ara saçlarını okşayacak bile sandım. Ama, doğrularak bize döndü:

«Tamam mı?» diye sordu çabucak.

Ve bana bakarak:

«Valizleriniz için bir araba çağırıyorum. Her şey iyi geçti mi? Güzel, güzel. Beş dakika sonra asansör kapısının önünde.»

«Her zaman böyle mi?» diye sordum Gonzalvo'ya Don Avelino odadan çıkar çıkmaz.

«Nasıl böyle?»

«Bilmiyorum. Kibar davranışlı.»

«Şaşırtıyor mu seni?»

«Doğrusunu istersen biraz. Sertliğinden o kadar çok söz edildi ki.. Daha katı, daha sert düşünüyordum onu.»

«Görüşüne aldanma,» dedi Gonzalvo ceketini giyerek. «Gülerek adam öldürebilir.»

«Ciddi mi söylüyorsun?»

«Bir izlenim. Ama sanırım ki evet. Onu her zaman gülerken gördüm. Daha doğrusu, oldukça sık gördük.»

Gonzalvo'nun, düşüncesini tümüyle bana söylemekten kaçındığı ya da müdür hakkındaki izlenimini açık seçik dile getiremediği duygusuna kapıldım.

«Gonzalvo!»

«Evet?»

«Onu sever misin?»

«Üstlerimi sevmemi istemiyorlar benden babalık. Karımı ve üç çocuğumu severim, bu da hayatımı doldurmaya yeter. Seninle içten konuşabilir rmyim?»

«Rica ederim.»

«Bence onunla çok ilgileniyorsun. Kendisine çok yakından bakılmaması gereken insanlardandır o. Üzerine eğilerek dengesini yitirebilir insan. Haydi, eyvallah!»

Bir saniye söylediklerini düşündüm Gonzalvo' nun. Belki de haklıydı. Gonzalvo içten bir insandı, dürüst ve açık yürekliydi, sağduyulu davranıyordu. Yapmam gereken şey onun öğütlerine uymaktı. Ama, ıki aydır bütün düşüncelerimi Don Avelino'ya yönel-1en o büyüye nasıl karşı koyacaktım? Bunun geçeceğini düşünerek odadan çıktım. Ne var ki, bunun ne olduğunu bilmediğim gibi nasıl geçeceğini de bilemiyordum.

292

293

17

Don Avelino arka kanepeye geçti; başını arkaya yaslayıp Huesca'da bulunduğum ilk günden kötü bir izlenim edinip edinmediğimi sordu. Gerçeği söyledim: Dairede hava iyiydi, bu kenti seveceğimden emindim. Başını sallayarak, Dona Molina'nin evinden de hoşlanacağımı söyledi. Seçkin bir ailedendi Dona Molina, bir deniz sübayıyla evlenmişti, kocası on yıl kadar önce ölmüştü. O zamandan bu yana, günlerini, odasına kapanıp kitap okuyarak, müzik dinleyerek geçiriyor, yalnız bir hayat sürüyordu. Hiçbir şeye gereksinimi olmadığı, dahası, alışkanlıklarının bozulmasını istemediği için eve pek az kiracı alıyordu. Ancak, Don Avelino, ağırbaşlılığım konusunda yeterli güvence verdiği için, beni konuk etmeyi kabul etmişti. Bu yardımından dolayı teşekkür ettim Don Avelino'ya; «bir şey değil» anlamında salladı elini.

Sonradan da anlayacağım gibi, uzak değildi gideceğimiz yer, gelgelelim araçtan geçilmiyordu yol; ayrıca, Calle Mayor'u park yönünde inen ve araçları umursamayan kalabalık da ilerlememizi güçleştiriyordu.

«Gezinti saati,» diye açıklamada bulundu Don Avelino, kayıtsız bir sesle. «Bir gün gelecek bütün insanlar evlerine kapanıp televizyon seyredecekler. Buna da ilerleme adını verecekler.»

Sesinin tonu etkiledi beni. Bakmak için başımı çevirdim. Sokak lâmbalarının aydınlığında, alnındaki, gözünün çevresindeki kırışıklıklar belirginleşmişti; ağzının iki

kıyısındaki çizgiler, alt dudağını aşağı doğru çekiyordu. Deriyi daha şimdiden ele geçir-294

miş olan ölümün kırışıklık ve izlerini taşıyan bu yüz karşısında bir acıma duygusuna kapıldım.

Hali vakti yerinde bir yapının önünde durduk. Caddenin öteki yakasında bir Korent tapmağı vardı, alınlığında kırmızı bir neon lâmbası yanıyordu: Olympia Sineması.

Uzun boylu, sıska bir kadın olan Dona Molina beni soğuk bir incelikle karşıladı.- Ben bir kıyıda beklerken, Dona Molina'nin elini öpmek için eğilen Don Avelino onunla bir süre gevezelik etti. Bir zamanlar çok güzel bir kadın olduğu belli olan Dona Molina' ya yakışıyordu yas. Ayartıcılık alışkanlığını yitirme-mişti gülümsemesi, gözleri içgüdüsel bir cilveyle parıltıyordu. Kendisine özen gösterdiği belliydi. Benimkinden çok daha başka bir dünyanın insanı olduğu hemen göze çarptığı için tedirgin olmuştum. Don Avelino'nun onunla konuşurken gösterdiği rahatlığa da hayran kalmıştım. Sangüesa'daki evi, terk edilmiş bahçeyi hatırladım. Dona Molina ile onun arasında, aynı toplumsal sınıftan olmanın sağladığı bir uyum vardı. Yapmacıklı sesi beni ürküten bu kadının evinde kalmam için Don Avelino niçin diretmişti anlamıyordum. Elimden gelse, kadının konukseverliğini geri çevirecek bir bahane bulabilirdim hiç kuşkusuz, ama bu işten kurtulmam olanaksızdı.

Dona Molina, yol göstererek, eski mobilya ve tablolarla dolu bir koridorun ucuna götürdü bizi.

«İşte odanız burası bayım. Dilerim ki sizin için uygundur,» - dedi Dona Molina, bizi karşıladığında beni şaşırtan o titiz vurgulamasıyla. «Banyo soldadır. Gündüzleri bir şey gerekecek olursa, yatağınızın başucundaki kordonu çekebilirsiniz: Oda hizmetçisi Rosa sizinle meşgul olacaktır. Kirli çamaşırlarınızı da verebilirsiniz ona.»

Teşekkür gevedim. Tavanlıkları karyolası, ağır
295

mobilyası, parlak parke döşemesi, Cenova kadifesinden duvar kaplamaları ve siyah çerçeveli portreleriy-le pek sevimli gelmedi bana oda. Ama, pek niyetli değilmişim gibi görüneceğime, dolapları, komodin çekmecelerini açıp kapatarak gidip geliyordum.

«Gürültüden tedirgin olmayacaksınız,» dedi Don Avelino, Çorso'ya bakan balkona açılan pencereyi bana göstererek. «Çift katlı penceredir. Sizin de tahmin edeceğiniz gibi hiçbir şey duyulmaz dışardan.»

Başımı eğdim. İçinde bulunduğum güç durumu fark etmeksizin, Rosa'nın havlu koyup koymadığını anlamak için banyoya gitti Don Avelino. Sonra, sedef kakmalı çalışma masasının önüne bir sandalye çekip oturdu; bir sigara yakıp, teklifsiz bir sesle:

«Özellikle benim yüzümden tedirgin olmayınız. Belki sizi yalnız bırakmamı yeğlersiniz?» . «Hayır, kesinlikle,» dedim alçakça.

Bir şey yapmış olmak için, valizimi açıp bütün giysilerimi yatağın üzerine yığdım. Çevreme bakmır-ken, aynı ilgisiz sesle:

«Askılar büyük dolapta olmalı, orada.» dedi.

Teşekkür ettim kendisine. Dediği gibi, gerçekten oradaydı askılar. Bütün hareketlerimi izleyen bakışından tedirgin olmuş durumda, ceketlerimi ve takım elbiselerimi askıya astım. Suskunluğu sıkıntımı çoğaltıyordu. Birkaç kez belli etmeden baktım; ayak ayak üstüne atmış sakın sakın sigara içiyordu. O sırada, dosyadaki resimlerine şaşırtıcı bir biçimde benziyordu. Bunun, bakışın değişmezliğinden ileri geldiğini düşündüm. Neden orada durduğunu ve neyi

beklediğini düşünüyordum. Eşyalarımı yerleştirmemi bitirince, ayağa kalktı, hoşnut bakışlarını odada gezdirerek:
«Mükemmel,» dedi. «Buradan hoşlanacağınızı sa-

nıyorum. Birbirimizden çok uzak oturmuyoruz zaten, karşıda oturuyorum, sinemanın yanında. Bir akşam uğrayın. Yarın görüşmek üzere, hoşça kalın.»

Bu ani gidiş şaşkınlığımı iyice artırdı. Valizlerimi boşaltmamı yarım saatten fazla seyrettikten sonra, niçin birdenbire gitmişti? Öte yandan, sanki beni elinin altında bulundurmak istercesine neden evinin tam karşısına yerleştirmişti? Gonzalvo'nun uyarısını hatırlayarak, artık kendime soru sormamaya karar verdim.

Koridordaki konsolun üzerinde Dona Molina'nın bir pusulasıyla birlikte iki anahtar buldum: «Büyük olanı dış kapıyı, öteki daire kapısını açıyor. İyi geceler.» Anahtarları yağmurluğumun cebine koyup, yemek saati gelinceye kadar kentte dolaşmak amacıyla sokağa çıktım. Dış kapıyı kapattığım sırada, karşı yapının ikinci katında bir perde kıtıldı. Camın arkasında Don Avelino'nun gölgesi belirdi. Elini dostça salladı. Sıkıntıyla yanıtladım onu, sonra uzun adımlarla uzaklaştım. Kuru soğuk derimi kavuruyordu. Canım sıkılmıştı. «Rumbo» lokantasının karşısındaki Calle Mayor kahvesine girdim. Bara gidip bir bardak Xeres söyledim. Xeres'in karaciğerime iyi gelmediğini düşünmekte geç kalmıştım. Ama, yine de boşattım bardağımı. Kahve tıkabasa doluydu. Müşterilerin çoğunluğu gençlerdi. Hepsi bağıırıp çağırıyor, sabahleyin, kemerlerin altından geçerken, ilk kez duyduğumda beni etkileyen o ağır vurguyla konuşuyorlardı. Pilar'm da önerdiği gibi, istifa etmeli miyim diye düşündüm birden. Böyle bir düşünce çok saçma göründü bana. Hangi nedenle istifa edecektim polisten? Büroda hava Murcia'dan daha sakin görünmüştü bana; olumlu bir izlenim bırakmıştı üzerimde kent. Odaya gelince, uygun bir ev buluncaya

296

297

kadar kalacaktım orada, Gonzalvo'ya bakılacak olursa en fazla iki ay. Fıttırmak için haklı bir gerekçem yoktu. Don Avelino'nun davranışı garip görünebilirdi, ama bu da çok kolay açıklanabilirdi. Üstümün bana karşı alışılmadık bir sıcaklıkla davranmasından kaygılanmak, aşırı sinirliliğin kanıtı olabilirdi ancak. İmgelem gücüm bana oyun oynuyordu. Kafama takmak yapacak kadar çok ilgilenmişim bu bilmece- si insanla, hiç kuşkusuz. Kim bilir kaç yüksek memurun arkasında bu tür kan ve dehşet dolu bir geçmiş vardı? Bu şiddet eylemlerinin sorumluluğu insanlara değil, o çağa aitti. Savaş sırasında baskıyla görevlendirilmiş özel komiser ile, biraz önce, siyah arabada yanımda oturan sarı ve buruşuk derili yaşlı insan arasında ne gibi bir ortaklık vardı zaten? Bir hayalete karşı savaşmakta ayak diretiyordum.

Xeres'imi bitirince, birinci kata çıkıp, kemerlere bakan bir masada tek başıma akşam yemeğimi yedim. Geçenlerin yalnızca başlarını ve enselerini görüyordum.

Gece yarısına doğru Corso'ya döndüm. Rüzgâr giderek daha soğuk esiyordu. Yünlüleri koymakla Pilar'm iyi bir iş yaptığını düşündüm. Karşıdaki yapının ikinci katında bir ışık görür gibi oldum. Don Avelino uyanıktı belki. Onun yaşında belki de insan az uyuyor diye düşündüm. Gerçekten hasta mıydı acaba? Öğle yemeğinden sonra, bizim odada yüzünün aldığı ifadeyi hatırladım. Gonzalvo'nun doğruladığı gibi mide rahatsızlığı olmalıydı. Yaşlı insanların mideleri çoğunlukla pek iyi değildir.

İki kıyının ortasındaki bir yüzücü gibi, yarı uykulu yan uyanık, delice bir ürküntü duyarak kıyıya
298

ulaşmaya çabalıyordum. Büyük bir tehlikeyle karşı karşıyaydım, ama nasıl bir tehlike olduğunu bilmiyordum. İçinde bulunduğum bu kavgadan kurtularak sonunda gözlerimi açtım.

Yatağımın ayak ucunda eğilmiş bana bakan Don Avelino'yu gördüm. Bir dakika belki, hiçbir şey anlamadan şaşkın şaşkın baktım. Traşlı yüzü akşama oranla daha solgun görünüyordu. Ağzında geniş bir gülümseme vardı:

«İnşallah uyandırmadım sizi? Churro* sever miydiniz?»

Sanırım ona şaşkın şaşkın bakıp duruyordum. Odama nasıl girmişti? Bu kadar erken odama ne yapmaya gelmişti? Benden ne istiyordu?

«Seveceğinizi, düşündüm,» dedi, elindeki kağıt paketi kaldırarak. «Çok lezzetlidir, hâlâ sıcak. Kahve mi yoksa çay mı içerirsiniz?»

«Kahve,» dedim güçlkle konuşarak.

«Mükemmel! Sakın rahatsız olmayın. Ben burada degilmişim gibi davranın lütfen. Birlikte kahvaltı etmemizin hoş bir şey olacağını düşünmüştüm.»

Çıplak uyuduğumu anımsayarak, yerimden kıınıldamam. Duraksamamın nedenini anlayıp uzaklaştı, paketi masanın üzerine bırakarak dışarı çıktı. Saatime baktım: Sekize yirmi var. Yataktan fırlayıp bir külot geçirdim, pantolonumu giydim. Uğradığım şaşkınlıktan hâlâ kurtulamadığımı duyuyordum, kafamı bir türlü toparlayamıyordum, içeri nereden girdiğini düşünüyordum. Düşünmeden kapıya yürüdüm, koridora çıktım. Yüreğim çarparak halının üze^rinde yürüdüm. Hafif bir gürültü dikkatimi çekti. Başımı çevirdim. Bir kapı aralığından, gaz ocağının üzerine konmuş tencereye dikkatle eğilmiş yüzünü

(*) Churro : Bir tür börek. (Çev.)

299

gördüm. Geri dönüp odama gittim, banyoya kapandım. Hiç acele etmeden, düşünme düşünme hazırlandım.

Odaya döndüğüm zaman, masa ve kahvaltı hazır, Don Avelino sigara içerek beni bekliyordu.

«Bu ziyaretim sizi rahatsız etmemiştir inşallah? Size küçük bir sürpriz yapmak istiyordum. Yabancı bir kentte yalnız başına kalmanın ne demek olduğunu bilirim. İyi uyudunuz mu?»

«Çok iyi uyudum.»

«Mükemmel. Zaten yatak, takımı olağanüstüdür, buralarda az rastlanır düzeyde. Dona Molina eski kuşaktadır, evin rahat olmasına çok önem verir. Örtülerin inceliğine, işlemelerin güzelliğine dikkat ettiniz mi? Clarisse rahibelerinin işidir, bir zamanlar genç kızlık kavramının bir değeri varken, gelinlerin çeyizlerini hazırlarlardı. Süt ister misiniz?»

Bir papaz yumuşaklığıyla süt ve kahvemi koydu. Sakar ve beceriksiz hissediyordum kendimi. Garip gülümsemesiyle aydınlanan yüzünü bana kaldırdı.

«Oturunuz. Yiyiniz.»

Boyun eğdim. Bakışlarını üzerimde hissettiğim için, güçlkle yutuyordum lokmamı.

«Nasıl buldunuz?»

Şaşkın şaşkın baktım.

«Churro'lar,» diye açıkladı, parmağıyla yağda kızarmış börekleri göstererek.

«Çok güzel,» diye yalan söyledim.

«Öyle değil mi? Dün akşam iyi bir gezinti yaptınız mı?»
«Akşam yemeğinden hemen sonra döndüm. Buz gibi bir rüzgâr esiyordu.»
«Pireneler'e kar yağmış olmalı. Korkmayın: Bu soğuk uzun sürmez.»
«Soğuktan korkmam. Hâttâ sığağa yeğlerim.»

«Bak hele, çok ilginç. Endülüslülerin sığağı sevdiğini sanırdım.»
«Endülüs güneşin parladığı soğuk bir yerdir.»
«Çok güzel. Fas için böyle bir şey söylediklerini duymuştum.»
«Fas, İç Endülüs'e benzer.»

Gene hiçbir şey yemiyordu. Yan oturmuş, zaman zaman fincanı alıyor bir yudum kahve içiyordu. Sigara dumanını üfleyip ilgisizce seyrediyordu. Sanki her şeyin yerli yerinde olup olmadığını anlamak istermiş gibi, bazan çevreye bakıyordu. Sakin ve patavatsız görünüşüyle, öğrenci oğlunu görmeye gelmiş ve çocuğunun rahatının yerinde olduğunu görüp hoşnut kalmış bir babayı hatırlatıyordu. İçimde gene öfke kabanyordu. Ayağa kalkıp beni rahat bırakmasını haykırmak için yanıp tutuşuyordum. Bu öfke dalgası uzun sürmedi. Yavaş yavaş yatıştı. Önemsiz şeylerden konuşuyorduk, sakin sakin. Çok garip fıkralar anlattı, gülmeceyi ustalıkla kullandığını fark ettim. Öylesine gülünç şeyler anlatıyordu ki birkaç kez kahkahayla güldüm. Bununla birlikte, yaşlılık yüzü beni rahatsız ettiği için ona bakmaktan kaçınıyordum. İmgelemimde eski yaşıyordu hâlâ. İkisinin karşılaştırılması dayanılmaz bir şeydi benim için. Çaktırmadan bir hap daha yuttu; ona acı veren şeyin ne olduğunu yine düşündüm.

Evden birlikte çıktık. Corso'yu izleyerek, II. Isabella çağında yapılmış, ağaçla kaplı bir alanda gizlenmiş belediye tiyatrosunun önünden sola döndük. Gösterişsiz, ama etkileyici bir yapıydı, önünde sü-tunlu bir iç avlu vardı. Tiyatro boyunca yürüyerek parka vardık. Bütün yol boyunca, Don Avelino durmadan konuştu, şakalar yaptı, zaman zaman bir gün önceki gibi dirseğimi sıktı. Bu davranışı artık tedir-

301

300

gin etmiyordu beni. Zaten kendimi gayet iyi hissediyordum, artık tek bir kaygı gölgesi bile söz konusu değildi.

Büroda, Clara beni gülerek karşıladı. Onu güzel buluyordum, bunu kendisine söyledim. Ne yazık ki çok geç kaldığımı, çünkü üç ay içinde evleneceğini söyledi. Bir süre şakalaştık bu konuda.

Ganzalvo, kendisiyle birlikte kente gitmemi istedi; bir muhabbet tellallılığıyla ilgili olarak soruşturma yapması gerekiyormuş. Parkı geçerek gazinoya kadar yürüdük. Tanıdık yerlere, bildik yüzlere kavuşunca duyulan o kıvanç vardı içimde. Huesca'ya ya ve insanın derisini dalayan o acı rüzgârına alışmaya başlıyordum.

Calle Mayor'dan karşıya geçip, bir sundurmanın altından, pis kokulu dar ve dolambaçlı sokaklara ulaştık. Yanyana sıralanmış evlerin ürkütücü görünüşleri vardı. Nem ve gölge egemendi. Çoğu kubbeli mahzenlere tikişmiş, iğrenç görünüşlü bar ve lokantalar vardı dört bir yanda. Geceleri yaşayanlarda görüldüğü gibi, işleticilerin tenleri soluk, bedenleri pörsüktü. Bizi görünce dalkavukça gülümsemelerle karşılıyorlar, bir şeyler içmemiz için diretiyorlardı. Gonzalvo'nun içki önerilerini geri çevirdiğini görünce içim rahatladı; meyvesuyu ya da madensuyundan başka bir şey içmiyordu. Küçük bir tiksinti bile göstermeden, birçok polisin başvurduğu bayağılığa yanaşmadan, dükkân sahiplerini sakin sakin sorguya çekiyor, yalanlarını hoşgörülle karşılıyordu. Bir saatten fazla dolaştık bu sefil mahallede. Yataklarından daha yeni

kalkmış, gözleri henüz şiş orospular bize küçümsemeyle bakıyor, Gonzalvo'nun sorularını kaçamaklı bir biçimde yanıtlıyorlardı. Bozuk makyajlarının altında solgun tenleri belli oluyordu. Ge-
302

çelik ya da sabahlık içinde, hastane koridorlarındaki hastaları andırıyorlardı. Gonzalvo'nun orospuların küçümser davranışlarına üzülmezsizin, onlarla konuşurken gösterdiği yumuşaklığa şaşırıp kalıyordum. Söz konusu olay da çevre kadar iğrençti. İmzasız bir mektupla bir delikanlıyı gammazlamışlardı; pezevenklik yaptığı ileri sürülüyordu, ihbarı yapan da hiç kuşkusuz bir rakip olmalıydı. Delikanlının bileği güçlüydü galiba, çünkü tüm mahalle, sanki canına okumaya sözbirliği etmişçesine, çaktırmadaa suçluyordu onu. Dostu olacak orospu bile delikanlıyı karalayarak savunuyor, kendisini sattığını yadsıyor, ama delikanlının belli bir işi olmadığını ve kendisine küçük armağanlar verdiğini kabul ediyordu. Bu alçaklıklar ve kalleşlikler dünyasında boğuluyordum.

Kemerlerin altında gezinen kalabalıkla dolu Calle Mayor'a dönünce derin bir soluk aldım. Bir gece önce yemek yediğim lokantaya, «Mongo» ya, bir kadeh bir şey içmeye gittik. Gonzalvo'ya, iyi yürekliliğine hayran olduğumu söyledim.

«Boş ver,» diye yanıtladı omuz silkererek, «ne var ki kızmıyorum bu zavallı insanlara. Yeterince rezil bir hayatları var.»

«Bununla birlikte,» diye karşı çıktım, bu peze-venklere acımamak gerekir. Kızlara yaptıkları midemi bulandırıyor.»

«Elbette,» dedi Gonzalvo bardağına bakarak. «Pezevenklerin canına okunacaksa, bu iğrenç sürüden daha önce el atılması gerekenler var. Gerçek pezevenklik polis ve yasaların elinden kurtuluyor. Lüks porselen tabaklarda yemek yer, yumuşak yataklarında yatar onlar.»

«Bağışlıyor musun onları?»

Elleri barın üzerinde duran Gonzalvo öne doğru eğilmişti. Kahverengi gözlerini bana çevirdi.

303

«Annem ömrü boyunca tek bir sigara, içmediği halde akciğer kanserinden öldü,» dedi birden sakın bir sesle. «Nikotini içine çeke çeke bir laboratuvar faresi gibi öldü. Tütün fabrikasında çalışıyordu. On yaşında çocukların, madenlerde on iki saat çalışmaktan imanları gevriyordu. Otuzlarına varmadan sıfırı tüketip cavlağı çekiyorlardı.»

Gonzalvo acaba komünist mi diye düşündüm. Polis adayları hakkında çok titiz araştırmalar yapıldığı için bunun pek olanağı bulunmadığını düşündüm. Düşünme biçimi, yanıtıcı ve bazı yanlarıyla da yıkıcı gibi geldi bana. Böyle sözler duymaya alışkın olmadığım için, özellikle bir meslektaşın ağzından duymaya alışkın olmadığım için, nasıl yanıtlayacağımı bilemiyordum.

«Aynı şey değil,» dedim sonunda.

«Hayır,» diye onayladı, «aynı şey değil. Patronlar yasaya karşı gelmiyorlar, onu yapmakla yetinmiyorlar.»

Konuyu değiştirdik, çünkü bu konuda daha ileri gitmek istemiyordum. Politika pek ilgilendirmiyordu beni ve Gonzalvo'nun sözlerinin politika alanına girdiği kanımsdaydım. Bununla birlikte emin değildim. Belki de yalnızca annesini düşünüyordu?

Don Avelino'dan söz ettik. Gonzalvo'nun yanlış sonuçlar çıkarmasından korktuğum için Don Aveli-no'nun sabah ziyaretini es geçtim. Baza ve Marina' nm adlarını

anmaksızın, müdürün geçmişi hakkında öğrendiklerimi anlattım Gonzalvo'ya. Sözümü kesmeden beni dikkatle dinledi.

«Yahu,» dedi, «sen gerçek bir aynasısın: Hiçbir şey kaçmıyor gözünden. Bunlardan söz edildiğini duymuştum daha önce. Ama metafizik ve polis üzerine yaratılan bu tür dumanlı kuramlar baş ağrısı ve-

riyor bana. Ben, kendim, basit bir memur olmak istiyorum. İleri geri düşünmeden devlete dürüstlükle hizmet ediyorum.»

Bir yudum içti, bir şey düşünüyor gibiydi.

«Senin söylevde aslında bir bölüm eksik. Ellili yıllarda Huesca'dan niçin ayrılmak istemediğini biliyor musun? Oldukça berbat bir hikâyedir. Müttefiklerin Hitler karşısında kazandıkları zaferden sonra, sürgündeki parti yönetimleri, Franco'yu devirme saatinin gelip çattığını sandılar. Kendi hayallerini gerçekmiş gibi kabul ederek, nefret edilen rejime karşı başkaldırmak için İspanyol halkının küçük bir işaret beklediğini düşünmeye başladılar. Bunun üzerine, ülkeye, ayaklanmayı başlatacak silâhlı çeteler sokarak halk isyanını örgütlemeye karar verdiler. Bunun sonucu olarak, ezilen halkın kendilerini kurtarıcı gibi karşılayacağına inanan birkaç yüz zavallı insan sınırı geçti. Köylülerin kollarını açıp karşılamak şöyle dursun, evlerine kapandıklarını ve hemen ertesi gün ihbar için jandarmaya koştuklarını gördüklerinde hissettikleri düş kırıklığını gözünün önüne getir biraz. Dağlarda yitmiş, aç susuz, soğukta tir tir titreyen, köylülerin kılavuzluk ettiği birlikler tarafından bir yaban hayvanı gibi izi sürülen bu aydincıkların halini düşün hele. Tam bir katliam! İki ay içinde birçoğu yok oldu. Ne var ki, iç savaşta çetecilik yapmış, daha sonra Fransa'da yeraltına geçmiş bazı eski tüfekler, ayakta kalmayı becerdiler. Kısacası, bunlar savaşmak nedir biliyorlardı; araziden yararlanarak, peşlerindeki • sürüden kurtulmayı be-ceriyorlardı. Bunlar uzun süre direndiler ve silâhlı kuvvetlerle yaptıkları işbirliğini köylülere pahalıya ödettiler. Erbap işi, inan bana. Hiç habersiz bir köye geliyorlar, köylüleri evlerinden çıkartıp duvara da-

304

305

iyorlar, sonra dan dan dan, görüşmesiz, tartışmasız. Sonuç olarak, zorun dili işe yaradı, çünkü, ister korku de ister inanç de, bazı köylüler onlarla birleştiler; azık sağladılar, yol gösterdiler, birliklerin hareketlerini haber verdiler. Bu arada, bu demokrasi haçlılarından yeni topluluklar geçiyordu sınırı, sayılan artıyordu. Kısacası, olağanüstü durum ilân edildi, sınır sıkıya alındı ve isyancı avına başlandı. İki yıl sürdü çatışma; karda, donda, bildiğin senaryoya uygun olarak: Pusu ve tuzaklar, misillemeler, kitle halinde idamlar. Taa bu özgürlük delillerinin kökleri iyice kazmmcaya kadar. Yalnız, hastalığın bulaşmasından korkuyordu hükümet; Internationale'i şakıyan ve kızılara bilgi veren uyuz keçileri temizlemek istiyordu. İş bu noktaya gelince, pek doğal olarak, senin metafizik polis devreye girdi. Yeniden çizmeleri çeken seninki Mendoza'nın sürdüğü siyah arabaya binip ilin bütün yollarını, bütün patikalarını dolaştı. Arka kanepeye kurulmuş, dizlerinin üzerinde bir örtü, bölgede kesin bir güvenlik olmadığı için yambaşmda bir tabanca, uyukluyordu. Bana anlattıklarının tümü yinelendi: Otel odası, tabağının yanında açık duran bir kitapla başbaşa yenen yemekler, gece sorgulamaları. Yalnız bir farkla: Bu kez, ayrıntı

saplantısını doyuracak kadar zamanı vardı. Bu nedenle, bir ayrıntıyı doğrulamak üzere yeniden çağırarak, bazan haftalarca salıvermeyerek, sanıkları on, on beş saat bekletiyordu. Kısacası çok dikkatli bir çalışma. Bu zayıf ve kederli adamın yoksul köylerde şöyle bir görünüşü ortalağa dehşet salıyordu. Arabası köylüler arasında efsaneye dönüşmüştü, yarattığı dehşet geceleri bire bin katarak anlatılıyordu. Don Avelino'nun çevresinde gerçek bir mit oluşuyordu. Bir insan olmadığı, doğaüstü bir

varlık olduğu, şeytanın ta kendisi olduğu söylentileri dolaşıyordu; ölü gözlerinin, insanın derisini yüzdüğü, ciğerini söktüğü söyleniyordu. Tam bir ortaçağ havası, reis! Arabası görülür görülmez, çocuklar çil yavrusu gibi dağılıp kaçıyor, kadınlar dua etmek için kiliseye koşuyor, erkekler evlerine kapanıp yürek ağzda bekliyorlardı. Tahmin edersin bizimkini, yaratılan etkiden yararlanıyor, ama hiç kuşkusuz, kesinlikle belli etmiyordu: Ölçülü, sakın ve sıkıntılı. Araştırmaları için yer olarak okulu seçiyor, öğretmen kürsüsüne kuruluyordu. Sanıklar sınıftan içeriye girince, onu anlaşılmasız suratıyla karatahtanın önünde oturmuş görüyorlardı. Çok özenli bir sahne düzeni! Geceleyin okula giren ve Engizisyoncunun sorularını yanıtlamak için bir sıraya oturan zavallı köylülerin durumunu düşünebiliyor musun? Yeniden çocuklaşıyorlar, gözlerini kırıştırıyorlar, şaşkınlıkla ağızlarını bir karış açıyorlardı.

«Bu boğa güreşi birkaç yıl sürdü. Her köyü, her mezrayı, en kıyıda köşedeki çiftliği dolaştı Don Ave-lino. Dağlarda genel bir dehşet hüküm sürüyordu; artık kötüye gitmeye başlayan bu şaklabanlığı durdurmak zorunda kaldı Madrid. Köylülerin duydukları korkuyu sana anlatmak için bir örnek vereyim: Siyah arabanın köylere girdiğini gören iki köylü kendilerini astılar.»

«Savaştan yirmi beş yıl sonra böyle bir şeye nasıl izin verdiler...» diye sordum dehşete kapılıp.

«Ah,» diye yanıtladı Gonzalvo, «izin istediğini sanmıyorum. Eline fırsat geçmişken kuramını kanıtlamak istiyordu: Beyinlerde oluşan eksiksiz polis. İşin şaşırtıcı yanı şu ki baskı uygulaması hiç de vahşice olmadı. Toplam olarak otuz tutuklama, beş idam kararı, on - yirmi yıl arası yirmi bir mahkumiyet,

306

307

dört kovuşturamazlık kararı. Garip değil mi sence? Çünkü köylüler binlerce kurbandan, yüzlerce kayıptan söz ediyorlardı. Ve buna kesinlikle inanıyorlardı! Gerçekte, korkunun baskıyla ilgisi yoktu, dehşet, o geceleri yapılan titiz engizisyon duruşmasından, uğursuz sahnelemeden, ve sonuç olarak onun kişiliğinden kaynaklanıyordu. Saplantılarını, kuşku otelden hanlara kadar her yerde gezdiriyordu.»

Son parçası eksik olan oyun, Don Avelino'nun dosyası, böylece tamamlanmıştı. Madrid güvenliğinin uzun süre kafamı kurcalayan notuna sonunda bir açıklama bulmuştum. Demek ki bu gizemli adam, korkunç görevini sonuna kadar sürdürmüştü.

«Kendine sorular sormayı bırak,» dedi birden Gohzalvo elini omuzuma koyarak. «Bize yemeğe gel. Seni tanımaktan memnun olacak Tina. Don Avelino öldü, görüyorsun. Daha şimdiden geçmişe gömülüyor.» ;

Gülümsemeye çalıştım. «Mongo»dan birlikte çıktık, şu soğuk ve mağrur görünümlü kiliselerden biri olan San-Lorando yönünde, Aşağı Corso'ya, yürüdük.

Muzip yüzlü, ince, esmer bir kadındı Tina. Aydınlik ve yalınlikla döşenmiş evlerinde sürekli bir neşe egemendi.

Yemek boyunca Tina bana Endülüs özleminden söz etti. Malaga'da doğmuştu, sert Aragon iklimine alışamadığı için memleketi gözünde tutuyor, oraya dönmeye can atıyordu. Bu doğuştan neşeli kadının yanında Don Avelino'yu unuttum. Ben de onların neşesine uyup konuşmalara katıldım; Tina'nın yaptığı Aragon şivesi öykünmelerine güldüm. Bir süre sonra, Gonzalvo'nun doğru düşündüğü aklıma geldi-. Don Avelino ölmüş ve toprağa gömülmüştü.

18

Don Avelino'nun sabah ziyaretleri artık bir âyine dönüşmüştü. Uyandığım zaman ilk tepkim, onun odada olup olmadığını araştırmak oluyordu. Yatağın ayak ucunda, kambur silüetini suç ortağı gülü-şüyle göremezsem, gözlerim kapının yanındaki küçük masanın üzerinde churro kesekağıdı arıyordu, bu börekleri aslında sevmiyordum, ama sırf onun keyfi yerine gelsin diye yiyordum. Belki de gençliğinde çok seviyordu bu yağlı böreği. Bu yağa batmış nesnelere parmağımın ucuyla bölüp sütlü kahveye bandıktan sonra, yapmacık bir neşeyle çiğnememi özenli bakışlarla izlemesinden algılıyordum bunu. Artık beni tedirgin etmeyen bakışları hastalıklı bir yaşının özlemlerini dile getiriyor gibi geliyordu bana. Bir dirseği masanın kıyısına dayalı, sol bacak sağ bacağın üzerine atılmış, sırtının kamburu çıkmış durumda, üç çeyrek oturup, yüzünde düşçül bir ifadeyle sigarayı inceleyerek, tadını çıkara çıkara duman tütürüyordu. Ya da, sönük gözlerini kaldırıp, Don Anselmo'nun büyük bir şaşmazlıkla «alacakaranlık» diye nitelendirdiği sesiyle konuşarak dumau kıvrımlarını seyrediyordu. Bu fısıltıya yakın monolog, aralık vermeden ve kesilmeden, tek bir düzlem üzerinde uzayıp gidiyordu. Ama tekdüzelik duygusu uyandırmadığı için insanın dikkatini zorluyordu. Zaten iğneli zekâsı bu âyin şarkısına özel bir titreşim veriyor ve her sözcük garip bir çekicilik kazanıyor-

308

309

du. Yorgunluk ya da horgörünün oyduğu ağızından dökülen bu dobra şakalar, uyanık eleştiriler, sinik özdeyişler, acımasız bir neşeyle ses çıkartıyordu. Dayanamayıp sık sık gülüyordum, kahkahadan bo-ğulurcasına. Bunun üzerine, Don Avelino sanki kahkahayla gülüşümün nedenini bilmiyormuş gibi, yapay bir saflıkla dolu bakışını üzerime dikiyordu. Araya gereken uzaklık konularak başarıyla oynanan bu güldürü, katıla katıla güldürüyordu beni.

«Bakın hele,» diye mırıldanıyordu tatlı bir sesle, «söylediğim bu kadar gülünç mü? Keyfiniz yerinde görünüyorsunuz, işte bu iyi. Neşelenmeye yeteneğinizin olmamasından korkuyordum.»

Huyumun değiştiği doğruydu. İlk şü: Şatafatlı dekoru görünce duyduğum kaygıların tersine, odamdan hoşnuttum. Ortalıkta pek görünmeyen ev sahibimin suskunluğunu beğeniyordum. Bazan koridorda karşılaştığımız zaman selâmlaşıyor, basmakalıp nezâket cümleleri sıralıyorduk. Ben büroyla odam arasında, o salon ve mutfak arasında bölünmüş durumda kendi yalnız yaşamımızı sürdürdüğümüzden,

genel olarak, pek görmüyorduk birbirimizi. Bazı günler kulağıma çalman soprano seslerinden Dona Mo-lina'nın bir opera tutkunu olduğunu çıkartıyordum-Koridordaki konsolların üzerine yığılı romanlar da okumayı sevdiğine, her gece bir roman devirdiğine tanıklık ediyordu. Kitaplar ve müziğe adanmış bu içsel yaşamdan ben de kendi payıma bir yarar sağlıyordum: Bağımsızlık ve huzur. Bunun değerini biliyordum. Çünkü bu huzur, ne bir düzensizlik, ne de savsaklamayla dengeleniyordu. İşten dönünce, odamı düzenlenmiş, çamaşırlarımı yıkanıp ütülenmiş, yatağımın üzerine konulmuş buluyordum; bazah komodinin üzerinde bir demet çiçek bile oluyordu. Yüzünü

hiç görmediğim Rosa büyük bir beceriyle yapıyordu her işi. Böylece ev işleriyle kaygılanmadan hayatım düzenlenmiş oluyordu. Otel yaşamının sakıncalarından uzak, başıma konan devlet kuşunun tadını çıkartıyordum. İlk gün beni etkilemiş olan, alışama-maktan korktuğum şu dekor bile yabancı gelmiyordu bana; ilk günlerde, beni uzak tutmak istermiş gibi görünen görkemli mobilyalar yavaş yavaş evcilleş-mişler, varlığını kabul etmişlerdi sanki. Uzlaşma anlamına gelen bir davranışla, kişisel eşyalarımı dört bir yana yayarak onlara karşı senlibenli olmaya cesaret ediyordum: Koltuğun arkasında bir gömlek, komodinin üzerinde buruşuk bir gazete, yazı masasının altında ayakkabılarım, başucu masasında sigaralarını. Bunları bıraktığım yerlerde bulmak, bir erinç duygusu veriyordu bana. Rosa, benim düzenimin yerine kendi düzenini getirmek için direnmiyor, toz almak, mobilyaları ve parkeyi cilâlamakla yetiniyordu. Dahası, Don Avelino'nun komşuluğu artık tedirgin etmek bir yana, güven veriyordu bana. Bazı akşamlar, pencereyi açıp balkona çıkıyor, karşıdaki eve bakıyordum. Varlığını gizemli bir biçimde fark eden Don Avelino camın arkasından görünüp bana sevgilerini yolluyor, ben de elimi sallayarak yanıtlıyordum onu. Dirseğimi tirabzana dayayıp, gelip geçen arabalara, insanlara bakıyordum. Yüzleri tanımak, selâm ve gülücüklerine karşılık vermek, kentin gizli düzenine yavaş yavaş katıldığım duygusunu veriyordu bana. Bir topluluğun yaşamına girmenin en kestirme yolu olan alışkanlıklar kazanıyordum. Çalle Mayor'un kemerleri altında, «Mongo»da bir aperitif, Corso'da, evimin yanındaki tütüncü; Aşağı Corso'da, San Lorando bazilikasının hemen yanında bir lokanta; gazino ile belediye parkının plâk satıcısı arasında

310

311

gezinti: Ortak alışkanlıklarla perçinlenmiş küçük bir topluluğa ait olma izlenimini güçlendiren bir yığın törensi yineleme. Kentin sınırlı boyutlarından mı, uyuşuk yaşamdan mı kaynaklanıyordu bu? Hiçbir yerde bir polis olduğum hissettirilmiyordu bana. Murcia'da bana çok acı çektiren, bir gülümseme maskesinin arkasına gizlenmiş soğukluğu Huesca'da hissetmiyordum. Öteki mesleklerden daha budalaca, daha berbat bir mesleği olmayan, öteki insanlar arasında bir insan olarak kabul etmiş gibiydi burada. herkes beni.

Mevsim değişikliği de neşemi güçlendiriyordu. İki haftadır iyice demir atmıştı kış. Pırıltılı don ge-celeriyle, güneşte neredeyse sıcak, gölgede dondurucu ışıltılı bir kış. Bu zıtlıklar yeniden dinçleştiriyor-du beni. Gizli bir sevinç yaşadığımı hissediyordum. Geceleri geç saatte lokantadan çıkınca, yanağımı da-layan buzlu tokatı neşeyle

Yiyordum. Kanımın ısındığını, gövdemdeki dolaşımını hızlandırdığını hissetmenin mutluluğuyla, neşe içinde yürüyordum. Bu duygunun tadını uzun süre çıkarmak amacıyla geriye dönüyor, titreyen bahçelerle çevrili eşraf villalarının önünden geçerek park boyunca belediye tiyatrosuna kadar uzanıyordum. Kapımın önüne gelince, gözümü karşıdaki yapıya kaldırıp ölgün ışıklı pencereye bakıyordum. Don Avelino'nun uykusuz gecelerde ne yaptığını düşünüyordum. Koltuğuna oturmuş, lâmba ışığında bir roman ya da bir şiir kitabı okurken gözümün önüne getiriyordum. Gözleri yarı kapalı, her zaman yaptığı gibi, ne olduğunu bilemediğim bir derin düşünceye dalıp düşe yatmamışsa eğer. Geçmişini anımsıyor muydu acaba? Ramon Es-puig'i, Dr. Ferral'ı, ya da baldızıyla evlenmeden, dökme demirden eski sobanın yanındaki koltuğuna yer-

leşmeden önce belki de kurşuna dizdirmiş olduğu Domingo Ortez'i anımsadığı oluyor muydu? Ya da, Sangüesa'daki büyük eve, yağmur kokulu bahçeye konuk gidiyor muydu belleği acaba? Kaygısız bir merakla soruyordum kendime bu soruları. Şimdi artık kendisini tanıdığım, o akıl sır ermez katilin yerine, paylaşmayı gururla reddettiği bir acıyı dindirmek amacıyla gizli gizli ilaç alan bir yaşlı adamı geçirdiğim için, ona karşı ne kin, ne de tiksinti duyuyordum. Açmıyordum da. Olsa olsa, bir tür ölçülü bir duyarlık. Canavar, -kişiliği doğal ölçülerin dışında kalan bir insana bu sıfat verilebilirse eğer- evcilleşmiş, uysallaşmış gibi geliyordu bana. Yaşamının sonuna geldiği şu günlerde, içi küçümsemeye dolu buruşuk bir mummydan başka bir şey değildi artık. Beni kuşattığı ince davranışlar, benim için saçıp savurduğu tükenmez ilgi, bana gösterdiği nedensiz güven, hiç kuşkusuz kafamı kurcalıyordu hâlâ. Söz konusu başka biri olsa, bu yakınlığın bir sevgiden, zorunlu bir seçimden ileri geldiğini düşünebilirdim. Böyle bir şeyin kesinlikle söz konusu olmadığını kavırıyordum. Bana rastlamadan önce, üçüncü kattaki odasında yalnız başına, yüzü elleri arasında beni beklerken, beni etkilemeye karar vermiş gibiydi Don Avelino. İlk günlerin kaygılı kuşkusundan uzak olmama karşın, böyle davranarak neyi amaçladığını düşünmekten de kendimi alamıyordum. Konuşmasını, anılarını, ayrıntılarına kadar indiği öykülerini, ya da gözde konusu polisle ilgili ince gözlemlerle dolu alaylarını neredeyse eğlenerek dinliyordum. Beni eğlendirmek ya da etkilemek için gösterdiği çabaları alaylı bir biçimde izliyordum; beni sararak içine alan, sanki üzerime abanmış duygusu veren o hem koruyucu, hem de okşayıcı bakış; fincanıma kahve koymak ya da dos-

312

313

yadan bir belge vermek için gösterdiği candan sabırsızlık; ağzının sertliğini yumuşatan, o gözlere kadar yükselmeyen, hep peçeli duran sürekli gülümseme.

Bu yaşlı adamın art düşünceleri, kurnazlıkları umurumda bile değildi. Bana küçük bir kötülük yapabileceği aklımın köşesine bile gelmiyordu. Çünkü mutluydum, hiç değilse hoşnuttum, kendimi dokunulmaz hissediyordum. Don Avelino kuduza yakalansa bile, ısırıklarının bana hastalığı bulaştırması olasılığı çok zayıftı. Bakışlarının kurbanlarını kötü-rüm ettiği yillardan bu yana, köprülerin altından çok sular geçmişti. Yeni bir şeyler vardı havada, yeni bir ezgi. Neşe gibi bir şey ruhları harekete geçiriyordu. Pardo'nun ünlü ihtiyarının* ölümünden bu yana, herkes daha bir özgür soluk alıyor, gözlerde yeniden kavuşulmuş cesaret panlıyor; nice zamandır

mühürlü kalmış ağızlarından saygısızca sözler dökülüyordu. Boğuntuyu kovalayarak, karanlığı dağıtarak özgürlük bir bulaşıcı hastalık gibi yayılıyordu.- Bu yaşama tutkusu, günlük yaşamın en küçük ayrıntılarında ortaya çıkıyordu: Yeni bir basın, uzun süre yasaklanmış düşünceleri dile getiriyor, radyolar şimdiye kadar 'öldü' sanılan düşünceleri yayıyor, sinemalarda kadın bedeninin tüm örtülerinden sıyrılıp cömertçe sergilendiği filmler oynuyor, otuz beş yıldır sandıkların dibinde saklı duran bayraklar pencereleri süslüyordu. Bu kaynak suyundan ben de içerek kendimi bu sele bırakıyordum. Bu sevincin ns doğuracağını pek merak etmeden -politika canımı sıkmaya devam ediyordu- bulaşıcı hastalığa kendimi teslim etmiştim. Bu güneş ve don kışının ortasında-

(*) Franco. (Çev.)

da, insanların kafalarında ilkbahar tomurcukları açmıştı sanki.

Böylesine bir ortamda Don Avelino bana nasıl bir kötülük yapabilirdi ki? Buruşuk zayıflığı, mum solgunluğu, acı yağ ve lavanta kokusu, savruk inceliği, sırtının kamburu, acılı ve alaylı sözleri: Bütün bunlar artık sona ermiş bir çağa aitti. Ona küçümseyici bir soğuklukla bakan Gonzalvo'nun değişimiyle, bir fosilden başka bir şey değildi artık. Havalandırmak amacıyla bile olsa penceresinin açılmasını yasakladığı küçücük odasına kapanmış, emekliliğini beklerken, dosyalarını gözden geçirip inceleyerek saatler geçiriyordu. Dûkkân'da, kendisine verdikleri pek az önemi pek gizleyemeyen saygılı bir kibarlıkla davranıyorlardı ona karşı artık. Önüne kemirilecek bir kemik atılacak yaşlı bir köpek durumuna getirmişlerdi onu serviste. Bir motorlu bisiklet ya da araba hırsızlığı, bir soygun: Önünde binlerce insanın tir tir titrediği, polisin o gücü sınırsız şefi, artık böylesine ıvır zıvır işlerle ilgileniyordu. Onu başlarından atmamaları belki de bir hesaba dayanıyordu. Onun varlığı, yeni rejimin, Franco döneminin uşaklarını tedirgin etmek istemediğinin kanıtıydı. Ne var ki, kapı dışarı edilmekten daha beter duruma sokuyorlardı: Göz göre göre yok sayıyorlardı onu. Güvenlik Müdürü sıfatına karşın, iktidar el değiştirmişti; hiç kuşkusuz, kısa boyunu dengelemek için üç kat yağlı gerdanını horoz gibi gururla gerdiren, kara ve yağlı saçlı, kadife bakışlı, şişman ve kısa boylu bir Doğulu olan müdür yardımcısı Manuel Perez'in el-lerindeydi artık iktidar. Bütün önemli işler onun altıncı kattaki mermer döşemeli bürosundan geçiyor, bütün bakanlık yönergeleri, atama ve yükselmeler gene buradan çıkıyordu. Bu nedenle, içinde bir uya-

314

315

nık ihtiyarın kağıt karalayarak meslek yaşamını doldurduğu üçüncü kattaki kulübeye boş verip, gözlerini üst kattakine çeviriyordu herkes.

Don Avelino bu durumu, içine itildiği yüzüstü bırakılmışlıktan acı çekiyor izlenimi uyandırmaksızın, seve seve kabul etmiş görünüyordu; Franco'nu ölümünden çok önce, hükümet kendisine yardımcı olarak Manuel Perez'i gönderdiğinde, hâttâ, kim bilir, çok daha önce, ilin dağlık bölgelerinde sürdürdüğü soruşturmayı durdurmak «öğüt»ünü aldığı zaman, sezinlemiş olmalıydı bu gözden düşüşü. Oysa, neler hissettiğini hiç mi hiç belli etmiyordu. Özsaygısı yaralanmış mıydı? Davranışlarında hiçbir değişiklik görülmediği konusunda bana inanca veriyordu Gonzalvo. İnsanlar hakkında kuruntuya kapılmayan Don Avelino, iktidarla ilgili boş hayallerin de peşinde

koşmuyordu. Belki de, sanki gerçek yüzünü göstermeyi göze alamayan nankörlüğün kendisini önlemlerle kuşatmasına bakarak, keyifleniyordu.

Şimdi, alacakaranlığa kapanmış durumda, yükselme tutuklarıyla korkaklığın iki yüzlülüklerinin bir teknede kaynaşmasını büyük bir zevkle seyrediyordu. Gazetelerin durmadan övgüler düzdüğü değişikliklere, benim yanımda, bir iki kez imâda bulundu.

«Eğitim gördüğümüz okulda böyle öğrettikleri için, biz İspanyolların gururlu ve cesur bir ulus olduğumuzu düşündüm her zaman. Numantia'yı, Bağımsızlık savaşını, daha yakın tarihte İç Savaş'ı düşününüz. Oysa kendi kendime soruyorum: Bu cesur ulus nasıl oldu da özgürlüğüne kavuşmak için en küçük bir kalkışmaya başvurmaksızın iğrenç bir diktatörlüğe otuz beş yıldan daha çok katlanabildi? Sizce tuhaf değil mi? Her yerde ağlanıp sızlanmalar, demokrasi kurbanları korusu duyuyorum. Ne var la

kulağı oldukça keskin biri olarak ben, uzun süre, tek tek, ama öyle olsa da çok saygıdeğer yakınmalardan başka bir şey duymamıştım. Göreceksiniz, Laredo, bir süre sonra, ortaçağ karanlıklarının simgesi tek başıma ben olacağım bu kentte. Bazılarının daha şimdiden sokakta karşılaştığımız zaman başlarını başka yöne çevirdiklerini biliyor musunuz? Eğlenceli bir şey, öyle değil mi? Çok ders alınacak bir dönem yaşıyoruz.»

Bu ince alaylar pek seyrek görülüyordu. Genellikle, sessiz bir inatla görevini sürdürerek hiçbir şey fark etmemiş gibi davranıyordu.

Servislerin tümü üzerinde yetkisi yoktu artık, buna karşılık bizim servisi kılı kırk yaran bir titizlikle yönetiyordu. Bu otorite savunması başlangıçta beni oldukça şaşırtmıştı. Müfettişlerine geniş bir girişim alanı bırakan Don Anselmo'nun yöntemlerine alışkın olduğum için, bu kuşkucu gözetim onur kırıcı olduğu kadar gülünç de gelmişti bana. Bir bakkaldan çalman bir parça peynir söz konusu olsa bile, hiçbir dosya gözünden kaçmıyordu. Bu nedenle, bir karara varmasını beklerken, bir yığın boş zamanımız oluyordu. İster yaşı, ister kişilik özellikleri nedeniyle olsun, dosyalan günlerce hâttâ haftalarca yanında tutuyordu. Dosyalan masasının üzerine yığıyor, belki de sıkışık yazısıyla notlar alarak okuduktan sonra klasöre koyup orada unutuyordu. No yapmak istediğini hiçbirimiz kavrayamıyorduk. Bizden bilgi istediği 'X' ya da 'Y*' olayının dosyasının kendinde olduğunu, bir ya da iki hafta sonra, kendisine hatırlattığımızda yüzünde saf bir şaşkınlık be-lirtisiyle ve gülerek:

«Sahi mi?» diyordu bize. «Tamamen unuttuğum. Size hemen vereceğim.»

316

317

Bu unutuşlar hakkında ne düşüneceğimi pek bilemiyordum. İnanmak eğiliminde olduğum gibi, içten miydi, yoksa Gonzalvo'nun savunduğu gibi hesaplı kitaplı bir şey miydi?

«Bizi kandırmak için yaşını kullanan ihtiyar tilki bu,» diyordu Gonzalvo küçümsemeyle.

«Bir yığın anlamsız dosyayı elinin altında tutmaktan ne gibi bir yarar umabilir?» diye karşı çıkıyordum.

«Yarar mı?» diye kahkahayı basıyordu Gonzalvo. «Hiç, elbette. Gizlilik tutkusunu, gölge hastalığını doyumunun dışında. Ona iyi bak: Duvar diplerinden giden bir suikastçıyı andırmıyor mu?»

Gözlemin doğruluğu etkiledi beni. Don Avelino, gerçekten de, gizi kendine iş edinmiş gibiydi. Koridorlarda, koltuğunun altında bir dosya tornan, sırt kambur, baş eğik, sanki görülmeden geçip gitmek istiyormuş gibi olabildiğince duvarları sıyırtarak hızlı hızlı yürüyordu. Ağzında bir gülümseme, siyah gözleri pusuda, birdenbire ortaya çıktığı görülüyordu.

«İşten boğulmuş bir haliniz yok, gördüğüm kadarıyla? Güzel, güzel. Sahi, ne oldu 'Z' olayı?»

«Dosyayı geri vermenizi bekliyoruz Don Avelino?»

«Dosya bende mi? Hemen getireceğim size.»

Bu birdenbire ortaya çıkışlar kendisini sevmeyen Clara'yı tedirgin ediyordu.

«Ne sahtekâr herif!» diye homurdanıyordu Don Avelino uzaklaştığı zaman. «Her zaman gözetler, kollar böyle.»

«Bırak yapsın,» diyordu Gonzalvo. «Mademki hoşuna gidiyor...»

«Her yeri didik didik etmesi sinirlerimi bozuyor.»

Geldiğini duymak olanaksız. Odasında, sanırsın, bakmışsın ki tuvalette.»

«Adamın işemeye hakkı yok mu yani?» diye karşılık veriyordu Gonzalvo gülerek.

«Benim düşüncemi soracak olursan, çok işiyor. Aslına bakarsan yerinde oturduğu da yok, piskopos gülüşüyle her yere sızıyor. Uğursuz suratını görmesem, daha mutlu olacağım.»

Bu gizlilik hastalığı bizi hem kızdırıyor, hem de eğlendiriyordu. Murcia'daki hareketliliğin burada izi bile yoktu. Günler boyu aylak aylak oturup şakalaşıyor ya da önemsiz konularda söyleşiyorduk. Bu aylaklık beni sıkmak şöyle dursun hoşuma bile gidiyordu. Serviste bir dinginlik, bir uzlaşma havası yaratıyordu. Bazan, bazı olaylardan habersiz kaldığımız için belli belirsiz bir öfkeye kapılıyorduk. Örneğin, yerel basını bir süre coşturan şu mezarlık cinayeti, Don Avelino dosyayı elinin altında tuttuğu için, artık neredeyse unutulmuştu. Cinayetlerin önemli olaylar sınıfına girdiği bir küçük kentte, bizler, yani cinayet masasının müfettişleri, bu konuda gazete satıcılarından daha fazla bir şey bilmediğimiz için üzüntü duyuyorduk. Gonzalvo bu konuda birkaç kez soru sordu Don Avelino'ya. Gözleri yerde, olayla ilgilendiğini homurdanmakla yetinmişti; soruşturmaya bizi karıştırmaya niyetli olmadığını kibarca anımsatmış oluyordu böylece.

«İlgileniyormuş,» diye bıyık altından gülüyordu Mendoza — emekliliğini bekleyen şişmanlık hastası bir müfettiş, — «Ne anlama geldiğini biliyoruz bunun. Dosyayı yirmi kez okudu, notlar çiziktirdi, sonra klasöre koyup unuttu.»

«Sanmıyorum,» diye karşı çıkıyordu Gonzalvo düşünceli düşünceli. «Eminim ki dosyanın üzerinde

318

319

çalışıyor ve zamanı gelince tatlı sesiyle: 'Sadede gelelim, olayda suçlu «X»tir', diyecektir.»

«Güldürme beni! Çok roman okuyorsun sen. Bir koltuğa kurulup pipo tütürerek olayları çözümleyen dâhi müfettişlere kırk yıllık polis hayatımda hiç rastlamadım ben. Avelino Pared de herkes gibi: İncelemek, sorguya çekmek zorunda: Görenek böyle.»

«Ama onu da yapacak,» diye karşı çıkıyordu Gonzalvo. «Senin de söylediğin gibi dededen kalma yöntemlere o da başvuracak. Yalnız o işini karanlıkta görüyor.»

Tartışmaya karışmadan konuşmalarını dinlemiştim. İş başında hiç görmediğimden, Don Avelino' nun yöntemleri hakkında karışık düşüncelerim vardı. Onun hakkında bildiklerim, Gonzalvo'ya hak vermemi gerektiriyordu: Don Avelino sezgilerine güvenen bir insan değildi. Olayla gerçekten ilgileniyor muydu, yoksa unutmuş muydu, her gün yanında olduğum bu yaşlı adam eskiden olduğu gibi hâlâ polis miydi? Sorun, bu soruya yanıt vermekten başka bir şey değildi.

Küçük öfkelenmelere karşın, servisin havası iyiydi her zamanki gibi, ne gerilim, ne de yarışma vardı. Gonzalvo'ya olan gönül yakınlığım gün geçtikçe artıyordu, onunla gevezelik etmekten hoşlanıyordum. Onun kişiliğinde, bağışlayıcı bir anlayıştan beslenen, yapmacıktan uzak bir iyilik görüyordum. Mahkûm etmek bir yana, yargılamaya da yanaşmayarak, insanları sevecenlik dolu iyi bir yürekle değerlendiriyordu. En aşağılık alçaklıklardan tiksiniyor, en ı-ezil insanlarda bile parıltılı bir yan bulmaya çalışıyordu. Yalnızca, koşulları göz önünde bulunduruyordu. Çocukluk anılarını, karısı ve çocukları hakkında anlattıklarını dikkatle dinliyordum. Futbol

hastasıydı, bu tutkusunu benimle paylaşmak istiyor, ama başaramıyordu. Pasları göstererek, maçları bütün ayrıntılarıyla, önemli dakikalanya bir anlatışı vardı ki, gözlerinde parıldayan kıvancı görmekten mutlu, büyük bir zevkle dinliyordum onu.

Huesca'ya geldim geledi bana tek satır olsun yazmamış olan Pilar'm davranışıyla ilgili sıkıntım konusunda, bir ona açıldım. Suskunluğundan kaygılanıp birkaç kez telefon etmişim Pilar'a. Telefon telinin öbür ucunda sakin ve soğuktaki sesi. Kısa kısa cümlelerle çocuklar ve ev hakkında bilgi veriyor, yol hazırlıklarıyla uğraşırken mektuplarımı yanıtlayacak zaman bulamadığı için özür diliyordu. Ayrıca,, yazacak ilginç bir şey bulunmadığını da sözlerine ekliyordu. Her şeyin yolunda olup olmadığını öğrenmek için direndiğim zaman da, yine aynı şekilde, elbette her şeyin yolunda olduğunu, kaygılanacak bir şey bulunmadığını söylüyordu. Konuşmaları zorlama gülücüklerle noktalanıyordu. Karşılıklı cümlelerimiz arasında sessiz boşluklar vardı. Bu boş saniyelerde, ilişkilerimizdeki soğukluk gözümün önüne geliyordu. Telefon almada soluğunu duyduğumu sanıyordum, belki de gerçekten duyuyordum. Bu sıkıntıyı dağıtmak için gelişigüzel sorular soruyordum, bunları kısa kısa, kestirmeden yanıtlıyordu. Bu anlaşılmas konuşmalar Murcia'dan ayrılmadan önceki günleri anımsatıyordu bana. Aramıza girip bizi birbirimizden ayıran sisi, bir sözcük ya da bir cümleyle dağıtmanın bana bağlı olduğunu duyumsuyordum. Belki de: «Seni seviyorum ve seni özledim» demeliydim, aslında kafamda oluşan bu sözcükler ağzımın eşiğini aşamıyordu. Bunun yerine, sorularına ben de havadan sudan yanıtlar veriyordum: Evet, iyiydim, iyi bir yere yerleşmişim, iklim sert ama sağlıklıydı, ha-

yır, şefim bana anlattıkları kadar korkunç biri değildi, zaten mummyya benziyordu; elbette, yemeğime dikkat ediyordum... Bizi birbirimize yaklaştıracak gerçekten canlı sözcükler söylenmeksizin değerli dakikalar geçip gidiyordu. Telefon alamacını yerine koyduktan sonra hüzün dolu bir yorgunluk hissediyor, Pilar'm benden beklediği bunca yalın sözcükleri söy-lemeyişimin nedenini soruyordum kendi kendime. Bu sözcükleri söyleyiş nedenimin sıkılganlıktan ileri gelmediğini sonunda itiraf ediyordum kendime, çünkü söylenmiş olsalar bile gerçeği dil'e getirmeyeceklerdi. Pilar'ı özlemiş miydim? Hem evet, hem de hayır. Alışkanlıkları, belli bir yakınlığı, birbirini sevmiş ve on yıl birlikte yaşamış olan iki varlığı saran o ortak sıcaklığı özlüyordum. Ne var ki, hoşuma gidiyordu yalnızlığım, kendimi daha özgür, daha rahat hissediyordum. Günlük yaşamın çarkı içinde, karşı karşıya bulunduğumuz anı bile kaygıyla karşılıyordum. Öyleyse, ayrılık, koyacak yerde beni özgürleş-tirirken, yalan söylemeksizin, kendisini sevdiğimi söyleyebilir miydim Pilar'a?

Don Manuel Perez'in altıncı kattaki odasında yapılan aylık toplantıyı beklerken, kafeteryada, mavi bir formika masaya oturmuştuk Gonzalvo'yla birlikte. Zaman zaman başını sallayarak, sözümü kesmeden dinlemişti beni.

«Sonuç olarak,» dedi bir an düşündükten sonra, «tekrar bekâr olmaktan yakınmıyorsun, öte yandan, karın sana ateşli mektuplar yazmadığı için de canın sıkılıyor.»

«Aşağı yukarı böyle,» dedim gülümseyerek.

«Doğal bir durum, bir tuhafılık yok. Her erkek, kendisini bağımsızlık Özlemi ile alışkanlıklarının üzücü arasında ikiye bölünmüş duyduğu dönemler-

322

den geçer. Çoğu bu çelişkiyi aşmayı üçkağıtçılık sayesinde başarır.»

«Sen de aynı sıkıntıları yaşadığını mı söylemek istiyorsun?»

«Bütün yolculuklarımda. Yabancı bir kentte uyanınca, coşkulu bir sevinçle dopdolu, özgürlükten sarhoşlanmış gibi hissedirim kendimi. Bütün kadınlara yiyecekmiş gibi bakarım. O sırada, her şeye sıfırdan başlayıp yaşamımı yeniden kurabileceğim gibi gelir bana. Birkaç gün sonra bu başdongüsü sona erer, kendimi yorgun hissedirim; artık tek bir isteğim vardır? Eve dönmek ve Tina'ya kavuşmak.»

«Benim durumum değişik. Murcia'da bile sanki aramızda bir cam bölme varmış gibi yaşıyorduk. Pilar'ı seviyorum, daha doğrusu, sevdiğimi sanıyorum... Yalnız...»

«Bir başkasını düşünmüyor musun? Buraya gelmesini istediğin bir başka kadın yok mu?»

«Belki.»

«Boş ver, reis,» dedi Gonzalvo omuzuma vurarak, «bu tür durumları tek basma zaman çözümler. Hadi gel, yukarı çıkma zamanı geldi.»

Giderek sayılan çoğalan ve hiçbir sonuca varmayan bu toplantılar kafamızı ütülüyordu. İstatistik ve eğrilerle süslü can sıkıcı raporlar dinleyerek iki ya da üç saat oturuyorduk. Uykuyla boğuşarak, yavan olduğu kadar anlamsız olan açıklamaları izliyor* "muş gibi yapıyorduk. Bu moda nereden geldi, şeflerimiz ne gibi yarar bekliyordu bunlardan, bilmiyorduk. Bildiğimiz tek şey, bu toplantılardan kurtulma olanağımızın bulunmamasıydı.

Üzerinde üç tuşlu telefon bulunan hintmeşesin-den yapılmış masasının arkasında dimdik oturmuş olan Don Manuel Perez, omurgasını gererek boyunu

323

/

uzatmaya »çalışıyordu. Üçlü gerdanını gururla gerdirmiş, aslında gülünç ama kendisinin görkemli sandığı bir havayla odada bulunanları süzüyordu. Yandaki bir sandalyeye (Don Manuel Perez'in ısrarlarına karşın masanın arkasında yer almayı her zaman reddetmişti) oturmuş olan Don Avelino, onun tersine, çenesi ellerinin arasında, öne doğru eğilmişti. Gözlerini, raportörün üzerine büyük bir dikkatle — Gonzalvo aşırı olduğunu ileri sürüyordu bu dikkatin — dikmiş, en küçük bir tepki göstermeksizin, sözcükleri içermiş gibi görünüyordu. İki müdürün çevresinde, iki dizi halinde komiser ve müfettişler oturuyordu, dizlerinin üzerinde bir bloknot, tıpkı çalışkan öğrenciler gibi. Hazır bulunanların ceketlerini çıkartıp boyunbağlarının düğümelerini gevşetmesi bu dinsel törenin gereklerindendi, ben kendi payıma ne bu törene uyuyor, ne de not alıyordum. Öte yandan, toplantıyı açarken babacan bir tavırla «Rahatınıza bakın lütfen,» diyen Don Manuel Perez'in çağrısına da kesinlikle uymuyordum; bu «Rahatınıza bakın lütfen» i duyan arkadaşların bir çoğu hemen ceketleri fora edip sandalyelerinin arkasına asıyorlardı. Bu askerce zamanlamalı hareket eğlendiriyordu beni; gözlerim kaskatı duran Don Avelino'nun bakışlarını arıyordu. Ne var ki, hiçbir şey görmüyormuş, hiçbir şey duymüyormuş gibi davransa da, bu beden eğitiminin gülünçlüğü'nün dikkatinden kaçmadığından emindim. Bazı müfettişler gömlek kollarını sıvayıp yapay bir rahatlama havasına giriyorlardı. Sanki Amerikan polisiye filmlerinin figüranlarıydı mübarekler. Modellerine tam olarak benzemeleri için bir tek çiklet çiğnemeleri eksikti.

O gün, genç bir müfettiş tekdüze bir sesle suçların gelişimi üzerine bir rapor kıraat ediyordu. Yağ-

lı ve sarışın müfettiş sözcüklere tosluyor, sonra yallah cümlelerin başına dönüyordu. Gözlerim Gonzalvo'nun gözleriyle karşılaştı, gizli bir anlaşmayla gül-lümsedik. Çeyrek saattir bu kararsız ses mırıldanıp duruyordu.

«... Geçen dört yıl zarfında,» diye duyuyordum düş görüyormuşum gibi, «suç eğrisi, grafiğin de gösterdiği gibi, sürekli bir yükseliş göstermiştir...»

«Daha basit olarak: 'Son dört yıl içinde suç sayısı sürekli olarak artmıştır' denilemez mi, ya da bunun gibi bir şey?»

Don Avelino, en küçük bir hareket yapmaksızın, tatlı bir sesle konuşmuştu. Okumayı kesen müfettiş şaşkın şaşkın baktı ona. Zaten bütün bakışlar, çenesi avuçlarının arasında, geniş bir gülümsemeye raportöre bakan Don Avelmo'ya çevrilmişti'.

«Yani, diye geveledi raportör. Aynı şey.»

«Tamamen,» diye mırıldandı Don Avelino aynı yumuşaklıkla.

«Hiç kuşkusuz, aziz dostum,» diye araya girdi Don Manuel Perez meslektaşına güvensizlikle bakarak, «elbette, bunları daha basit söylemek mümkündür. Hâttâ belki böylesi lâzım. Ancak, bir teknik rapor söz konusu öyle değil mi ve her tekniğin de kendine göre bir terim düzeni vardır.»

Yanıtlamayan Don Avelino doğruldu ve «öyleyse bti durumda...» anlamında bir hareket yaptı, hareketi saflık dolu bir gülümsemeye noktalandı. Sonra, eski duruşuna geçerken, içini çekercesine:

«Konuşmanızı kestiğim için özür dilerim müfettiş. Devam ediniz lütfen,» dedi.

Araya girişi bir türlü dağılmayan bir tedirginliğe yol açmıştı. Nasıl bir tavır takınması gerektiğini arılamak için herkes yamndakine bakıyordu. Eşekten

düşmüşe dönen raportör okumasını sürdürmeye çabılıyor, ama gevelemesi kekemeliğe dönüşüyordu. Alnında biriken ter taneleri kısa ve ucu kalkık burnuna doğru iniyordu. Yavaş yavaş kendine hâkim oldu ve hava yatıştı. Don Avelino'nun tuhaf girişimi sanki büyüü bozmuş gibi, belli belirsiz bir sıkıntı dolaşıyordu havada. Keyiften ağızım kulaklarıma varıyordu. Soruyu sorarken müdürün takındığı yapay saflık, bu tatlı alay, kafamda şenlik fişekleri gibi patlıyordu. İçimden taşan çılgınca gülme dürtüsünü bastıramamak korkusuyla başımı yere eğmişim, ya-nıbaşımda fıkır fıkır kaynadığını hissettiğim Gon-zalvo'ya bakmamaya çalışıyordum.

Oturum sona erip de kalkmaya hazırlandığımız sırada, Don Manuel Perez hesaplı bir saflıkla sordu:

«Şu cinayetle ilgili yeni bir haber yok mu? Basma ne söyleyeceğimize bir karar vermek gerekiyor belki de...»

Bütün gözler, gülümseyerek doğrulan Don Âve-lino'ya döndü tekrar.

«... Hiç olmazsa kurbanın kimliğini bilseydik, işimiz kolaylaşmış olurdu. Hiçbir şey bulunamadı mı?»

Don Manuel Perez, bizim yanımızda meslektaşını çaktırmadan zor duruma düşürmek istiyordu.

«Pek tabii, aziz dostum, yeni bir şeyler var. Za-ragoza'lı meslektaşlarımız kurbanın kimliğini yeni bildirdiler: Adı Carlos Bastet, 2 Ağustos 1917'de Ja-ca'da doğmuş, bu vilâyette.»

«Ne!» diye haykırdı Don Manuel Perez şaşkınlığına engel olamayarak. «Buralı mı? Ama, o halde...»

«1939 yılından bu yana Fransa'da, daha doğrusu Albi'de yaşıyordu, orada bir tamir atölyesi ve garajı vardı. Evli, dört çocuk babası.»

«Öyleyse ahlâk zabıtalık biri değil bu,» dedi, hoşnutsuzluğu açıkça belli olan Don Manuel Perez.

«Sanmam,» diye yanıtladı Don Avelino, oturumun başından beri takındığı saf gülümsemeyi bozmadan.

«Siyasi bir olay olabileceğini düşünüyor musunuz?» diye fısıldadı müdür alnını kırıştırarak.

«Bilemeyeceğim,» dedi Don Avelino, hep gülümseyerek. «Kurbanın kimliğini artık bildiğimize göre, ölüm nedenini öğretmekte gecikmeyiz.»

Bir saniye sessiz kaldı Don Manuel Perez, kaygılı görünüyordu. Kendisinin çok ciddiye aldığı bir toplantı sırasında Don Avelino'nun yaptığı beklenmedik girişime sinirlenmiş, ve sorusuyla, meslektaşını komiser ve müfettişlerin önünde zor duruma düşürmek istemişti. Attığı taş kendi başını varmıştı işte. Düşünceli ablak suratından düzenbazlık akıyordu.

Don Avelino'nun, kurbanın kimliğini açıklamasından bu yana çit çıkmıyordu. Herkes, biraz önce tanık olduğu düellonun, yanda oturan ve safça bir ifadeyle müdüre bakan Don Avelino'nun yengisiyle sona erdiğini anlıyordu.

«Peki,» dedi Don Manuel Perez, kuşku dolu bir sesle, «kurbanın kimliğini ne zamandan beri biliyorsunuz, aziz dostum?»

«Zaragoza'da çalışan dostlarımdan biri bir saat önce bana telefon etti,» dedi Don Avelino bir solukta. «Hiçbir ipucu bulunmadığı için ölünün kimliğini saptamak çok güç oldu. Ancak, indiği Aragon otelinin garajında arabası bulundu.»

«Anlıyorum,» diye mırıldandı müdür sinirli. «Acaba...? Savaş sırasında rolü neydi demek istiyorum?»

326

327

«Komünist Partisi militanı, orduda siyasi komiser. 1945 yılından beri siyasi faaliyetlerini bıraktığı saptanmış görünüyor. Zaten bu onun İspanya'ya yaptığı ilk yolculuktu.»

«Sizce bu olay bir skandala sebep olur mu?»

Don Avelino yanıtlamadan ayağa kalktı, sağ kolunu «Kim bilir?» dercesine aşağı indirdi. Sonra:

«Eminim ki burada bulunan baylar ağızlarını sıkı tutarlar,» dedi mumya suratını odada bulunanlara dönerek.

«Hiç kuşkusuz,» dedi Don Manuel Perez, sonra, yüksek sesle ekledi: «Baylar, burada duyduklarınızı kendinize saklayacağınıza güveniyorum. Ülkenin içinde bulunduğu nazik koşullarda, gazetecilerin tehlikeli varsayımlarda bulunmaları can sıkıcı bir şey olur. Aziz dostum,» diye sürdürdü konuşmasını meslektaşına bakarak, «bu olayı, sizin başlıca özelliğiniz olan zekâ ve sezgi yeteneğiyle sonuçlandıracağınızdan emin bulunuyorum. Hepinize teşekkür ederim baylar. Gelecek ay gene buluşacağız.»

Ayağa kalkıp ağır ağır odadan çıktık. Koridorda, müfettişler ve komiser alçak sesle tartışıyorlardı. Birinin, «Söylenecek söz yok, kurnaz adam. Tam bir üstat darbesi,» dediğini duydum. Ama yanıtı duyamadım.

Olayı yorumlayan Gonzalvo'yla Mendoza'ya yetiştim, yanlarında yürümeye başladım.

«Sana söylemiştim,» dedi Gonzalvo alaycı bir gülümsemeye. «İhtiyar mihtiyar, hasta maşta görünüyor ama adamın dişleri hâlâ sağlam.»

«Olayın orostopol yanını engellemez bu,» diye homurdandı Mendoza. «Önce moruğun, maktulün adım bu sabah öğrendiği doğru değil. Utanmadan

yalan söyledi. Sonra, bir • hinoğluhinlik kokusu geliyor burnuma.»

«Seninle aynı düşüncedeyim,» dedi Gonzalvo kaygılı bir sesle.

Mendoza'yı üçüncü katta bırakıp, Gonzalvo'yla birlikte parkı geçerek kente doğru yürüdük. Saydam gökyüzünde güneş parılıyordu, hava öylesine yumuşaktı ki insan ekim ayında sanabilirdi kendini. Sanki kararlaştırmış gibi bir sıraya oturduk, sivri çatılı plâkçı dükkânının yanında. Kendi aralarında şakalaşan genç kız ve erkeklere bakarak bir süre sustuk.

«İşin içinde bir orostopolluk olduğuna gerçekten inanıyor musun?» diye sordum sonunda.

«Kafasının ardında bir düşündüğü var, bu kesin,» diye yanıtladı Gonzalvo boğuk bir sesle. «Nasıl bir düşünce? Her şey sona erdiği zaman öğreneceğiz bunu.»

«Katili ya da katilleri biliyor mu sence?»

«Ondan her şey beklenir. Müdürü bu soruyu sormaya zorlamak için yaptığı ayak oyununu fark ettin mi? Eşsiz bir matador numarası: Pikadorlara* fırsat hazırlamak için boğanın dikkatini başka yere çekti.»

«Yani,» dedim şaşkınlıkla, «müdahalesinin tasarlanmış olduğunu mu söylemek istiyorsun?»

«Hay Allah, sanki ihtiyar tilki hiç rasgele bir şey yaparmış gibi. Melekçe gülümsemesini, masum tavrını, kadife sesini düşünsene. Onlara henüz ölmediğini göstermek istedi. Başardı zaten. Yağ deposuna karşın ağır basamadı koca hacıyatmaz. Tam bir usta işiydi.»

Düşünüyordum: Olabilir mi...? Doğru söylüyordu

(*) Pikador : (İsp.) Boğa güreşinde boğayı kargıyla kışkırtan atlı.

328

329

Gonzalvo, bunu seziyordum. Böylesine bir hinoğlu-hinlik olasılığı ürküntü veriyordu, yine de. Bu adam hakkında bütün bildiklerime karşın, yaşın onu değiştirdiğine, en küçük yara açmaya gücünün yetmeyeceğine inanmıştım. Canavarın gücünün tükenmediğini sıkıntıyla fark ediyordum.

«Raf,» diye mırıldandım birden, sana bir soru sormak istiyordum.

«Ne var?»

«Sana güvenim var. Sana değer verip saydığımı biliyorsun. Beni içtenlikle yanıtlamanı istiyorum. Geldiğim gün Huesca'ya gelmeden önce Don Aveli-no'yu tanımadığımı sana yeminle söylediğim zaman, beni nasıl yanıtladığını hatırlıyor musun?»

«Şöyle böyle.»

«Bana inandığını, ama bir ayrıntının kafanı kurcaladığını söylemiştin, bu ayrıntı neydi Raf?»

«Boş ver, reis. Çok heyecanlısın, önemsiz şeyleri bile önemsiyorsun.»

«Rica ederim, bilmem gerek.»

«Hay Allah! Şimdi kim bilir neler kuracaksın. Önemli bir şey olduğunu sanmıyorum. Peki söyleyeyim: Senin Huesca'ya naklini Don Avelino istemişti, bu yüzden seni tanıdığını düşündüm.»

Belki de bir dakika soluksuz kaldım, elim ayağım kesildi. Heyecanımı gizlemek için başımı çevirdim, ağır ağır, derin derin soluk aldım. Beynimde binlerce düşünce birbirine girmişti.

«Dertlenme reis. Hiçbir anlamı yok bunun.»

«Emin misin, Raf?» diye geveledim. «Demek istiyorum ki: Huesca'ya benim naklimi onun istediğine dair elinde bir kanıt var mı?»

«Santiago Laredo, ikinci sınıf müfettiş. A 322 tipi resmi formüleri kendi gözlerimle gördüm. Muroia

Güvenlik Genel Müdürü Don Anastasio Menendez'e gönderiliyordu.»

Korkunç bir kuşku girdi içime. Murcia Emniyet Müdürlüğü'nün koridorunda, yaşlı Trevos'un allak-bullak olmuş yüzü gözümün önüne gelmişti, dosyalarını göğsünde sıkarak soruyordu: «Bir belge almışlar, öyle değil mi?» Bir soru kafamı burguyla deliyordu: Niçin?

?«Altüst olmuş gibisin, babalık. Böyle bir duruma girmen için bir neden göremiyorum inan baaa. Herif delinin teki.»

«Anlamıyorsun, Raf. Beni tanı mıydı, adı mı hiç duymamıştı. Oysa beni seçti, beni. Masasında oturmuş gelmemi bekliyor, beni gülücüklerle boğuyor, dostluk gösterisine giriyor... Bütün bunların anlamı ne, Raf? Ödlek değilim, inan bana, ama gene de...»

«Ben de öyle, Santi. Şu ya da bu nedenle, senin hakkında bilgi edinmek zorunda kaldı. Belki kişiliğın hoşuna gitti. Yaşlanıyor, ölümü yaklaşıyor, büyük yolculuğa çıkmadan önce vasiyet saydığı şeyi birine bırakmak istiyor. Sonuç olarak veli ahtı olacaksın onun, dedi Gonzalvo, yapmacık bir kahkahayla.

«Ben de bunu düşündüm,» diye mırıldandım. «Gerçek neden bu değil. İspanya'da binlerce genç müfettiş var, çoğu daha zeki, daha... Hayır, Raf, bilemediğimiz bir başka, neden var.»

«Boşuna Endülüslü değilsin,» diye şaka yaptı Gonzalvo. «Batıl inançlı bir çingene karısı gibi konuşuyorsun. Bu herif deli diyorum sana, tam anlamıyla fittirik. Sen istersen, sana bir şey yapamaz. Beni dinliyor musun, Santi? Dinle,» diye ekledi elini omu-zuma dostça koyarak, «biraz önce bana büyük bir dostluk gösterisinde bulundun. Öğüdümü dinlemeni

330

331

istiyorum senden: Öğleden sonra büroya gelme. Hasta olduğunu söylerim. Bir sinemaya gir, çıplak kızların fink attığı bir porno seyret, sonra bir orospuya git ve esaslı bir fişek at. Tamam mı?»

Başımı salladım. Onunla birlikte Calle Mayor'a kadar yürüdüm ve Corso'nun köşesinde ayrıldım ondan. Öğle yemeğine onlara gitmemde diretti, ama başımın ağrıdığını ileri sürüp kabul etmedim. Yürüyerek eve gittim.

Holde, tiz bir ses duydum. Yakınmalarına bakılacak olursa, şarkıcı kan zor anlar geçiriyordu, belki de ölüyordu. Gürültü yapmadan odama geçtim. Bu tiyatro dekorunu şaşkınlıkla seyrederek bir süre ayakta durdum. Perdeleri çektikten sonra, giysilerimle yatağa uzandım. Alacakaranlıkta, döne dolaba, durmadan aynı soruyu tekrarlıyordum: Peki, niçin ben? Karabasanlarla delik deşik, karmaşık bir uykuya daldım. Saat ona doğru fırlayarak uyandım. Akşam, yemeği için dışarı çıkıp çıkmamak arasında bocaladım, sonunda yeniden yatmaya karar verdim. Pencereye yanaşıp perdeyi açtım, karşıdaki pencereye baktım, aydınlıktı. Soyundum ve yatağa girdim.

19

>

Uyanınca, bakışlarım Don Avelino'nun soluk maskesini aradı. Odada kimse yoktu, churro paketi de masadaki yerinde değildi. Birden yüreğim daraldı. Sıçrayıp indim yatağımdan, pantolonumu geçirip yal-nayak koridora yürüdüm. Sessizlikte, yüreğimin çılgın atışlarını duydum. Mutfaktan gelen ani bir gürültüyle irkildim. Don Avelino elinde bir tencere gaz ocağına yaklaşıyordu. Beni fark ettiğini hissettim, az kalsın, 'evet burdayım' diye bağıracaktım. Öyle yal-nayak ve gömleksiz kendimi gülünç hissettim. Hızla odama dönüp banyoya kapandım, sırtımı uzun süre kapıya dayayıp öyle kaldım, yüreğimin vuruşlarının sakinleşmesini bekledim.

Çıktığım zaman, Don Avelino her zamanki yerine oturmuş sigara içiyordu. Beni gülümseyerek selamlayıp, üzgün bir sesle:

«Bu sabah churro bulamadım,» dedi. «Fransız usulü tereyağlı ayçöreği aldım. Umarım seviyorsa-nuzdur?»

Teşekkür mırıldandım ve fincanıma kahve koymak için eğildiği sırada masaya oturdum.

«Rahatsız mıydınız?» diye sordu. «Bana öyle dediler. Kötü bir şey değildir umarım?» '

«Basit bir kırıklık, soğuk almış olmalıyım. Size telefon etmek istiyordum, ama..»

«Oh!» diyerek eliyle bir işaret yaptı. «Sizin de bildiğiniz gibi serbiste iş dolup taşmıyor. Hâlâ kınk-

332

333

lık hissediyorsanız bir gün daha dinlenebilirsiniz.*

«Teşekkür ederim, kendimi iyi hissediyorum. Uykuya ihtiyacım vardı.»

«Evet, uyku çok iyi bir ilaçtır,» diye mırıldandı düşsel bir sesle, ayçöreğimi bölüp kahveme banışımı seyrederek. «Ne yazık ki uykuyla arası iyi olmayan yaşlılar için pek işe yaramıyor. Gecelerimi şiir okuyarak geçiriyorum. Machado'yu sever misiniz?»

«Hiç okumadım.»

«Okumalısınız. İspanya'nın en saf sesidir: Katlanılması çok güç saydamlıkta bir şarkı.»

Kendi beğenisine göre fazla parıltılı, öğretilme çılgınlığını da fazlaca klâsik bulunduğu Lorca'yı eleştirerek uzun süre şiirden konuştu. Yarım kulakla dinliyordum. Cesaretimi toparlayıp birden konuştum.

«Size bir şey sormama izin verir misiniz, Don Avelino?»

«Ne yapabilirim sizin için? Konuşun, aziz Laredo,» dedi, eğilip dikkatle yüzüme bakarak.

«Murcia'dan Huesca'ya naklimi siz istediniz, öyle değil mi?»

Gözünü bile kırpmadı. Yüzünde tek bir kırışıklık olsun titremedi. Bir süre sessizce bakiştık. Acılı bir dikkatle bilmecemsi yüzünü inceledim.

«Ne tuhaf bir soru!» diye fısıldadı bakışını kaçırmadan. «Sizi tanımadığım halde nasıl naklinizi isteyebilirim? Çünkü, kabul edersiniz ki, siz Huesca'ya gelmeden önce tanışmıyorduk.»

Yalan söylüyordu, bundan emindim. Kendine güveni karşısında dilim tutulmuştu. Üstelik nasıl yanıtlayabilirdim onu? Neyi imâ ettiğini çok iyi anlamıştım, onun da bana hesap sormaya hakkı olduğunu kabul etmek zorundaydım. Bir süre sonra gözlerimi indirdim.

«Size bunu Gonzalvo söyledi, öyle değil mi? Size söylenen her şeye inanmamahsımız, aziz Laredo.»

Daha fazla bir şey söylemeyeceğini anlayıp konuyu değiştirdim. Zaten Gonzalvo haklıydı: Ne yapabilirdi bana bu boğazına kadar kedere batmış ihtiyar?

Dışarı çıkınca her zamanki gibi sola döndüm, ama o koluma dokundu:

«Canınız sıkılmazsa Calle Mayor'dan geçeceğiz. Küçük bir soruşturma yapmam lâzım.»

Havadan sudan konuşarak Corso boyunca ilerledik. Calle Mayor'a gelince, caddeyi geçip «Mongo»ya yöneldi. Arkasına bakmaksızın üç basamak inip kapıyı itti. Tezgâhın arkasında barmenlerden biri, Lorenzo, bardakları kuruluyordu. Başını kaldırıp Don Aveli-no'yu görünce, hızla döndü, kahve süzme makinesiyle ilgilenmeye başladı. Tepkisi ilgimi çekmişti.

Don Avelino hiçbir şey fark etmemiş gibi bara yürüdü, bir tabureye oturdu. Geniş ve etli dudağının kıyısına inen iki çizgiden başlayan kocaman bir burun yuvarlak yüzünü doldurmuş gibiydi barmenin, Gülümseyerek konuştu Lorenzo:

«Günaydın, müdür bey. Ne arzu edersiniz?»

Yanıtlamadan önce bana baktı Don Avelino, sorar gibi.

«Müfettişe bir kahve. Bana bir ıhlamur,» dedi yorgun bir sesle.

Salon boştu. Dirseklerimiz tezgâhın üzerinde, yanyana oturmuştuk, talaş serpilmiş döşemeye bakıyordu Don Avelino.

«Son günlerde, Suç ve Ceza'yı tekrar okudum,» dedi çok alçak bir sesle. «Sizin ilginizi çekecek bir sorgu yargıcı tipi var orada, Laredo. Bir polis olabilir. Suçluyu biliyor, aslında buluyor, ama onu tutukla-

334

335

mıyor, teslim olmasını bekliyor. Göz, her zaman. Polisin bütün gizi açık gözdedir» Size veririm kitabı.»

Lorenzo yaklaşip iki fincanı önümüze koydu. Don Avelino şeker kağıtlarını yırtıp ağır ağır yuvarlayarak top haline getirdikten sonra fincan tabağına bıraktı. Sonra uzun süre fincanı karıştırdı, aklı bir şeye takılmış gibiydi. Bu saatte buraya ne yapmaya geldiğini düşünerek merak içinde izliyordum onu. Yüzü yorgundu. Üzerindeki kirli yağmurlukla bakımsız bir görünüşü vardı. Cebindeki kutudan belli etmeden bir hap çıkartıp ağzına attı, üzerine bir yudum ıhlamur içti.

«Lorenzo,» diye mırıldandı barmene bakmadan. «Adamı ilk kez ne zaman gördün?»

Fincanına bakarak, sakın bir sesle sormuştu soruyu Don Avelino. Lorenzo bir adım geriledi, kurnaz bakışlarını müdüre dikti.

«Hangi adam?» diye sordu güvensiz bir sesle.

Don Avelino başını ağır ağır kaldırdı ve sönmüş gözlerini barmene dikti. Birbirlerini süzerek bir saniye hareketsiz kaldılar. Sessizlikte, Lorenzo'nun soluğu tuhaf bir biçimde yankılanıyordu. Don' Aveli-no'nun donuk bakışları altında sarardığını şaşırarak gördüm. Adem elmasının hareketleri hızlanıyordu.

«Mezarlıkta bulunan adamı mı söylemek istiyorsunuz?» diye sordu yorgun bir sesle. «Orada bulunmadan üç gün önce geldi. Saat bir buçuk gibiydi. Küçük bir valizi vardı. Bara yaklaşip bir Xeres sek ve kalamar kızartması istedi. Uzun süre oturdu. İçkisini bitirince, 'Birinci kattaki salon hâlâ duruyor mu?' diye sordu. Şaşırdım! 'Evet,' dedim, o da yukarı çıktı.»

Don Avelino gözlerini çevirdi. Bir an süren ama bana çok uzun gelen bir sessizlik oldu.

«Daha önce görmüş müydün onu?» diye sordu, gene o ilgisiz sesiyle.

«Yemin ederim ki hiç görmedim.»

«Gene geldi mi?»

«İki defa daha geldi. Doğruca birinci kata çıkıp pencerenin yanındaki masaya oturdu.»

«Kiminle konuştu?»

«Bildiğim kadarıyla kimseyle.»

Don Avelino gözlerini bir kez daha Lorenzo'ya kaldırdı, barmen başını eğmek zorunda kaldı.

«Yani,» diye geveledi. «Emin değilim, anlıyorsunuz ya. Kimseye haksızlık etmek istemem. Size söylediğimi kimsenin öğrenmeyeceğine söz verirsiniz, öyle değil mi?»

Don Avelino yanıtlamadı, barmene bakmayı sürdürdü.

«Peki,» dedi Lorenzo. «Bu adam ilgimi çekmişti. Kenti tanıyormuş izlenimi uyandırıyor. Çevrede neyin değiştiğini anlamak isteyen biri gibi her şeye tuhaf tuhaf bakıyordu. Sonunda bir akşam, evime dönerken, gece bir ya da bir buçuk falandı, Corso' da, Calle-Alta'nın alt başında biriyle konuşurken gördüm sanırım. Yanılabiliyim, elbette. Beden yapısından, tavırlarından dolayı, sanırım ki oydu. Öteki, Gatito'ydü, hamal Gatito. Bildiğim hepsi bu kadar müdür bey. Yemin ederim.»

Don Avelino hiçbir yorum yapmadı. Bir süre eğilmiş, gözleri döşemede, öyle kaldı. Sonra, cebinden bir kağıt para çıkartıp tezgâhın üzerine bıraktıktan sonra tabureden aşağı kaydı.

«Sağ ol, Lorenzo,» diye mırıldandı, «karma selâmımı söyle.»

Hiçbir şey söylemeden parka doğru yürüdük. Don Avelino dalgın görünüyordu.

•336

337

«Nasıl anladınız?» diye sordum, parka yaklaşırken.

«Esrarengiz bir yanı yok,» dedi. «Biliyorsunuz, azizim Laredo, yetenekler, büyümlü güçler yakıştırırlar bana. Gerçekte, kafasını kullanmaktan başka bir şey yapmayan çok sıradan bir insanım ben. Madem ki arabasını otelin garajında bıraktı Bastet, buraya trenle gelmiş demektir. Soruşturdum, hiçbir şoförün arabasına binmemiş. Demek ki istasyondan kente yürüyerek geldi, hafif bir valizle bile olsa epeyce uzun yol. Calle Mayor'a gelince, büyük bir ihtimalle bir kahveye girip bir kadeh bir şey içmiştir; bunu yaptı zaten. Gördüğünüz gibi olağanüstü bir şey yok.»

«Peki niçin Mönko?»

«Araştırdım, adamın geldiği gün hava soğuktu, bundan dolayı güneş alan sağ kaldırımını seçmiştir. Caddenin bu yakasında üç kahve var. Çoğunlukla korkunç Amerikan müziği dinleyen gençler geldiği için, ilk ikisi pek iç açıcı değildir. Oysa adam altmış yaşlarında. Görüyorsunuz, herkesin düşünebileceği şeyler.»

«Ama Lorenzo'nun yabancıyı tanıdığından emindiniz. Nasıl oluyor?»

«Dün Corso'da karşılaştık. Kaldırım değiştirmek istedi. Haber gazetelerde yayınlanınca gelip beni görmediği için kaygı duyduğu sonucuna vardım. Zaten, yanılıyorsunuz: Emin değildim. Bir varsayımıydı.»

«Görüyorsunuz, azizim Laredo, Holmes ve Watson gibi yarenlik ediyoruz sizinle,» diye takılan Don Avelino elini koluma geçirdi. «Dahice yöntemlerini genç müfettişe öğreten büyük hafiye!

«Ama ben Holmes değilim, üstelik benim yöntemlerim de insanların hayal dünyalarının ürünü.

Benim bulduğumu siz de kolayca bulabilirdiniz. Tahmin ettiğime göre orada size benden söz etmişlerdir. Size ne anlattılar bilmek istemiyorum. Yalnız şunu biliniz, aziz Laredo: Bütün meslek hayatımda olağanüstü hiçbir sonuç elde etmedim, hâttâ Ramon Es-puig'le bile, Barcelona'da, belki size ondan söz ettiler, çok yürekli, çok saygıdeğer bir insandı. Kimilerine daha bilinçli, daha zeki görüldüysem, bu bir anlaşmazlıktan kaynaklanıyor. Gerçek şu ki, yeterli ölçüde ve orta düzeydedir zekâm, örneklemek gerekirse, sizinkinden fazla değildir. Hayır, ayrım başka yerde, benim mesleğime inanmış olmamda. Paradoks gibi mi geldi size? Şunu biliniz ki polis eğilimli pek az polis vardır, çocukluktan başlayarak düzen'in çağrısını duyan demek istiyorum. Çünkü, inanırım anlarsınız siz, düzen ya da uyum, sözcük pek önemli değil, pek az insanda bir tutku durumuna gelir; öteki tutkular kadar ödünsüz ve yakıcı. Eğer bazan başarıya ulaştıysam, tutkuyla düzen istememendir. Bazı budalaların sandıkları gibi toplumsal düzen değil: Mutlak düzen, Laredo, kesin barış.»

Bu son sözcükleri bana doğru eğilip fısıldayınca, mide bulandırıcı kokusunu duydum. Bu uzun söylevi bana çekmesinin nedenini düşünüyordum. Kolumu bırakmadan Emniyet Sarayı'nın holüne sürükledi beni, asansöre doğru.

«Gelin,» diye fısıldadı, gene o sır verici sesiyle. «Size bir şey göstereceğim.»

Son düğmeye basıp sustu. Hep suskun, belki elli metre uzunluğunda, yirmi metre genişliğinde bir ta-vanarası odasına götürdü beni, raf koridorlarında binlerce numaralı dosya ve klasör vardı.

«Burada yeni bir şey görmüyorsunuz, değil mi? Ötekiler gibi bir arşiv, belki biraz daha büyük. Ne

338

339

var ki görünüşü, benzersiz özelliğini gizliyor. Burada,» dedi gözlerini raflarda gezdirerek, «burada bütün bir ilin hayatı var, on beş yıl süren çalışmanın ürünü, ölünce geriye bırakacağım tek eser. Yetmiş bin hayat, bu arşivde bulunmayan bir tek il sakini yok. Ne diyorsunuz?»

, Ağzım bir karış açık baktım ona. Gonzalvo'nun haklı olduğunu düşündüm: Bir deliydi bu adam.

«Dosyaları seversiniz, öyle değil mi? Her insana bir kağıt! Göz'ü hatırlıyorsunuz, değil mi? Polis'in gerçek özü budur: Uyuyan Göz. Bakın,» dedi bir dosyayı alıp açarak, «birinci kağıt, beyaz, medeni durum hakkında bilgiler; ikincisi, yeşil, meslek durumu için, meslek hayatı, çalışmalar, para durumu, kısacası, adıyla, soyu sopyula, bir insana kök saldıran şeyler. Bir insanın değerinin ne olduğunu öğrenmek mi istiyorsunuz? Banka hesabını inceleyiniz. Belli bir düzeyin üzerinde, namussuz sefih; altında, bir enkaz; ikisinin arasında, tabansız. Üçüncüsü, pembe, ahlâki durum için: Kendini kırbaçlatmayı mı, yerlerde sürünmeyi mi sever, kadınlara kaba davranmaktan hoşlanır mı, hakaret edince mi kamışı kalkar? Her durumda elinizin altındadır. Bir insan yatak odası sırlarının bilindiğini bilirse tam anlamıyla erkek değildir artık. Siz de aynı düşüncede misiniz?»

Bakışları, bir yanımdan girip öteki yanımdan çıkıyordu. Tatlı sesi zihnimi uyuşturuyordu. Masanın üzerine açtığı dosyayı okşarcasına incelemesini büyülenmiş gibi seyrediyordum. Murcia arşivcisi Tre-vos'un çılgınca sözlerini anımsadım. Kafamı karıştıran ayrıntıyı da anlıyordum artık: Eğer Don Avelino, Madrid'te kendisine önerilen yüksek görevi kabul etmeyip Huesca'da kalmak istemişse, bunun nedeni

büyük yapıtını, bu olağanüstü anıtı, bu kağıt katedrali tamamlamak istemesindendi. Az kalsın onu orada bırakıp kaçacaktım. Bu fırsatı kaçıırırsam, iş işten geçeceğini hissediyordum. Ama içimi eşeleyen bakışıyla kötürümleşmiş, yerimden kımıldayamıyordum.

«Sonunda, kırmızı; siyasal ve toplumsal, yani bunca insanı ölüme gönderen saçma düşler ve bulanık kuramlar. Bunca tantanayla 'bir insanın gizi' dedikleri şey işte şu kağıtların içinde duruyor.

«Hiç kuşkusuz,» diye yeniden başladı konuşmasına kısa bir aradan sonra, sesinin tonunu değiştirerek, «zanaatsal yöntemler bunlar, kısacası değersiz. Pırıl pırıl bir makinenin, sadece bir bölgeyi, sadece bir ili değil, bir ulusu, bir kıtayı, hâttâ dünyayı içine sığdıracağı gün yaklaşıyor, uzak değil. Bir düğmeye basmak yetecek, karar düşüp bir yazgıyı mühürleyecek. O zaman, polis, yeteneğini tam olarak gerçekleştirecek: Görünmez, sizi her yerde izleyen Göz olacak sonunda. O zamana kadar, elimden geleni yaptım ben.

«Hiç kuşkusuz,» diye ekledi beni bir gülümsemeye sararak, «bazı dosyaları evimde saklıyorum, en gizlilerini. Daha sonra gösteririm size onları. Bu sıkıcı sözlerin güzelliğini çözümleyebilecek şair gözü var sizde. Haydi, gelin, azizim Laredo.»

Dirseğime dokunarak beni asansöre doğru sürükledi. Tanımlanmaz bir huzursuzluk duyuyordum, \ başım dönüyordu, alnım ter içinde kalmıştı.

«Sizi çok seviyorum, Laredo,» dedi üçüncü kata geldiğimiz zaman. «Siz bir estetikçisiniz. Bir bakıma, birbirimizi anlamak için yaratılmışız.»

Bana son kez gülümseyip duvarı sıyrırcaşma yürüdü, omuzlar düşük, sırt lümsekli. Bir cenaze töreni hizmetlisine benzediğini anımsadım.

340

341

Odaya dönmeden önce gidip yüzümü yıkadım. Lavabonun üzerindeki aynada, üzünçlü yüzümü gördüm, kendi kendime öğrenerek gülümsedim.

Kapıyı açınca, bakışlarım Glara'mn duru gözle7 riyle karşılaştı:

«Bir mektubunuz var bende,» dedi bana bir zarf uzatarak.

Mürekkebin mavimsi rengini, yuvarlak yazının geniş çizgilerini hemen tanıdım. Mektubu alıp koridora döndüm ve mermer kaplı bir sütuna yaslandım.

«Sana ne yazacağımı uzun süre düşündüm, sevgili Santi. Bilirsin mektup yazma yeteneğim yoktur ve kağıt, beyaz değil mavi, etkiler beni. Ama bununla birlikte, bu açıklamayı benim kadar, hâttâ benden de fazla beklediğini tahmin ettiğim için karar verdim.

Bu satırları okuduğun zaman, Almeria'ya gitmek üzere Murcia'dan ayrılmış olacağım, bir karara varmayı beklerken, orada anne-babamm yanında bir süre yaşamayı düşünüyorum. Çünkü, bu seni şaşırtmıyor, öyle değil mi? Huesca'ya senin yanına gelmeyeceğim, ne de zaten bir başka yere.

Sen gittin gideli, senden nefret etmiş olsaydım her şeyin çok kolay olacağını sık sık düşündüm, çünkü kin, gereken gücü verirdi bana. Ancak, sana karşı hiçbir hınç beslemiyorum. Kısacası, hiçbir şey hissetmiyorum. Geçmişte, bende uyandırdığın aşkı hatırlamak için çaba sarf ettiğim bile oluyor. Boş belleğimde hiçbir şeye rastlamıyorum.

Sana hiç sitem etmiyorum, sevgili Santi, tek bir sitemim var, belki gülünç, senin sen oluşun, anlamaktan vazgeçtiğim ve baş döndürücü boşluğu beni

umutsuzluğa düşüren adam oluşun. Sislere sanlı bir hayaletin yanında yaşamaya artık gücüm kalmadığını kesinlikle hissediyorum. Belki çok katı gerçekçiyim; yanımda tensel bir varlık hissetmeye, sert bir ete dokunmaya, anlayabileceğim maddesel sesler çıkaran bir sesin tınısını duymaya ihtiyacım var. Çok şey mi istiyorum? Sanırım ki hayır. Herkes düş içinde yaşamak için yaratılmadı ve bütün ağırlığım, çok fazla olmasa da (beş kilo zayıflamayı başardım!), beni katı toprağa bağlıyor.

Şaşırılmış gibi yapmayacak kadar dürüstsün. İnan bana, seni olduğu kadar beni de üzen bu sözleri günün birinde söylemek zorunda kalacağımızı sen de biliyordun. Bu ayrılığı fırsat bildim.

Yalnızlığa karşı birbirimizi sıcak tutarak, aşk-sız ve uyumsuz, birlikte yaslanabileceğimizi doğal olarak düşündüm çok sevgili Santi. Bu yazgıya boyun eğmek olasılığını uzaklaştırıyorum kendimden, çünkü yıllardır kendi köşemde, Endülüs'te bile titriyorum.

Sevgili Santi, bu şeylerden sana açıkça söz edemem. Ne de içine kaydıgın çarpık düşten günün birinde çıkmanı umarak, seni ne kadar istemiş ve sevmiş olduğumu söyleyebilirim. Zaten seni artık sevmediğimi de kesin olarak bilmiyorum. Gülünç değil mi? Bir şey biliyorum: Umutsuzluktan ölsem de bir daha sana dönmeyeceğim. Sınırı aştim: Olabilirse, bu uzun süren hastalıktan kurtulmaktan başka bir şey istemiyorum.

Aile konutunu — garip bir deyim, öyle değil mi sence? — terk ettiğim için, erkekler yasasının sana pek cömertçe bağışladığı bütün haklardan yararlanabilirsin. Kötü bir eş olarak, ancak horgörüye lâıyığım. Bütün ağızlarda demokrasi çiçekleri açtığına

342

343

göre, belki bu durum değişecek. Senin gibi biriyle tartışmak şansı olmayan öteki kadınlar için diliyorum bunu. Çünkü, doğru olacaklarım bildiğim için, kararlarını önceden kabul ediyorum.

Çocukları yanımda götürüyorum. Onlara gerçeği, yani artık anlaşılmadığımızı söyleyeceğim. Hiç ya da hemen hemen hiç konuşmadığımızı göre anlaşmamızın güç olacağını sen de kabul edeceksin.

Santi, yeni müdürün nasıl bir insan, neye benziyor, nasıl davranıyor, bilmiyorum. Ama inanıyorum ki, onun ceset ruhu sana da bulaştı, son zamanlarda yanımda yaşadığın uyuşukluğa attı seni, yokluğun işaretiyle damgaladı. Seni uyandırmayı, bu hiçlik düşünden kurtarmayı birkaç kez denedim, başaramadım. Seni son bir kez daha uyarmak istiyorum: Seni, gözleri açık olarak, boşluğa atan bu başdön-güsü nasıl bir şey Santi? Seni canlılar dünyasından çekip alan korkunç bir giz sezinliyorum bazan, varlığının derinliklerinde. Beni dinlemeyi bu kez de ret mi edeceksin?

Santi, sevgilim, anıların ne kadar acı verdiklerini bugüne kadar bilmezdim. Görüntün birden gözümün önüne geliyor, bakışlarıyla çarpışıyorum, kaçak gülüşünle karşılaşıyorum, beni çağıran sesini duyuyorum, kokunu soluyorum: Sersemlemiş, duruyor ve bocalıyorum. Benim için ne kadar değerlisin, Santi, ve mutlu olmanı nasıl istiyorum!

Beni kararımdan vazgeçirmeye kalkışma Santi. Başaramayacağını bilecek kadar beni tanıdığını düşünüyorum.

Tatlı sevgilim, dudaklarından öperek elveda diyorum sana.
Pilar.»

344

Mektubu katlayıp ceketimin cebine koydum. Sütuna yaslanıp gözlerimi tavana kaldırdım ve böylece, kımıldamadan kaldım.

«Kötü bir haber mi var?»

Birden başımı çevirdim. O anda eğer baştan çı-kartmacı gülüşüne rastlasaydım, en küçük bir bulanık merak izi görseydim Don Avelino'da, canımı acıtacak kadar öfkeyle sıkıttığım yumruğumu suratında patlatırdım. Ama çok ciddi bir ifade vardı yüzünde, bakışları her zamankinden daha donuk görünüyordu.

«Gelin, kalmayın burada,» diye fısıldadı boğuk bir sesle, beni odasına doğru götürerek.

Cilâlı ağaçtan bir koltuk yanaştırdı önüme, masanın çevresini dolaşıp kendi koltuğunu yanıma, sağıma, getirdi. Cayır cayır yanan yüzümü kırbaçlayan, kafamın içinde kısa devreler yaptıran, bayılmanın eşiğinde beni birkaç saniye sersemleten kör ve çılgın öfke dalgaları yükseliyordu içimde. Gözlerimi delice bir öfkeyle bu kambur ihtiyara dikmişim. Ku-durmuşçasma öfkeden sarhoşlanmış, beni üzerine fırlatacak fırsatı gözlüyordum. Ama o, ya incelik ya da önseziyle, beni orada yok sayıyordu, masanın yanına oturmuş, başa gözlüklerini takmış, bir dosyayı incelemek için eğilmişti. Yaşını belli eden bu gözlüklerle daha hiç görmemişim onu. Yalnızca masanın üstünü aydınlatan ölgün lâmba ışığında, ödevleri düzelteren yaşlı bir öğretmene benziyordu Don Avelino. Tümsekli sırtı, öne eğilmiş boynuyla bütün dikkatini kağıtlara yoğunlaştırmış gibiydi. Belki böyle bir yarım saat geçti; o, dosyasına eğilmiş; ben, yavaş yavaş dinginleşen yürek kargaşamı dinleyerek. Kirli sarı duvarlı, hemen hemen çıplak (sürme kanatlı bir dos-

345

ya dolabı, Alp manzaralı eski bir takvim ve nihayet yanında iki koltukla masa), havalandırma deliği görevi yapan bir çeşit kuyuya benzeyen bir iç avluya — öyle tahmin ediyordum — bakan küçük bir pencerenin dışında bir başka açması bulunmayan bu dar ve uzun odaya boğuk bir sessizlik egemendi. Don Aveli-no, yirmi yıla yakın süredir, bu kapalı ve gölgelerin aşındırdığı mekânda geçirmişti günlerini. Bu soyutr lanma ve karanlık tutkusu neyi gizliyordu? Kağıtlarının üzerine inatla eğilmiş, yaşın çökerttiği bu insana neredeyse acıyordum.

«Daha iyisiniz, değil mi?» diye sordu birden, içten bir dikkatle bakmak için gözlüğünü çıkartarak.

«Evet, sağ olun,» diye yanıtladım, kalkmak için bir hareket yaparak.

«Kımıldamayın,» dedi sakın bir sesle. «Sizi bu durumda görmelerinin bir yararı yok.»

Tekrar oturdum.

«Karınız, öyle değil mi?»

Yavaşça başımı salladım.

«Böyle bir şey bekliyordunuz, sanırım? Kâhinlik yeteneğim yok, ama bakışlarınızdan okunuyordu. Korkarak bu mektubu bekliyor izlenimi uyandırıyorlardınız. Çok mu aşıksınız?»

Omuz silkmekle yetindim.

«Tuhaf bir hastalıktır aşk,» diye sürdürdü konuşmasını gizemli bir sesle. «Bazı akli başında, dengeli dostlarımdan birden akıllarını kaybettiklerini, olmadık çılgınlıklar yaptıklarını, birdenbire değiştiklerini gördüm. Aşkta büyü vardır. Gözlenmesi çok garip bir bunalımdır.»

«Siz hiç aşık olmadınız mı?» diye sorduğumu duydum.

«Sizin anladığınız anlamda değil, sanmıyorum. Bakın, ne hissedildiğini öğrenmek için isterdim. Böy-346

le bir deneyi, daha doğrusu sözle anlatılmaz deneyi yaşayanlara imreniyordum. Hattâ denedim sanırım. Yürümedi. İşin gülünç yanı coşkumu engelliyordu.

«Çocukluğumda annemi tutkuyla sevdim, göz kamaştırıcı güzellikte, ama garip kişiliği olan bir kadındı. Hayâl dünyası genişti, kendisini Marie Stuart' m yerine koyuyor; yüce acılar, çarpıcı tutkular yaratıyordu kendisi için. Bir hastalıktan ötekine koşarak, günlerini karanlık bir odada yatakta geçirerek, gece yarılarında kalkıp piyanonun başına oturarak trajedi renklerinin boğuntusunu yakıştırdı kendine. Mizah duygusundan yoksun olduğu için, bu rollerde yıkıyordu kendini. Beni Eton'lular* gibi giyinmeye zorlayarak kendine nedim yapmıştı, bu da benim için bazı üzüntülere yol açtı. Sangüesa'yı biliyor musunuz?»

Böyle bir insana yalan söylememek gerektiğini düşünerek başımı salladım.

«Geleneklerine kapanmış bu küçük kasabada,» diye sürdürdü konuşmasını, «yarattığımız izlenimi tahminde güçlük çekmezsiniz. Sokakta yürüdüğüm zaman, bütün çocuklar alay ederek peşimden gelirlerdi. Kendimi çekingenlerin silâhı olan horgörüyle savunurdum.

«Belki evi gördünüz, Aragon ırmağına inen küçük bir sokakta gizlenmiş bir saray. Bahçeye, gül bahçesinin oraya sığmıyordum; kendime kahramanlık serüvenleri yaratıyordum, doğal olarak başrolü-ben oynuyordum bu öykülerde ve annemi, o mutsuz prensesi kurtarıyordum. Ağlayarak piyano çalışını dinliyordum...

«Evet,» dedi düşçül bir sesle, «o zaman sevdim,
(*) Eton : İngiltere'de soyluların okuduğu bir okul,
347

sanırım. Yaşamıyordum denilebilir. Müzik ve romanla besleniyor ve düşümde yaşıyordum. Bereket versin iyileştim sonunda...»

Fısıltıyla yaptığı itiraflar heyecanlandırmıştı beni. Bana doğru eğilmiş, kırışıklıklarla kaplı niimsu yüzünden taşan üzünç canımı sıkıyordu. Terk edilmiş bahçeli büyük ev gözümün önüne geliyordu yeniden, Elisa Fonseca'nın anlattığı öyküyü duyuyordum. Ne var ki, güvensizliğim olduğu yerde duruyordu: Bu itiraflar da hinoğluhin bir hesabın buyruğunda olmasınlar? Yüreğime seslenerek kuşularımı gidermeye çalışıyor olmasın? Tikintiyle kurtardım kendimi bu düşüncelerden. Ne kadar polis olursa olsun, çocukluk büyülerinin tutsağı bir insan olarak kalmıştı.

«İsterseniz öğle yemeği için bize gideriz. Karım sizi tanımaktan çok sevinecek. Ona sizden çok söz ettim. Zaten yeğenini Murcia'da tanımıştınız, öyle değil mi?»

O saniyede, bakışının beni delip geçtiği duygusuna kapıldım. Gözlerimi kaldırdım, içinde koyu gözbebeklerinin dalgalandığı o donuk bulutla çarpıştı bakışlarım.

«Doğru,» dedim.

«Marina hayran olunacak bir kadındır,» diye mırıldandı.

Concha'ya karşı davranışını belirtmek istediğini düşündüm, hafifçe başımı salladım. Ama, belirsiz bir düşünce, beynimi kuşatan sisin içinden kendine güçlkle yol açıyordu. Onu boş yere yakalamaya uğraşıyordum. Bu belirsiz izlenim gizli bir öfkeye yol açtı. Önemli, hâttâ çok önemli bir düşüncenin söz konusu olduğunun bilincindeydim, ama yakaladığımı sandığım anda kaçıp gidiyordu.

20

Sahanlığa geldiğimiz sırada dairenin kapısı açıldı. Corso'ya girmek üzere Calle Mayor'un köşesini döndüğümüzden bu yana bizi gözlüyor olmalıydı Amelia. Holde, kapı kanadının arkasında, içeri girmemizi beklediği için göremiyordum onu. Gözlerim alacakaranlığa alışınca, yukarda topuz yapılmış, gümüş tellerle örülü kocaman bir saç kitlesiyle karşılaştılar. Aşağıya doğru inmeyi sürdürerek, sönmüş bir güzelliğin kalıntılarıyla bezenmiş bir yüzle buluştular. Uçsuz bucaksız bir gülüş, diş yansımaları sergiliyordu. Bu maskenin altında, korkunç bir yağ kitlesinin ağırlığı altında ezilmiş biçimsiz bir beden kıvrılıyordu. Dağ gibi bir kış geriye doğru çekerken, dev gibi bir göğüs almış başını öne gidiyor ve evlere şenlik bir karın taa dizlere kadar sarkıyordu. Kahverengi bakışların içgüdüsel cilvesi ve alnın iki yanından sarkan zülüfler, bu akıl almaz ve acınası şişmanlığın yarattığı tedirginliği katmerliyordu. Belki bir saniye avanak avanak durdum, ne yapacağımı bilemedim.

«Sana sözünü ettiğim müfettiş Laredo,» diye mırıldandı Don Avelino yağmurluğunu çıkartırken. «Marina'nın arkadaşı. Murcia'dan geliyor.»

«Memnun oldum, müfettiş. Yenilerde gördünüz mü yeğenimi? Nasıl, iyi mi? Çok az mektuplaşıyo-ruz! Neredeyse beş yıl oluyor onu görmeyeli. Giriniz, müfettiş, giriniz.»

348

349

«Adı Santiago'dur,» dedikten sonra bana dönerek ekledi Don Avelino: «Sizi bir dakika yalnız bırakacağım.»

Beni Corso'ya bakan yemek salonuna götüren Amelia'yı izlerken, çiçekli bluzun altında kalın bir yağ katmanına dönüşmüş sırtına, yorgun yorgun sallanan koskoca kalçalara ve iki fil bacağına diktim gözlerimi. Don Anselmo'nun Barcelona'daki evle ilgili betimlemeleri belleğimde yankılandığından, içinde bulunduğum dekoru gerçekte değil düşümdede gördüğümü sanıyor, bütün ayrıntıları birer birer tanıyordum: Çılgınca parlatılmış girift mobilyalar, özenle döktürülmüş manzara resimleri, damalı sofrta örtüsünün üzerindeki avize: Ve bu görüntünün üzerinde bindirme olarak: Bu görünümün baş döndürücü bayağılığını yürek buruncaya kadar vurgulayan Sangüesa sarayının salonları. Şaşkına dönmüş kendi kendime soruyordum: Bu bayağılığa özenmenin anlamı ne?

«Sanırım çok olmadı gelesi? İklima ve ortama çabuk alışacağınızdan kuşum yok. Huesca çok sevimli bir kenttir! İnsanları son derece naziktir. Bana sanki burada doğmuşum gibi geliyor, öyle hissediyorum. Rica ederim oturunuz. Bir içki alır mıydınız? Biz artık alkol kullanmıyoruz, kocam midesinde rahatsız da. Ülser. İşine candan bağlı. Bereket versin emekliliği yaklaşıyor. Yemeğe geleceğinizden keşke daha önce haberim olsaydı! Size güzel bir yemek-hazırlardım. Yemek işinde oldukça becerikliyimdir.»

Sanki konuşmuyor da cıvıldıyordu. İnce sesi yüzüyle uyumluydu, özellikle içe dokunan bir saflık taşan bakışlarıyla. Bu anlamdan soyunuk sözcükleri pıtır pıtır fırlatırken yerinde duramıyor, çevresine bakmıyordu.

350

«Concha'yı gördünüz mü? Zavallı Marina! Bazan, kızkardeşim öldüğü zaman bu çocuğu yanımıza almalıydık diye düşünüyorum. Concha'nın yüzünden hayatını berbat etti Marina. Öyle güzel, öyle sevimliydi ki!»

Kocasının ayak seslerini duyunca yüzünde bir ürküntü belirdi. Bu tepkinin ne anlama geleceğini düşündüm.

«Sizi yalnız bırakıyorum, gidip yemeği hazırlayacağım,» dedi aceleyle uzaklaşırken, sanki kaçıyormuş gibi.

Yemek sırasında, bu ürküyü çocuksu gözlerinde birkaç kez gördüm. Oysa Don Avelino ona karşı sevgi dolu görünüyordu. Ona sorular soruyor, anlamsız gevezeliklerini ilgiyle dinliyordu. Yavaş yavaş yoğun bir sıkıntı duymaya başladığımı hissediyordum. Onlara belli etmeden bakarak, bu sıkıntı duygusunu, bu bunaltıya varan tedirginliği neyin yarattığını anlamaya çalışıyordum. Don Anselmo ve Marina'nın üstü kapalı sözlerini anımsıyordum.

«Bir parça daha pasta ister miydiniz?» diye sordu yürek buran budala gülümsemesiyle.

Tabağımı uzattım.

«Ben,» diye ekledi Amelia yapay bir neşeyle, «almıyorum. Bu halimle epeyce şişmanım.»

«Hadi canım, Amelia,» diye araya girdi Don Avelino, o tanıdığım tatlı gülümsemesiyle. «Fazla kilolarının saplantısıyla yaşayan kadınlar gibi olmayacaksınız. Canınız çekiyorsa biraz daha alın.»

«Sahi mi?» dedi çekingen bir sesle, yalvaran bir sıkıntıyla ona bakarak. «Doktor zayıflamam için ısrar ediyor.»

«Doktorlar eşektir. Sonunda, ister zayıf, ister şişman, nasıl olsa öleceksiniz, şekerim. Bu yazğıdan hiçbir doktor kurtaramaz sizi.»

351

«Aman yarabbi! Haklısınız Avelino. Kendime engel olmayacağım, sağlık olsun!»

Bu «siz»li konuşmalar hiç kuşkusuz şaşırıyordu beni. Bir şey boğazımı sıkıyordu: Sözcüklerin suya sabuna dokunmaz görünüşlerinin altında ürkütücü bir gölge gibi kayan bir şey. Amelia zorlama bir gülümsemeyle tabağımı uzattı, Don Avelino kocaman bir parça kesip o ünlü gülümsemesiyle tabağına koydu.

«Tanrım, böyle yemeye devam edersem sonunda yerimden kımıldamaz olacağım. Gerçekten çok fazla, Avelino.»

«İsterseniz bir parçasını geri alırım», dedi gözlerini Amelia'ya dikerek.

Amelia şaşkın gözlerle çevresine bakarak tabağını bir saniye havada tuttu. Sonra, zorlama bir gülüşle tabağını önüne koydu.

«Hayır, hayır,» dedi. «Böyle çok iyi. Zaten haklısınız siz, ister zayıf, ister şişman, hepsi bir, sonunda ölüm var.»

Göğsümde sanki bir patlama! Kaskatı, yüreğimin vuruşlarını dinliyordum. Marina'nın gösterdiği fotoğraf gözümün Önüne geliyordu: Gülümseyerek Concha'ya eğilmiş Don Avelino. Yüzünün ifadesini de anımsıyordum: Tatlı ve öldürücü bir sevgi. Dayanılmaz bir kuşku filizleniyordu kafamın içinde. Az kalsın masadan kalkıp gidecektim. Gözlerim Amelia'ya döndü: Kendisini haz içinde seyreden kocasına

yandan kaçamak bakışlar fırlatarak pastayı iri lokmalarla gövdeye indiriyordu. Amelia'mn göz-bebeklerinde, boğazımı tıkayan çocuksu bir umutsuzluk görür gibi oldum. Düş gördüğümü, imgelemimin beni yanılttığını düşündüm.

Pencerenin yanındaki kanepeye oturup kahvelerimizi içtik. Don Avelino gene her zamanki gibi he-352

men hemen bir şey yememişti. Biri uzun ve zayıf, öteki korkunç bir yağ yükünün altında ezilmiş bu iki beden arasındaki zıtlık şaşırtıcı görünüyordu. Belleğim Amelia'mn nişanlılık günlerindeki görüntüsünü geri veriyordu bana: Aradan geçen kırk yılın gerisinden, esrik bakışlarını üzerimde hissediyordum. Ne olmuştu da o saf genç kız bu ürkek yaratık haline gelmişti? Yalnızca bir dram değil, inandırıcı ve horlayıcı bir sevecenliğin öldürücü bakımını da seziniyordum.

«Gelin,» dedi birden Don Avelino ayağa kalkarak, «size bir şey göstermek istiyorum.»

Dirseğimden tutarak beni soldaki kapıya doğru götürdü. Daha sonra, duvarları kimileri ciltli kitaplar, kimileri de mukavva dosyalarla dolu raflarla kaplı dikdörtgen bir odaya girdim. Corso'ya bakan pencerenin yanında bir çalışma masası ile sandalye ve kestane rengi kumaş döşenmiş eski bir koltuk.

«Kitap okumak için buraya oturuyorum,» dedi gülümseyerek. «Sizin pencere tam karşıda. Işığınızı görüyor ve sizi düşünüyorum.»

Elini omuzuma dostça koyarak, derin bir bakışla sardı beni.

«İşte,» dedi dosyaları göstererek, «benim gizli arşivim.»

Raflara yaklaşarak, dosyaların sırtını okşamak istermiş gibi elini uzattı.

«Nice sır var bu dosyaların içinde!» diye mırıldandı. «Zavallı sırlar. Bak hele, dedi birden bir dosyayı tutarak ve şaşırmış gibi bakarak. Şu mutlu rastlantıya bakın!»

Beyaz etiketin üzerinde özenle yazılmış adımı görünce yüreğim fırladı yerinden, bacaklarım titre^meye başladı. Bir adım geriledim, başım dönüyordu,
353

düşmemek için masanın kıyısına tütündüm. Bana bakmadan, Don Avelino dosyamı açmış sayfalarını karıştıyormuş gibi yapıyordu, sonra getirip masanın üzerine koydu.

«İyi değil misiniz?» diye sordu. «Sizi böyle heyecanlandıran bu dosya değildir inşallah? Bildiğiniz gibi bütün nakillerde dosyalar da gönderilir. Zaten,» diye ekledi, «lekeleyici hiçbir şey yok dosyada. İçiniz rahatlayacaksa söyleyeyim, kimseye vermedim, dosyayı. Oturup bir göz atın. Hayır, hayır, sizden, bir şey gizlediğim kuşkusuna kapılmanızı istemem.»

Dostça yaslanmıştı omuzuma. Allak bullak olmuş, sandalyenin üzerine yığılmıştım. Yanağıma değecek kadar eğilerek birinci zarfı ayırdı. Babamın adı gözüme çarptı. Bir hayatın özetlendiği tarihlere, adlara coşkuyla göz attım. Birden bir ateş dalgası sardı her yanıma. Sözcükler puslandılar, parmaklarımla masanın kıyısına yapıştım. «Mart 1928'de gizlice CNT'ye üye oldu. Kart numarası 32921. Sendika merkezine bilgi aktardığından kuşkulaniyor. Önlem olarak Cordoba ilinde Benamid'e nakledildi. Sosyalist Parti militanı ilkokul öğretmeni Angel Linares Moral'la yakın ilişki kurdu. 1935'te bütün siyasi faaliyetlerini bırakmış görünüyor. Milliyetçiler safında cesaretle çarpıştı. Savaştan sonra, gizlice izlendi Millî davaya katılması muhtemelen ihtiyat ve hesap sonucu olan az güvenilir bir kimse.»

Bir dakika elim ayağım kesildi.

«Doğru mu?» diye mırıldandım.

«Bilmiyor muydunuz?» diye sordu Don Avelino nazikçe. «Kuşkuya yer yok, üzerinde fotoğrafıyla üye kartı bulundu. Size bımdan söz etmemiş olması çok garip?» Kafamda, şakaklarımı zonklatarak anılar yığılı-

yordu. Her şey aydınlanmıştı: Babamın bıkkın ve yorgun hali, üniformadan tiksintisi, öğretmenle dostluğu. Bir barışçı olarak,, başında tiksinti uyandıran kasketle taban tepmekten dolayı kim bilir ne acı çekmiştir! Gerçek duygularını karısına, çocuklarına açmamak için nasıl çaba göstermiştir! Yanıltıcı sözleri bile başka bir açıdan görünüyordu bana. Halkının soğuk tutuculuğu ve bu sürgün yerinde kendisini yalnız hissetmesi nedeniyle Benamid'ten nefret etmeye başlamıştı. Kendisinden nefret etmediğim, ama zayıf ve güvenilmez olarak yargıladığım için kesinlikle hor gördüğüm bu insanı birdenbire keşfediyordum. Garip bir acıma duygusu çöküyordu yüreğime. Dostluğu benim için çok değerli olan biricik insanı hiç anlamadığımı acı bir biçimde görüyordum.

Müdürün parmakları usulca bir kağıt çıkardı kağıtlar arasından ve bir ad göründü: Angel Linares Moral. Ana adını hiç bilmiyordum. Harflerin dirilttiği yüze büyülenmiş gibi bakıyordum. Bunaltı göğsümü sıkıştırıyordu.

Don Avelino birinci kağıdı usulca ayırdı, sararmış, buruşuk bir kağıdın ucu göründü, bir dehşet ve tiksinti duygusuyla hemen tanıdım gazeteden kesilen harflerle oluşturulmuş metni. Nasıl oluyor da aradan geçen yıllardan sonra bu pis kağıt parçası burada bulunuyordu? Polisin eline nasıl geçmişti? Bu sorulara bir yanıt bulmak için beynimi zorlayarak düşünüyordum. Birden bir şimşek çaktı kafamda: Babam! Ne yapacağını şaşırان Angel, pusulayı verip yardım isteyerek dostu Alberto Laredo'ya gizini açmıştı. Hiç kuşkusuz: Tam böyle olmuştu. Gerisini de tahmin ediyordum. Babam kağıdı dikkatlice inceleyince abone olduğu gazetenin harflerini ta-

354

355

nır gibi olmuştu. Eski sayılara bakınca da... Ne budalalık! Ne bağışlanmaz sersemlik! Şimdi bu ayrıntıyı hatırlıyorum: Harfleri kestiğim gazeteyi atacak yerde, annemin ocak yakmak için kullandığı gazete yığınının arasına sokmuşum. Alt tarafı bir çocuktum, tehlikeyi hesaplayamamıştım. Bu altüst etmişti beni. Alçaklığımı anladığı zaman babamın içine düştüğü şaşkınlık ve tiksintiyi düşünüyorum. Sanki sisli bakışları hâlâ eziyormuş gibi yüzümün kızardığını hissediyordum. Aynı zamanda, saygıyla karışık bir hayranlık da duyuyordum beni tohumuyla dünyaya getiren bu insana. Bu bulgusunu aile içinde çözümleyebilirdi. Utancını bastırarak durumu dostuna açmıştı. Öğretmenin köyden ayrılmadan önce yaptığı son ziyareti hatırlarken son sözlerini düşünüyordum: Güvene güvenle karşılık vererek, o da eğilimlerini gizlememiş, babamın içine düştüğü tiksinti duygusunu hafifletmişti. Bu dostluğun onurlu-luğu utancımı çoğaltıyordu. Uzun süre kişilikten yoksun olduğuna inandığım bu Alberto Laredo'nun sarsılmaz dürüstlüğünü, gözüpek onurunu keşfediyordum; bu da davranışımı daha da iğrençleştiriyor-du. Eğer gözyaşı dökme yeteneğim olsaydı, üzüntüden ağlardım. Yıldırımla çarpılmış gibi elim ayağım kesilmişti.

Arkamda, soluğu kulağımı ürpertecek kadar yakında duran Don Avelino, kımıldamadan, konuşmadan beni izliyordu.

«Bunları niçin gösteriyorsunuz?» diye sordum, kinden titreyen bir sesle.

«Ama size söylemiştim: Sizden bir şey gizlediğimi sanmamanız için,» dedi gönül okşayıcı bir sesle. «Hangi niyetle olursa olsun, benden kuşkulandığınızı anlamadığımı mı sanıyorsunuz, aziz Laredo? Ben

de size soru sorabilirim.- Dosyayı hangi amaçla incelediniz, hakkımda hangi amaçla soruşturma yaptınız? Ayrıca, kusursuz bir soruşturma olduğunu da kabul etmeliyim.»

Başımı eğdim, yenik düşmüştüm. İçini çekerek solumdaki koltuğa oturdu, ellerini çenesinin altında kavuşturup, Ciddi bir ifadeyle bana baktı.

«Yanıtını bildiğim için bu soruyu sormuyorum size ben: Başlangıçta, yanında çalışmak üzere atandığınız, hakkında herkesten bir yığın kötü şey duyduğunuz insanı tanımaktan başka bir şey istemiyordunuz. Ania kendi oyununuza geldiniz. Yanılıyor muyum?»

Usluca başımı salladım. Akşam olmuştu, perdelerden süzülerek gelen sokak aydınlığı Don Aveli-no'nun yüzünü aydınlatıyordu. Kitap ve kağıtlarla kaplı masanın yanında, sandalyeme oturmuş durumda, geçmişe dönmüşüm duygusuna kapılmıştım, Cor-doba'da yatılı öğrencilik çağıma: Günah çıkardığım papaz yanıma oturmuş, sırdaş sesiyle yüzümü kızartan ayrıntılar sorarak, temizliğim hakkında beni sorguya çekiyordu. Bu ölgün ışıktaki, aynı bulanık ? içli dışlılık, kapalı itiraflar ve güven vermeyen içdöküş havası vardı. Yeniyetmelik çağımda olduğum gibi, kımiltısız duruyordum, başım önde, belli belirsiz utanmış. Suçluluk duygusu altında ezilmiş, ne ayağa kalkabiliyor, ne de karşı çıkabiliyordum.

«Siz gerçek bir polissiniz, aziz Laredo, zaten şu pusulanın kanıtladığı gibi tepeden tırnağa dört dörtlük bir polissiniz... çocukların genellikle çelikçomak oynadıkları çağda yazmışsınız bu pusulayı. Arkadaşlarınızın henüz hiçbir şey görmedikleri çağda ikiyüzlülüğü, içtensizliği, aldatmacayı ayırdetmişsiniz. Ben de çok erken açmıştım iç gözümü, kuşkunun gözünü,

356

357

sizin ziyaret ettiğiniz, geri dönmek istemediğim evde. Daha on yaşımda horgörü nedir öğrendim, azizim Laredo.

«Aslında,» diye mırıldandı birden bana doğru eğilerek, «biz, yani siz ve ben, düş kırıklığında kardeşiz. Birbirimizle karşılaşmak için yaratıldık. Hiç kuşkusuz benden nefret ettiğiniz oluyordur, insanın kendi yansından nefret etmesi gibi. Sangüesa'daki evde dört yatak yerini görmüşsünüzdür, öyle değil mi? Akşam, perdeler çekilince, her biri en bayağı tutkuların ortaya döküldüğü bir tiyatro sahnesine dönüşüyordu. Babam sakat olduğu için kimseye güven duymazdı. Bu nedenle pusudaydı, kardeşinin yatak yerini örten perdeyi açıp bakmak için sık sık kalkardı. Kulakları duymadığı için kafasının içinde korkunç bir gürültü, yankılanıyordu. Kuşkunun ke-mirdiği imgeleminde, öpüşmeler, kucaklaşmalar, fısıltılar ve gülüşler duyuyordu. Sağırlığını dengelemek için gözlerini korkunç ölçüde keskinleştirmişti. Size bir itirafta bulunabilirim, aziz Laredo, görüşünden hiçbir şey kaçmayan bu donmuş gözün dehşeti içinde uzun süre yaşadım.

«Evet,» diye mırıldandı düşünceli bir yüzle, «kuşkuda kardeşiz sizinle. Geçmişimi didik didik etmenize kızmayışımın nedeni işte budur.

«Bunların içinde,» dedi sesinin tonunu değiştirerek, parmağıyla dosyayı gösterip, «kafamı kurcalayan iki nokta var: Bu ilkokul öğretmeninden hangi nedenle nefret ettiniz?»

Eğilmiş durumda, yoğun bir merakla dolu bakışlarını gözlerime dikmiş, yanıtımı bekliyordu.

«O masumdu,» dedim istemeyerek.

«Anladığımı sanıyorum,» diye mırıldandı Don Avelino. «Kötülük'ü düşünemiyordu, öyle değil mi?»

Lâf aramızda, ona acı bir ders verdiniz. Sizi kınamıyorum bundan dolayı.

«Aslında,» diye sürdürdü konuşmasını, «başına ne geldiğini bilmek isterdiniz, öyle değil mi? 1952 yılında Malaga'da tutuklandı, rejimin önemli kişilerinden birine karşı girişilen suikaste katılmakla suçlandı, ölüme mahkûm edildi. Ve 'Yaşasın özgürlük!' diye haykırarak öldü kurşuna dizildiği zaman. Çok büyük bir gerçeklik duygusu olduğunu kanıtlamıyor davranışı.

«İkinci nokta, izin verirseniz: Bu mektupları niçin gönderdiniz? Böylesine polisliğe adanmış birinin böylesine incelikten uzak bir yöneme başvurusu şaşırtıyor beni. Anlıyorum: Gizinin ortaya çıktığını bilmesini istiyordunuz. Ama niçin bu imzasız mektuplar?»

«Gençtim,» diye mırıldanabildim.

«Haklısınız,» diye içini çekti, «romantizmden kurtulmak için zamana ihtiyaç yar. Bu kağıtların buraya nasıl geldiğini elbette tahmin ettiniz: Babanız öldüğü zaman bulundu. Yazılara fazla bel bağlamamalı. Kısacası, güvenmemeli.»

Belli belirsiz içini çekerek lâmbanın düğmesine bastı, masada yanan ışık gözlerimi aldı. Dosyayı ağır ağır kapattı, ayağa kalktı, biraz, duraksadı.

«Sizde kalmasını ister misiniz dosyanın?» diye sordu yumuşak bir sesle.

Başımı sallamadan önce biraz bocaladım. Bunun üzerine götürüp rafa yerleştirdi onu. Önümde kabzası sedef kakmalı bir tabanca fark ettim. Bir süre sonra, gelip koltuğa oturdu Don Avelino.

«Beni buraya neden getirdiniz? Benden ne istiyorsunuz?» diye sordum sert bir sesle.

«Hep kuşkulaniyorsunuz böyle benden, öyle de-

358

359

ğil mi? Düşününüz, aziz Aaredo: Size ne yapabilirim? Hangi nedenle sizin kötülüğünüzü isteyebilirim? Birbirimize benziyoruz bir bakıma. Bilinçlerin düzeni için aynı tutkuyu paylaşıyoruz. Size karşı bir tür dostluk duyduğumu kabul edemez misiniz?»

Hiçbir zaman o anki kadar yaşlı ve yıpranmış görünmemişti bana. Belki de gerçekten içtendi?

«Önemli bir noktada yanılıyorsunuz Don Aveli-no. Angel Linares... Yaptığımdan gurur duymadığım bir yana... pişmanım, bu "anıdan her zaman acı çektim. Görüyorsunuz, sizin anladığınız anlamda bir polis olduğumdan emin değilim.»

«Sahi mi?» dedi yapay bir şaşkınlıkla. «Çok ilginç.»

«Sizi şaşırtan ne? Hiçbir zaman en küçük bir pişmanlık acısı duymadınız mı? Amelia'nın eniştesi Domingo Ortez'i hiç düşünmediniz mi?»

Oldukça öfkeli tepki göstermiştim. Sorumdaki biraz ağır kaçan alayı anlamamış görünen Don Ave-lino kısa bir süre derin bir düşünceye dalıp gitti.

«İzin verirseniz,» diye sözü aldı duru bir sesle, «sorunuzu bir soruyla yanıtlayacağım: İsa'ya inanır mısınız? Mesih'e, Kurtarıcı İsa'ya, Tanrı İsa'ya değil.»

Nereye varmak istediğini düşünerek şaşkın şaşkın bakıyordum ona. Gonzalvo'nun kesinlikle haklı olduğunu düşündüm: Bir deliydi bu adam.

«Bilmiyorum,» diye geveledim. «Belki, evet.»

«Bir polis için,» diye sürdürdü konuşmasını Don Avelino sırdaş bir sesle, «çok önemli bir sorun söz konusu. Tanrı Yasa'yı korur, öyleyse o da polistir. Ama Oğul... Zina yapan kadın menkıbesini hatırlayınız. Yasa'nın uygulanması gerekip gerekmediğini soranlara verdiği yanıt, bu korkunç acı alay, göster-

diği küçümseme, tüm polisin iflâsı, yenilgisi demektir. Yasa'nın yalınlığının, kesin açıklığının yerine, şaşmaz düzen olanağını yok eden karışık bir buyruk getirmektedir O. Bu bölümü sık sık düşünürüm. Bir bakıma haklıdır öyle değil mi: Yasa'ya karşı yüreğin yasasına başvurmaktadır. İnsanlar arasındaki ilişkiyi duygunun vicdanına dayandırmaktadır, bu da ancak kadınları ve sanatçıları baştan çıkartabilir.

«Ben kendi payıma,» dedi sesini alçaltarak, gözlerini gözlerime dikip, «bu bulantı verici duygulanmaları reddediyorum. Biçimsiz karışıklığa karşı düzeni, göz yaşartan ahiret mutluluğuna karşı, bütün kusurlarına ve çileden çıkartan katıllıklarına karşın yazılı yasayı seçiyorum. Bu tutumda ne acının ne de pişmanlığın yeri vardır. Peki, Kabil'e karşı hiç acıma gösterdi mi, yüreği büyük bir zevk duyan bu adamın suçunu bilen ve doğru'nun kanını dökmesini engellemeyen Tanrı? Ve bizim yumuşak, gözü yaşlı peygamberimiz, Yahuda'yı umutsuzluktan kurtarmak için bir girişimde bulundu mu?»

Şimdi büsbütün inanmıştım: Sayıklıyordu bu adam. Büyülenmiş gibi bakıyordum ona. Ağzının iki kıyısındaki kıvrım derinleşiyor, gözleri bir çakmaktaşı donukluğuna girerek koyulaşıyor, zayıf ve buruşuk yüzüne başdöndürücü küçümseme imgesi yayılıyordu.

«Acıma,» diye mırıldandı güç duyulur bir sesle, «polis için en büyük, en etkili tehlikedir. Çünkü Yasa belirsizliğe karşı koyamaz. Bana, hayatım boyunca hiç pişmanlık acısı çekip çekmediğimi soruyordunuz. Yasa hakkında kendime soru sormayı her zaman reddettim, aziz Laredo, ona hizmet etmek ve onu uygulamakla yetindim. Yasa'nın tutarsızlıkları-

360

361

na üzülebilir, değiştirilmesini dileyebilirim. Yasalük ve doğruluğuna gelince, bu konuda kendime soru sormayı kabul etmem.»

Bu son sözler, beni titreten soğuk bir öfkeyle söylenmişlerdi. Karşı çıkmak için ağzımı açtım, ama düşüncemi değiştirip sustum. Delilikle tartışılmaya-cağmı düşündüm.

21

«Haydi,» dedi birden, koltuğundan kalkarak. Şu cüceyi iskandil etmenin zamanı. Carlos Bastet'in neden öldürüldüğünü öğrenebiliriz belki.»

Saatın geç olmasına, gözkapaklarımı ağırlaştırıran yorgunluğa karşın, karşı çıkmak aklıma gelmedi. Koridorda, yağ katmanları altında ezilmiş Amelia'ya rastladık, bizi gözetliyor gibiydi. Don Avelino ilgisiz bir sesle akşam yemeğine gelmeyeceğini, belki de eve geç döneceğini söyledi ona. Amelia en küçük bir soru sormadan eski, gri pardösüsünü giymesine yardım etti. Ona pardösüyü uzatırken yüzüne büyük bir mutluluk yayılmıştı. Geniş bir gülümsemeye elimi sıktı.

«Sık sık görüşeceğimizi umarım Santiago. Kendi eviniz sayın burayı.»

Birkaç 'teşekkür' geveledim, geri dönmemeye çalışarak merdivende Don Avelino'yu izledim.

Dışarı çıkınca derin derin soluk aldım. Ağır ağır, ipince bir kar yağıyordu kente.

Hiç konuşmadan eski kentin daracık sokaklarına daldık, katedralin çevresini dolaştıktan sonra pek az aydınlanan bir dar sokağı indik ve garip bir biçimde öne doğru eğilmiş, dar ve yüksek bir evin önünde durduk. Kapıdan geçip, basamakları eskimiş, dik bir merdivenin doldurduğu delik deşik bir holde yürüdük. Merdivenin altında gizli, gri boyalı kapının bronz tokmağını Don Avelino üç kez vurdu; tokmak

362

i^mmğmjmmmm

vuruşları sessizliğin içinde uzun uzun yankılandı.

«Kim o?» diye fısıldadı bir ses kapının arkasından.

«Avelino Pared.»

Sağlam gözüyle bizi kuşkulu kuşkulu inceleyen Gatito'nun önünde kapı sakınımla açıldı. Düğmeleri açık yeleğinin içinde kirli ve eprimiş bir fanila görünüyordu. Başının üzerinde bir tutam külrengi saç dinelmişti, çene ve yanaklarında birkaç günlük sakal vardı.

«Ne var? Ne istiyorsunuz benden?» diye sordu hırçın bir sesle.

Don Avelino onu yanıtlamadan içeri girdi. Boğucu bir kedi sidiği kokusu soluğumu kesti. Sağda, çiçekli perdeli bir yataklıkta, rengi belirsiz buruşuk çarşafı yatağını gördüm; solda, kirli kap kaçakla dolu bir lavabo; ortası yeşil bir muşamba örtülü masa, masanın üzerinde yemek artıkları, büyük bir şişe kırmızı şarap ve yanında kirli bir bardak. Sarımsak duvarlarda, karlı tepelerin önünde çayıra uzanmış bir genç kadın portreli bir takvim. Ve, kimisi kirli yatağa çöreklenmiş, kimisi masanın üzerine tünemiş, kimisi sandalyelerin üzerine yatmış, kimisi köşelerde tortop olmuş, dört bir yana yayılmış bir kedi sürüsü. Bir deri bir kemik, uyuz, kel, tek gözlü, her renk ve her türden bir kedi ordusu.

«Gördüğüm kadarıyla gene kedileri çok seviyorsun?» dedi Don Avelino çevresine umursamazca bakarak.

«Kediler yalan söylemezler,» diye homurdandı bastıbacak, tek gözüyle bizi kuşkuyla süzerek.

«Bu kedileri toplamaya başladığından beri bir ordu kurmuş olmalısın. Kaç tane var? Yüz, iki yüz?»

«O kadar, değil,» dedi Gatito geçiştirerek. «Belki, otuz kadar.»

«Bak sen,» dedi Don Avelino bir sandalye çekip, oturmadan önce kel tüylü bir kara kediyi eliyle kovarak. «Eski bir tutku. On yıl, yirmi yıl?»

«Saymadım,» diye homurdandı cüce, bana da bir sandalye almamı işaret ederek. «Birçoğu ölüyor,» diye ekledi masanın öteki yanına otururken. «Hepsi hasta ya da yaralı. İnsanlar kötü.»

«Bereket versin bunlarla ilgilenecek iyi yürekli insanlar var,» diye mırıldandı Don Avelino tatlı bir sesle.

«Şimdi hayvanlarla mı ilgileniyorsunuz?» diye işi alaya vurdu Gatito.

«Çorakken bir köpeğim vardı. Bir pekinua. Adı Listo'ydu.»

«Köpekler,» diye konuştu Gatito küçümseyerek, «alçaklık ve köleliktir. Kedi, kedi... hayatın özüdür, bir enerji pilidir.»

Kara kedi tama bu sırada masanın üzerine sıçradı. Don Avelino'ya yaklaşarak eline sürtünmeye başladı; başıyla ele vurarak okşanmak istediğini belli ediyordu. Don Avelino, kedinin isteğine uyararak elini kedinin belkemiğine koydu, kuyruğunu kaldıra^ rak hemen yıldırdı hayvan.

«Kötü bir görüş değil,» diye mırıldandı Don Avelino kara kediyi bakarak. «Bir hayat özü: Bu var gerçekten. Sahi, senin bir de mahzenin olacaktı, değil mi?»

Soruyu duyunca, elektrik çarpmış gibi titredi Gatito, ağzı garip bir şekilde yamuldu.

«Neden soruyorsunuz bunu?» dedi cüce boğuk bir sesle.

«Hiç, lâf olsun diye», diye mırıldandı Don Aveli-

364

365

no, dalgın bir sesle, elinin çevresinde hırıldanarak dolaşan kara kediyi okşayarak.

Nedenini anlamaya çalıştığım gerilim dolu bir dakika geçti. Elini çeken Don Avelino doğruldu, donuk bakışlarını Gatito'ya dikerek:

«Göster bize orayı,» dedi sakın bir sesle.

«Ne? Mahzen mi?» diye sordu cüce, yerinden fırlamış gözünü müdüre dikerek.

«Neden olmasın? Anahtarı al.»

«Soğuk orası, üstelik karanlık,» diye konuştu Gatito tasalı bir sesle, sandalyesinden kımıldamadan.

«Dertlenme sen. Git anahtarı getir.»

Bastıbacak istemeye istemeye ayağa kalktı, du-raksadı. Sırttan yüzünü bir ceset solgunluğu kaplamıştı.

«Ne öğrenmek istiyorsunuz?» diye sordu aşağıdan alıp, neredeyse yalvararak.

«Görmek istiyorum, hepsi bu.»

Gatito omuz silkip lavaboya yöneldi, kap kaçak dolu bir raftan anahtarı aldı. Bir şey söylemeksizin önümüzden yürüdü. Küçük bir avluyu geçip, elektrik telinin ucuna takılmış bir ampulle pek az aydınlanan, kayanın içine oyulmuş bir merdivene daldık.

Kapının önünde cüce bir kez daha duraksadı, geriye dönüp mırıldandı:

«Ne öğrenmek istediğini soracağım.»

İki adam bir dakika kadar sessizce bakiştılar.

«Aç», diye yanıtladı Don Avelino sakin bir sesle.

Anahtar kilidin içinde döndü, kapı boğuk bir gıcırtıyla açıldı, ışık fışkırdı. Dehşetle geriledim: Ba derin, karanlık ve kubbeli mahzende yüzlerce kedi leşi vardı, kiminin gözleri yerinden fırlamış, kiminin ağız açık, hepsi kaskatı. Gözlerimi kapatıp duvara yaslandım.

Don Avelino bu karabasan görünümünü kılı oynamadan seyretti. 'Kıçı yere yaktm'a gelince, sağlam gözünde bir kin ışığı panldadı, ağız kışkırtıcı bir gülümsemeye büzüldü. Kubbeden sarkan ve gölgeleri köşe bucağa püskürten ampulün altında, bir doğaüstü yaratığı, Arap masallarının acımasız cinlerine benziyordu.

«Nasıl yapıyorsun?» diye sordu Don Avelino, ilgiyle. «Boğuyor musun?»

«Bazan,» diye konuştu bastıbacak, hırçın bir sesle. «Elimi tercih ediyorum.»

«Kedi öldürmek kolay olmamalı. Hiç yaralanmadın mı?»

«Bazan, evet. Çok güçlü bu hayvanlar. Tavana kadar sıcıyorlar. Bütün cırnakları dışarda boğazınıza atılıyorlar, etinize bir pençe sallıyorlar, kemiğe kadar. Sanki kedi değıl bir canavar. Küçük, ama tam bir canavar.»

«Anlaşılan dalaşmayı seviyorsun?» «Oh, hayır,» diye karşı çıktı bastıbacak. «Aslında korkuyorum. Parmaklarınızın altında titremeler, kasılmalar, bütün bedeninizden geçen elektirik dalgaları...»

Don Avelino başını birkaç kez salladı, «Anlıyorum,» der gibi.

«Carlos Bastet,» dedi ölçülü sesiyle, «ne zaman tanıdın Carlos Bastet'i?»

«36'da. Temmuz başı. Hükümet darbesine karşı direnme hareketi örgütlemek için gelmişti. Milliyetçilere yenilip köşe sıkıştı. şehirden kaçmak için fırsat kollayarak saklanıyordu.» «Yakalandı mı?»

«Hayır, enselemeye geldikleri zaman tüymüştü. O zamandan beri hiç görmedim. Hâtta ölü mü, sağ

366

367

mı bunu bile bilmiyordum. Bir akşam buraya geldi. Önce tanıyamadım. Çok zaman oldu. Değışmişti, ben de.»

«Senden ne istiyordu?»

«Delirmişti. Günâhlarını bağışlamamı istiyordu. Hâtta önümde diz çöktü.»

«Kendini bağışlatmak isteyecek ne yapmıştı?»

«Savaş, anladığıma göre. Özel müfrezelere katılmıştı Gerona'da. Arkadaşlarıyla, birtakım insanları kırlara gezmeye götürüyorlardı, anlarsınız ne demek istediğimi. Hiç unutamadığını ileri sürüyordu, pişmanlık acısı çekiyormuş. Kaçık. Tam kaçık. İsa-Masih'ten, İspanya'dan söz ediyordu.»

«Niçin sana günâh çıkarmak istedi?»

«Öyle ya! İşte ben de bunu sordum kendisine. Galiba başıma gelenlerden dolayı, biliyorsunuz ben de kurbanlardan biriyim. Böyle bir şey işte. Benden daha deliydi, billahi.»

«Sen ne dedin ona?»

«Bu hikâyelerden gına geldiğini, her şeyi unuttuğumu. Don Pedro'ya yolladım onu.»

«Don Pedro Cortez? Tanışıyorlar mıydı?»

«Sanırım çocukluk arkadaşlarıydılar. Sonra ikisi d3 aynı işi yapmıştı, öyle değil mi? Birbirlerine anlatacak bir yığın şeyleri vardı. Ona evi gösterdim ve bir daha görmedim. Biliyorum,» diye sürdürdü konuşmasını Gatito dokunaklı alayla, «her şey bana karşı. Kedi öldürüyorum, öyleyse insan da öldürebilirim. Ancak, bu işi ben yapmadım, yemin ederim. Ölümünü gazeteden öğrendim.»

Don Avelino tepki göstermedi. Bastıbacanın açıklamalarını mı dinliyordu sadece? Bana gelince, sırtım duvara dayalı, titreyerek bu korkunç sahneyi izliyordum: Buruşuk suratlı, bir gözü boş ve beyaz, öte-

kinin içinde bulanık bir parıltı, bir omuzu aşağı düşük, pis ve korkunç bastıbacak iğrenç gülüşüyle dişsiz ağızını sergiliyordu. Kayıtsız, bir duvar gibi duran Don Avelino, cellâtlarının üstüne atılmak istiyormuş gibi duran yüzlerce kediye bakıyordu.

Don Avelino birden döndü ve koridora doğru yürüdü; ağır ağır, üzeri ince bir kar tabakasıyla kaplı kaldırım taşı avluyu geçti.

«Beni tutukluyor musunuz?» diye sordu Gatito boğuk bir sesle.

«Henüz değil,» diye mırıldandı soğukça Don Avelino. «Belki seni yine görürüm.»

«Ben öldürmedim onu,» dedi bücür, tasayla. «İnanmıyor musunuz bana?»

«Benim mesleğimde kimseye inanılmaz,» diye konuştu Don Avelino, kapıya yönelmeden önce.

368

369

22

Ayak seslerimizin ürkütücü bir biçimde yankılandığı, boğucu bir sessizlik yaratan kar, kalınlaşıyordu. Üşüyor ve titriyordum, yağmurluğumun yakasını kaldırıp ellerimi ceplerime gömdüm.

«Katil o mu?» diye sordum Corso'ya geldiğimiz sırada.

Don Avelino yanıt yerine omuzlarını silkti. Kafasını bir şey kurcalıyor gibiydi, hızlı yürüyordu, ben de geri kalmamak için adımlarımı açmak zorunda kalıyordum.

Evinin önünden hiç durmadan geçti, tiyatroya doğru yürüdü. Böyle geç bir saatte, dondurucu karın altında, beni nereye götürüyor diye düşünüyordum kaygıyla. Kendimi tükenmiş hissediyor, titriyordum, biraz önce gördüğüm korkunç görünüm aklımdan çıkmıyordu. Ürkütücülüğü giderek yoğunlaşan bir sessizlik içinde yağın kârın örttüğü sokaklarda tek bir canlı yoktu. Sokak lâmbalarının çevresinde kayumakları burgaçlanıyordu, alevin çevresinde dönen kelebekler gibi. Don Avelino'ya, birkaç kez, arfç'.k dayanamadığımı, gidip yatacağımı söyleyecek noktaya geldim. Buna karşın, şaşkınlık içinde, tuhaf bir boyun eğişle izliyordum onu.

Corso'nun ucundaki bir dörtyolda, garip görünüşlü bir ev yükseliyordu; yuvarlak alınlığı biri kırların içinde yiten, öteki — ulusal karayolu — dağlara ve Fransa'ya doğru uzaklaşan iki caddenin birleştiği köşeye oturmuştu.

Geniş pencereleri, belki de 1925 yılında, duru bir

370

yenilikçilik anlayışıyla yapılmış olan bu yapıya, pırı i pırl aydınlatılmış bir gemi havası veriyordu. İç ezi ci, ürkütücü bir çekim yayılıyordu yapıdan.

Kendisini izleyip izlemediğimle bile ilgilenmek-sizin yapıdan içeri girdi Don Avelino; zarif bir tırabzanla birlikte yükselen merdivene daldı. Merdiven basamaklarıyla duvarları şatafatlı fayanslar süslüyordu; lâle biçimli duvar lâmbalarından dengeli ve beyaz bir ışık yayılıyordu.

Don Avelino ikinci katta, iki kanatlı, verniklenmiş bir kapıya yaklaştı ve zile bastı. Bir süre sonra, boğuk ayak sesleri yankılandı, bakır bir levha kaydı ve dikiz deliğinde bir göz belirdi. Sonra kapı açıldı, Don Avelino gibi uzun boylu, zayıf bir adam gördüm, çenesi ve yanakları sarımsı bir sakalla kaplıydı. Madeni çerçeveli kelebek gözlüğün arkasında, iki koyu mavi göz, bize hem gözüpek hem de iyilikister bir bakışla bakarken, ince ve sıkı bir ağız çok tatlı, bir gülümsemeye açıldı.

«İyi geceler, Don Avelino,» dedi adam derin bir sesle. «Ziyaretinizi bekliyordum. Giriniz, rica ederim.»

«Müfettiş Laredo», diye mırıldandı Don Avelino usulca, gözüyle beni göstererek.

Beni başıyla selâmlayan Don Pedro çok geniş bir yemek salonuna götürdü bizi, salonu baştanbaşa kuşatan değirmi ve geniş pencereler, Corso'ya ve biri kırlara, öteki dağlara ve Fransa'ya giden iki caddeye bakıyordu. Alnacın biçimine uygun, genişliği iki metre kadar bir seki salonu çevreliyordu. Yumuşak bir alacakaranlığın örttüğü salona egemen bu garip teknenin pruvasında, üzeri kitap ve kâğıtla kaplı bir masa ile dört sandalye vardı. Bütün ışık, yeşil keçeyle kaplı bu masanın üzerindeki lâmbadan geli-

371

yordu. Don Pedro, oturmamız için sandalyeleri gösterirken:

«Okuyorum,» diye mırıldandı tatlılığı dile gelmez bir, gülümsemeye. «Yaşlandıkça giderek daha az uyuyorum; kitap-okuyarak ya da olmayacak düşler kurarak burada oturuyorum. Gençliğimde, geceyi yalnızca tutkularımın suç ortağı olarak görürdüm, sadece coşkulu yürek atışlarını duyardım.»

Geniş pencerenin karşısında oturmuştum; aşağıda, kırmızı tabelası kar sisinin içinde titreşen Olym-pia sinemasına kadar baştanbaşa bütün Corso'yu görüyordum. İssiz kaldırımlara, ağır ağır yağmayı sürdüren karın altında silinmeye yüz tutan evlere baktım uzun süre. Tek tük araba geçiyor, farları ıslak sokağı aydınlatıyordu.

«Geleceğinizi biliyordum,» dedi Don Pedro, karşısında oturan Don Avelino'ya bakarak. «Hâtta sizi bu zahmetten kurtarmak için evinize ziyarete gelmeyi bile düşündüm, ne yazık ki size verecek önemli bir bilgim olmadığı için, bu düşüncemden vazgeçtim.»

«Neden ne yazık ki?» diye fısıldadı, sandalyede dimdik oturan Don Avelino, gözleri Don Pedro'nun üzerindeydi.

«Çünkü, Carlos'un ölü olduğu şu anda, kendisiyle görüşmediğim için üzülüyorum.» «Onu iyi tanır mıydınız?»

«Çocukluğumuzdan beri. On altı yaşına kadar benim en iyi dostumdu. Daha da ileri: Bir kardeşti. Dostluk kavramı o sıralar mutlak anlamını koruyordu. Sonra görüşmez olduk. Hiç kuşkusuz bildiğiniz gibi, o İKP'ne, ben de Falanj'a üye olduk.» «1936'da tekrar görmediniz mi onu?»

«Hayır. Ayaklanma sırasında Huesca'da bulunduğunu ve hatları geçmek için gizlendiğini öğren-

dim. Biliyorsunuz, cephe iki kilometre ötede, mezarlığın oralardaydı. Beni görmeye geleceğini bile umdum. Cesaret edemedi. Yanıldı, çünkü hiç düşünmeden saklardım

onu. Hiç ödün vermeyen, kişiliği sarsılmaz bir insandı anlayacağınız, ayrıca, siyasal ayrılıklarımızın ötesinde, ona olan bütün saygım sürüyordu. Ama o, yaptığımız seçimlerin dostluktan daha ağır bastığını düşündü. Buna üzülüyorum.»

«Size bir soru sorabilir miyim Don Pedro: Onu sevdiğiniz, ona saygı duyduğunuz halde onunla görüşmeyi niçin kabul etmediniz?»

«Ben de bu soruyu soruyorum kendime. Karım karşı çıkıyordu. Korkuyordu. Geçmiş karıştırmamanın gereksizliğini ileri sürüyordu.»

«Ne istediğini biliyor muydunuz?»

«Bir bölümünü. Gatito haber vermişti. Öteki bölümünü tahmin ediyorum. Görüyorsunuz Don A veli--no, yakın geçmişi anlamak için çok gerilere gitmek gerek...»

Tınakları bakımlı, uzun ve solgun elini birbirine kavuşturan Don Pedro bir şey düşünüyormuş gibi görünüyordu. Sağdan gelen lâmba ışığında, uzun ve kadidi çıkmış yüzü onurlu görünümünü koruyordu.

«Size iki kardeş gibi olduğumuzu söylemiştim. Ailelerimiz çok eskiden beri görüşüyorlardı. Yaz tatillerimin bir bölümünü onun ailesinin yanında, Ja-ca dolaylarındaki bir çiftlikte geçiriyordum. İkimiz de coşkuluyduk, yalnızca düşünceler için ve onlar sayesinde yaşıyorduk. İdeal'in temelleri üzerine oturmuş, uyumlu bir dünya düşlüyorduk. Eski çağlara ait iki İspanyol. Katı ve düşey, olağan işleri kesinlikle küçümseyen. Bu tür insanları sanırım tanırıyorsunuz. Genelde düşüncelerimiz birbirine uyuyordu: Kapitalizmi ortadan kaldırmayı, toprağı onu işleyen köylü-

372

373

lere dağıtmayı, ticareti ve bankaları millileştirmeyi düşlüyorduk. Kısacası, her şeyin altüst olmasını istiyorduk. Yalnız ben bu Devrim'in ulusal olmasını, yani geleneklere oturtulmasını istiyordum. Belki sizi güldürebilir Don Avelino: İspanya tutkum vardı. Katı, kör ve acılı bir tutku. Ülkemi çılgınca seviyordum. Carlos, Devrim'in ancak uluslararası ya da dünya çapında olabileceğini savunuyordu. Bir tek sıfat uğruna olağanüstü bir dostluk bozuldu. Sizin de kabul edebileceğiniz gibi, politikanın lehinde bir durum değil bu.

«Savaş çıkınca, yirmi yaşımızın kudurganlığıyla kavgaya atıldık. İkimiz ayrı yanda, düşmanlarımızın kanını cömertçe döktük.

«Onda olan değişiklikler hakkında bir tahminde bulunamam. İKP'nin militanı olmadan önce, Carlos da benim gibi bağınaz bir Hristiyandı. Zaten, düşündüğüm zaman, hayatlarımızın bağınazlık üzerine te-mellenmiş olduğunu görüyorum. Donkişot'lar elbet: Bir tek düşünce ve her şeyden önce o, sağa ya da sola bakmaksızın. Yaşlanmayla birlikte sorular da geliyor. Uğruna insan öldürmeyi kabul ettiğim davayı bugünkü gerçek içinde kabul etmiyorum. Zaferin hemen ertesi günü bile tanıyamadım zaten. Sizi güldüreceğim Don Avelino: Toplumsal bir devrim gerçekleştirmeye inanmış, içten bir falanjistim ben. Böyle bir şey gülünç gelebilir, kabul ediyorum. 1936 yılında bir avuç insandık, sol milliyetçiler olarak tanımlıyorduk kendimizi. Soylularımızın, bakara oynayarak, yurtseverce çay partileri düzenleyerek iç savaşın sona ermesini bekledikleri Biarritz'den döndüklerini görünce, yani elmas döşeli düşeslerimizin çabucak geri döndüklerini görünce; en önemli yerlere ikbal avcılarının çöreklandıklarını ve bu dönüşü kut-

lamak için, din adamının kılıçla işbirliği yaptığını görünce, boş yere insan öldürdüğümü anladım. Umutsuzluğa düşmüş olduğumu söylemeyeceğim, çünkü cafcıflı görünmek istemiyordum. Hayal kırıklığına uğramış biri olduğumu kabul edelim. 1942 yılından başlayarak polis beni sürekli gözetim altında bulundurduğuna göre, bunları bilmez değilsiniz, öyle değil mi?»

«Madrid'in emri üzerine,» diye mırıldandı Don Avelino bir el hareketiyle.

«Hiç kuşkusuz, sizi herhangi bir şey için kınıyor değilim. On yıl içinde,» diye sürdürdü konuşmasını Don Pedro, «gençlik hayallerimin tümünü yitirdiğimi size söylemenin bir gereği var mı? Ne var ki, o boş yere dökülen kan ellerime sıvanmış olarak duruyor hâlâ.

«Carlos'un geçirdiği evrim aynı değilse de, hiç kuşkusuz benimkine koşut oldu,» diye sürdürdü konuşmasını, Don Pedro. Tarihi oluşturan tuğlaları, —yani hayal katedralini kurmak için üst üste yığılan milyonlarca kurbandan söz etmek istiyorum— sözcüklerin sisi altından ortaya çıkartılan sosyalist vatanın o yüce efsanesi yıkılıp gitti. Benden daha katı ve daha âz değişmiş olduğu için — her zaman daha aşırı ve daha kesin mantıklıydı — benden daha çok umutsuzluğa düşerek, büsbütün yalnız ölmek için İsa'nın simgesine sarılıp, çocukluğuna sığındı. Kafasında bir düşünce filizlendi; şu, İspanyollara özgü düşüncelerden biri; saçma ve görkemli: Arkadaşıyla barışmak, suçlarını itiraf ettikten sonra onun bağışını elde etmek; halkımızın sevdiği türden tumturaklı sahnelerden birini hayal ediyordu. Oysa, bu kutsayı-cı oyundaki rolümü oynamayı reddettim ben. Korkudan değil, hayır, ne de kayıtsızlıktan. Sadece yor-

374

375

gunluktan, Don Avelino. Durumun gerektirdiği soylu tiradları söyleyecek kadar güçlü hissetmiyordum kendimi. Altmış sekiz yaşına girmek üzereyim, karım ve kitaplarımla birlikte yalnız yaşıyorum, günlerimi ve gecelerimin bir bölümünü yaşamın devinimlerini izleyerek burada geçiriyorum. Çocuklarım dağıldılar, kimileri buradan çok uzaklarda, kendilerine öğrettiğim ve çürütülmesi olanaksız ilkelerden kaynaklandıklarını kabul ettiğim kurallara boyun eğmedi hayatları: Savaş artık uzak bir anıdan, gecelerime musallat olan ve kendimden uzak tutmaya çabaladığım bir karabasandan başka bir şey değil. İspanya'nın yazgısı bile artık coşturmuyor beni. Çevremde gözlediklerim, bu kudurgan çalkantı, bu yaygaralar, bu para tutkusu; bütün bunlar tiksindiriyor beni, Don Avelino.

«Carlos'un melodramdaki rolümü oynamam için, yüreğimde bir parça coşku, bir dirhem umut bulunması gerekirdi. Oysa, yüreğim büyük bir boşluğu kapsadığı halde, ona ne söyleyebilirdim ben? Görkemli bir barışma sahnesi düşlüyordu, düşman olmuş iki dost yüce tiradlar söyleyerek kucaklaşa-caklardı. Ama soyluluktan yorgun düştüm; küçük bir itibarla, kötü olmayan bir ölümle ölmekten başka bir şey istemiyorum.

«Üç gün üç gece Carlos'un penceresinin altında gezindiğini gördüm, gözlerini lâmba ışığına kaldırıp kendisine işaret etmemi bekliyordu. Bedel ödeme diye bir şeyin olmadığı bilmediğim halde, onun nasıl bir şey, bilmediğim bir kurtuluş beklediğini

görmek acı veriyordu bana. Ne yaparsam yapayım, suçlu öleceğim. Ellerimdeki kan lekesini silmeye kimsenin gücü yetmez. Ne de yüreğimdeki şu bulantı verici umutsuzluğu. Bu koşullarda, Carlos için hiçbir şey

yapamazdım. Benim kişiliğimde, delikanlılığının İspanya'na teslim oluyordu, oysa bu İspanya yok artık, böyle bir İspanya yok.»

Gözlerini karlı caddeye doğru indirerek sustu. Bir süre sonra, başını kaldırarak centiyan gözlerini Don Avelino'nun gözlerine dikti.

«Onu öldüremem ben, siz de biliyorsunuz bunu. Benim yaşımda, hiç kimseden kurtulmayı düşünmez artık insan: Saatler ve günler kazanmaktan başka bir düşüncesi yoktur. Zaten bu olayda benim kafamı kurcalayan bir ayrıntı var: Kendisi için en küçük bir tehlike varsa, nasıl oldu da bizimki gibi iyi örgütlenmiş bir polis, bir yabancıнын fark edilmeme şansının sıfır olduğu bir kentte, Carlos Bastet'in dört gün dört gece dolaşmasına izin verdi? Oysa, polis işe karışmadı...»

Don Pedro bu soruyu sorarken bütün bedenimden bir elektrik akımının geçtiğini hissettim. Yanıtını beklerken gözlerimi Don Avelino'ya diktim.

Odaya girerken pardösüsünü çıkartmıştı, üzerinde alışılmış tweed ceket ve yakası tarazlanmış açık mavi bir gömlek vardı. Her zaman olduğu gibi öne eğilmiş, eller çenesinin altında, toplantı ve seminerlerde yaptığı gibi aşırı bir dikkatle bakıyordu konuştuğu insana. Aşağıdan aydınlanan kırışık yüzü, ölü maskesini, soluk derinin altındaki çıkıntılı kemikleri ele veriyordu. Gözünü kırpmadı, hiçbir tepki göstermedi.

«Kusursuz polis yoktur, ne yazık,» diye mırıldandı, sönmüş bir sesle.

Don Pedro yanıtlamak için acele etmedi, bir şey düşünüyor gibiydi. Sarımtırak sakalı; yüksek, üzerinde gri ile sarı arası bir tutam saç bulunan çıplak başı; gözlük camlarının gerisinde pusuya yatmış ma-

378

377

vi bakışıyla, Kont Orgaz'ın Gömülme Töreni'ndeki* kişilerden birini düşündürüyordu bana; gözünün önünde meydana gelen mucizeye ilgisiz bir tavırla tanık olan soylulardan birini anımsatıyordu. Tıpkı burnun başlangıç noktasına çok yakın, ama sağdaki yuvarlak, soldaki şakağa doğru çekik gözlerden ileri gelen simetrisiz bakış gibi, raspalanmış yanaklar, çıkık elmacık kemikleri, sınıksız ağız bu benzerliği daha da vurguluyordu. Bütün varlığından dinginlik, serinkanlılık izlenimi yayılıyordu. Zaten bütün dekor, bu içekapanış ve dinsel havasına katkıda bulunuyordu. Alacakaranlıkta, basit ve ağırbaşlı eşyalar, boşluğu iyi kullanarak, ancak gerekli olan alanı kapatıyorlardı. Lâmbanın çevresinde, karın hafifçe örttüğü kente yukardan bakan bir sahnede gibiydik. Sessizlik bizi içine alarak geri çekiliyordu.

«Genel olarak polis hiç kuşkusuz sizin dediğiniz gibi kusursuz değil,» dedi bakışlarını Don Avelino' da tutarak, «ama bazı polisler gene de belli bir yetkinliğe erişmiş bulunuyorlar.

«Dedem, babam, benim de dünyaya geldiğim bu kentte doğdular her taşını her yüzünü tanıırım ba kent. Yirmi yıldır bu kentte yaşıyorsunuz Don Avelino, siz de artık bizden biri sayılırsınız. Hiç kuşkusuz sizi tanıdığımı ileri sürecektek durumda değilim, ama, sizin, kimliğini ve aradığı şeyi gizlice öğrenmeden bir yabancıнын aramıza katılmasına seyirci kalacak bir insan olmadığınızı düşündüren güçlü

sezgilerim var. Kesinlikle inanıyorum ki, Carlos Bastet istasyona adımını attığı anda, onun hakkında her şeyi biliyordunuz ve zaten pek gizli olmayan oyununu izliyordunuz.

(*) El Greco'nun (1541 c. — 1613) Toledo'da bulunan ünlü bir tablosu.

«Kapıyı çaldığınız zaman, sizi beklediğimi söylemiştim, bu bir gerçektir. Sizi daha erken beklemiş olduğumu da ekleyebilirim sözlerime. Patavatsızlık olmazsa, benim de size bir soru sormama izin veriniz: Carlos öleli iki ay kadar olduğu halde, ne öğrenmek istiyorsunuz bu kadar geç?»

«Ölümünün nedenlerini,» diye yanıtladı Don Avelino alçak bir sesle.

«Oo,» dedi Don Pedro kaçak bir gülümsemeyle, «siz de benim kadar biliyorsunuz, bu nedenleri!

«Carlos deliydi, sizden ve benden daha fazla değildi deliliği, yani bütün iyi İspanyollar kadar kafadan biraz çatlak. Saplantısı, İspanyolların barışması ve günahların bağışlanmasıydı. Ortaçağ'da, hiç kuşkusuz boynunda bir ip, dizleri üzerinde sürüne sürüne kiliseye gider, suçlarını yüksek sesle haykırırdı. Günümüzde, dökülen kandan kardeşler aramakla yetindi, çünkü kendisini sadece onların bağışlayabileceğini! ve yine ancak onların anlayabileceğini düşünüyordu. Oysa biz usturanın ağzında yaşıyoruz, Don Avelino. İspanya uyuyor ve sindiriyor, ama uykusuna musallat garip düşler var. Dinginliğimiz unutmaya dayanıyor bizim. Her yerde parola aynı sanki, birbirine benziyor: Ölülerini uyandırmayalım; geçmişi diriltince, belleklere yerleşmiş bütün iblislerin başıboş bırakılmasından korkuluyormuş gibi. Carlos, saf deliliğiyle bu sakın uyuşukluğu tedirgin ediyordu, onu işte bu öldürdü.

«Onu öldüren insan, bu çılgının geçmişi uyandırabileceği düşüncesinden korkmuştu. O da deli, ama onunkisi daha az duygusal, daha çok açması.

«İçler acısı hikâyeyi biliyor musunuz, Don Avelino? Bugün pek kibar bir şekilde söylenmekten hoşlanıldığı gibi, «o zamanlar», yani politik çılgınlık sı-

378

379

rasında, bu zavallı herif Yargı Günü'nün geldiğine inanmıştı. Kendilerine söz verildiği gibi, zenginler ve güçlüler cehennemi boylarken kendisi gibi sefillerin ön sıralarda yer alacağına inanıyordu. Bütün geçitlere, bütün törenlere katılıyor, kara ve kızıl bayrakları yiğitçe sallıyor, kent sakinlerine yumrukla-rıyla gözdağı veriyor, zayıf ciğerlerinin bütün gücüyle Internationale'i haykırıyordu. Kelimenin tam anlamıyla, artık duramıyordu. Zincirlerinden boşanmış ve öneminden başı dönmüş durumda, yeniden kurulmadan önce tarihin altüst olduğu her yere koştuğunu sanıyordu. Dikkat ediniz, dünyayı artık ayaklarının üzerine oturtacak olan kesin bir öç istemesi için nedenleri vardı: Sadece yoksul, dahası cahil değil, üstelik, kambur, eciş bücüş ve neredeyse cüceydi. Dünyanın bunca haksızlığı, yazgısının adaletsizliğiyle karışmıştı birbirine, bundan kuşkulabilir miydi? Bu nedenle, bu lal rengi kıyamet gününe alkış tutuyordu. Bir gün, başında sivri piskopos külahı, işçi tulumunun üzerinde beyaz ve altın sarısı âyin kaftanı, bir elinde kadeh, öteki elinde bir kocaman tabanca, Corso'da dolaştığı görüldü. Hiç kuşkusuz sarhoştı, korkunç küfürler savuruyordu. Orada sanki bir ihtişam saati yaşadı. Her yerde hazır ve nazırdı: Kalabalık, bir manastırı ateşe mi veriyor, bir zengin evini mi yağmalıyor, ayaktakımma söylev çekerek ön safta yer

aldığından emin olabiliydiniz bu bücürün, çünkü inkâr edilmez bir hitabet kudreti vardı. Kendine özgü bir kişilikti, bu yüzden bu kargaşa günlerinde, anlaşılmaz bir ürküntü yaratıyordu. Burjuva ana-babalar çocuklarını uslandırmak için, insanın kafasında cinayet ve yağma imgesi uyandıran Cüce'yle korkutuyorlardı.

«19 temmuzda, biz milliyetçiler kenti ele geçir-
380

meyi başarınca, bücür hapse atıldı.

«Biliyorsunuz, temizlik ve tasfiyeyle görevli özel müfrezelere komuta ediyordum. Geceleyin tutuklamalar yapıyor, şüpheli kişileri mezarlığa götürüyor, orada temizliyorduk. Sanırım, bu yalnızlık, bu kan gecelerini siz de tanıdınız. Ben kendi payıma, bu terden sınırsızlık yüzleri, o kuşkulu şaşkınlıkla dolu gözleri hâlâ görüyör, arabadaki dış çatırtılarını duyuyorum. Kısacası, unutmadım.

«Hangi nedenden dolayı bastıbaçağın canını bağışlamaya karar verdik, hatırlamıyorum. O korkunç çirkinbğiyle, bize çok anlamsız, pek gülünç, aşağılık mı aşağılık görünmüş olabilir. Bir gece onu yirmi kadar insanla birlikte mezarlığa götürdük, ötekiler birer kurşuna dizildi. Çok kolay oluyordu — insanların nasıl kolay öldürüldüklerini fark ettiniz mi Don Avelino? — Birer birer, sabahleyin kazılmış çukurun yanma geliyorlar, bizden birisi de silâhın namlusunu şakaklarına dayayıp tetiği çekiyor ve gövde yana devriliyordu. Çoğunluğu onurlarıyla ve kendilerini hiçbir zaman duymayacak olan gelecek kuşaklar için anlamlı bir cümle haykırarak ölüyorlardı. Sonunda, onun da sırası geldi, çukurun yanma yürüdü, üst üste yığılmış cesetlere baktı. Bizimkilerden biri silâhının namlusunu şakağına dayadı ve tetiği çekti: Ardından bir kahkaha tufanı patladı, çünkü silâh dolu değildi.

«Her kafayı çatlattırarak olan böyle bir deney, zaten biraz üşütük olan zavallıyı iyice delirtti.

«Düşünün biraz,» diye sürdürdü konuşmasını Don Pedro, kısa bir sessizlikten sonra, «Carlos Bas-te'nin ortaya çıktığı ve dehşet dolu geçmişi hatırlattığını görünce bu zavallı delinin hissettiği korkuyu düşünün. Belki de kargaşanın yeniden başlayacağını, ardından korkunç ölçlere sıra geleceğini düşündü

«Size Carlos'u öldürmediğimi söyledim, yalan değil bu. Size aynı doğrulukla şunu söyleyebilirim ki onu biz öldürdük: Cüce, ben ve siz. Çeşitli ölçülerde onun ölümünün sorumluları biziz.

«Hayır, Don Avelino bu dramın nedenlerinin gizemli bir yanı yok. Zaten bu nedenleri en az benim kadar sizin de bildiğinize inanıyorum. Bu geceki ziyaretinizin bir başka nedeni olsa gerek.»

Bu son cümleyi Don Pedro çok sert bir sesle söyledi. Konuşmasının başından beri, hep sakin bir güven içinde davranmış, Don Avelino'nun gözlerinin içine bakarak ağır ağır konuşmuştu. Don Avelino'ya gelince, madeni bir yokluğun içine gömülmüştü. Yü^ çizgileri yorgunluktan gerilmişti. Sözcüklerin yükseldiği sessizlik payını kavramaya çalışarak bir birine, bir ötekine bakıyordum. Dışarda, her şeyi birbirine karıştırarak lâ,pa îpa kar yağıyordu.

«Bu ölümü önleyebileceğimden, ama hiçbir şey yapmadığımdan kuşulanıyorsunuz, öyle değil mi?»

«Sizden kuşulanmıyorum, Don Avelino. Biliyorum.»

«Neden böyle davranmış olayım? Arkadaşınızı, tanımıyorum ki.»

«Niçinler hiçbir şey açıklamaz Don Avelino. Gözlerinizi kapamakla suçlamıyorum sizi: Yalnızca gözlerinizi başka yere çevirdiniz. Nedeni mi?

«Az önce hayallerimin yıkıldığını söylemiştim size. Ama çocukluğumun dinine bağlılığımın sarsıl-madığını ve bütün başarısızlıklara karşı koyduğunu belirtmeyi ihmal ettim. Pek az dogmatik, yalın bir din, bir kömürcü inancı, eğer kömürcülerin hâlâ bir inancı varsa Merkem'in bakireliği anlayışı, Üçlem' in — Baba, Oğul, Ruh — gizemi, insanın almyazısı ve özgürlüğü: Bu soyutlamalar aşar beni. Çünkü be-

382
nim inancım bir dogmadan kaynaklanmaz, bir varoluşa dayanır. İsa'yı severim Don Avelino, aşkla severim onu, yani usdışı, usa yatkın olmayan bir biçimde. Bu açıklama size hiç kuşkusuz saçma ve bir bakıma, gülünç gelebilir. Yalnız bir şey kesin: Bu var olan insan yüzünü belleğimde tutmasaydım, büsbütün ve kesinlikle - umutsuz olurdu. Bu insanın kim olduğunu kendime sormadığıma lütfen dikkat ediniz. Kutsallığı konusunda kendime soru bile sormuyorum: Sesinin tınısı, yetiyor bana, bu soluk...

«Siz, Don Avelino, Musa dininin insanısınız. Yanılıyor muyum?»

Don Avelino belki bir dakika düşüncelere dalıp gitti.

«Sizin gibi bir insanın şu... ağlamaklı peygamberi sevebilmesini şaşkırtıcı buluyorum. Açık ve keskin bir zekânız var. Hayır,» dedi birden, değişik ve titreyen bir sesle, «hayır, yanılmıyorsunuz: İsa'dan nefret ediyorum!»

Don Pedro gözlerini çevirip camın arkasındaki kalın kar örtüsüne bakmaya başladı. Don Avelino' nun haykırışını duyunca tepeden tırnağa titredim.

«Bu deli, ne dediği belli olmayan, sislerle örtülü öğretisini yaymak için yine aramıza dönseydi, bilincim onu tutuklamaya, dahası, mümkün olsaydı, onu yok etmeye zorlardı beni. Beni iyi anlayın Don Pedro: Adama büyük saygım var. Ancak bir düzenin duygu üzerine kurulamayacağını savunuyorum. Polisin tüylerini diken diken eden şeyleri bu meczup temsil ediyor: Başiboşluk, bozgunculuk, belirsizlik anlayışı.»

«Sizi izliyorum, Don Avelino, bağışlamayı kabul edemezsiniz, öyle mi?» diye mırıldandı Don Pedro üzünçlü bir sesle.

«Bağışlamanın söz konusu olduğu yerde Yasa
383

geçersizleşir. Zaten,» diye ekledi kurnazca gülümseyerek, «ilkın bağışlayan, sonra da Yasa'ya boyun eğerek, suçluyu laik adalete teslim eden Kilise anlamış bulunuyor bunu.»

«İnkâr etmiyorum, Don Avelino: Korku silâhlı tutuyor bizi, bir intikamdan ötekine gidiyoruz, sonsuz bir zincir halinde. Bu korkudan Kilise de yakasını sıyırıyor, ama ben size Kilise'ye inandığımı söylemedim. Son bir soru Don Avelino: Cücenin çok pahalı bir bedel ödediğini ve bağışa, eğer bu sözcüğün bir ânışmı varsa, lâyük olduğunu sanmıyor musunuz?»

«Polis, Don Pedro,» diye mırıldandı Don Avelino bir süre sustuktan sonra, «bağışlamayı hoş görmez, sadece yazılı yasayı tanır o.»

«Bununla birlikte bir polis görevlisi?»

«Gerçek bir polisin kendi varlığı yoktur. O bir düşünceyi temsil eder.»

«Kendinizinkini taşımaktan yorgun düşmediniz mi?»

«Bazan, Don Pedro, bazan. Dermansızlığa karşı koyuyorum.»

Don Avelino ve ben, evlerimize kadar yol boyunca hiç konuşmadık, ikimiz de kendi düşüncelerimize dalmıştık. Yüzlerimizi pardösülerimizin yakalarına gizlemiş, soğuşun

ısırıklarından kurtulmak için acele ediyorduk. Kentin üzerinde boğucu bir sessizlik egemendi, surda burda çıkan tek tük gürültü de hemen yitip gidiyordu.

«Sizin için uzun bir gündü,» diye mırıldandı Don Avelino, kapımın önüne geldiğimizde. «Artık her şey aydınlandı. Yarın görüşürüz.»

Siluetini silen kar lapalarının içinde, kamburunu çıkarmış, Corso'yu geçişine baktım.

23

Hemen odama çıktım, çabucak yatağıma girip başımı yorganın içine soktum. Ateş bastırılmış, titriyordum, dişlerim çatırdıyordu. Kafamda, karışık, bağlantısız düşünceler çarpışıp duruyordu. Birkaç kez, karabasanların kaynaştığı uykuya daldım. Bir koltuğa oturmuş, korkunç et yığınının altında yerinden kımıldayamayan dev gibi Amelia'yı görüyordum. Don Avelino, dudaklarında tatlı bir gülümsemeye ona doğru eğilip ağzına kocaman bir kremalı pasta sokuyordu. «Yiyiniz, sevgilim,» diye fısıldıyordu ona, sevgi dolu bir sesle. «Beslenmelisiniz.» Zavallı kadın bu koskoca pastaları ağzına alıyor, gözlerinde acılı bir şaşkınlıkla uzun uzun, güçlkle çiğniyordu. Dudaklarından beyazımsı bir köpük taşıp çenesine doğru akıyordu. Allak bullak olmuş, araya girmek isti-, yordum, bağıryordum: «Durun, durun.» Saf gözlerini bana diken Amelia soruyordu: «Neyiniz var sizin? Deli misiniz? Pastaya teparım. Biraz ister misiniz?» İğrenç bir geçirmeyle, bir bulamaç çıkartıp sevecen bir gülümsemeye bana uzatıyordu. «Alın, size iyi gelecek. Çok zayıfsınız.» Bu iğrenç bulamacı tiksintiyle seyrediyordum. Ama, yine de eğilip, bu iğrenç bulamacı lap lap içiyordum. «Güzel,» diye mırıldanıyordu Amelia. «Çok sevimli bir çocuksunuz. Yanıma gelin. Korkmayın.» Bluzunu açıp kocaman, şişkin memesini çıkartıyor, memenin mor başı örümceksi bir çiçeğe dönüşüyordu. Sözcüklerle anlatılmaz bir şehvet duygusuyla ağzımı dayıyordum oraya. Başımı bu geniş ve ılık göğüse yaslayıp gözlerimi kapatıyor, kendimden geçiyordum. Marina, çünkü Amelia gizemli bir biçimde yeğeninini çizgilerini alıyordu, alınımı sevgiyle okşuyordu. Ama, nereden çıktığını bilemediğim bastıbacak sırtıyordu karşımda. Ölü gözünü bana dikmişti. Sağ elinde tuttuğu bir deri bir kemik bir benekli kediyi uzatarak, dişsiz ağzını sergileyen bir gülümsemeye yineliyordu: «Kedi hayattır. Evrenin bütün enerjisini parmaklarımın arasında tutuyorum.» Ürkmüş, çılgınca başımı sallıyordum. Boğazlanmış kedinin tüyleri burnuma sürtünüyordu, gerileyerek, dehşet içinde haykınıyordum. O anda, Pilar kederle gülümseyerek, bana doğru ilerliyordu; onu kucaklamak için kollarımı uzatıyordum, ama o, beni bir umutsuzluk duygusuyla başbaşa bırakıp kayboluyordu. Nasıl olup da geldiğini, ne yaptığını bilmediğim moğol hastalıklı Concha hayvan homurtuları çıkartarak bana doğru ilerliyordu.

Çarpıntı içinde uyandım; buz gibi bir tere batmıştı yüzüm. Gözlerim açık, böyle sırtüstü yatmış durumda, yaşadığım çılgın günü ve bu çılgınca gezinin anlamını düşünüyordum. Aldığım kararı anımsayınca, bir dinginlik duygusu yayılıyordu bedenime. Murcia arşivinde, Don Avelino'nun fotoğrafının üzerine eğildiğimden bu yana artık hissetmediğim bir dinginlik duygusuydu bu. Belleğimde yaşlı Trevos'un yüzü yeniden canlanıyor, sözleri kulaklarımda yankılanıyordu. Yaşlı delinin bana sözünü ettiği partiyonu, nota nota, ölçü ölçü, vurgu vurgu incelemiştım. Şimdi bütün senfoni kafamın içinde akıp gidiyordu. Son ezgisini üzünçle dinliyordum, minör gamında, boğuk bir ezgi, içinde yok olduğu sessizliğe yakın bir ezgi. Bu sırada Don Avelino arkamda beliriyor, dosyamı nazıkçe karıştırmak için eğiliyordu. İşaret parmağı Angel Linares'in adını gösteriyordu. Belki de, Carlos Bastet'in ölümünü imâ ederek, Don Avelino'nun kapımın önünde söylemiş olduğu gibi, kafamın içinde her şey aydınlanmıştı. Ama, bu sözleri söylerken, yazgısı kendisini açıkça çok

ilgilendirmeyen bu ölüyü düşünüyor muydu? Bilmecelerle konuşsa da, Don Avelino özel durumlara pek önem vermezdi. Sanki bu deli, müdürün vasiyetinin son paragrafını yazmasına olanak sağlamak için gelmişti kente: Salt bu amaçla. Beni, bu katı, kederli polise bağlayan gizemli benzerliğin ayırımına varıyordum. Bu ortaklığı daha ilk gün, hayatımı yok eden dosyayı açar, açmaz keşfetmiştim. O andan sonra durmadan kaymış, durmadan daha derinlere gömülmüştüm. Şimdi artık, kendimi kurtulmuş, her şeyden arınmış, şimdiye kadar olmadığım ölçüde özgür hissediyordum. Şimdiye kadar bana karmaşık, bilmecemsi ve karanlığa gömülmüş görünen her şey, kinimi yatıştıran karşı konulmaz bir açıklıkta görünüyordu. Don Avelino'yu evindeki çalışma odasında, Corso'ya bakan pencerenin önünde oturmuş olarak getiriyordum gözümün önüne. Partisyonumun üzerine eğilmiş olan bu gece müzikçisi, yüreğimin ezgisini hemen kavramıştı. Beni tanıyınca, atamamı istemiş ve içine düşeceğim ağı sabırla örmeye başlamıştı. Beni hangi belirtiden tanıdığını da tahmin ediyordum. Suç ortaklığımızın adı Angel Linares'ti. Her şey üstün ve karşı konulmaz bir mantığa boyun eğerek bu ilk suçtan kaynaklanıyordu. Benamid'teki evde, tasasız ve özgür bir hayatı yıkacak olan o aşağılık pusulayı hazırladığım gece, bilmeksizin Don Ave-lino'ya rastlamıştım. O zamandan bu yana ona doğru yol almaktan başka bir şey yapmamıştım. Trevos yanılmıyordu: Bir arşiv, , okumasını bilen biri için, yazgıları saptayan kararları içerir. Hiçbir rastlantı yoktur. İlk ölçüleri son ölçüyü de içeren bir temanın organik gelişimi.

Don Avelino'ya karşı ne kin, ne de öfke duyduğum için şaşkındım. Düşününce, onu kınayacak bir şey bulamıyordum zaten. Suçluluğunu ya da deliliğini paylaşıyordum. Ancak, pişmanlık ve acımayı, şu sofuca kaçışları, amansız bir mantıkla kapı dışarı ettiği için benden daha tutarlı görünüyordu. Polisin çağrısına bağlı olarak, koşullar hesaba katılmaksızın, , her hatanın bedelinin ödenmesini istiyordu. Bu bağlılığın gizeminden başka bir gizi bulunmayan bu sanrılı soruşturmaya beni de sokarak, bu kesinliği göstermişti bugün bana. Carlos' Bastet'in, yumuşak bir sevgi gösterisi düşleyerek, geçmişini silme girişimini ilgisizlikle gözlemlemişti., Don Pedro'nun dediği gibi, gözlerini başka yere çevirirdiyse, bunun ne ihmalden, ne de ilgisizlikten ileri gelmediğini biliyordum, çünkü gerçek polisi niyetler değil, ancak gerçekleşmiş cinayetler ilgilendirirdi. Bu kendinden geçmiş insan debelendikçe sonuna yaklaşıyordu, ve Don Avelino, anılarının ezincinin onu ölüme- atmasını beklemekten başka bir şey yapmamıştı.

Müdürle birlikte «Rumbo»da yediğimiz ilk yemeği anımsıyordum. O zaman bana çılgınca gelmiş olan sözlerinin anlamı saydamlaşıyordu şimdi. Hâ-bil'i Kabil'in ellerine teslim eden Yehova bilmecesinin yanıtını, Don Avelino her zaman bilmişti, belki de çocukluğundan bu yana.

Bu umutsuz adam bana vermek istediği tek dersi bir şamar gibi acımasızca suratıma indirmişti. Kimsenin geçmişten kurtulamayacağını onun aracılığıyla keşfetmiştim: Kedi boğucusu korkunç cüce kırk

yıldır can çekişiyordu; Don Pedro, başdöngüsüne karşı koymak için sarıldığı İsa simgesiyle birlikte yaşıyordu: Kent, il, bütün ülke, patırtı gürültünün, çılgınca devinimin ötesinde, cesetlerin kaynaştığı, kanla lekelenmiş bir belleğe benziyordu tıpkı. Don Avelino'ya gelince, görevini sonuna kadar izliyordu. Kafasında taşıdığı düzen çılgınlığı, kocaman ve bomboş bir gözün donmuş parıltısına boyun eğmiş, belleksiz ve .sözde canlı bir otomatlar ulusu tasarlıyordu. Bu ölümü kendi içimde duyuyordum, tatlımsı kokusunu derimin üzerinde soluyordum. Ceset kokumdan midesi bulanana Pilar, bir dirimsel gücün sıçra-masıya bırakmıştı beni; belleğim artık benim değildi; geleceğe yönelik hiçbir tasarım yoktu. Bu yıkım yüzünden o uzun

boyu, kederli adamı suçlayabilir miydim? Bilmeceyi öğrenmek tutkusuna kapılıp kendi özgür seçimimle gelmişim ona-

İlk karşılaşmamızda Oidipus hakkında, bana söylediklerini yeniden, düşünüyordum: Laios'un oğlu gibi, uyarılara ve sakınım öğütlerine kulak asmayıp yasak sorular sormakta diremişim. Marina, Baza, Pilar, bu cehennem yolculuğuna çıkmamamı salık vermişlerdi. Gözlerim oyulmuştu artık, ne var ki büyük bir bilinçle görüyordum her şeyi. Eskiden görüşümü durduran görünüşleri aşarak, insanların, bu gülünç kuklaların, asılı oldukları görünmez ipleri ayırt ediyordum. Murcia Güvenlik Müdürü Don Anas-tasio'nun «Don Avelino her zaman kederli bir polis olmuştur» cümlesini anımsayarak bir bakıma acıyordum Don Avelino'ya. Şimdi artık nedenini bildiğim keder

Geç uyandım ve yatağımın ayak ucunda Don Avelino'yu bulmayınca şaşırmadım. Mutfakta da olmayacağıma bildiğim için koridora da çıkmadım. Her şeyi söylemiştik birbirimize. Artık churro ve ayçö-reklerine gerek yoktu. Banyoya geçip traş olup giyindim. Kahvaltı için Corso'daki bir kahveye uğradım. Saydam gökyüzünde güneş panlıyordu. Sanki düşümde, yağmur gibi karın izi bile yoktu. Derin derin soluyarak parkı geçtim.

Büroda coşkulu bir hava vardı. Clara, Mendoza ve Gonzalvo heyecanla tartışıyorlardı. Beni görünce sustular; Gonzalvo bana coşkularının nedenini açıkladı'Carlos Bastet'in katili boğulmuş kedi leşi eriyile dolu bir mahzende bulunmuştu. Hamal Gatito'ydu katil. Birkaç soru sorarak şaşırmış gibi yaptım. Büroya gelince, Don Avelino, cüceyi tutuklamaları için Mendoza ile Gonzalvo'yu yollamıştı. Uzun süre aradıktan sonra, sonunda mahzene inebilmişlerdi.

«Şaşırtıcı bir sahneydi,» diyor Gonzalvo coşkunun etkisinde. «Bu ölü kedilerin yarattığı etkiyi bilemezsin, kiminin ağız açık, kimi sanki atlamaya hazır.»

Böyle bir manzara görmenin korkunç bir şey olacağıma onayladım.

«Ne var ki,» diye mırıldandı Gonzalvo, düş görür gibi, «Don Avelino çok güçlü. Boşu boşuna sevmemişim onu, karşısında şapka çıkartıyorum. Beyni sulanmış sanılıyordu, mesleği unutmuş olduğundan kuşkulanılıyordu, ve birden tak! al sana! Büyük bir polis, kimse ağızım açamaz.»

«Ben,» diye homurdandı Mendoza, «bu işte bir orostopolluk görüyorum.»

«Ne peki?» diye sordu Gonzalvo.

«Bilmiyorum,» dedi Mendoza omuz silkerek, «Hu-

esca gibi bir kent için iki ölü çok fazla.»

«Bu iki herifi Don Avelino temizlemedi ya!» diye karşı çıktı Gonzalvo sertçe.

• «Onu söylemedim. Tuhaf buluyorum, hepsi bu.»

«Ben asıl bu cüceyi tuhaf buluyorum,» diye söze karıştı Clara, tiksintiyle. «Kedileri boğazlamak, düşünün bir hele!»

«Belki hoşuna gidiyordu,» diye sırttı Mendoza.

«Öyle mi?» diye sordu Clara. «Bir deliymiş o.»

«Bu bakımdan öyle,» dedi Mendoza gülerek.

Öğleden önceyi, istasyon mahallesinin büyük bir kesiminde yapılan bir dizi hırsızlıkla ilgili rapor yazarak geçirdik. Gonzalvo, Pilar'dan haber olup olmadığını sordu; beni bıraktığım bildirmek için mektup yazdığım söyledim. Bu haber onu etkilemiş gibi göründü. Omuzuma vurarak, fazla dert edinmememi söyledi. Dert edinmediğimi, zaten bir bakıma böyle bir şey beklediğimi söyledim ona, aslında gerçek de böyleydi. Sözlerimin onu şaşırttığını sezerek, bununla birlikte zor bir durum olduğunu ekledim sözlerime. Başını sallayıp bana acıyarak baktı.

«Anlıyorum, reis.» dedi.

Öğleyin, yemeğe evlerine gitmemizi önerdi, yalnızlığa gereksinimim olduğunu ileri sürerek çağrısını geri çevirdim. Beni anladığım söyledi. Kemerlerin altında uzaklaşmasına bakarak, ona yalan söylediğime üzüldüm. Ama, Pilar'ı düşünmediğimi, beni bıraktığı için hiç acı duymadığımı söyleyemezdim ona. Evliliğim bana çok uzak gibi gelen bir geçmişteydi.

«Mongo»nun birinci katma çıkıp, kemerlere bakan masaya oturdum. Gözlerimi indirince gelip geçenlerin başlarını görüyordum. Yukardan bakınca, saçlı karınca alayına benziyordu kalabalık. Bu masaya birkaç kez oturmuş olan Carlos Bastet'i sevgiyle düşünüyordum. Bu yabancıнын, «Yaşasın Özgürlük!» diye haykırarak can veren Angel Linares'e benzemesi gerektiğini kuruyordum. Yürek temizlikleri bana dokunuyor, aynı zamanda da üzüyordu beni: Sahlıkları yüzünden, bir çocuğun oyun olsun diye bir insanı uçuruma itebileceğini düşünmemişlerdi. İki de anlamadan ölmüşlerdi.

Öğleden sonra, Gonzalvo'yla çalışmamı sürdürdüm. İki kez kafeteryaya çıkıp oyalandık. Meslektaşımın içtenlik dolu yüzünü seyretmekten hoşlanıyordum. İnsan yüreğindeki kara gizi bilip bilmediğini düşündüm. Üzüncle, bilmediğine karar verdim. Birkaç kez bakışları üzerimde takılıp kaldı. Davranışımın kafasını kurcaladığını ve bunu Pilar'm gidişine bağladığını anladım. Gönül yakınlığı etkiledi beni-Kendimi özgürlüğüne kavuşmuş ve dingin hissettiğimi söylemek isterdim, ama beni anlamazdı.

«Peki çocuklar?» diye sordu birden.

«Pilar birlikte götürdü,» dedim.

Bu sözcükleri söylerken bu ayrılışın benim için ne anlama geldiğini birden, anladım, yalnızlığımı apaçık gördüm. Gözümün önünde Anita ve Julian'm yüzleri belirtiler; amansız bir acı duydum.

Don Avelino'ya koridorda rastladığımda akşam inmişti. Onu uzaktan gördüm, dosyaları koltuğunun altında sıkışmış, görünmez bakışlardan kaçıyor gibiydi. Beni görünce, gülümsemek için dudakları aralandı. Dirseğıme dokunup, akşam yemeğı için boş olup olmadığını sordu; olumlu yanıtım üzerine, saat onda «Rumbo»da randevu verdi. Sanki hiçbir şey olmamış gibi, bir gece önceki olaylara en küçük bir imâda bulunmaksızın, sakın sakın konuştuk.

Saptanan saatte, her zamanki masasında oturur buldum onu. Beni karşılamak için ayağı kalkıp elini uzattı; geçip soluna oturmadan önce elini sıktım. İlk yemeğimizde olduğu gibi, incelik ve içtenlikle yemeklerimi ve şarabı seçti. Sonra, gene ilk buluşmamızda olduğu gibi yemek yiyişimi seyrederek, boşalır boşalmaz bardağı doldurarak ve gözde konuları olan polis, Tanrı, düzen ve sürekli olan üzerine konuşarak yüzü bana dönük oturdu.

«Bir manastır düzeni denilebilir: Çok güzel bulmuyor musunuz bunu? Çömezden istenen şey, tam bir boyun eğiş ve istemi bırakıştan başka bir şey olmayan kuralla saygı. Kilise, sağduyusuyla, eksiksiz düzenin, bu ada lâıyk tek düzenin, beyinlerde oluşacağı anladı. Eleştirel akim, istek ve kaygının direndiğı yerde düzensizlik de sürer. Bireyin candan katılımı ve rızasıyla — böyle diyebilir miyim? — oluşan bu düzeni anlamaktan polis ne kadar uzaktır! Öyle davranmalı ki insanlar boyun eğmek istesinler; işte gerçek polisin ülküsü! Ne mutlu ki, insanla rın özgürlük yüklerine artık katlanamayacakları ve. özgür olmak istemeyecekleri bir çağı yaklaşıyoruz. O zaman polisin saati çalacak. Hiç kimse onun dingin gözünden kaçmayı tasarlamayacak. Sonunda bans gerçekleşecek.»

Onu dalgın dalgın dinliyordum, çünkü görünüşte anlamdan yoksun gibi gelen bu zırvalara ulaşmayı sağlayacak anahtarım vardı. Cebinden küçük altın kutuyu gizlice

çıkardığını ve kaşla göz arasında bir hap yuttuğunu fark ettim. Birkaç saniye hareketsiz kaldı, yüzü acıyla kasılmıştı.

«Sizi tanıdığım için çok mutlu olduğumu biliyor musunuz, aziz- Laredo? Birbirimize ulaşmadan önce çok uzun bir yolculuk yaptık. Ama bu çileli yolculuk yapılmaya değerdi diye düşünüyorum. Sizi çok seviyorum Laredo, sadece lâfta kalmayan uyanık bilinçli bir insansınız. Hiçbir şeyi ihmâl etmeksizin yaptığınız soruşturma tarzınızı beğendim. Sizde bir polis ruhu var.

«Ben de sizi seviyorum Don Avelino.»

«Bundan duygulandım. Bütün hayatım boyunca benim için hissedilen duygularla pek ilgilenmedim. Ama sizin beni anlamanız önemliydi. Haydi, bütün alışkanlıklarına karşın sizinle bir parça şarap içmek istiyorum.»

Bir parmak şarap doldurup bardağını kaldırdı.

«Buluşmamıza, azizim Laredo. Ve taşanlarınızın başarısına.»

«Katılığınıza, Don Avelino.»

«Karşıdan bakmasını bilenler için, hayatın katılığının yanında benim katılığımın sözü bile edilemez, ama buna karşın bu sözcüğü kabul ediyorum, azizim Laredo.»

Bardakları tokuşturduk, birer yudum içtik. Masadan kalkarken, Don Avelino'nun, başını sallayarak karşı koymasına karşın, Alfredo'nun eline bin pezata sıkıştırdığını gördüm.

Kemerlerin altında yakamıza yapıştı soğuk. Soluk verdikçe ağızımızdan buhar bulutlan çıkıyordu. Önceden kararlaştırmadığımız halde sırtımızı Corso' ya döndük, parka yöneldik. Don gecesinin amansız aydınlığında, sütunları ve kubbesiyle gazinonun olağanüstü bir görünüşü vardı. Yolları sanki donmuş karla kaplıymış gibi parıldayan parka konuşmadan daldık. Dirseğimi yakalayan Don Avelino, gözleri ağızımın hizasına gelinceye kadar bana doğru eğildi.

«Gerçek bir polis, azizim Laredo, acımayı, bu iğrenç yanılıgyı bilmemek zorundadır. Polisin istediği düzendir, yani adalet. Oysa, acıma ve iyilikseverlik —• bu gevşek duygulanma — gözünün yaşma bakmadan düzensizliği doğurur. Zaten, acımaya lâıyk bir şey var mıdır insanda? Bağışlamayı sadece Tan-rı'ya bırakmalıdır. Şu zavallı Bastet'i düşünün. Gö-züsulu pişmanlıklarla geçmişin silinebileceğini sanıyordu. Korkuyu kışkırttıktan sonra ölüme atılmaktan başka bir şey beceremedi. 'Her insan kendi eserlerinin oğludur', işte size güçlü ve doğru bir söz. Bu bizim parolamız olabilir, öyle değil mi? Şu saf yürekli ilkokul öğretmeninde sadece kendisini mahkûm eden özellik dikkatinizi çekti, ve haklıydınız siz. İnsanın en gerçek yanı alçaklığıdır. Sangüesa'daki evi sık sık hatırlarım: Ne olağanüstü insanlık dersi, azizim Laredo! Bir başka insana en küçük acıma duymadan bir ömür yaşayacak kadar horgörü edindim oradan. Size bir itarıfta bulunacağım.- Dermansızlıklara karşı koyacak gücünüz olup olamayacağını düşündüm bazan. Dün, benim sevgili Amelia'ma bakışınızı gözledim. Ona acıyordunuz, öyle değil mi? Bilmem hangi romanı tasarlıyordunuz. Hayır, size sitem etmiyorum. Ancak, çabucak zıvanadan çıkan hayal gücünüze bel bağlamamalısınız. Amelia tepeden tırnağa mutlu bir kadındır. Kafasında en küçük bir düşünce kırıntısı yoktur; bir yığın saçma sapan isteklerden başka. Olağanüstü değil mi? Pastalarla, tatlı şuruplarla, saçma kuruntularla dolu bir düş olarak yaşadığı hayatı. Ne şans! Amelia bir bakıma ideal bir insanı temsil ediyor. Polis egemenliğini ancak Amelialardan oluşan bir insanlık üzerinde kurabilir. Şaşırtıyor muyum sizi?»

Anayoldan ayrılarak, iğne yapraklı ağaçların arasında kaybolan bir patıkaya girmiştik. Ağaçlar naüdürün silüetinin içinde yittiği koyu bir gölge oluşturuyorlardı. Adımlarımı yavaş yavaş ağırlaştırdım, Don Avelino tek başına uzaklaştı. On adım sonra, durdu, bekledi.

İlk patlamayla irkildim. Barutun kötü kokusunu duydum. Patlamayı bütün kentin duyduğu sanısına kapıldım. Don Avelino, öne arkaya sallanarak ayakta duruyordu. Çılgınca bir öfkeye kapıldım birden ve bütün şarjörümü boşalttım. Öfkeyle titreyerek, korkaklığıma, alçaklığıma ateş ettim.

Don Avelino, yere yığılacak yerde, toprağa yüzükoyun usulca kaymadan önce diz çöktü. Bir dakika bekledim. Köpek havlamaları sessizliği yırttı. Bir pencere pancuru açıldı, titrek bir kadın sesi «Ne oluyor?» diye bağırdı. Sonra tekrar sessizlik.

Acele etmeden parktan çıktım ve belediye tiyatrosunun oradan geçerek evime döndüm. Ne korku, ne de öfke duyuyordum, sadece belirsiz bir yorgunluk. Bu adamı öldüreceğimi hep biliyormuşum, bunu anlıyordum.. Bu tasarı aylardır yüreğimde uyuyordu.

Yatağıma girer girmez derin bir uykuya daldım.

Odamin kapısının çalındığını anlayıncaya kadar belki de bir dakika geçti. Yatağıma oturup kararsız bir sesle «Giriniz» diye bağırdım. Şaşkınlıkla, içeri Gonzalvo'nun girdiğini gördüm, kaygılı ve düşünceli görünüyordu. Günaydın demeden bir sandalye alıp yatağa yaklaştırdı. Yüzüme şaşkın şaşkın bakarak uzun bir süre sustu.

«İhtiyarı öldürdün, değil mi?»

Tepki göstermedim! Sanki sırtındaki bir yükten kurtulmuş gibi tuhaf bir hareket yaptı omuzlarıyla.

«Bu sabah, kapımın altından atılmış bir mektup buldum, bütün ayrıntılarıyla... Don Manuel kendisine postayla gönderilen mektubu almadan önce benim seni sınıra götürmemi istiyor. Zaman dar. Dört, en fazla beş saatimiz var. Anlamadığım bir şey var,» diye mırıldandı Gonzalvo kısa bir sessizlikten sonra.

«Nasıl anlayabildi? Onu tehdit mi ettin?»

Yorgun bir gülümsemeyle başımı salladım.

«Çok hasta olduğunu biliyor muydun?» diye sordu çok alçak bir sesle. «Ölümünün eli kulağında.»

Az kalsın gülüyordum. Don Avelino sonuna kadar oynamıştı benimle, oyunu canının istediği gibi oynayarak. Ölümün ötesinde de benimle alay etmeyi sürdürüyordu. Çalışma masasının üzerine besbelli bir biçimde konmuş sedef kabızlı tabanca gözümün önüne geliyordu: Akşam yemeğinde söylediklerini anımsıyordum.

«Kanserdi,» dedi Gonzalvo alnını kırıştırarak. «Haplar bunun içindi. Korkunç acı çekiyordu. Mektubunda, kendisini acıdığı için öldürmediğini ileri sürüyor. Hattâ bu sözcüğün altını çizmiş.»

«Haklı.»

«Öyleyse niçin?»

Kederle Gonzalvo'ya baktım. Nasıl açıklayacaktım? Anlamazdı.

«Nefret ediyordum,» diye yalan söyledim inanmadan.

«Pis herifin biriydi, kesinlikle. Bununla birlikte, onu öldürmek! Ne yapacaksın?»

«Bilmiyorum. Yaşamaya çalışacağım.»

«Seni uyardı. Bu da seni çok sevdiğini gösteriyor, inanmıyor musun?»

«Belki.»

Çabucak giyindim, valizime birkaç şey koydum. Hemen Canfranc ve Pau yönüne hareket ettik. Gonzalvo, yola bakarak sessizce sürüyordu arabayı. Başlangıçta çöle benzeyen, madeni dağlar serpiştirilmiş görünüm, sınıra yaklaşırken yeşilleşti. Ülkemden ayrıldığımı, belki de bir daha hiçbir zaman dönemeyeceğimi büyük bir acıyla düşünüyordum.

Bu kez, her şeyi yitirmiştim. Anamdan doğduğum günkü kadar çıplak ve yalnızdım.

Jaca'dan sonra, yol kıyısında bir lokantada durduk. Yemek sırasında, Gonzalvo çekingen bir sesle sordu:

«Onu niçin öldürdüğünü bana gerçekten söylemeyecek misin?»

İylilikle parlayan yüzüne, baktım. Acıdım ona.

«Beni bunun için getirtti,» dedim.

«Biliyordum bunu!» diye haykırdı Gonzalvo mutlu bir gülümsemeye. «Bu adam, şeytandı. Her şeyiyle tam bir kaçıkı.»

Onu hayalleriyle başbaşa bıraktım. Aslında, ona yalan söylememiştim.

Pau'da ayrılık, korkunç bir acıyla gidişine baktım.

Güneş batarken, temiz ve sakin sokaklarda dolaşıyordum. Bulvardan Pireneler'i seyrettim. Gökyüzü açılmıştı, saydam ışık, beyaz tepeler yükseliyordu çok solgun bir gökyüzünde. Bu benim ilk sürgün ak-şamımdı.

Surlarla çevrili küçük, sakin bir kentte oturuyorum yıllardır. Bir dinsel kuruluştta İspanyolca öğretiyorum. Sert ve çok dikkatli, iyi bir öğretmen olduğumu söylüyorlar. Pastis içip petank oynuyorum. Bütün söylediklerini onayladığım için beni zeki buluyor insanlar. Aslına bakarsanız, hiçbir şey hakkında belirgin bir düşüncem de yok. Televizyonda yalnızca filmleri seyrediyorum; başta en kaba güldürüler olmak üzere, özellikle saat yirmi otuzda gösterilen filmleri. Koyu renk giysiler giyiyorum. Giriş katında bulunan dairemin önündeki bahçemle uğraşıyorum; gülleri budamak ya da delfinyumlan çoğaltmak konusunda komşuların düşüncelerini sorma fırsatını kaçırmıyorum. Bir SPA sığmağından edindiğim bir köpeğim var. Evimin borcunu günü güne ödüyorum. Pazar günleri at yarışı, salı günleri de loto oynuyorum; zenginleşmek umuduyla değil, köşedeki tütüncüye gittiğimde bir konuşma konusu çıksın diye. Pazar günleri öğleden sonra, Marina ile kolkola dolaşıyoruz; karşılaştığımız insanları selamlamaya dikkat ediyoruz. Yine de, arkamda bir ayak sesi duyduğumda, adımlarımı yavaşlatıp, yüreğim çarparak geri döndüğüm oluyor. Günlük hayatın görünüşleri altında, çoğunluğun bilmediği korkunç bir gerçek görüyorum. Tozlu bir tavanarasında, boz renkli bir kağıdın üzerine eğilmiş bir yazıcı var. Büyük bir dikkatle belirsiz sözcükler yazıyor; hepsi de gözle görünmez ipler olan renksiz cümleler dokuyor; koşturup duran milyarlarca cümle, bir bürodan ötekine yolculuk yaparak, zamanı geldiğinde hepimizin içine düşeceği dar gözenekli bir ağ ören göz kamaştırıcı aygıtları besliyor.

SON